

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI ANABİLİM DALI**

**LÜBNAN – TÜRKİYE ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER
VE
EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Okan AYAS

İSTANBUL 2006

ÖNSÖZ

Ortadoğu'da Doğu Akdeniz kıyısında yer alan Lübnan, iki farklı yaşam kesitiyle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri zengin doğal güzellikleri ve turizm potansiyeli. Diğeri ise yıllarca ülkeyi kaosa sürüklemiş olan iç savaş ve etrafında cereyan eden sorunlar...

Bu çalışmamda 2000 yıllarla birlikte tekrar Ortadoğu'da eski görkemli ününü kazanmaya çalışan Lübnan'ın ekonomik yapısını ve Lübnan Türkiye Arasındaki ticari ilişkileri ele almaya çalıştım. Var olan ticari ilişkileri kronolojik sırayla açıklamaya, iki ülke arasındaki ticari potansiyeli ortaya koymaya çalıştım.

Çalışmam da görüleceği üzere iki ülke arasında coğrafi bir yakınlık söz konusu olsa da ikili ticari ilişkilerin geçmişten günümüze beklenen sıçramayı yapamadığı görülmektedir. Bu ticari ilişkilerin hangi alanlarda yoğunlaştığı, hangi alanlarda daha fazla iş imkanlarının olabileceği ve bu potansiyelin nasıl değerlendirilebileceği konusunda yol göstermeye çalıştım.

Çalışmam yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Lübnan'ın genel coğrafi özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra, ikinci ve üçüncü bölümde sırasıyla Lübnan ve Türkiye'nin ekonomik yapıları hakkında genel bilgiler yer almaktadır. Diğer bölümlerde ise Lübnan'ın bağımsızlığının tanındığı 1948 yılından 2003 yılı sonuna kadar geçen sürede Türkiye Lübnan ticari ilişkileri, bunun ekonomiye yansımaları, diğer Ortadoğu ülkeleriyle olan ticari ilişkilerle kıyaslanması yer almaktadır.

Sonuç kısmında ise Lübnan ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerdeki son durum ve geliştirilmeye müsait iş sahaları hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Bu çalışmam da bana yol gösteren ve desteğini esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Sayın Nuriye GARİPAĞAOĞLU'NA, değerli dostlarım Münür BİLGİLİ, Tuba YÜCEL ve Alper KAHRAMAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Okan AYAS
İSTANBUL 2006

ABSTRACT

In this research which is based on the commercial relations between Turkey and Lebanon, the process of growth of Turkish and Lebanese economy is studied with regard to the data collected. In this study, the change in the economical structure of the aforementioned countries has appeared clearly as a result of the statistics done afterwards. After studying the long-term commercial relations, the differences between the commercial relations at the beginning and now between these two countries can clearly be seen.

One of the most outstanding issues is that the commercial relations between Turkey and Lebanon hasn't had a sufficient background yet. Despite Turkey's occasional stronger commercial enterprises, an ultimate stability hasn't been able to be reached. What we can optimistically state here is that the commercial relations between these two countries are in progress. However, when the commercial relations with the other Middle East countries are considered, this progress seems to be rather less powerful.

Another issue to be considered as a result of the statistics done so far is the contradiction between the Turkish and the Lebanese resources. The reason of this contradiction is the different criteria in evaluating the customs process. Some products are registered, whereas the others are not; and this causes different evaluations.

ÖZET

Lübnan ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin esas alındığı bu tezde, Lübnan ve Türkiye ekonomisindeki gelişim süreçleri eldeki bulgular ışığında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada bu iki ülkenin ekonomik yapısındaki değişim ilerleyen yıllardaki istatistiklerde kendini açıkça ortaya koymuştur. Uzun bir zaman süreci içinde ele alınan ticari ilişkilerde ülke ekonomilerinin geldikleri noktalar, başlangıçtaki ticari ilişkiler ile bugünkü arsındaki fark net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Önemli hususların başında gelen konu ise Lübnan ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin yeterli birikime ulaşamadığıdır. Geçmişten günümüze kadar Türkiye'nin daha ağır bastığı ticari ilişkiler zaman zaman ufak sıçramalar göstermiş olsa da belirli bir istikrar sağlanamamıştır. Burada söylenebilecek olumlu durum ise ikili ticari ilişkilerin hep (az da olsa) yükselerek ilerlediğidir. Yalnız bu ilerleme diğer Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkiler göz önüne alındığında oldukça zayıf kalmaktadır.

Ortaya konan istatistiklerde dikkat edilmesi gereken bir husus da Lübnan kaynakları ile Türk kaynaklarının zaman zaman çelişki göstermesidir. Bu durumun sebebi ise iki ülke arasındaki gümrük işlemlerinin farklı değerlendirilmesidir. Bazı mallar gümrük dışı bazıları ise gümrüğe tutulmakta buda ortaya çok sık olmasa da farklı değerlerin çıkmasına neden olmaktadır.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Lübnan Fiziki Haritası.....	3
Şekil 1.2. Lübnan Hidrografya Haritası.....	5
Şekil 1.3. 1990 2003 Yılları arası Lübnan nüfus değerleri.....	10
Şekil 1.4. Batı Beyrut'ta iç savaş.....	12
Şekil 1.5. Batı Beyrut sahil şeridi.....	11
Şekil 2.1. Beyrut Limanı.....	21
Şekil 2.2. Beyrut Limanı.....	21
Şekil 3.1. Türkiye'nin turizm gelirleri.....	36
Şekil 3.2. Seçilmiş tarım ürünlerinin Türkiye 2005 yılı üretim miktarları.....	37
Şekil 3.3. 2004 yılı Türkiye'de türlerine göre hayvan sayısı.....	38
Şekil 3.4. 2004 yılı itibariyle Türkiye'de et üretimi.....	39
Şekil 3.5. 2000 – 2004 Yılı Türkiye ithalatı.....	43
Şekil 3.6. 2004 Yılı Türkiye İhracat Değerleri.....	45
Şekil 3.7. Türkiye 2004 ihracatı ilk 10 ürün sıralaması.....	46
Şekil 4.1. 1948 - 1950 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.....	51
Şekil 4.2. 1951- 1960 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.....	59
Şekil 4.3. 1961 - 1970 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.....	67
Şekil 4.4. 1971- 1980 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.....	75
Şekil 4. 5. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.....	83

Şekil 4.6. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	84
Şekil 4.7. 1991- 2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.	94
Şekil 4. 8. 1991- 2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	95
Şekil 4.9. 2000- 2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.	99
Şekil 4.10. 2000-2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	100
Şekil 4.11. 1948-1950 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	103
Şekil 4.12. 1951- 1960 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	111
Şekil 4.13 1961- 1970 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	120
Şekil 4.14. 1971- 1980 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	128
Şekil 4.15. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	138
Şekil 4.16. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	139
Şekil 4.17. 1991- 2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	147
Şekil 4.18. 1991-2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	150

Şekil 4.19. 2001- 2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
TL.....	154
Şekil 4.20. 2001-2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği	
\$.....	155
Şekil 5.1. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı	
ülkeler milyon \$.....	171
Şekil 5.2. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı	
ülkeler milyon \$.....	173
Şekil 5.3. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı	
ülkeler milyar \$.....	175
Şekil 5.4. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı	
ülkeler milyar \$.....	177
Şekil 6.1. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı	
Arap ülkeleri.....	185
Şekil 6.2. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı	
Arap ülkeleri.....	186
Şekil 6.3. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı	
Arap ülkeleri.....	192
Şekil 6.4. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı	
Arap ülkeleri.....	193

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Bank Audi verilerine göre Lübnan'ın büyüme oranları	14
Tablo 2.2. Ocak 1992 – Aralık 2002 yılları arasındaki Lübnan'daki yabancı finans kaynakları.....	17
Tablo 2.3. Lübnan'ın 1999-2003 yılları arası iç ve dış borç tutarları.....	18
Tablo 2.4 Lübnan'ın 1998 – 2003 yılları arası dış ticaret verileri.....	19
Tablo 2.5. Beyrut limanı yıllara göre gemi ve mal göstergeleri.....	21
Tablo 2.6. Lübnan'a giriş yapan turist sayısı.....	22
Tablo 2.7. Lübnan ihracatında seçilmiş bazı sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki oranı.....	24
Tablo 2.8. Seçilmiş tarım ürünlerinin Lübnan 2005 yılı üretim miktarları.....	24
Tablo 2.9. Lübnan'ın yıllar itibariyle dış ticaret dengesi (milyon dolar).....	30
Tablo 3.1. Seçilmiş yıllar itibariyle Türkiye ihracat ve ithalat değerleri.....	33
Tablo 3.2. 2000 – 2004 Yılları arası Türkiye dış ticaret hacmi.....	33
Tablo 3.3. Türkiye'de yıllara göre turist sayısı.....	35
Tablo 3.4. Seçilmiş tarım ürünlerinin Türkiye 2005 yılı üretim miktarları.....	37
Tablo 3.5. 2004 yılı Türkiye'de türlerine göre hayvan sayısı.....	38
Tablo 3.6. 2004 yılı itibariyle Türkiye'de et üretimi.....	38
Tablo 3.7. Türkiye'de istihdam oranları 2003 / 2004.....	41
Tablo 3.8. Türkiye'ye gelmesi beklenen mali yardımlar ve miktarları.....	42
Tablo 3.9 Türkiye'nin 2005 yılı Ocak-Nisan dönemi itibariyle ithalat yaptığı ilk 5 ülke.....	44
Tablo 3.10. Türkiye'nin 2004 yılı itibariyle ithalatımızda ilk 10 ürün \$.....	44
Tablo 3.11. Türkiye'nin 2005 yılı Ocak-Nisan dönemi itibariyle ihracat yaptığı ilk ülke.....	45
Tablo 3.12. Türkiye'nin 2004 yılı itibariyle ihracatımızda ilk 10 ürün \$.....	46

Tablo 3.13. Türkiye dış ticareti 2000 – 2004 milyon dolar.....	47
Tablo 4.1. Lübnan’ın 1948 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	49
Tablo 4.2. Lübnan’ın 1949 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	50
Tablo 4.3. Lübnan’ın 1950 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	50
Tablo 4.4. Lübnan’ın 1951 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	52
Tablo 4.5. Lübnan’ın 1952 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	53
Tablo 4.6. Lübnan’ın 1953 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	53
Tablo 4.7. Lübnan’ın 1954 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	54
Tablo 4.8. Lübnan’ın 1955 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	55
Tablo 4.9. Lübnan’ın 1956 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	55
Tablo 4.10. Lübnan’ın 1957 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	56
Tablo 4.11. Lübnan’ın 1958 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	57
Tablo 4.12. Lübnan’ın 1959 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	57
Tablo 4.13. Lübnan’ın 1960 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	58
Tablo 4.14. Lübnan’ın 1961 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	60
Tablo 4.15. Lübnan’ın 1962 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	61
Tablo 4.16. Lübnan’ın 1963 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	61
Tablo 4.17. Lübnan’ın 1964 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	62
Tablo 4.18. Lübnan’ın 1965 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	63
Tablo 4.19. Lübnan’ın 1966 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	63
Tablo 4. 20. Lübnan’ın 1967 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	64
Tablo 4.21. Lübnan’ın 1968 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	65
Tablo 4.22. Lübnan’ın 1969 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	66
Tablo 4.23. Lübnan’ın 1970 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	67
Tablo 4.24. Lübnan’ın 1971 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	68
Tablo 4.25. Lübnan’ın 1972 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	69

Tablo 4.26. Lübnan'ın 1973 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	70
Tablo 4.27. Lübnan'ın 1974 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	71
Tablo 4.28. Lübnan'ın 1975 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	71
Tablo 4.29. Lübnan'ın 1976 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	72
Tablo 4.30. Lübnan'ın 1977 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	73
Tablo 4.31. Lübnan'ın 1978 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	73
Tablo 4.32. Lübnan'ın 1979 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	74
Tablo 4.33. Lübnan'ın 1980 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	75
Tablo 4.34. Lübnan'ın 1981 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.....	76
Tablo 4.35. Lübnan'ın 1982 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	77
Tablo 4.36. Lübnan'ın 1983 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	78
Tablo 4. 37. Lübnan'ın 1984 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	78
Tablo 4.38. Lübnan'ın 1985 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	79
Tablo 4.39. Lübnan'ın 1986 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	80
Tablo 4.40. Lübnan'ın 1987 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	80
Tablo 4.41. Lübnan'ın 1988 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	81
Tablo 4.42. Lübnan'ın 1989 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	82
Tablo 4.43. Lübnan'ın 1990 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	83
Tablo 4.44. Lübnan'ın 1991 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	85
Tablo 4. 45. Lübnan'ın 1992 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	86
Tablo 4. 46. Lübnan'ın 1993 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	86
Tablo 4. 47. Lübnan'ın 1994 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	87
Tablo 4. 48. Lübnan'ın 1995 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	88
Tablo 4.49. Lübnan'ın 1996 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	89
Tablo 4. 50. Lübnan'ın 1997 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	90
Tablo 4. 51. Lübnan'ın 1998 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	91

Tablo 4. 52.Lübnan'ın 1999 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	92
Tablo 4. 53.Lübnan'ın 2000 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	93
Tablo 4. 54.Lübnan'ın 2001 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	96
Tablo 4. 55.Lübnan'ın 2002 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	97
Tablo 4.56. Lübnan'ın 2003 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$.....	98
Tablo 4.56. Lübnan'ın 1948 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	99
Tablo 4.57. Lübnan'ın 1949 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	100
Tablo 4.58. Lübnan'ın 1950 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	100
Tablo 4.59. Lübnan'ın 1951 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	102
Tablo 4. 60. Lübnan'ın 1952 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	103
Tablo 4.61. Lübnan'ın 1953 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	103
Tablo 4.62.Lübnan'ın 1954 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	104
Tablo 4.63. Lübnan'ın 1955 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	105
Tablo 4.64. Lübnan'ın 1956 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	105
Tablo 4.65. Lübnan'ın 1957 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	106
Tablo 4.66. Lübnan'ın 1958 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	107
Tablo 4.67. Lübnan'ın 1959 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	107
Tablo 4.68. Lübnan'ın 1960 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	108
Tablo 4.69. Lübnan'ın 1961 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	110
Tablo 4.70. Lübnan'ın 1962 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	110
Tablo 4.71. Lübnan'ın 1963 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	111
Tablo 4.72. Lübnan'ın 1964 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	112
Tablo 4.73. Lübnan'ın 1965 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	112
Tablo 4.74. Lübnan'ın 1966 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	113
Tablo 4.75. Lübnan'ın 1967 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	114
Tablo 4.76. Lübnan'ın 1968 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	115

Tablo 4.77. Lübnan'ın 1969 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	116
Tablo 4.78. Lübnan'ın 1970 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	117
Tablo 4.79. Lübnan'ın 1971 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	119
Tablo 4.80. Lübnan'ın 1972 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	120
Tablo 4.81. Lübnan'ın 1973 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	120
Tablo 4.82. Lübnan'ın 1974 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	121
Tablo 4.83. Lübnan'ın 1975 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	122
Tablo 4.84. Lübnan'ın 1976 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	123
Tablo 4.85. Lübnan'ın 1977 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	123
Tablo 4.86. Lübnan'ın 1978 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	124
Tablo 4.87. Lübnan'ın 1979 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	125
Tablo 4.88. Lübnan'ın 1980 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.....	126
Tablo 4.89. Lübnan'ın 1981 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	127
Tablo 4.90. Lübnan'ın 1982 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	128
Tablo 4.91. Lübnan'ın 1983 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	128
Tablo 4.92. Lübnan'ın 1984 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	129
Tablo 4.93. Lübnan'ın 1985 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	130
Tablo 4.94. Lübnan'ın 1986 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	131
Tablo 4.95. Lübnan'ın 1987 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	132
Tablo 4.96. Lübnan'ın 1988 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	133
Tablo 4.97. Lübnan'ın 1989 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	134
Tablo 4.98. Lübnan'ın 1990 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	135
Tablo 4.99. Lübnan'ın 1991 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$...	138
Tablo 4.100. Lübnan'ın 1992 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL /\$.	139
Tablo 4.101. Lübnan'ın 1993 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.	139
Tablo 4.102. Lübnan'ın 1994 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.	140

Tablo 4.103. Lübnan'ın 1995 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.141	
Tablo 4.104. Lübnan'ın 1996 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.142	
Tablo 4.105. Lübnan'ın 1997 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.143	
Tablo 4.106. Lübnan'ın 1998 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.144	
Tablo 4.107. Lübnan'ın 1999 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.145	
Tablo 4.108. Lübnan'ın 2000 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.146	
Tablo 4.108. Lübnan'ın 2001 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.149	
Tablo 4.109. Lübnan'ın 2002 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL /\$.150	
Tablo 4.110. Lübnan'ın 2003 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL./\$.151	
Tablo 4.111. 1948-1950 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....154	
Tablo 4.112. 1951-1955 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....155	
Tablo 4.113. 1956-1960 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....155	
Tablo 4.114. 1961-1965 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....156	
Tablo 4.115. 1966-1970 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....157	
Tablo 4.116. 1971-1975 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....158	
Tablo 4.117. 1976-1980 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....159	
Tablo 4.118. 1981-1985 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....160	
Tablo 4.119. 1986-1990 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....161	
Tablo 4.120 1991-1995 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....162	
Tablo 4.121. 1996-2000 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....163	
Tablo 4.122. 2001-2003 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.....163	
Tablo 5.1. 1998-2003 Yılları itibariyle Türkiye'nin ithalatında Lübnan'ın	
Payı.....165	
Tablo 5.2. 1998-2003 Yılları itibariyle Türkiye'nin ihracatında Lübnan'ın	
Payı.....166	

Tablo 5.3. 1998-2003 Yılları itibariyle Lübnan'ın ithalatında Türkiye'nin Payı.....	167
Tablo 5.4. 1998-2003 Yılları itibariyle Lübnan'ın ihracatında Türkiye'nin Payı.....	167
Tablo 5.5. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler (Milyon \$).....	168
Tablo 5.6. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler (Milyon \$).....	170
Tablo 5.7. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler (Milyar \$).....	172
Tablo 5.8. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler (Milyar \$).....	174
Tablo 6.1. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2001 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	178
Tablo 6.2. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2002 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	179
Tablo 6.3. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2003 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	180
Tablo 6.4. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2004 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	181
Tablo 6.5. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2005 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	182
Tablo 6.6. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2001 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	185

Tablo 6.6.Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2002 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	186
Tablo 6.7. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2003 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	187
Tablo 6.8. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2004 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	188
Tablo 6.9. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2005 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar).....	189

KISALTMA LİSTESİ

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
A.B	Avrupa Birliği
A.D.F.D	Abu Dabi Gelişme Fonu
A.F.D	Fransız Kalkınma Ajansı
A.F.S.E.S.D.	Ekonomik Ve Sosyal Gelişme Arap Fonu
A.g.e.	Adı geçen eser
A.Y.B –	Avrupa Yatırım Bankası
B.A.E.	Birleşik Arap Emirlikleri
Bkz.	Bakınız
B.M.	Birleşmiş Milletler
D.İ.E.	Devlet İstatistik Enstitüsü
F.A.O.	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
G.A.P.	Güneydoğu Anadolu Projesi
I.L.O.	Uluslararası Çalışma Örgütü
I.K.B.	İslam Kalkınma Bankası
I.F.C.	Uluslararası Finans Kurumu
I.O.C.	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
I.P.A.	(Instrument for Pre- Accession - Katılım öncesi mali yardım)
İTERPOL	Uluslararası Polis Teşkilatı
K.E.İ.K.	Karadeniz Ekonomik ve İşbirliği Konseyi
K.F.A.E.D.	Arap Ekonomik Kalkınması Kuveyt Fonu
NATO	Kuzey Atlantik Paktı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
S.F.D.	Suudi Kalkınma Fonu

UNESCO **Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü**
vb. **Ve benzeri**
WTO **Dünya Ticaret Örgütü**
WHO **Dünya Sağlık Örgütü**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖZET.....	III
ŞEKİLER LİSTESİ.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR.....	XV
İÇİNDEKİLER.....	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. LÜBNAN'IN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Jeomorfolojik ve Jeolojik Özellikler.....	3
1.1.2. Hidrografya Özellikleri.....	5
1.1.3. İklim, Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri.....	6
1.2. GENEL BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	8
1.2.1. Yerleşme Özellikleri.....	8
1.2.2. Yerleşmenin Tarihçesi	10
1.2.3. Şehir Yerleşmeleri.....	13
1.2.4. Kır Yerleşmeleri.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. LÜBNAN'IN EKONOMİK YAPISI.....	15
2.1.1. Ödemeler Dengesi.....	19
2.1.2. Başlıca Ekonomik Sektörler ve Altyapı.....	19
2.1.2.1. Bankacılık.....	19
2.1.2.2. Deniz Ticareti.....	20
2.1.2.3. Turizm.....	22
2.1.2.4. İnşaat.....	23
2.1.2.5. Sanayi.....	23

2.1.2.6. Tarım.....	24
2.1.2.7. Altyapı.....	25
2.1.2.7.1 Enerji.....	25
2.1.2.7.2 Haberleşme.....	25
2.1.2.7.3 Sağlık.....	25
2.1.2.7.4 İçme suyu ve atıklar.....	26
2.2. DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER.....	26
2.2.1. Üye Olunan Kuruluşlar.....	26
2.2.2. Lübnan Avrupa Birliği (AB) İlişkileri.....	26
2.2.3. Lübnan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) İlişkileri.....	27
2.2.4. Dış Ticaret Politikası.....	28
2.2.4.1. İthalat.....	28
2.2.4.2. İhracat.....	29
2.2.4.3. Dış Ticaret Dengesi.....	30
3. DÜNYA TİCARETİNDEKİ YERİ.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. TÜRKİYE’NİN EKONOMİK YAPISI.....	32
3.1.1. Ödemeler Dengesi.....	33
3.1.2. Başlıca Ekonomik Sektörler.....	34
3.1.2.1. Bankacılık.....	34
3.1.2.2. Turizm.....	35
3.1.2.3. Tarım ve hayvancılık.....	36
3.1.2.4. Madencilik.....	39
3.1.2.5. Sanayi.....	40
3.1.3. İstihdam.....	40
3.2. DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER.....	41
3.2.1. Üye olunan kuruluşlar.....	41
3.2.2. Türkiye Avrupa Birliği (AB) ilişkileri.....	41
3.2.3. Türkiye Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ilişkileri.....	42
3.2.4. Dış ticaret politikası.....	43
3.2.4.1. İthalat.....	43
3.2.4.2. İhracat.....	44

3.2.4.3. Dış ticaret dengesi.....	46
3.2.5. Dünya ticaretindeki yeri.....	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1.LÜBNAN TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ.....	49
4.1.1. LÜBNAN'IN YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'YE OLAN İHRACATI.....	49
4.1.1.1.1948–1950 Yılları arası ihracat.....	49
4.1.1.2. 1951 – 1960 Yılları arası ihracat.....	52
4.1.1.3. 1961 - 1970 Yılları arası ihracat.....	60
4.1.1.4. 1971 – 1980 Yılları arası ihracat.....	68
4.1.1.5. 1981 – 1990 Yılları arası ihracat.....	76
4.1.1.6. 1991 – 2000 Yılları arası ihracat.....	85
4.1.1.7. 2001 – 2003 Yılları arası ihracat.....	96
4.1.2.LÜBNAN'IN YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'DEN OLAN İTHALATI.....	101
4.1.2.1.1948 – 1950 Yılları arası ithalat.....	101
4.1.2.2.1951 – 1960 Yılları arası ithalat.....	104
4.1.2.3. 1961 – 1970 Yılları arası ithalat.....	112
4.1.2.4. 1971 – 1980 Yılları arası ithalat.....	121
4.1.2.5.1981 – 1990 Yılları arası ithalat.....	129
4.1.2.6. 1991 – 2000 Yılları arası ithalat.....	140
4.1.2.7. 2001 – 2003 Yılları arası ithalat.....	151

2. YILLARA GÖRE LÜBNAN – TÜRKİYE ARASINDAKİ DİŞ TİCARET HACMİ VE DENGESİ.....	156
4.2.1. 1948 – 1950 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...156	
4.2.2. 1951 – 1955 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi....156	
4.2.3. 1956 – 1960 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...157	
4.2.4. 1961 – 1965 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...158	
4.2.5. 1966 – 1970 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...158	
4.2.6. 1971 – 1975 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...159	
4.2.7. 1976 – 1980 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...160	

4.2.8. 1981 – 1985 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...	161
4.2.9. 1986 – 1990 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...	162
4.2.10. 1991 – 1995 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi..	163
4.2.11. 1996 – 2000 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...	164
4.2.12. 2001 – 2003 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi...	165
4. 1948- 2003 YILLARI ARASINDA LÜBNAN- TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ.....	165

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1.LÜBNAN – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİNİN EKONOMİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	167
5.1.1. 1998-2003 yılları itibariyle Türkiye'nin ithalatında Lübnan'ın payı....	167
5.1.2. 1998-2003 yılları itibariyle Türkiye'nin ihracatında Lübnan'ın payı..	167
5.1.3. 1998-2003 yılları itibariyle Lübnan'ın ithalatında Türkiye'nin payı...	168
5.1.4. 1998-2003 yılları itibariyle Lübnan'ın ihracatında Türkiye'nin payı...	169
5.1.5. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler.....	170
5.1.6. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler.....	172
5.1.7. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler.....	174
5.1.8. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler.....	176
5.2. TÜRKİYE VE LÜBNAN ARASINDA İMZALANAN TİCARİ ANLAŞMALAR.....	178

ALTINCI BÖLÜM

- 6.1. TÜRKİYE’NİN DİĞER GÜNEYBATI ASYA (ORTADOĞU) ÜLKELERİ İLE
TİCARİ İLİŞKİLERİ.....179
- 6.2. LÜBNAN’IN DİĞER GÜNEYBATI ASYA (ORTADOĞU) ÜLKELERİ İLE
TİCARİ İLİŞKİLERİ.....187

YEDİNCİ BÖLÜM

- GENEL DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER.....196
- BİBLİYOGRAFYA.....197

GİRİŞ

Lübnan, coğrafi konum olarak Türkiye'ye yakın bir lokasyonda yer almasına rağmen bugüne kadar ülkemizde özellikle iki ülkenin ticari ilişkileri veya ekonomik yapıları üzerine fazla çalışma yapılmamış bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle Lübnan üzerine olan çalışmalar, bu ülkenin siyasi yapısı ve geçmişi üzerinedir.

Bu açıdan yapmış olduğum bu çalışmanın, bu ülkeyle şu ana kadar olan ticari ve ekonomik ilişkilere bir ışık tutacağı ve farklı bir açıdan Lübnan'a bakılacağı kanısındayım. Aynı yakın coğrafya içinde yer almamıza rağmen Türkiye ve Lübnan arasındaki ticari ilişkilerin yeterli düzeyde gelişmediği ortadır. Bunda ülke içinde yaşanan sorunların yanı sıra, Türkiye'nin de bu ülkedeki ticari potansiyele uzak kalması da önemli bir rol oynamıştır.

Bölgede Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konum ve hem Avrupa ülkeleriyle hem de Arap komşularıyla olan ilişkileri Lübnan ile ortak paydalarda buluşulabileceğini göstermektedir. Yapı itibariyle bazı açılardan Lübnan'da Türkiye'ye benzemektedir. Şöyle ki Lübnan'da konumu itibariyle Akdeniz'de önemli bir liman görevini üstlenmekte olup Avrupa ve Arap ülkeleriyle yakın iş birliği içinde bulunan bir ülkedir. Sadece bir tarafa kanalize olmuş bir yapıda olmayıp Türkiye gibi adeta bir köprü görevi üstlenmiştir. Yalnız bu ortak benzerlik ticari ortaklığa yeteri kadar dökülememiştir. 1948 yılında itibaren Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan Türkiye Lübnan ticari ilişkilerinde ilk yıllardaki cılız ticaret sonraki yıllarda nispeten ilerlemişse de bu ilerle istenilen seviyede gerçekleşmemiştir.

Ticari ilişkilerin ilerlemeyişinde bölgedeki istikrarsızlık, devamlı ortaya çıkan çatışmalar, ekonomik yapının sağlam temeller üzerine kurulu olmaması da yatırımcıların bölgeye Lübnan'a şüpheyle yaklaşmasına yol açmıştır. Özellikle ilk yıllarda 1980'li yıllara kadar olan Türkiye Lübnan ticari ilişkilerinde Lübnan'ın daha çok sanayi ve endüstriyel ürünler ihraç ederken, Türkiye'den ağırlıklı olarak tarımsal ve hayvansal ürünler alması dikkat çekicidir. İlerleyen yıllarda Türk ekonomisindeki sıçramayla birlikte durum tersine dönmüş Türkiye'den Lübnan'a sanayi ürünleri ihracatına başlanmıştır.

Buradaki temel sorun ticaretin istenilen seviyelerde gerçekleşmemesidir. Olan ticari ilişkilerinde ağırlıklı olarak mal alışverişı ile sınırlı kalmasıdır. Oysaki yapılacak ortak yatırımlar (turizm, bankacılık, askeriye, inşaat, eğitim vb.) hem ticaret hacminin artmasını sağlayacak hem de büyüme potansiyelini ve sürekliliğini koruyacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. LÜBNAN'IN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Jeomorfolojik ve Jeolojik Özellikler

Şekil 1.1. Lübnan fiziki haritası

Arabistan platosu ve Güneybatı Asya'nın kuzeyindeki yüksek saha arasında, kıvrımlı bölge olarak adlandırılan sahada yer alan Lübnan'ın yer şekillerinin oluşumunda daha çok orojenik hareketler (özellikle kırılma) önemli rol oynamıştır.

Bu bölge Paleozoik'ten Kuaterner'e kadardaima dağ oluşum hareketlerine sahne olmuştur.¹ Bu bölgedeki kırılmaların Doğu Afrika, Kızıldeniz, Lut gölü ve Ürdün'ü de etkileyen kırılmanın bir parçası olduğu sanılmaktadır. Oligosenden itibaren Suriye'de başlayıp güneye doğru inen kırılmalar Lübnan'da farklı bir hal almış ve burada ikiye ayrılmıştır. Bu çift taraflı kırık Lübnan'dan Ürdün ve Araba vadisine kadar uzanmıştır. Nihayet plioson sonunda vukua gelen daha yeni hareketlerle kırıklar yeniden faaliyete geçmiş, doğu batı yönlü horst'larla graben'ler meydana gelmiştir. ² Bu horst, graben ve lav örtüleriyle Doğu Akdeniz sahil bölgesi belirgin bir şekilde diğer bölgelerden ayrılmıştır.

Doğu Akdeniz kıyısı boyunca kuzey güney yönünde 215 km uzunluğa sahip olan ülke 10.400 km² alan kaplar.³ Lübnan genel olarak dört bölümde incelenebilir. Ortalama 2 km genişliğe sahip olan Kıyı ovası ilk bölümü oluşturur. Kuzeyde Akkar bölgesinde genişleyen bu ova, Trablus'tan itibaren daralmaya başlar ve zaman zaman Akdeniz'e sokulan dik burunlarla kesintiye uğrar. Bununla beraber Beyrut'dan itibaren bu kıyı ovası tekrar genişlemeye başlar. Bu genişleme Sayda ve Sur şehirlerinde had safhaya ulaşır. Bu kesimde toprak tarıma oldukça elverişlidir. Muz, şekerpancarı ve turuncgiller yetistirilen baslica ürünler arasındadır.

Bu kıyı şeridinin hemen arkasında ise ülke yüzölçümünün hemen hemen yarısını işgal eden Lübnan Dağları yer alır. Kuzeyde sarp, dik ve yüksek olan bu dağlar; güneye doğru gidildikçe yavaş yavaş yükseltelerini kaybedip ve El Kasimiye (eski adıyla Litani) Irmağı vadisinde sona erer.

Bu dağların hemen gerisinde Gor çukurluğu'nun bir parçası olarak ortaya çıkan El Bekaa Vadisi ise; ülkenin üçüncü coğrafik bölgesini oluşturur. Ortalama yüksekliği 800 m, uzunluğu 120 km, genişliği ise 8- 20 km arasında olan El Bekaa vadisi; Asi ve Kasimiye ırmaklarının havzalarını birbirinden ayıran Baalbek 'de kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılır. Bu çukur alanın içine Asi ve Litani nehirleri yerleşmiştir. Bunlardan Asi, kuzeye, Suriye'ye devam edip Türkiye'den Akdeniz'e ulaşırken Litani güneye doğru bir müddet aktıktan sonra batıya yönelip alçalan Lübnan dağlarını keserek Akdeniz'e ulaşır.⁴ Lübnan'daki üçüncü coğrafi

¹ TUNÇDİLEK Necdet, İstanbul Üniveritesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları 1971 s.15

² TUNÇDİLEK Necdet, a.g.e. s.18

³ GÖZENÇ Selami, Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası İstanbul 1999 s.176

⁴ GÖZENÇ Selami a.g.e. s.176

bölgeyi oluşturan Bekaa Vadisi hemen doğusunda uzanan Antilübnan Dağlarıyla beraber son bulmaktadır.

Ülkenin son coğrafi bölgesini ise Anti Lübnan Dağları oluşturmaktadır. Bu dağlar; Lübnan Dağları'nın aksine güneye değil, kuzeye doğru yönelerek Lübnan ve Suriye sınırını oluşturmakta ve Suriye çölüne kadar uzanmaktadır. Antilübnan Dağlarının en yüksek tepesini ise Hermon Dağı teşkil etmektedir(2814m).

1.1.2. Hidrografik özellikler:

Şekil 1.2. Lübnan Hidrografya haritası

Ülkenin başlıca iki önemli akarsuyu mevcuttur. Lübnan ve Antilübnan dağları arasında yer alan El Bekaa Vadisinde uzanan bu ırmaklardan biri Asi diğeri ise Kasımiye' (eski adıyla Litani) dir.

Bunlardan Kasimiye(Litani) ırmağı 145 km ile Lübnan'ın en uzun nehridir.⁵ dökülür. Litani nehri uluslararası bir nehirdeğildir. Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde, Asi nehrinin doğduğu yerden sadece birkaç kilometre güneyde doğan nehir, Asi nehri'nin ters istikametinde, güneye doğru iner. İsrail sınırına en yakın olduğu nokta olan Nebatiye'de batıya döner ve sularını Akdeniz'e boşaltır.⁶ Litani Nehri'nin Ürdün Nehri'ne çevrilmesi için, Araplar ve İsraililer tarafından birbirinden farklı projeler teklif edilmiş ve bu nedenle Litani Nehri sık sık gündeme gelmiştir. Litani nehri üzerinde, Bekaa Vadisinin güney ucunda ise Kiravn Barajı inşa edilerek nehrin suları düzenlenmiştir. Barajın çıkışında enerji üretildikten sonra buradan alınan su, Avali Nehri'ne bir tünelle çevrilip bu nehirden de enerji sağlanmıştır. Litani nehrinin yıllık doğal akış ortalaması 920 milyon m³'tür.⁷

Ülkenin diğer akarsuyu olan Asi nehri ise toplam 380 km uzunluğa sahip olup; Kasimiye ırmağının kaynağını aldığı tepelerin kuzeyinde, Lübnan ve Antilübnan dağlarından inen sel sularından oluşur. Yalnız Kasimiye nehrinin aksine Bekaa Vadisi içinde kuzeye doğru akarak Humus ve Hama şehirlerinden geçer, Ensariya Dağlarının doğusunda Gap sazlığına girer. Buradan sonra bir süre Suriye - Türkiye sınırında akar ve Hatay topraklarından Türkiye içine girer. Önce batıya sonra güneybatıya yönelerek Amanos ve Kas dağlarının arasından geçer Samandağ kasabasının önünden önünden Akdeniz'e dökülür.

Asi ırmağının debisi; yazın kuraklık sebebiyle azalırken, kışın ve ilkbaharda artan yağışlarla beraber tekrar yükselir. Nehrin doğal akış ortalaması 1.100 milyon m³ tür. Nehir havzasının %12 'si Lübnan'da, %63'ü Suriye'de ve %25'i Türkiye'dedir.⁸

1.1.3. İklim bitki örtüsü ve toprak özellikleri

Ülkenin ikliminde yerşekillerinin büyük oranda etkisi vardır. Yazları sıcak kurak, kışları ılık ve yağışlı Akdeniz iklimi görülürken, sıcaklıklar bu kesimde 0° C nin altına düşmez. Örneğin Beyrut'ta Ocak ayı sıcaklık ortalaması 12.5 °C, Temmuz ayı sıcaklık ortalaması ise 21.1 °C dir. Kıyı kesimler alçak basınç etkisiyle yaklaşık

⁵ TABATABAİ Allamah, Profiles of Islamic Countries, Islamic Propagation Organization Tahrn İran 1989 S. 118

⁶ PAMUKÇU Konuralp, Su politikası, Bağlam Yayıncılık İstanbul 2000 s. 140

⁷ PAMUKÇU Konuralp, a.g.e. s.140

⁸ PAMUKÇU Konuralp, a.g.e. s.138

1000 milimetreye yakın yağış alırlarken; bu kıyı şeridinin hemen arkasında yükselen Lübnan ve Antilübnan Dağları da gezici alçak basınç merkezleri sayesinde 1000-2000 milimetreler arasında yağış alırlar. Bu dağların yüksek kısımları ise sıcaklığın düşük olmasına bağlı olarak karlarla kaplı bir görünüm arz ederler. Kıyılarda görülen bu bol yağışlı ılıman iklim özellikleri Lübnan Dağları'nın kıyı şeridine paralel uzanması dolayısıyla çok içerilere uzanamamaktadır. Kıyılarda ve dağlık yamaçlar üzerinde yağış miktarı 900 mm yi bulurken, bu oran iç kesimlere gidildikçe 400- 500 mm ye hatta ülkenin güneyine gidildikçe 100- 200 mm ye kadar düşmektedir. Bunun başlıca sebebi yağış getiren alçak basınç merkezlerin daha çok Kıbrıs adası üzerinde oluşması ve güneydeki platoların yükseltisinin çok olmamasıdır. Buna bağlı olarak, iç kesimlere gidildikçe Akdeniz iklimi yerini karasal çöl iklimine bırakmaktadır. İç kesimler, yazları kurak ve sıcak, kışları ise kıyı kesimlere göre daha sert geçen bir görünüme kavuşmaktadır. Sıcaklıklar ise kıyıda temmuz ayında, ortalama 30°C civarında iken iç kesimlerde Bekaa Vadisi'nde 32-33°C'dir. Ocak ayında ise bu değerler 10°C ve 2°C'ye kadar düşer.⁹

Bölgedeki toprak örtüsünü incelediğimizde hakim olan toprak örtüsünün genelde Akdeniz'in dağlık sahalarının kestane renkli kahverengi toprakları olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat özellikle kıyı kesimlerde geniş sahaları kapsayacak şekilde terra roza toprakları önemli yer tutar. Yalnız bazaltlar üzerindeki terra rozanın kimyasal terkihi biraz daha farklı olup, aynı zamanda kırmızı rengi de o kadar parlak değildir; veya kestane – kahverengi karışığı bir renk ile belirirler.¹⁰ İç kesimlere gidildikçe sıcaklığın da artması sebebiyle çöl toprakları yer almaya başlarken, dağlık yüksek sahalarda ise özellikle neme bağlı olarak yine Akdeniz iklimini kahverengi orman toprakları karşımıza çıkar.

Lübnan Dağları; Ortadoğu'nun en gür vejetasyon örtüsüne sahip bölgesi olarak karşımıza çıkar. Özellikle batı tarafı kozalaklı çam ağaçlarıyla kaplı bir görünümündedir. Bu çam ağaçları bir zamanlar çok meşhur olan ve Lübnan bayrağında da kendine yer edinen Lübnan sedirinin yerini almışlardır. Ancak Lübnan dağlarının doğu yamacında yağış azlığından dolayı bu kadar gür bir bitki örtüsüne rastlamak mümkün değildir. Buradaki bitki örtüsü daha seyrek ve cılızdır.

⁹ GÖZENÇ Selami, a.g.e. s.177

¹⁰ TUNÇDİLEK Necdet, a.g.e. s.144

İklim ve yerşekillerinin etkisine bağlı olarak kıyı kesimlerin alçak zonlarında maki toplulukları geniş yer kaplar. Burada yetişen meşe, sakız, zeytin, zakkum gibi türler en güzel örnekleri teşkil ederler. İç kesimlerde sıcaklığa bağlı olarak daha kserofit bitkiler yer almaktadır. Bununla birlikte Lübnan ve Antilübnan Dağları'nda yağışların da biraz artmasına bağlı olarak karışık ormanlar göze çarpmaktadır. Bu karışık orman örtüsü yaklaşık 1200 metre yüksekliğe kadar kendisini göstermektedir. Bu vejetasyon örtüsü içinde fıstık çamı, ardıç, Halep çamı, göknar ve sedir toplulukları geniş yer tutmaktadır; fakat bu yükseltilerden itibaren Lübnan sedirinin daha geniş bir alana yayıldığı gözlemlenmektedir. 1800- 2000 metreler arasında ise sadece ardıç türleri yer almaktadır.

1.2. LÜBNAN'IN GENEL BEŞERİ ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Yerleşme özellikleri

Ortadoğu'nun km²yedüßen insan sayısı bakımından en kalabalık (325 kişi), % 83 lik kentleşme ile en yüksek kentleşme oranına sahip olan ülkesi konumunda olan Lübnan'da nüfusun dağılışında coğrafi yapı, iklim özellikleri ve iç savaşla beraber gelen iç göç sorunu önemli rol oynamıştır. Bölge eski Büyük Suriye'nin bir parçasını meydana getiriyordu. Akdeniz, Hindistan ve Doğu Asya arasındaki önemli ticaret yolu üzerinde yer alıyordu. Bölgedeki tüccarlar tahıl, tekstil, çeşitli kapkaçakları batılı ülkelere pazarlıyorlardı. Suriye'den gelen göçebeler ve Arap Yarımadası'ndan gelen ziyaretçiler bölge ticaretine olumlu yönde katkı yapıyorlardı. Bu ticaret faaliyetleri sonucunda Lübnan kıyılarında Trablus, Beyrut, Sidan ve Tire şehirleri meydana gelmiştir.¹¹ Lübnan'ın tarihindeki tek resmi nüfus sayımı 1932 yılında yapılmıştır. Bu sayımda az bir farkla hıristiyan nüfus müslüman nüfusu geçmiştir. Politik düzende bu orana göre düzenlendiğinden Lübnan, daima bir istikrarsızlık kaynağı olmuştur. Zaman içinde doğumlar ve göçler ülke çoğunluğunu müslümanların oluşturmasını sağlamıştır.¹² Günümüzde Lübnan'ın nüfusu yaklaşık olarak 4.500.000 kişi kadardır. Yıllık nüfus artış hızı düşüktür (1993' de %1.4, 2003'de % 1.3). bu nüfus artış hızı ile, ülkenin nüfusu ancak 50 yıl sonra ikiye

¹¹ Collelo, Thomas, Lebanon: A Country Study, Federal Research Division, Library Of Congress, Washington, USA, 1989, s. 42-43

¹² HUDSON C. Michael, The Precarious Republic Modernization in Lebanon, Brooklyn College of The City University of New York, Random House New York USA. 1968 s. 22-23

katlanabilecektir.¹³ Lübnan'da son yıllarda sağlık alanında meydana gelen gelişmeler ölüm oranlarını aşağı çekerken yaşam sürelerini de pozitif doğrultuda yükseltmiştir. Özellikle alınan önlemler ve konulan hedefler bu doğrultuda çok önemlidir.

Nüfus en fazla kıyı kesimlerde özellikle de Beyrut kenti ve çevresinde toplanmıştır. Ülke nüfusunun yarısından fazlası burada bulunmaktadır. Ülke, geçmişindeki iç savaş ve bitmek bilmeyen karışıklık yüzünden dış ülkelere önemli oranda göç vermiştir. Demografik yapıya göz attığımızda nüfusun büyük çoğunluğunu Müslüman ve Hıristiyan Araplar (yaklaşık % 83) oluşturmaktadır. Bunun dışında kalan yaklaşık % 17 lik kesimi ise Ermeni, Rum, Musevi ve Kürtler oluşturmaktadır. Müslüman ve Hıristiyan topluluklar genelde birbirlerinden farklı yerleşim alanlarında yaşamaktadırlar. Sünni Müslümanlar genellikle kıyı kesiminde, Şii Müslümanlar Bekaa'da; Dürziler ve Katolik Hıristiyanlar genel olarak Lübnan dağlarında, Rum Ortodokslar kıyı kentlerde, Rum Katolikler ise daha çok güney taraftaki kırsal alanlarda toplanmışlardır.

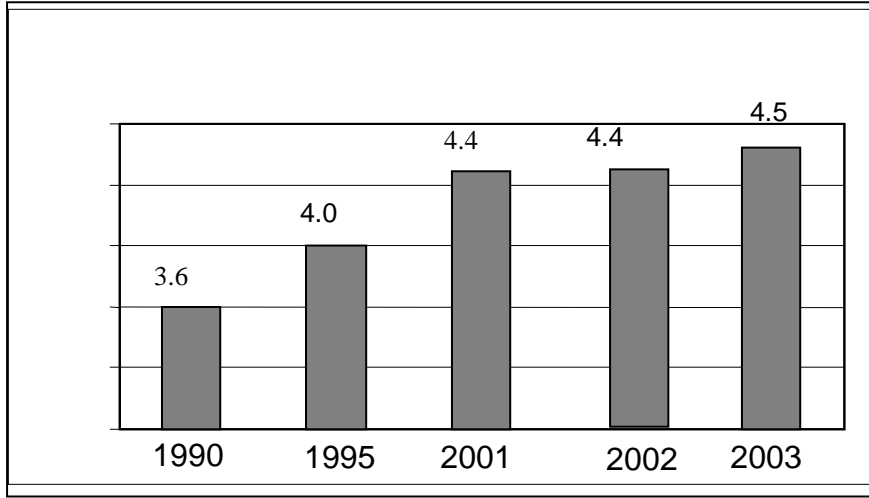
2003 yılı itibariyle Lübnan'ın genel nüfus özellikleri

- Nüfus miktarı 4.5 milyon
- Ortalama ömür: 70.9
- Kadın başına doğum oranı: 2.2.
- Doğumda çocuk ölüm oranı ‰ 27
- Beş yaş altı çocuk ölüm oranı: ‰ 31

Bu değerler¹⁴ genel olarak Lübnan nüfusu hakkında bize bir takım ipuçları vermektedir.

¹³ ÖZEY Ramazan, Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası "Ülkeler- İnsanlar- Sorunlar" Aktif Yayınevi İstanbul 2004 s. 127

¹⁴ <http://devdata.worldbank.org/idg/IDGProfile.asp?CCODE=LBN&CNAME=Lebanon&SelectedCountry=LBN>

Şekil 1.3. 1990 2003 Yılları arası Lübnan nüfus değerleri

Kaynak: World Bank Millennium Development Goals April 2004

1.2.2. Yerleşmenin tarihçesi

Lübnan; Doğu Akdeniz Kıyısı'nda yer alması, önemli liman şehirlerine ve uygun bir iklime sahip olması nedeniyle, eski çağlardan günümüze kadar devamlı olarak yerleşmelere ev sahipliği yapmıştır. M.Ö. 4-5 bin yıllarında bölgeye ilk olarak Kenanlılar, M.Ö. 1500 yıllarında ise Fenikeliler yerleşmişlerdir. Fenikeliler zamanında özellikle Lübnan bayrağında da görülen sedir ağacı ticarete önemli yere sahip olmuştur. Fenikeliler denizcilikteki becerileri sayesinde çevre ülkelerle özellikle de Mısır'la iyi ilişkiler kurmuşlardır. Fenikeliler; bugünkü şehirlerin temellerini atmışlar, deniz ticaretinde ülkenin adını dünyaya duyurmuşlardır. Fenikelilerden sonra ülke Roma ve Bizans hakimiyetine geçmiştir. Bizans hakimiyetindeyken ülke Deniz Fenikesi ve Lübnan Fenikesi olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Sur şehri, Fenike'nin deniz kesimindeki başkenti olurken, Beyrut ise önemli bir kültür merkezi haline gelmiştir. Fakat M.S. 555 yılında bölgede olan şiddetli deprem ve Bizans İmparatorluğunun ülkedeki mezhep çatışmalarını engelleyememesi buradan dışarıya olan göçleri arttırmıştır. Sonraki yıllarda ülke Emevi, Abbasi, Fatimi, Selçuklu ve Memlûklülerin eline geçmiştir. Özellikle Emeviler döneminde Şam'ın başkent ilan edilmesi bu ülkenin önemini bir kat daha arttırmıştır. 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sonunda Lübnan Osmanlı İmparatorluğu'na dahil edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde Avrupa devletleri Doğu ülkeleriyle ilişkilerini

Lübnan limanlarından sürdürmüşlerdir. Bu da Lübnan limanlarının önemini arttırmıştır. Uzun bir süre bölge, sakin ve huzurlu bir dönem geçirdikten sonra 19. Yüzyıl ortalarında Maruni Hıristiyanlar ve Dürziler arasında ortaya çıkan iki çatışma merkezi otoriteyi sarsmıştır. Bu savaşları bahane eden Fransa, Lübnan'a asker çıkarmışlar ve daha sonra kurulan uluslar arası bir konferansta yarı bağımsız bir Lübnan devleti'nin kurulmasına karar verilmiştir. Bu dönemde Beyrut, Şam'a giden yeni ve hızlı bir yol sayesinde eski önemini tekrar kazanmış ve kıyının en önemli limanı haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı sonunda ise Fransa ve İngiltere arasında yapılan anlaşma neticesinde Lübnan Fransa'ya bırakılmıştır. 1 Eylül 1920 de Fransız generali Gouraud'ın açıklamasıyla "Büyük Lübnan Devleti" kurulmuştur. Ama buna rağmen tüm otoriteyi Fransa elinde tutmuş ve bu bağımsızlık sadece kağıt üzerinde kalmıştır. 1925 yılında ortaya çıkan Dürzi ayaklanması sonucunda ise bu sefer de ayrı anayasası bulunan Lübnan devleti kurulmuştur. Asıl bağımsızlık ise II. Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Almanya'ya teslim olması sonucunda sömürgeler üzerindeki hakimiyetini kaybetmesiyle olmuştur.⁸ Kasım 1943'te Lübnan parlamentosu Fransa'ya bağlılıkla ilgili tüm hükümleri anayasadan çıkarmıştır. Fransa'da çok geçmeden 22 Kasım 1948'te Lübnan'ın bağımsızlığını tanımıştır.

Bağımsızlık sonrası Lübnan maliye ve vergi yasalarının hafif olması sebebiyle dış sermayenin dikkatini çekmiş ve yabancı yatırımcıların ilgi odağı haline gelmiştir. Bölgede cereyan eden 1948, 1956 ve 1967 Arap - İsrail savaşları ve Filistin'den olan göçler, özellikle siyasi istikrarın sağlanmasını güçleştirmiştir. Bunlara ilaveten devlet organlarında Hıristiyanlara tanınan ayrıcalıklar, zamanla Müslüman nüfusun Hıristiyan nüfusu geçmesi ve bu iki toplum arasında giderek alevlenen tartışmalar, 1975 yılında Doğu Beyrut'ta meydana gelen saldırılarda 27 Filistinlinin öldürülmesi iç savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹⁵ İç savaşın çıkmasından 19 ay sonra yaklaşık 60 bin insan hayatını kaybetmiştir. 1 milyon kişi mülteci durumuna düşmüş ve ülke milyarlarca dolar zarara uğramıştır. Beyrut tamamen yıkılmıştır.¹⁶ Bu iç savaş; 1976 yılında Suriye'nin müdahalesi sonucunda sona ermiştir. Fakat Suriye askerleri, Lübnan'ı terk etmemiş ve ülkenin kuzeyini işgal etmişlerdir. 1982 yılında ise İsrail, Londra büyükelçisinin Filistinli militanlar tarafından öldürüldüğünü ileri

¹⁵ COBBAN Helena, *The Making of modern Lebanon*, Hutchinson Group Ltd. Essex, England, 1985 s.125

¹⁶ PERETZ, Don, *The Middle East Today*, Holt, Rinehart and Winston Inc. New York , USA 1978 s. 359

sürerek Lübnan'a saldırmış ve güney kesimlerini işgal etmiştir. Şubat 1985 yılında ise işgali sona erdirerek ordusunu geri çekmiştir. Bununla beraber, İsrail bir kısım birliklerini Güney Lübnan 'da bırakmış ve Hristiyan milislerden oluşan Güney Lübnan Ordusu'nu kurmuştur. İsrail askerlerinin bölgeden tam anlamıyla çekilmesi 24 Mayıs 2000 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu çekilmenin ardından Refik Hariri ikinci kez Başbakan olmuştur; fakat 14 Şubat 2005 tarihinde kendisine düzenlenen bir suikast sonucu hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra gerek halkın gerekse Birleşmiş Milletler ve diğer ülkelerin baskıları sonucunda Suriye de Lübnan'daki askerlerini çekerek bu ülkedeki varlığını sona erdirmiştir. Başbakan Refik Hariri'nin ölümü sonucunda ülke çapında 4 turlu yapılan seçimin sonucunda yeni başbakan Refik Hariri'nin oğlu olan ve Suriye karşıtlığını savunan Saad Hariri olmuştur.

Şekil 1.4. Batı Beyrut'ta iç savaş¹⁷

¹⁷ REED Eli, AJAMÍ Fouad, Beirut City Of regrets W.W. Norton and Compony Inc. New York U.S.A. 1988

1.2.3. Şehir Yerleşmeleri

Lübnan, Ortadoğu ülkeleri içinde kentleşme oranı en yüksek ülkedir (%81). Başkent Beyrut ve yakın çevresi (2.000.000) ülke nüfusunun %60'ını toplamıştır.¹⁸ Bugün Beyrut eski popülaritesinden uzak olmakla birlikte özellikle yeniden yapılanma sürecinde yoğun bir yapılaşma ve düzenleme sürecine girmiştir. Diğer kentsel yerleşmelere baktığımızda hiç birinde bu kadar yoğun nüfus miktarına raslanmamaktadır. Trablussam (160.000), Zahle (45.000), Sayda (38.000), En- Nebatiye (14.000)'dir.¹⁹

Şekil 1.5.Batı Beyrut sahil şeridi ²⁰

1.2.4. Kır Yerleşmeleri

Lübnan nüfusun yaklaşık %19'u kırsal alanlarda yaşamaktadır. Özellikle yerleşme üzerinde iç savaşın rolü büyük olmuştur. Özellikle iç savaşın patlak

¹⁸ GÖZENÇ Selami, a.g.e s.178

¹⁹ ÖZEY Ramazan, a.g.e. sayfa 129

²⁰ REED Eli, AJAMÍ Fouad a.g.e.

vermesiyle birlikte Hıristiyanlar savaşın etkisin daha az olduğu kuzeydeki dağlık alanlara doğru göç etmişlerdir. Hıristiyan olan halkın Katolik Maruni olanları Lübnan dağlarında, Rum Katolikler güneydeki kırsal bölgede yaşamaktadırlar.²¹

Müslüman olan halkın dağılımı ise daha farklıdır. Halk dağılımda etnik olarak ayrılmıştır. Sünni olanlar daha çok kıyı kesimlerde toplanırken, şiiiler Bekaa vadisine yerleşmişler, Dürziler ise Lübnan Dağlarının orta kesimlerini kendilerine mesken edinmişlerdir.

²¹ ÖZEY Ramazan, a.g.e. sayfa 127, 128

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. LÜBNAN'IN EKONOMİK YAPISI

GSYİH (Gayri safi yurt içi hasıla)'nın sektörel dağılışına baktığımızda; ülke ekonomisinin temelini %80'lik bir oranla hizmet sektörünün oluşturduğunu görürüz. Birçok ülke ekonomisinin temelini oluşturan tarım ve sanayi sektörünün Lübnan ekonomisindeki payları ise ancak % 10 'ar civarında olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte sanayi ürünlerinin ihracat ürünlerindeki payı %93.4 dür. Fakat tarım ürünlerini payı ise ancak %5,6 olup; bunda en önemli etken verimli bir alan olan Bekaa Vadisi'nden yeteri kadar yararlanılamamasıdır.

İç savaş sonrasında Refik Hariri'nin başbakan olarak atanması, piyasalarda olumlu bir etki yaratmıştı. Hariri hükümeti yeniden inşa ve gelişme için dış yatırımcıları büyük oranda ülkeye çekmeyi başarmış, serbest piyasa ekonomisi büyük ölçüde işlerlik kazanmıştı.²² 1994 yılında ekonomi % 8 büyümüş, ülkenin döviz rezervi aynı yıl % 88 oranında artmıştı. Yine de Lübnan ekonomisine bakıldığında en önemli sorunun dış ve iç borçlar ile bütçe açığının olduğu ortaya çıkmaktadır. 1997-2001 yılları arasında bütçe açıkları GSYİH'nın % 18.4 seviyesinde iken bu oran 2003 yılına gelindiğinde GSYİH'nın %180'ine ulaşmıştır.

1995 yılında ülke borç stokunun %15 i dış borçlardan oluşurken 2004 yılında bu oran %46' ya yükselmiştir. Bu büyük borç yükünün de azaltılmasında ve dış kaynak bulunmasında büyük sorunlarla karşılaşmıştır. Özellikle Lübnan Merkez Bankasının doları dengede tutma isteği merkez bankası döviz rezervinde azalmaya yol açmış, bu da beraberinde Lübnan lirasından kaçışa yol açmıştır. Oldukça sıkıntılı dönem 2002 yılı Kasım ayında toplanan Paris II Konferansında bir nebze de olsa atlatılmıştır. 18 ülke ve 8 finans kuruluşunun katıldığı bu toplantıda 3 milyar doları kısa vadeli ve yüksek faizli kredilerin kullanımına. 1.4. milyar doları da projelerin finansmanında olmak üzere toplam 4.4. milyar dolarlık bir kaynak sağlanmıştır. Gerek bu sağlanan krediler, gerek halkın tekrar ekonomiye olan güveninin artması

²² Mc DOWALL David, Lebanon : A Conflict of Minorities, Minority Rights Group International MRG International Report Manchester UK 1996 s. 17

gerekse tekrar ülkeye girmeye başlayan Arap sermayesi sayesinde ödemler dengesi 2003 yılında 3.4 milyar dolar fazla vermiştir.

Lübnan Paris II Konferansında 2007 yılına kadar tamamlayacağı 3 hedef saptamıştır. Bunlar;

- a) Faiz dışı fazlanın 2007 yılına kadar GSYİH'nın %8-9 oranına kadar yükseltilmesi
- b) Kamu borçlarının yeniden yapılandırılarak, faiz oranlarının düşürülmesi
- c) Yapılacak özelleştirilmeyle birlikte dış borçların azaltılması

Bu çalışmalar ışığında bugüne kadar yalnızca faiz oranlarının düşürülmesinde alınan krediler sayesinde başarılı sonuçlar alınmış; yalnız özelleştirme konusunda henüz somut ve büyük adımlar atılmamıştır.

Ülkenin en büyük bankalarından olan Bank Audi'nin ülkenin büyüme oranlarıyla ilgili verileri şu şekildedir.

Tablo 2.1. Bank Audi verilerine göre Lübnan'ın büyüme oranları

1999	2000	2001	2002	2003	2004
%1	%- 0,5	%2	%1,5	%3	%5

Kaynak: <http://www.audi.com.lb/geteconomy/economic/cm2005.pdf>

Ülkedeki kalkınma ve borç stokunun eritilmesinde özellikle dış krediler önemli rol oynamaktadır. Aşağıda 10 yıllık bir süreç zarfında ülkeye gelen dış kredilerin oransal dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 2.2. Ocak 1992 – Aralık 2002 yılları arasındaki Lübnan'daki yabancı finans kaynakları

KAYNAKLAR	%
DÜNYA BANKASI	15
A.F.S.E.S.D.-(EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞME ARAP FONU)	15
KUVEYT VE K.F.A.E.D. (ARAP EKONOMİK KALKINMASI KUVEYT FONU)	10
A.Y.B – (AVRUPA YATIRIM BANKASI)	10
I.K.B. – (İSLAM KALKINMA BANKASI)	9
SUUDİ ARABİSTAN VE S.F.D. – (SUUDİ KALKINMA FONU)	8
İTALYA	7
TİCARİ BANKALAR	6
A.B. – (AVRUPA BİRLİĞİ)	5
FRANSA VE A.F.D. –(FRANSIZ KALKINMA AJANSI)	5
JAPONYA	2
ALMANYA	2
B.A.E VE A.D.F.D. – (ABU DABİ GELİŞME FONU)	2
B.M. – BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	1
DİĞERLERİ	3

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği 2003

Yukarıdaki tablo incelendiğinde özellikle dış kredilerin %44 ünün Arap ve Arap kökenli ülke ve örgütlerinin, yaklaşık %29'nun da Avrupa kökenli kurum ve ülkeler tarafından sağlandığı görülmektedir. Bununla beraber özellikle alt yapı sistemlerinin inşasında kredi veren ülkeler gerekli koşulları sağladıktan sonra öncelikli olarak değerlendirilmektedirler. Özellikle I.M.F. ve diğer kredi veren ülkelerin bütçe açığının kontrol edilmesine yönelik baskıları pek bir sonuç getirmemiş ve bütçe açığı %37.2 olmuştur. 2004 yılında hedeflenen bütçe açığı oranı ise %32 olarak belirlenmiştir. Bununla beraber toplam bütçe açığının G.S.Y.I.H ya oranı 2003 yılında %10.1 e kadar inmiştir. (Bu oran 2001 yılında %16.8 idi)

Tablo 2.3. Lübnan'ın 1999-2003 yılları arası iç ve dış borç tutarları

Milyon \$	1999	2000	2001	2002	2003
İç Borç	14.180	16.272	17.460	16.790	17.795
Dış borç	5.538	6.990	9.606	14.540	15.500
Toplam Borç	19.718	23.262	27.066	31.330	33.295

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği 2003

1999 – 2003 yılları arasındaki bu borç tablosuna baktığımızda ise, ülkenin en önemli borç yükünü iç borçların oluşturduğunu görmekteyiz. Özellikle iç ve dış borç toplamının 33.295 milyar dolara kadar ulaşması, 2004 yılında da 13 milyar dolarlık bir borç ödemesinin bulunması hükümeti yeni önlemler almaya itmiş bunun sonucunda da 2004 yılı içinde Lübnan Parlamentosu bu amaçla 1,9 milyar dolarlık eurobond tahvil ihracını onaylamıştır.

Lübnan hükümetleri; her ne kadar bütçe açıkları ve borçlar konusunda çok önemli bir başarı yakalayamadıysa da enflasyonun kontrol altına alınmasında bu tabloyu tersine çevirebilmeyi başarmışlardır. 2002 yılında % 4 olan enflasyon oranı, 2003 yılında %2 ye kadar düşmüştür. 2003 yılındaki enflasyon değerlerine bakıldığında en yüksek artışın % 23.1 ile sağlık sektöründe olduğu gözlemlenmiştir.

Bunun dışındaki sektörlerde artış oranı yıllık enflasyon oranına paralellikler göstermiştir.

2.1.1. Ödemeler Dengesi

Lübnan ekonomisini daha çok ithalata dayanması ödemeler dengesinde büyük açıkların oluşmasına sebep olmaktadır. Lübnan, bu açığı, yurtdışında yaşamlarını sürdüren vatandaşların gönderdikleri dövizler, turizm gelirleri, bankacılık, sigortacılık gibi hizmet gelirleriyle belli bir oran da dengelemeye çalışmaktadır.

Özellikle son yıllarda dış ticaret açığı; 11 Eylül saldırılarından sonra Avrupa piyasalarından uzaklaşan Arap sermayesinin girişi, Paris II Konferansı sonucu sağlan krediler ile birlikte oldukça azalmış ve 2003 yılında ödemeler dengesi 3.4 milyar dolar fazla vermiştir.

Tablo 2.4 Lübnan’ın 1998 – 2003 yılları arası dış ticaret verileri

MİLYON DOLAR	1998	1999	2000	2001	2002	2003
İHRACAT	716	677	714	889	1.045	1.524
İTHALAT	7.060	6.206	6.228	7.291	6.445	7.168
İHRACAT İTHALAT (%)	10.1	10.9	11.5	12.2	16,2	21,3
DIŞ TİCARET DENGESİ	- 6344	-5.529	-5.514	-6.402	-5.400	-5.644
SERMAYE GİRİŞİ	5.856	5.795	5.225	5.232	6.907	9.030
DIŞ TİCARET HACMİ	7.776	6883	6942	8180	7491	8692

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

Yukarıdaki tablo incelendiğinde ithalat rakamlarının ihracat rakamlarının çok üstünde olduğu hemen göze çarpmaktadır. Buna rağmen 2003 yılında ödemeler dengesinin fazla vermesinin sebebi, özellikle Yurt dışındaki Lübnanlıların gönderdikleri paralar ve Lübnan Merkez Bankasının uyguladığı sıkı para politikasıdır.

2.1.2. BAŞLICA EKONOMİK SEKTÖRLER VE ALTYAPI

2.1.2.1. Bankacılık

Lübnan; iç savaş yıllarına kadar ticarete sağladığı kolaylıklar ve düşük vergi oranlarıyla özellikle Arap ülkelerinin sermayesinin biriktiği bir merkez durumuna gelmiştir. Bankacılık iç savaştan önce Lübnan’ın en güçlü olduğu sektörlerden biriydi. 1964 yılına kadar bankacılıkla ilgili çok fazla bir yasal düzenleme yoktu.

1964 yılı Nisan ayında merkez bankasının kurulmasıyla birlikte Lübnan parasının kontrolü, banknot basımı ve ticari bankacılığı düzenleme yetkisi merkez bankasına verildi.²³ 1983 yılında Merkez bankası 903 milyon dolarlık açık belirtmişti. Bu açık 1984 yılında 1.4 milyar Amerikan dolarına kadar çıkmıştır. 1985 yılında hükümetin silah alımını kısması sonucu bütçe rahatlamış 381 milyon amerikan doları fazla vermiştir.²⁴ Yine de iç savaş diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektörünü de derinden etkilemiştir. Bankacılık 1992 yılından itibaren Lübnan'da tekrar gelişmeye göstermeye başlamış, Lübnan bankaları 1996 yılından itibaren uluslar arası piyasalarda boy göstermeye başlamışlardır. Lübnan hükümeti bu gelişmenin planlı ve sağlam temeller üzerinde gelişme göstermesi amacıyla bir takım önlemler almıştır. İlk olarak 1995 yılında Basel anlaşması çerçevesinde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını %8'e, 2000 yılında %10'a ve 2001 yılında ise %12' ye çıkarmıştır. Fakat bunları yaparken de 1993 yılında bankaların birleşmesine olanak tanıyan bir yasayla da adeta gelişen küçük ve orta ölçekli bankalara bir yol göstermiştir. Bu yasal düzenlemeler etkisini göstermiş ve 1997 yılında 80 olan banka sayısı 2004 yılında 60 seviyesine düşmüştür.

Bankalarda meydana gelen bu olumlu değişiklikler henüz Lübnan borsasına yansımamıştır. 1996 yılından itibaren faaliyet gösteren Lübnan borsasının en önemli sorunu olarak işlem hacimlerinin yeterli olmaması gösterilmektedir. Aylık işlem tutarı 10 milyon doları geçememektedir.

2.1.2.2. Deniz Ticareti

Eski yıllardan beri Lübnan'ın ekonomisinde önemli yer tutan deniz ticareti hala eski önemini korumaktadır. Bu deniz ticaretinde de başrolü her zaman ki Beyrut limanı oynamaktadır. Her ne kadar iç savaş yıllarında eski önemini bir süreliğine de olsa kaybeden liman 1998 yılından itibaren eski önemini tekrar kazanmaya başlamıştır. Bu amaçla yeni konteynır yükleme ve depolama tesisleri yapılmış Çin'den yeni 9 büyük vinç alınmıştır.

²³ A.g.e. Mc DOWALL David, s. 101

²⁴ COLLELO Thomas, a.g.e. s.99

Şekil 2.1. Beyrut Liman

2.2.Beyrut Limanı²⁵

Tablo 2.5. Beyrut limanı yıllara göre gemi ve mal göstergeleri

YIL	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Beyrut Limanı (gelen gemi)	2.840	2.812	2.552	2.648	2.508	2.333
Beyrut Lim.(gelen mal/ton)	5.565	5.550	4.834	5.329	5.195	4.898

Kaynak: KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)

Diğer önemli bir liman şehri olan Trablus' da hem kapasiteyi arttırabilmek hem de büyük tonajlı gemilerin daha rahat yanaşabilmesini sağlayabilmek amacıyla bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Bu çalışmalar özellikle Irak'a yönelik transit taşımacılıkta önemli bir rol oynamaya yönelik bir durumda olan Trablus limanı için hayati önem taşımaktadır.

Bu iki önemli liman dışında Lübnan Sayda ve Sur olmak üzere iki limana daha sahiptir. yalnız bu limanların kapasitesi diğer limanlar kadar önem arz

²⁵ www.portdebeyrouth.com/area.asp?x=4

etmemektedir. Yalnız bu iki limandan Sayda Limanı'nın Ürdün'le olan transit ticaretini geliştirmek amacıyla bir takım iyileştirmeler planlanmaktadır. Yalnız bu çalışmalar ödenek yokluğundan şimdilik askıya alınmıştır.

2.1.2.3. Turizm

Turizm faaliyetleri Lübnan ekonomisinin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Coğrafi konumu, uygun iklimi, yüzey şekillerinin çeşitliliği, turistik tesis ve kalifiye elemanlarının mevcut olması burayı Ortadoğu için bir turistik cazibe merkezi haline getirmiştir. Ülke ekonomisi için önemli yer tutan

turizm sektörü iç savaştan önceki ihtişamlı günlerine ulaşamamış olsa da (Savaş öncesi turizm gelirleri milli hasılanın % 20'sini oluşturuyordu. Ülkeye gelen turist sayısı ise 2,4 milyon kişiydi.) bu açığı hızla kapatmaktadır. 2000 yılı itibarıyla ülkedeki turistik yatak kapasitesi 12.400'e 2003 yılındaki verilere göre ise gelen turist sayısı 1.015.793 e yükselmiştir. Bu artışta bölgede kumar oynanabilecek ve kayak yapılabilecek yegane yerlerden birinin Lübnan olmasının yanı sıra 11 Eylül olarak nitelendirilen Amerika Birleşik Devletleri'ndeki terör olayları da etkili olmuştur. (Bu ülkelerde Araplara karşı oluşan ön yargı ve ülkeye girişlerin biraz dahazorlaştırılması, Arap turistleri kendilerine yakın olan Lübnan'a yönlendirmiştir.) özellikle Beyrut, bir çok alanda olduğu gibi ülkenin en cazip ve ilgi çekici turistik merkezi olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 2.6. Lübnan'a giriş yapan turist sayısı

Kıtalar	1999	2000	2001	2002	2003
Arap Ülkeleri	265.581	300.541	345.935	421.800	438.822
Avrupa	223.853	228.728	237.769	250.594	267.154
Amerika	84.516	89.962	101.699	108.080	120.879
Asya	54.349	75.232	107.623	125.297	134.085
Avustralya	28.733	31.951	28.968	31.563	32.505
Afrika	16.229	15.234	15.078	19.129	22.348
TOPLAM (kişi)	673.261	741.648	837.072	956.464	1.015.793

Kaynak: : T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

2.1.2.4. İnşaat

Özellikle iç savaştan önce önemli bir paya sahip olan inşaat sektörü, birçok sektörde olduğu gibi savaş zamanı çok büyük bir darbe almış. Sektör hemen hemen durma noktasına gelmiştir. Ancak savaş sonrası ülkenin yeniden yapılanmasıyla ve talebin artmasıyla adeta sektör bir patlama yaşamıştır. 1970 yılında inşaat sektörünün GSMH içinde %66.7 olan payı 1979 yılında %86.3'e ulaşmıştır.²⁶ İnşaat sektöründeki bu artış özellikle kendini bir turizm ve ticaret merkezi olan başkent Beyrut'ta göstermiştir. Bu ani yükseliş zaman içerisinde belirli bir istikrara kavuşmuştur. Genel olarak baktığımızda 1972 yılında milli hasılanın %4.5 kadar olan inşaat sektörünün payı 1995 yılında %9.2'ye kadar çıkmıştır.

2.1.2.5. Sanayi

Lübnan sanayisinin temelini özel sektör oluşturmaktadır. Sanayinin GSYIH içindeki payı yaklaşık olarak %10' dur. Lübnan Merkez Bankası'nın uyguladığı sıkı kur politikası ve Lübnan lirasına uygulana düşük faizler sanayiciler olumlu katkı sağlamıştır. Lübnanlı sanayicilerin en çok şikayet ettikleri konunun başında ise bir çok ülkeyle imzalanan serbest ticaret anlaşmaları, indirilmiş gümrük vergileri, haberleşme ve özellikle enerji sektörlerindeki maliyetlerin yüksek olması gelmektedir.

Lübnan sanayisinin temelini daha çok çimento, mobilya, kağıt, deterjan, kozmetik, ilaç, işlenmiş gıda, kuyumculuk ve mermercilik oluşturmaktadır. Lübnan sanayi bakanlığının yeni hazırladığı 800 milyon dolar bütçeye sahip bir sanayi planıyla beraber, önümüzdeki 10 yılda sanayinin, GSYIH içindeki payının %10 lardan %30 lara kadar çıkartılması var olan istihdama ilaveten 60.000 kişinin daha eklenmesi ve 1000 adet küçük ve orta işletmenin modernizasyonu hedeflenmektedir. Sanayicilerin şikayet ettiği konulardan olan haberleşme, ulaşım, arazi ve enerji maliyetlerinde de ise indirimler sağlanarak, bu işletmelere ihracat yolunun da açılması hedeflenmekte ve ülke ekonomisine yeni bir ivme kazandırılması düşünülmektedir.

²⁶ SAYIĞH Yusuf A. *The Arab Economy Past Performance and Future Prospects* Oxford University Press New York. USA 1982 s. 100- 101

Tablo 2.7. Lübnan ihracatında seçilmiş bazı sanayi ürünlerinin toplam ihracat içindeki oranı

SANAYİ ÇEŞİDİ	2001	2002	2003
Mücevher	%15.9	%20.6	%30.4
Elektrikli eşyalar	%12.8	%11.5	%11.7
Gıda ürünleri	%11.3	% 9.8	% 9.8
Kimyevi ürünler	% 9.9	%10.3	% 7.5
Metal ürünleri	% 7.3	% 7.6	% 7.5
Tekstil ürünleri	% 8.7	% 5.8	% 4.3

Kaynak: www.lebanonembassyus.org

Lübnan sanayisinde kuyumculuk sektörünün ihracattaki açık ara liderliği ve giderek artan hacmi bu sektörün önünün açık olduğunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sektörler içinde gıda sanayinin ise ancak üçüncü sırada yer aldığı görülmekte olup, sanayinin ağırlıklı olarak endüstriyel ürünlerde geliştiği söylenebilir.

2.1.2.6.Tarım

Toplam ihracatta %5.6 lık bir paya sahip olan tarım sektörü daha çok ülkenin batısındakıyı ovasında ve Bekaa Vadisi'nde toplanmıştır. Farklı iklim yapısı sayesinde çok çeşitli tarım ürünleri doğal yetiştirme alanları bulmuştur. Başlıca yetiştirilen ürünler buğday, arpa, mısır, yer fıstığı, şekerpancarı, ayçiçeği, üzüm, muz, elma, şeftali ve kayısıdır. Ürün çeşitliliğine rağmen tarımda modernizasyon çalışmaları yetersizdir. Özellikle daha büyük bir potansiyele sahip olan Bekaa Vadisi'nden yararlanma henüz istenile seviyede değildir. Çoğu zaman tarım ürünleri iç ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmaktadır. Tarımsal üretime baktığımızda elde edilen ürünlerin %70'inin tarımsal kaynaklardan %30'unun ise hayvansal kaynaklardan sağlandığı görülmektedir.

Tablo 2.8. Seçilmiş tarım ürünlerinin Lübnan 2005 yılı üretim miktarları (Ton)

Elma: 140.000
Buğday:120.000
Üzüm: 110.000
Muz: 72.000
Kayısı 32.000

Kaynak: <http://faostat.fao.org/faostat/form?collection=Production.Crops.Primary&Domain=Production&servlet=1&hasbulk=0&version=ext&language=EN>

2.1.2.7. Altyapı

Lübnan uzun yıllar süren iç savaşın ardından ülkede büyük bir ekonomik ve sosyal kalkınma planı hazırlamıştır. HORIZON 2000 adı verilen bu plan; ülkenin gerekli teknik altyapı yatırımlarını, yönetimin yeniden yapılanmasını ve sosyal alt yapı çalışmalarını öngörmektedir. Programın işleyişinden Lübnan Kalkınma ve İmar Konseyi (CDR-Council for Development and Reconstruction) sorumludur. 18 milyar dolarlık bir yatırımı öngören bu projenin ilk etapta 1993-2000 yıllarını kapsayan bir zaman dilimi içerisinde bitirilmesi öngörülmüştü; fakat daha sonra sürenin yetmeyeceği anlaşılarak bu süre 2007 yılına kadar uzatılmıştır. Oldukça büyük bir proje olan HORIZON 2000 projesinde alınan sonuçlar umut vericidir. Bu projenin özel sektöre de iş imkanı tanınması ülke ekonomisi için olumlu bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. HORIZON 2000 projesi kapsamında yapılan çalışmalar şu şekildedir:

2.1.2.7.1. Enerji

Şu ana kadar 1.4 milyar dolarlık bir ihale yapılmış olup, temel olarak Beddavi ve Zahrani bölgesinde yer alan iki santralin üretim kapasitesinin artırılması, kullanım ömrü tükenmiş bazı türbinlerin yenilenmesi, yüksek gerilim hatlarına takviyeler yapılması, likit doğal gaz depolarının yapılması hedeflenmiştir.

2.1.2.7.2. Haberleşme

Yapılan düzenlemeler ve açılan ihalelerle ulusal telefon abonesi 1.730.000'e, GSM abonesi ise 500.000'e ulaşmıştır.

2.1.2.7.3. Sağlık

Sağlık sektöründe Dünya Bankası ile Finansal konularda iş birliğine gidilmiş 35.7 milyon dolar temin edilmiştir. Bu sağlanan krediler 4 hastanenin rehabilitasyonu ve geliştirilmesi için ayrılmıştır. Bunun yanı sıra sağlık sektörüne 97.1 milyon dolarlık ek bir kaynak daha ayrılması planlanmış ve bu kaynağın başta İslam Bankası olmak üzere, Suudi Arabistan, İtalya, İspanya tarafından finanse edilmesi öngörülmüştür.

2.1.2.7.4. İçme suyu ve atık sular

Ortadoğu'nun belki de en önemli sorunlarından biri olan içme suyu konusunda Lübnan Devleti özellikle 2000 yılından sonra büyük yatırımlar yapmaya başlamıştır. Şöyle ki 1992-1999 yılları arasında toplam 154.8 milyon dolarlık bir yatırım sözü konusu iken, sadece 2000 yılında planlanan yatırımın tutarı 375 milyon doları bulmuştur. Bunun yanı sıra atık su konusunda da 2000 yılı itibarıyla yaklaşık 468.7 milyon dolarlık bir yatırım planlanmıştır.

2.2. DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

2.2.1. Üye Olunan Kuruluşlar

Lübnan, başta Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği olmak üzere bir çok uluslar arası kuruluşu üyedir. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (Unesco), Uluslararası Polis Teşkilatı (İnterpol), Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Ticaret Örgütü (WTO - gözlemci), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO), Dünya Sağlık Örgütü(WHO), Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Milletlerarası

Çalışma Örgütü (ICC), Gümrük İşbirliği Konseyi (CCC), Uluslararası İmar Bankası (BIS), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Finans Kurumu (IFC).

2.2.2 Lübnan - Avrupa Birliği (A.B.) İlişkileri

Lübnan ile AB arasındaki ticari ilişkiler Euro-Med (Avrupa-Akdeniz Ortaklığı) anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir. Euro-Med anlaşması uzun yıllar süren ikili görüşmeler sonucunda Belçika'nın başkenti Brüksel'de 10 Ocak 2002 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmayla beraber Avrupa Birliği ve Lübnan arasında siyasi ilişkilerin artırılması, demokrasi, insan hakları gibi siyasi bir takım kriterlerin yanı sıra Lübnan ticari mevzuatının AB'ye uygun hale getirilmesi, 12 yıllık bir geçiş dönemi sonucunda mal ve hizmet ticaretinde serbestliğin sağlanması, Lübnan imalat

ve tarım ürünlerinin mallarının pazarına girişinin hazırlanması gibi Lübnan ekonomisinin geleceğini de çok yakından ilgilendiren bazı kararlar alınmıştır.

Bu anlaşma doğrultusunda Lübnan tarım ürünlerinin imzadan itibaren herhangi bir ek süre beklemeksizin gümrük vergisi olmaksızın AB pazarına girebilmesi sağlanmıştır. Bunda yalnızca Avrupa Birliği için önemli yer tutan zeytin, üzüm, şarap, elma gibi bazı ürünler anlaşma dışında tutulmuştur. Anlaşmayla beraber hemen gümrük vergilerinin kaldırılmasında Lübnan'da tarım sektörünün çok gelişmemiş olması ve Avrupa pazarlarıyla rekabet imkanının da zayıf olması da göz önünde bulundurulmuştur.

Sanayi ürünlerinde ise ilk 5 yıldan sonra kademeli olarak gümrük vergilerinin kaldırılması ve toplam 12 yıl sonunda tamamen sıfırlanması ön görülmüştür.

Lübnan bugüne kadar MEDA programı sayesinde 1978 yılından itibaren Avrupa Birliği'nden toplam 2 milyar euroya yakın maddi destek sağlamıştır. 1995-2000 yılları arasını kapsayan Meda I programı çerçevesinde sağlanan 166 milyon euroyu daha çok kamu rehabilitasyonuna, çevre projelerine, sanayi modernizasyonuna ayırmıştır.

Meda II programı kapsamında gelen 80 milyon euroluk dilimi ise kobilere, insan hakları kuruluşlarına, kırsal kalkınma projelerine, yüksek eğitim ve çevre koruma programlarına ayırmış ve bunların imkanlarına sunmuştur.

2.2.3. Lübnan - Dünya Ticaret Örgütü(Wto) İlişkileri

Lübnan'ın Dünya Ticaret Örgütü'ne başvurusu üzerine 14 Nisan 1999 tarihinde, Lübnan'a gözlemci statüsü verilmiştir. Yakın zamanda Lübnan'ın tam üye olması beklenmektedir. Bu tam üyelikle birlikte Lübnan'ın daha çok yabancı yatırımcıyı ülkeye çekebileceği, uluslar arası standartların uygulanmasıyla gerçek bir rekabet ortamının sağlanacağı, imalat ve hizmet sektörüne bağlı olarak yeni pazarların ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Lübnan Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olma aşamasında başta gümrük vergilerinin indirilmesi ve kara para aklama gibi bir çok konuda düzenlemelere gitmiş ve halende entegrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

2.2.4. Dış Ticaret Politikası

Lübnan ekonomisini daha çok serbest piyasa ekonomisi belirlemektedir. Doğal kaynaklarının az olması ve hizmet sektörü dışında gelişmiş sanayisinin olmaması yüzünden Lübnan ihtiyaçlarının büyük bir kesimini ithalat yoluyla yurt dışından karşılamaktadır.

Beyrut ve Trablus'ta iki tane serbest ticaret bölgesi mevcuttur. Bunlara ilaveten Selaata ve Oleilaat'da da iki tane ilave serbest ticaret bölgesi açılması düşünülmektedir. Burada kurulacak tesislerin %100 yabancı sermaye ile yap-işlet-devret modeliyle oluşturulması düşünülmektedir. Bu yüzden de 10 yıl vergi muafiyeti başta olmak üzere, düşük fiyatla arazi ve bina tahsisi gibi bir takım yabancı yatırımcıyı çekecek imkanlarda söz konusudur.

Lübnan; ülkeye daha fazla yabancı yatırımcıyı çekebilmek için 2000 yılı içinde yeni bir gümrük tarifesi belirlemiş ve birçok üründe gümrük oranlarını aşağı çekmiştir. Özellikle Lübnan'da üretilmeyen mallar, bilgisayar ve elektronik yazılımlar için gümrük vergisi alınmamaktadır. Yerli üreticiyi korumak amacıyla Lübnan'da üretilen bazı mallar için özellikle tarım ve hayvancılık ürünleri için vergi oranları hala yüksek iken (%70 civarı) bu oranlarda da % 25 oranında gümrük tarifelerinin indirilmesi dikkate alınabilecek bir gelişmedir. Yapılan bu çalışmalara ilaveten Lübnan, Avrupa Birliği standartlarına uygun olarak ithalat ve ihracat özelliklerini de değiştirmektedir (örneğin ithal edilen ürünlerde imal ve son kullanma tarihinin belirtilmesi, içeriği hakkında bilgi verilmesi gibi).

Lübnan'da yalnızca 5 yaşından büyük arabalar ile bazı kimyasal ve zehirli atıkların ithalatı yasaktır.

2.2.4.1. İthalat

Lübnan; bir çok temel ihtiyacını yurt dışından temin ettiği için ithalat oranları ihracat oranlarına göre oldukça fazladır. Zaman zaman ithalat oranları, ihracat oranlarının 10 mislini bulmaktadır.

Lübnan'ın ithalatında ilk üç sıra AB ülkeleri tarafından paylaşılmaktadır. Bununla beraber özellikle Suudi Arabistan, Hollanda, Mısır, Rusya Federasyonu ve Çin'in ihracatlarını geçmiş yıllara oranla oldukça arttırmışlardır. Bu artışta Mısır ve Suudi Arabistan'la imzalan serbest ticaret anlaşmaları, ülkedeki ekonomik durgunluk ve

euronun dolar karşında değer kazanması sonucu, Lübnan halkının daha ucuz olan Rus ve Çin ürünlerine yönelmesi oldukça önemli bir etki olarak sayılabilir. Türkiye ise bu ülkeler içinde kendisine 10. sırada yer bulmuştur. Türkiye'nin Lübnan'a ihraç ettiği başlıca ürünler canlı hayvan, maden, dokuma ve tekstil ürünleri, gıda, makine elektrikli cihazlar olarak sıralanabilir.

Lübnan toplam ithalatının % 43 ünü Avrupa Birliği ülkelerinden yapsa da AB'nin Lübnan ihracatındaki payı günden güne yapılan anlaşmalara rağmen (Meda anlaşması) azalmaktadır. Her ne kadar 2003 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat bir önceki yıla göre 262.711.000 dolar artış kaydetse de, 2003 yılına göre Avrupa Birliği'nin Lübnan İthalatındaki payı bir önceki yıla göre % 14.3 den % 9.4 gerilemiştir. Bunda en önemli sorun euronun dolar karşındaki aşırı değerlendirmesi ve buna karşılık gerekli önlemlerin alınmaması gösterilebilir.

Lübnan ithalatında ağırlıklı olarak (yaklaşık % 49) sırasıyla maden ürünlerinin, makine ve elektrikli cihazların, kimya ürünlerini ve taşıtların ilk dört sırayı paylaştığı söylenebilir.

2.2.4.2. İhracat

Lübnan'ın ihracatında mücevher, makine, elektrikli aletler ve gıda temel ihracat ürünleridir. Bu ürünler toplam ihracatın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Lübnan'ın ihracatı genel olarak gerek coğrafi yakınlık gerekse kültürel ilişkilerden dolayı daha çok bölge ülkelerine olmaktadır. Başta Birleşik Arap Emirlikleri, Suriye, Irak olmak üzere Lübnan için önemli pazarlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yalnız Lübnan İhracatındaki en yüksek payı İsviçre almaktadır. Ancak bu ihracat çeşitlilik yaratmamakta yalnızca altın ve değerli taş işlemeciliğini kapsamaktadır. Buradan anlaşılacağı gibi Lübnan'ın ihracatında birinci sırayı Mücevher ve değerli taş işlemeciği alırken, bunları sırasıyla mekanik cihazlar, gıda, kimyasal ürünler, adi metaller izlemektedir. Türkiye'nin genel ihracat içindeki yerine bakacak olursak 2003 yılı itibariyle 7. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin Lübnan'dan ithal ettiği ürünlerin başında ise adi metaller (hurda), bazı kimyasal ürünler, tahıl, ham post ve deriler gelmektedir.

2.2.4.3. Dış Ticaret Dengesi

Tablo 2.9. Lübnan'ın yıllar itibariyle dış ticaret dengesi (milyon dolar)

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003
İhracat	716	677	714	889	1.046	1.524
İthalat	7.060	6.206	6.228	7.291	6.445	7.168
Dış Ticaret Dengesi	6.344	5.529	5.514	6.402	5.399	5.644

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

Lübnan, daha öncede belirtildiği gibi sınırlı kaynaklara ve güçsüz bir sanayi yapısına sahip olduğundan dolayı ihtiyaçlarının büyük bir kısmını yurt dışından ithal etmektedir. Bu da dış ticaret dengesinde açıklara yol açmaktadır. Lübnan hükümeti bu doğrultuda doğrudan ithalat yerine yabancı yatırımcıları yatırım için teşvik etmek amacıyla bir takım önlemler almış ve almaya devam etmektedir.

3. DÜNYA TİCARETİNDEKİ YERİ

Yukarıdaki bilgiler ışığında Lübnan ekonomisini özet bir bakış açısıyla değerlendirdiğimizde, 2003 yılı itibariyle Lübnan'ın dış ticaret hacminin 8692 milyar dolar olduğunu görmekteyiz. Bu da global açıdan çok küçük bir miktarı betimlemektedir. Özellikle büyük bir sorun olan kamu açıklarının, yüksek iç borçlanmayla birlikte kapatılmak istenmesi borç yükünün daha da artmasına dolayısıyla da yabancı yatırımcıların bu ülkeye güvenle bakmalarını engellemektedir.

Bununla beraber, Lübnan gerekli ekonomik kalkınma hızının artması ve ikili ticari ilişkilerin artması gayretindedir. Bu amaçla Lübnan'ın da üye olduğu Arap Ticaret Konseyi üye ülkelerinin arasındaki gümrük vergilerin kademeli olarak 2007 yılına kadar tamamen kaldırılmasını öngörmüştür. Lübnan, bu vergilerin 2005 yılına kadar tamamen kaldırılması için gayret göstermektedir. Yine Avrupa Birliği'yle yapmış olduğu MEDA anlaşması çerçevesinde de gümrük vergilerinde indirimler sağlanmış ve karşılıklı bir takım avantajlar elde edilmiştir. Yanlız bu çalışmalar tek

başına yeterli değildir. Özellikle Lübnan'ın artık önemli bir sorun teşkil eden kamu borçlarından kurtulması, sıkı bir mali denetim mekanizması oluşturması kaçınılmaz olarak yapması gerekenler arasında sayılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. TÜRKİYE EKONOMİK YAPISI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu 1923 yılına baktığımızda karşımıza savaştan yeni çıkmış, ekonomisi sağlam temellere dayanmayan, sanayisinin henüz yeni yeni yeşerdiği bir tarım ülkesiyle karşılaşırız. Bu yıllarda Türkiye'nin ihraç ettiği çok az sayıdaki ürünlerin birçoğu tarım kökenli olup bunları tütün, fındık, tahıl, incir ve üzüm olarak sınıflandırabiliriz. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılındaki dış ticareti incelendiğinde 168.2 milyon dolarlık ihracatına karşılık, sadece 96.9 milyon dolar ithalat yaptığı dikkati çekmektedir.²⁷

Sağlam ve güvenilir istatistiksel verilere raslanmaya başlanılan 1963 yılına baktığımızda Türkiye'nin ihracatında tarım ürünlerinin payının %77.2 gibi yüksek bir değer gösterdiği görülmektedir. Fakat ilerleyen yıllarda tarım ürünlerinin ihracattaki payı giderek azalmış bunun yerini sanayi ürünleri almıştır. Nitekim 1963 yılında sanayi ürünlerinin toplam ihracattaki payı % 19.9 iken bu oran 1993 yılında % 82.9'a kadar yükselmiştir. Bu son verilerden de anlaşılacağı gibi artık Türkiye bir tarım ülkesi konumundan çıkmış ve sanayileşmiş bir ülke konumuna gelmiştir. Geçen yıllarda hem ihraç ürünlerinin çeşitliliği, hem miktarı hem de getirileri artmıştır. 2000 yılında meydana gelen ekonomik kizden epey ağır yara alarak çıkan Türkiye ekonomisi 2003 yılından itibaren toparlanma sürecine girmiştir.(2003 yılı cari açık beklentisi 7.7 milyar dolar iken 6.8 milyar dolar olarak gerçekleşti)²⁸ 2003 yılı Mart ayından başlayan busüreçte ülke ekonomisini riski düşerken, Türk parasının da değeri yükselmiştir. Bu yükselişle birlikte işçinin daha fazla mal ve hizmet almasını sağlarken, özellikle dış rekabetin zorlaşması olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Yinede 2001 ve 2002 dönemlerinde %35 olan bütçe açığının 2003 yılında tekrar %30 lara kadar indiği görülmek ve bu durum da ilerisi için bir umut kaynağı teşkil etmektedir.²⁹

²⁷ AVCI Sedat, İ.Ü. Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi 1995 – 2000 Prof. dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı s. 41

²⁸ Finans Dünyası 2004 Sayı. 172 s.14

²⁹ Finans Dünyası 2004 Sayı 172 s. 15- 16

Tablo 3.1. Seçilmiş yıllar itibariyle Türkiye ihracat ve ithalat değerleri

Milyon dolar	İhracat	İthalat
1923	50 790	86 872
1930	71 380	69 540
1940	85 728	53 018
1950	263 424	285 664
1960	320 731	467 541
1970	588 476	947 604
1980	2 910 122	7 909 443
1990	12 959 288	22 302 126
2000	27 774 906	54 502 821

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=508 (TÜİK)

Bugün Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunlarının başında gelen enflasyon sorunu IMF ile yapılan çalışmalar ve alınan önlemler altında artık kontrol altına alınmış gözükmektedir. Şöyle ki 2004 yılı sonunda Türkiye'de yıllık tüketici enflasyonu uzun yıllar sonra %10'un altına inerek % 9.3 olarak gerçekleşmiştir. Fakat bir diğer sorunu teşkil eden iç ve dış borçlar ve bunların yüksek faiz ödemeleri ekonominin istikrara kavuşmasında en önemli sorunlar olarak görülmektedir. Toplam dış borç yükü 2004 yılında 153.2 milyar doları bulmuştur. Bununla beraber Türkiye 2001 yılındaki büyük ekonomik krizin etkilerini atmış ve 2004 yılını rekor bir büyüme ile %9.9 ile kapatmıştır.

3.1.1. Ödemeler Dengesi

Tablo 3.2. 2000 – 2004 Yılları arası Türkiye dış ticaret hacmi

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004
DIŞ TİCARETHACMI	82.278	72.733	87.613	116.593	160.707

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko01.xls>

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, ihracat rakamlarının 2000 yılından itibaren devamlı bir artış içinde olduğu görülmektedir. Özellikle bu artış 2003 ve 2004 yıllarında oldukça yüksek bir sıçrama yapmıştır. Bunda yaşanan ekonomik kriz ve sonrasında yerli firmaların biraz da mecburiyetten dolayı yurt dışına açılmalarının önemli bir etken olduğu söylenebilir. Bununla beraber 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda tüketicinin alım gücünün önemli oranda azalmasına bağlı olarak ithalat oranları bir önceki yıla oranla 14.215 milyar dolarlık bir azalma göstermiştir. Fakat ilerleyen yıllarda ekonominin düzelmeye başlaması, Türk lirasının dolar karşısında değer kazanması ve halkın alım gücünün de artmasına bağlı olarak ihracat rakamlarıyla beraber, ithalat rakamları da yükselmiş ve 2004 yılında 90 milyar dolar sınırını aşmıştır.

3.1.2. Başlıca Ekonomik Sektörler

3.1.2.1. Bankacılık

Bankacılık sektörü, uzun bir süre yetersiz denetim ve kanundaki açıklar yüzünden Türkiye'nin sırtındaki bir kambur olarak yer almış ve batan bankalar Türkiye'nin iç borç yükünü önemli ölçüde arttırmıştır. Bu sorunun aşılması, bankacılık sektörünün tekrar istikrara kavuşması ve Avrupa Birliği standartlarının yakalanması amacıyla bir takım çalışmalar yapılmıştır. Bunu sonucunda Bankalar Kanunu hazırlanarak 23 Haziran 1999 tarihinde 23734 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna bağlı olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BBDK) oluşturulmuştur. Bununla beraber denetimleri yapan Yeminli Murakıplar Kurulu kaldırılmıştır. Buna göre BBDK, mali durumu iyileşmeyen ve gerekli önlemleri almayan bankaların yönetimine el koymaya, satışına veya başka bir bankayla birleştirilmesine yönelik olarak fona devretmeye yetkili kılınmıştır. Bankalar kanununun çıkmasıyla beraber, bankacılık sistemi Türkiye'de belirli bir düzene girmiş bu da piyasaya ve bankacılık sistemine olan güveni arttırmıştır. Bununla beraber yabancı yatırımcılar da gerek ortaklıklar gerekse kendiştirakleriyle bu sektöre girmeye başlamışlardır. Eski Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel bu duruma şöyle dikkat çekmektedir.” Yabancı bankaların Türkiye'ye

ihitiyaçları var, çünkü Türkiye yeni ve bankacılık için umut veren bir ülke, Türk bankalarının da yabancı bankaların sermaye ve uzmanlığına ihtiyacı var.”³⁰

3.2.2.2. Turizm

Türkiye'nin dış ticaret açığının kapatılmasında en önemli rolü, bacasız sanayi olarak da adlandırılan turizm sektörü üstlenmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren yapılan yatırım ve reklamlar neticesinde ülkeye gelen turist sayısında önemli artış sağlanmıştır. 1994 yılında 4.3 milyar dolardan 1998'de 7.1 milyar dolara çıkan turizm gelirlerine karşılık aynı yıllarda dış seyahat giderleri de 899 milyon dolardan 1.7 milyar dolara çıkmış, 1994 yılında 3.4 milyar dolar dolayında olan turizm gelirleri fazlalığı, 1998'de 5.4 milyar dolara erişmiştir.³¹

Tablo 3.3. Türkiye'de yıllara göre turist sayısı

YIL	GELEN TURİST SAYISI	BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE DEĞİŞİM
1999	7.487.285	- 23.23
2000	10.428.153	+ 39.28
2001	11.618.969	+ 11.42
2002	13.256.028	+ 14.09
2003	14.029.558	+ 05.84
2004	17.517.610	+ 27.40

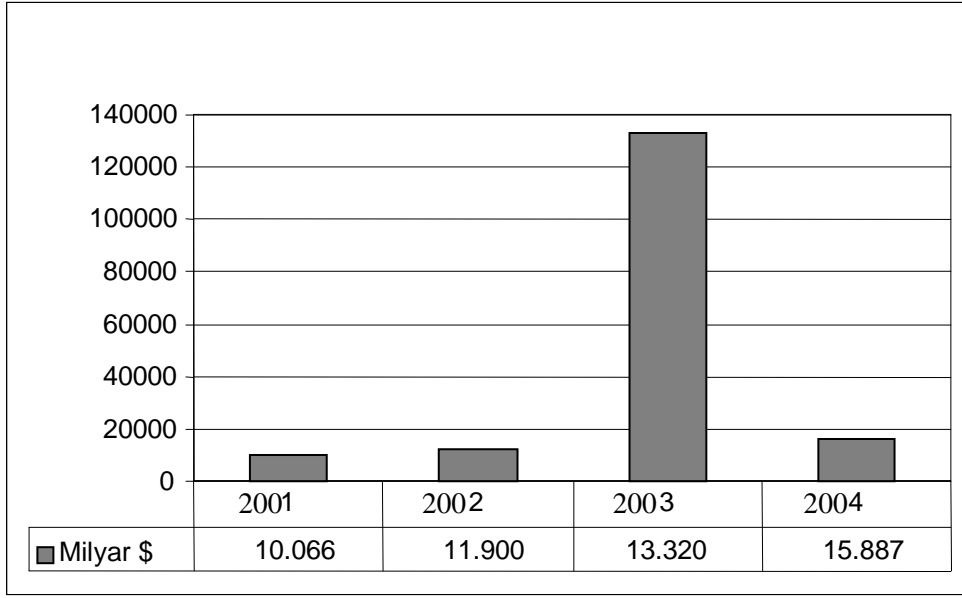
Kaynak:

<http://www.turizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF657B96472CD892036046EE59C81ED116>

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye son yıllarda gittikçe ivme kazanan bir yükseliş aşamasına geçmiştir. Bu da Türkiye'yi turizmde Dünyanın sayılı ülkeleri arasına sokmuştur. 2004 yılı itibariyle ülkemize gelen turist sayısı 17.517.610 olup bu rakam, bu zamana kadar ki en yüksek turist girişini belirtmektedir. 3 983 939 turist sayısı ile Almanya, ülkemize en çok turist gönderen ülke konumundayken, Almanya'yı 1 605 259 kişi ile Rusya Federasyonu ve 1 387 817 kişiyle de İngiltere izlemiştir. Özellikle İran'dan gelen turist sayısındaki artış, artık Ortadoğu ülkeleri içinde Türkiye'nin cazip bir tatil ülkesi olduğu kanısını uyandırmıştır.

³⁰ Euromoney Dergisi Eylül 2004 Bölüm 35 Numara 425 s.196

³¹ AVCI Sedat, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Sayı. 8 İstanbul 2000 s. 65

Şekil 3.1. Türkiye'nin turizm gelirleri (Milyar \$)

Kaynak:

<http://www.turizm.gov.tr/TR/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF657B96472CD892036046EE59C81ED116>

3.1.2.3. Tarım ve hayvancılık

Türkiye’de tarımsal faaliyetlerde bulunan hane halkı sayısı 4.196.983’dür.³² Türk ekonomisinde yakın yıllara kadar, tarımsal faaliyetler hakimdi. 1923’ten itibaren 1960’ lı yıllara kadar ortalama olarak %40 düzeyinde olan tarımın payı, bu dönem içinde 1940’ lı yıllarda olduğu gibi, bazen %50’yi aşmıştır. 1960’lardan sonra düşme eğilimine girmiş ve 1980 ‘li yıllardan itibaren %20’nin altına inmiştir. Tarımdaki bu düşüş, sanayi faaliyetlerinin artışı ile dengelenmiştir.³³

Avrupa Birliği ile bir çok konuda ortak bir yapıya kavuşmayı arzulayan Türkiye tarım konusunda da bir çok problemle karşılaşmakta ve Avrupa Birliği Tarım politikasına uyumda zorluk çekmektedir. IMF ile yapılan anlaşma neticesinde Türkiye; destekleme alımlarına kademeli olarak son vermeyi, tarım sübvansiyonlarını kaldırmayı, üreticileri alternatif ürünlere yönlendirmeyi, tarım kooperatiflerini bağımsız hale getirmeyi ve düşük faizli tarım kredileri vermekten vazgeçmeyi taahhüt etmiştir. Bu doğrultuda gerçek anlamda bir tarım politikasının oluşturulması ve bunun

³² http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=125

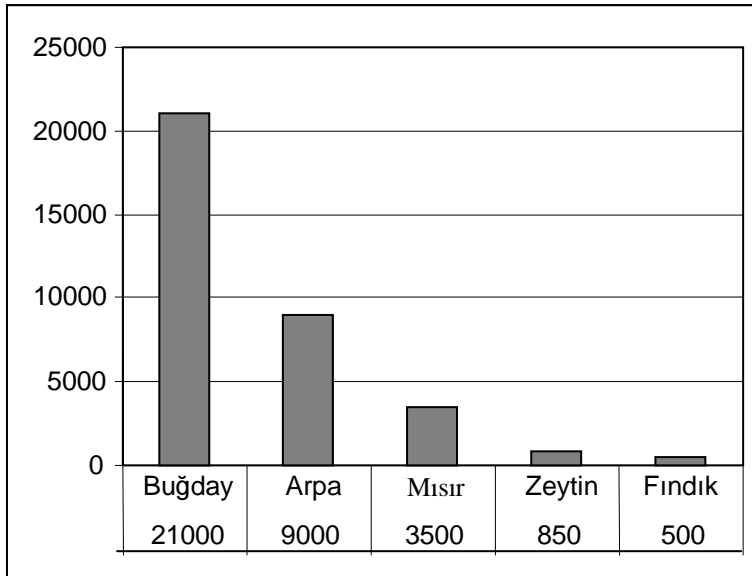
³³ AVCI Sedat, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Sayı. 8 İstanbul 2000 s.60

da Avrupa Birliği'nin tarım politikasına uygunluk göstermesi hedef olarak benimsenmiştir.

Tablo 3.4. Seçilmiş tarım ürünlerinin Türkiye 2005 yılı üretim miktarları (ton)

Buğday: 21.000.000
Arpa: 9.000.000
Mısır: 3.500.000
Zeytin: 850.000
Fındık: 500.000 ton

Kaynak:<http://faostat.fao.org/faostat/form?collection=Production.Crops.Primary&Domain=Production&srlet=1&hasbulk=0&version=ext&language=EN>

Şekil 3.2. Seçilmiş tarım ürünlerinin Türkiye 2005 yılı üretim miktarları (ton)

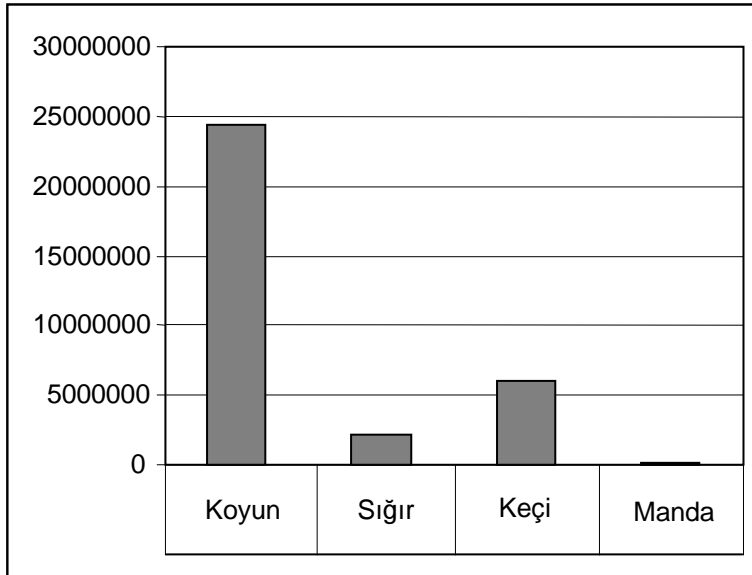
Hayvancılık sektörüne baktığımızda da hayvan sayısı olarak (özellikle küçükbaş hayvan) Avrupa'da önemli bir yere sahip olan Türkiye üretimde aynı başarıyı gösterememektedir. Bunu başlıca sebepleri olarak hayvan soylarının kalitesiz olması, ahır hayvancılığının yaygın olmaması, çiftçilerin eğitim ve maddi durumlarının yeteri derece de olmaması, mera ve otlakların bilinçsizce otlatılması sayılabilir. Son yıllarda büyük özel şirketlerin hayvancılık sektörüne el atması en

azından hayvancılığın daha modern şartlarda yürütülmesi için önemli bir adım olarak gösterilebilir.

Tablo 3.5. 2004 yılı Türkiye’de türlerine göre hayvan sayısı (ton)

Koyun:	24.438.459
Sığır:	2.109.393
Keçi:	6.609.937
Manda:	103.900

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=140

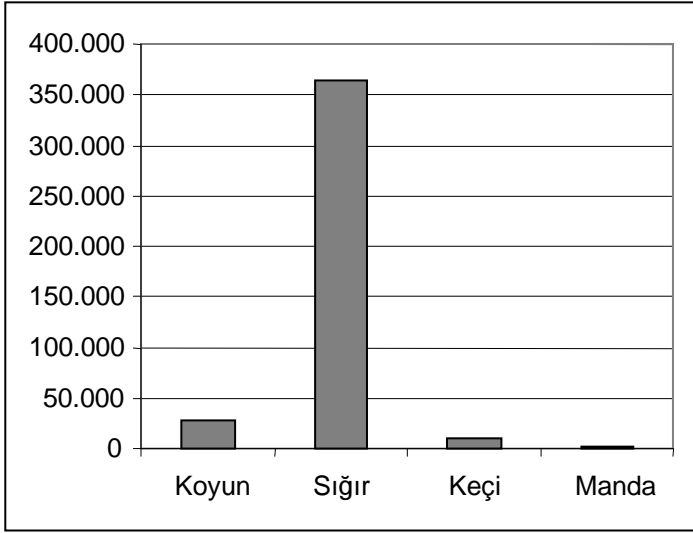

Şekil 3.3. 2004 yılı Türkiye’de türlerine göre hayvan sayısı (ton)

Tablo 3.6. 2004 yılı itibariyle Türkiye’de et üretimi (ton)

Koyun:	28.002
Sığır:	365.000
Keçi:	10.300
Manda:	1.450

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=142

Şekil 3.4. 2004 yılı itibariyle Türkiye’de et üretimi (ton)

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi koyun sayısı fazla olmasına rağmen, birim hayvandan alınan verim toplamda oldukça düşük kalmaktadır. Bunun sebeplerinden başlıcası ise modern hayvancılık faaliyetlerine nazaran mera ve otlak hayvancılığının Türkiye’de yaygın olmasıdır. Büyükbaş hayvancılığa göz atıldığında ise hayvan sayısına göre verim hemen fiziksel özellikler hemde nispeten daha modern yöntemler kullanılmasından dolayı yüksek olduğu görülmektedir.

3.1.2.4. Madencilik

Türkiye maden rezervi ve çeşidi bakımından zengin sayılabilecek bir ülke olmasına karşın, madenlerin çıkartılması ve işletilmesinde teknoloji ve sermaye yetersizliği ile karşı karşıyadır. Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu birçok maden yurt dışından ithalat yoluyla elde edilmektedir. Bu da dış ticaret açığının daha da büyümesinde önemli bir etken olarak yerini almaktadır. Türkiye’nin ithalatında önemli yer tutan madenlere baktığımızda (1996-2001) ilk beş sırayı, sırasıyla taşkömürü, demir, kaolin, koklaşabilir kömürler ve fosfat alırken, ihracatta ise mermer, tabii borat, manyezit, bakır, feldispat ilk beş sırayı almaktadır.³⁴ Çok tartışılmakla beraber, zarar eden ya da çıkarılması oldukça maliyetli olan bazı madenyataklarının ve işletmelerinin özelleştirilmesi veya kiralanması yapılan

³⁴ <http://www.mta.gov.tr/madenler/turmaden/bas.asp> (Türkiye Maden İthalatı ve ihracatı (1996 – 2001)

faaliyetler arasındadır. Özellikle Bergama'daki altın yataklarının özelleştirilmesi, Ereğli demir - çelik fabrikasının özelleştirilmesi bunlara örnektir.

3.1.2.5. Sanayi

Türk sanayisinin lokomotif ürünleri arasında otomotiv ve tekstil başta gelmektedir. Bu iki sektörün başını çektiği Türk ekonomisi 2001 yılındaki kriz nedeniyle derinden etkilendiyse de daha sonra IMF ile yapılan görüşme ve anlaşmalar, merkez bankasının bağımsız hale getirilmesi, doların aşırı değer kazanması sonucu ihracat oranlarının yükselmesi ekonominin kısa sayılabilecek bir zamanda toparlanmasını sağlamıştır. Kriz sonrası imalat sanayinde kapasite kullanım oranları da bu gelişmeler ışığında yükselmiştir. Bunda hem alınan önlemlerin hem de kriz sonrası artan iç ve dış talebin de önemli rolü vardır.

3.1.3. İstihdam

İstihdam, Türkiye'nin en önemli sorunlarından bir olarak göze çarpmaktadır. İşsizlik oranı ve yüksek nüfus Avrupa Birliği'ni de endişelendiren konuların başında gelmektedir. Büyümeyle orantılı olarak yeni istihdam olanaklarının oluşturulamaması yüzünden işsizlik oranının aşağıya çekilmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Her ne kadar Türkiye, 2001 ekonomik krizinden sonra yüksek bir büyüme oranı yaşasa da bu tam olarak istihdamı sağlamamıştır. Türkiye'de 2004 yılında işsizlik oranı 2003 yılına göre 0.1 oranında artarak %9.5 a yükselmiştir. Türkiye'de çalışan nüfusun %33.9 u tarımda %43.2 si de hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. İstihdam açısından işçi maliyetleri ve enflasyon da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle "Üretim artışı sağlanmadan para basılması elbette enflasyonu arttırıcı etkisi olan bir faktördür, ancak üretim artışı oranında para akışı sağlanırsa enflasyona etkisi çok fazla olmayacaktır.³⁵

³⁵ ÖZBİLEN Şevki, *Finans Dünyası* Mart 2004 Sayı 171 İstanbul s. 32

Tablo 3.7. Türkiye’de istihdam oranları 2003 / 2004

	2003	2004
Nüfus	69.613	70.556
15 yaş üstü nüfus	48.912	49.906
İşgücü	23.640	24.289
İstihdam	21.147	21.791
İşgücüne katılma oranı	% 48.3	% 48.7
İşsizlik oranı	% 10.5	% 10.3

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=446

3.2. DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

3.2.1. Üye Olunan Kuruluşlar

Türkiye bugün Dünya’da yer alan belli başlı birçok kurum ve kuruluşu tam veya gözlemci statüsünde üye olarak bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak; Birleşmiş Milletler (UN), Kuzey Atlantik Paktı (NATO), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Karadeniz Ekonomik ve İşbirliği Konseyi (KEİK), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Polis Teşkilatı (INTERPOL), Dünya Sağlık Örgütü(WHO), Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Finans Kurumu(IFC) gösterilebilir.

3.2.2. Türkiye Avrupa Birliği (A.B.) İlişkileri

Türkiye, Avrupa Birliği’ne katılmak amacıyla ilk başvurusunu 31 Temmuz 1963 tarihinde yapmış ve bu başvuru 11 Eylül 1959’ da kabul edilmiştir. 12 Eylül 1963 yılında Türkiye ve Avrupa Birliği arasında ortaklık anlaşması imzalandı.(Ankara Anlaşması) 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girdi. Bu anlaşmayla beraber Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girebilmesi için 3 aşama belirlendi. Bunlar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olarak sıralanabilir. 1 Ocak 1964 ve 31 Aralık 1972 yılları arası hazırlık dönemi olarak sürdü. 22 Ocak 1982’de Avrupa Birliği ihtilal sonrası zedelenen demokratik hakları öne sürerek ilişkileri askıya aldı. 1 Ocak 1996 yılında ise büyük bir adım atılarak Avrupa Birliği ve Türkiye arasında Gümrük Birliği Anlaşması yapıldı. 10-11 Aralık 1999 yılında ise

Helsinki’de Türkiye’ye aday ülke statüsü verildi. 17 Aralık 2004 tarihinde ise artık son aşama olarak da adlandırabileceğimiz Türkiye’ye 3 Ekim 2005 yılında müzakere tarihi verilmesi kabul edildi. Avrupa Birliği olan görüşmeler günümüzde de hızla devam etmektedir.³⁶

Olumlu bir diğer gelişme olarak da gösterebileceğimiz unsurda Avrupa Birliği’nden den Türkiye’ye yapılan katılım öncesi mali yardım programları çerçevesindeki fonların I.P.A. (Instrument for Pre- Accession) adı altında birleştirilerek 10- 12 milyar Euro düzeyine çıkmasının beklenmesidir.³⁷

Tablo 3.8. Türkiye’ye gelmesi beklenen mali yardımlar ve miktarları

BÜYÜK PROJELERE	2.5 milyar euro
KOBİLERE	25 milyon Euro
AR-GE İÇİN	40 milyar Euro (Türkiye yapacağı projeler dahilinde fondan pay alabilir)
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	40 milyon Euro

Kaynak: Finans Dünyası 16-22 Ekim 2005 sayı 2005/42 s. 19

3.2.3. Türkiye – Dünya Ticaret Örgütü İlişkileri

Türkiye; 26 Mart 1995 tarihinde üye olduğu Dünya Ticaret Örgütü vasıtasıyla bu örgütekatılmak isteyen ülkelerle belirli ürünlerde taviz politikası izlemektedir. Bu ülkelerden Ukrayna ile özellikle sanayi ürünleri, konfeksiyon ve deri ürünlerinde yüksek olan vergi oranlarının indirilmesi istenirken, yine Rusya ile de özellikle sanayi ürünlerinin vergilerinde indirim talep edilmektedir. Bu ülkelerin dışın da Beyaz Rusya, Kazakistan ve Cezayir’le de görüşmeler sürdürülmektedir. Türkiye’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olması diğer üye olmak isteyen ülkelerle olan ilişkilerinde olumlu rol oynamaktadır.

³⁶ C. AKTAN Can, Türkiye Avrupa Birliği’nin Neresinde?. EĞİAD Yayını: 2000 İzmir

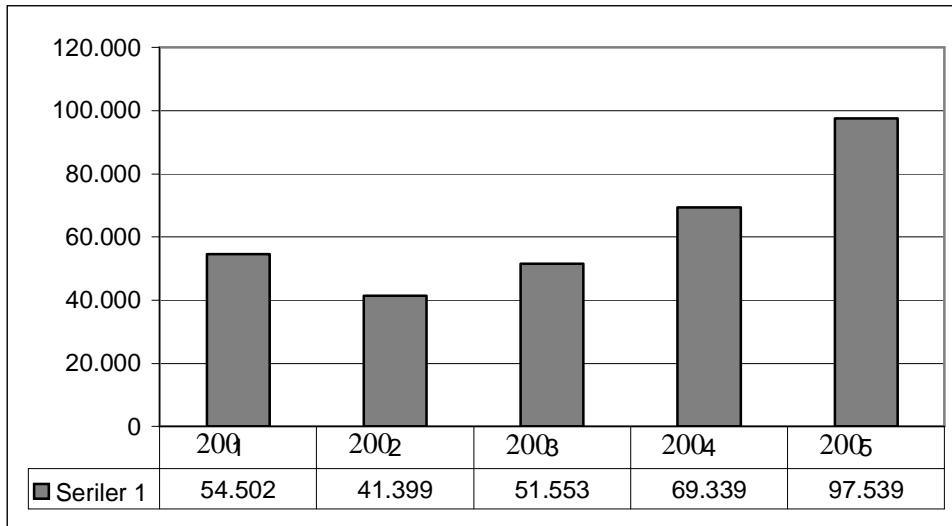
³⁷ Ekonomist Dergisi 16-22 Ekim 2005 sayı 2005/42 s. 18

3.2.4. Türkiye'nin Dış Ticaret Politikası

Türkiye ekonomisi serbest piyasa ekonomisine dayanmaktadır. Ülkenin en büyük sorunlarından biri yurt dışından yeterli dış sermayeyi ülke içine çekememesidir. Bu yüzden Türkiye'nin dış ticaret politikasında yabancı sermayenin değerlendirilmesi ilk sıralarda gelmektedir. Bu amaçla bir çok ülkeyle gümrük anlaşmaları yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Yabancı yatırımcıların ülkeye yatırımlarını arttırmak amacıyla ucuz arsa tahsilinden , belirli süreler kadar vergi alınmaması gibi bir çok önlem alınmıştır. Bunun yanı sıra yap- işlet- devret modeliyle de bazı ihaleler yapılmaktadır. Açılan serbest ticaret bölgeleriyle de ticaretin zenginleşmesi hedef alınmıştır. Bugün; Türkiye'de Adana, Antalya, İzmir, İstanbul, Bursa, Erzurum, Gaziantep, Trabzon, Mardin, Samsun. Rize Kocaeli'nde serbest ticaret bölgeleri mevcuttur.

Özellikle 1980 yılından sonar yapılan dış ticarete yönelik çalışmalar sonucunda 1980 yılında ihracat 2.9 milyar dolarken 2004 yılında bu oran 64 milyar doları bulmuştur. Bununla beraber; teknolojik altyapının gelişmesi, yabancı şirketlerle yapılan ortaklıklarda Türk firmalarının rekabet gücünü arttırmıştır.

3.2.4.1. İthalat

Şekil 3.5. 2000 – 2004 Yılı Türkiye ithalatı (Milyar dolar)

Kaynak : http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=508

Türkiye'nin ithalat rakamlarına baktığımızda 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle beraber alım gücünün iyice düşmesi sonucu ithalatın büyük bir düşüş yaşadığı gözlenmektedir. Yalnız daha sonra canlanan ekonomiyle beraber ithalatın tırmanışa geçtiği ve yükseliş trendini sürdürdüğü görülmektedir

Tablo 3.9 Türkiye'nin 2005 yılı Ocak-Nisan dönemi itibariyle ithalat yaptığı ilk 5 ülke

	ÜLKE	MİKTAR milyon \$
1-	Almanya	4.120
2-	Rusya Federasyonu	3.724
3-	İtalya	2.249
4-	Çin Halk Cumhuriyeti	1.798
5-	Fransa	1.754

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko09.xls>

Tablo 3.10. Türkiye'nin 2004 yılı itibariyle ithalatımızda ilk 10 ürün \$

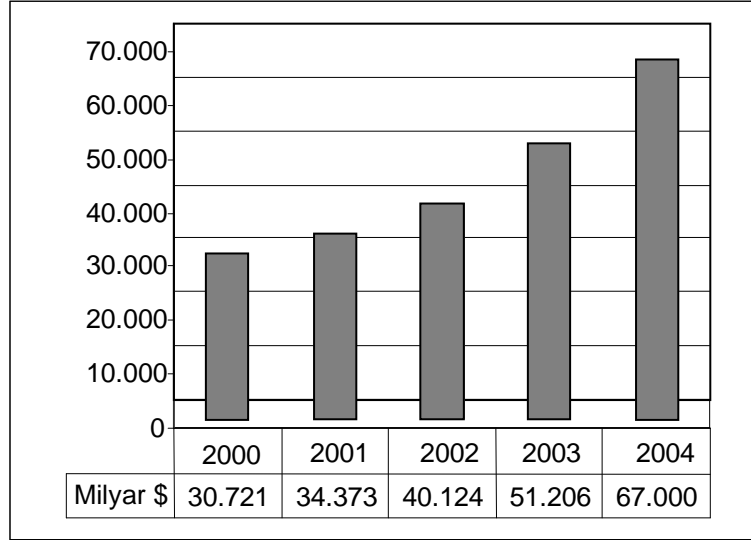
1.	MİNERAL YAKITLAR,MİNERAL YAĞLAR VE MUMLAR	14.407.288
2.	NÜKLEER REAKTÖRLER,KAZAN;MAKİNA VE PARÇALARI	13.456.962
3.	MOTORLU KARA TAŞITLARI,TRAKTÖR, MOTOSİKLET VE DİĞER	10.237.024
4.	ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR, AKSAM VE PARÇALARI	8.371.076
5.	DEMİR VE ÇELİK	8.031.522
6.	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	4.763.094
7.	İNCİLER,KIYMETLİ TAŞ VE METAL MAMULLERİ	3.763.424
8.	ORGANİK KİMYASAL MÜSTAHSALLAR	3.016.973
9.	ECZACILIK ÜRÜNLERİ	2.710.136
10.	PAMUK	1.982.197

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko11.xls>

3.2.4.2. İhracat

Yıllar itibariyle baktığımızda Türk ekonomisinin, ihracatta gittikçe artan bir ivme kazandığını görürüz. Özellikle 2000 yılında 30 milyar dolar civarında olan ihracatımızın 2004 yılında 67 milyar dolara kadar çıktığı gözlemlenmektedir. Bunda ülkemizde uygulanan ekonomik istikrar programının ve alınan önlemlerin rolü

büyüktür. Geçmiş yıllara oranla artık Türk ekonomisi global ekonomik krizlerden de aşırı derecede etkilenmemekte ve kendisini koruyabilmektedir.

Şekil 3.6. 2004 Yılı Türkiye İhracat Değerleri (milyar Dolar)

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=508

Tablo 3.11. Türkiye'nin 2005 yılı Ocak-Nisan dönemi itibariyle ihracat yaptığı ilk 5 ülke

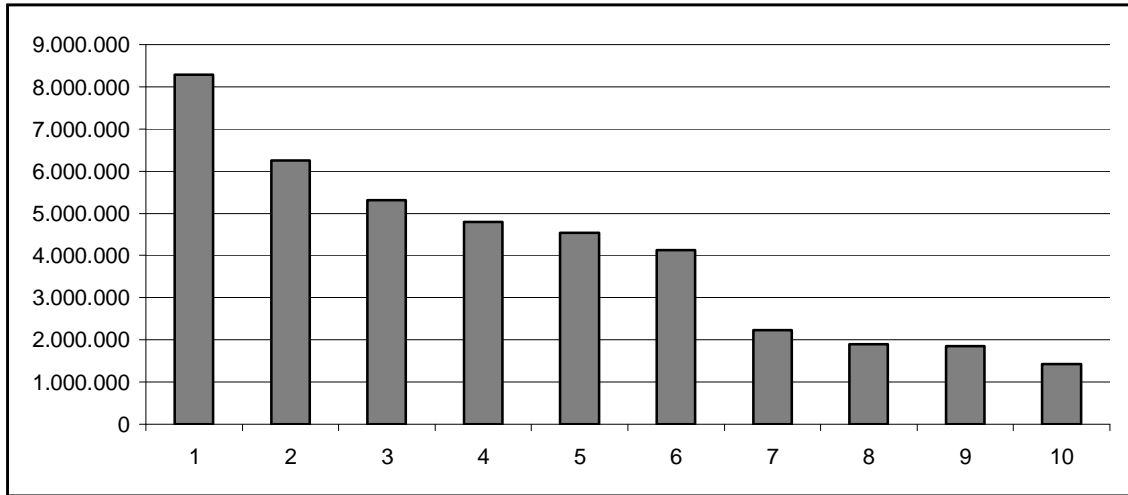
	ÜLKE	MİKTAR milyon \$
1-	Almanya	3.134
2-	İtalya	1.811
3-	İngiltere	1.800
4-	A.B.D.	1.508
5-	Fransa	1.283

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko08.xls>

Tablo 3.12. Türkiye'nin 2004 yılı itibariyle ihracatımızda ilk 10 ürün \$

1.	Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet vb.	8.288.799
2.	Örme giyim eşyası ve aksesuarları	6.259.222
3.	Demir ve çelik	5.313.308
4.	Elektrikli makine ve cihazlar	4.790.306
5.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	4.536.829
6.	Nükleer reaktörler, kazan, makine ve cihazlar	4.125.934
7.	Demir veya çelikten eşya	2.226.923
8.	Yenilen meyveler, kabuklu yemiş, turunçgil, kavun kabuğu	1.902.515
9.	Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya ve paçavralar	1.856.536
10.	Mineral yağlar, mineral yakıtlar, mumlar	1.429.186

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko10.xls>

Şekil 3.7. Türkiye 2004 ihracatı ilk 10 ürün sıralaması (\$)

3.2.4.3. Dış ticaret dengesi

Türkiye'nin son beş yıldaki dış ticaret verileri incelendiğinde ödemeler dengesinin birbirine en çok yaklaştığı yıl olarak 2001 yılı ön plana çıkmaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında 2001 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin rolü büyüktür. Bu kriz sonucunda alım gücünün düşmesi ithalatı frenlemiş, Türk lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi ise ihracatı diğer yıla oranla arttırmıştır. Bu da dış ticaret açığının o yıl düşük olmasına yol açmıştır. Ancak takip eden yıllarda ekonominin düzelmesine bağlı olarak iç talep de canlanmış ve ithalat rakamları tekrar yükselişe geçmiştir. Bununla beraber 2001 yılı ekonomik krizinden sonra alınan tedbirler ve

yerli firmalarında yurt dışına olan ilgisinin artması sonucunda ihracat değerleri de artmıştır. Fakat henüz ithalat değerlerini yakalaması güç gözükmektedir. Türkiye buradan olan açığının büyük bir bölümünü daha çok turizm gelirleriyle kapatmaya çalışmaktadır. 2004 verilerine göre Türkiye'nin dış borcu 161.748 milyar dolar, iç borcu ise 224.482.922 trilyon Türk lirası olarak gerçekleşmiştir.³⁸

Tablo 3.13. Türkiye dış ticareti 2000 – 2004 milyon dolar

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004
İHRACAT	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167
İTHALAT	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540
DENGE	-26.728	-10.065	-15.495	-22.087	-34.373
DİŞ TİCARET HACMİ	82.278	72.733	87.613	116.593	160.707

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/ekolar1/eko01.xls>

3.2.5. Dünya Ticaretindeki Yeri

Türkiye'nin Dünya ticaretinde söz sahibi olduğu sektörlerin başında tekstil, demir-çelik, tütün, fındık ve son yıllarda otomotiv montajı ve üretimi gelmektedir. 2000 yılı verilerine göre Türkiye'nin dünya ihracatındaki payı %0.44 'dür.³⁹ Bu oran Türkiye gibi bir ülke için oldukça azdır. Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri yüksek iç ve dış borç ödemeleri ve ekonomik istikrarın sağlanamaması olarak göze çarpmaktadır. Borç ödemeleri yapılacak yatırımları geciktirmekte, istikrarsızlık ise yabancı yatırımcıların yurda girmesine engel olmaktadır. Bununla birlikte turizm sektörü yapılan yatırım ve tanıtımlarla altın yılını yaşamaktadır. Buda ekonomik verilere pozitif doğrultuda yön vermektedir. Özellikle son yıllarda yatırım mallarının ithal edilmesi Türk ekonomisinin artık sanayileşme yolunda olduğunun güzel bir örneği olarak görülürken, ihracat ürünlerimizde de sanayi ürünlerinin ağırlıklı olarak gözükmemesi yine endüstrileşme açısından olumlu göze çarpmaktadır. Özellikle dış ticaret hacminde önemli rol oynayan Avrupa ülkeleri dışında Türkiye'nin diğer Ortadoğu ülkeleri ile bilhassa tarihi ve kültürel bağları olan Türki cumhuriyetleriyle ticari ilişkilerin

³⁸ İstanbul Ticaret Odası Rakamlarla Türkiye Ekonomisi Yayın no: 2005-19 s. 170

³⁹ Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye ve Dünya dış ticareti 1994-2001)

geliştirmesi ve buradaki büyük potansiyelden yararlanması ekonominin daha sağlam temeller üzerine oturmasını ve ihracat kanallarının artmasını sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. LÜBNAN – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

4.1.1. Lübnan'ın Yıllar İtibariyle Türkiye'ye Olan İhracat

4.1.1.1. 1948-1950 Yılları Arasındaki İhracat

1948 Yılı İhracatı: 49.000 TL.

Tablo 4.1. Lübnan'ın 1948 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Makineler	19.498
2.	Fenni cihazlar ve aksamı	11.249
3.	Kalay	4.770
4.	Demir çelik	4.441
5.	Çavdar mahmuzu, kedi otu vb. ürünler	1.707
6.	Kara nakliye ve araçları	1.463
7.	Cam ve cam ürünleri	388
8.	Kauçuk ve mamulâtı	387
9.	Kağıt ve kartondan eşya	70
10.	Plastik maddeler ve mamulâtı	9

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1948 İSTANBUL

1948 yılı Lübnan'ın bağımsızlığıyla başlayan Türkiye – Lübnan ticari ilişkilerinde Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı 49.000 TL. civarında gerçekleşmiştir. Bu ihracatta en önemli payı makine parçaları ve tıbbi bazı materyaller almıştır. Henüz yeni bir ülke olması ve ülke ekonomisinin istenilen düzeyde bulunmaması yüzünden ihraç ürünlerinin çeşitliliği ile maddi değerinin fazla olmadığı gözlemlenmektedir.

1949 Yılı İhracatı:101.000 TL.

Tablo 4.2. Lübnan'ın 1949 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Pamuk ipliği	23.260
2.	Boyalar	23.060
3.	Kimyevi ve eczayı tıbbi malzeme	14.270
4.	Baharat	7.746
5.	Ham post deri (kürk hariç)	6.695
6.	Doğal boyalar (kına vb.)	2.240
7.	Boya	1.556
8.	Lastik kauçuk ve mamulâtı	1.000
9.	Demir çelik	662
10.	Kara nakliye aracı	500

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1949 İSTANBUL

1949 yılındaki verileri incelediğimizde Lübnan'ın genel ihracatının %100 den fazla bir oranda arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum kısa süre içinde ikili ilişkilerin hızlı şekilde geliştiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1949 yılında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında özellikle pamuk ipliği, boya ile kimyevi maddeler ön plana çıkmaktadır. Diğer ürünlerin ise satış hacimleri bu ilk dört ürün kadar yüksek seyretmemekte olup ihracatta önemli bir payları yoktur.

1950 Yılı İhracatı: 746.000 TL.

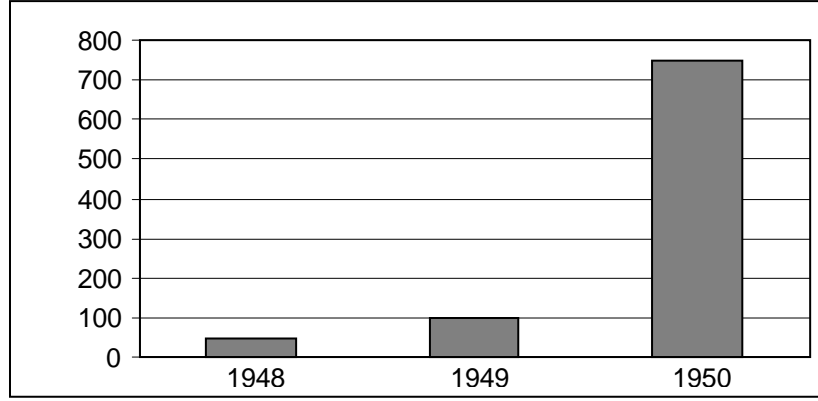
Tablo 4.3. Lübnan'ın 1950 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Pamuk ipliği	388.403
2.	Deniz ve hava nakliye taşıtı	227.188
3.	Baharat	73.867
4.	Çimento	12.000
5.	Doğal boya (kına vb.)	11.760
6.	Demir çelik	10.180
7.	Meyve	9.059
8.	İpek ve iplikleri	8.777
9.	Mensucattan mamul hazır eşya	3.027
10.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	2.703

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1950 İSTANBUL

Lübnan'ın ihracatında 1950 yılı önemli bir sıçrama tahtası olarak göze çarpmaktadır. Bu yıl içinde Türkiye'ye olan ihracat 746.000 TL.'yi bulmuştur. Yine de bu rakamlar Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı göz önüne alındığında oldukça

küçük değerler olarak göze çarpmaktadır. Bu dönemde pamuk ipliği, deniz ve hava taşıtları ihracatın önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Yalnız buradaki taşıtlardan maksat genellikle aksam, yedekparça ve motor şeklindedir. Bu iki ihracat ürünü dışında önemli ihraç kalemlerinden olan baharat 73 bin Türk lirasını aşan değerle birlikte kendisine üst sıralarda yer bulmayı başarmıştır.

ŞEKİL 4.1. 1948- 1950 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1948 – 1950 yılları arasındaki ihracat grafiğini incelediğimizde, Lübnan ihracatının 1948 yılından 1950 yılına gelindiğinde 49.000 TL dan 746.000 TL. gibi yüksek bir sıçrama yaptığını görürüz. İlk bağımsızlıktan sonra iki ülkenin de birbirlerini daha iyi tanımaya başlaması, ihtiyaçların belirlenmesi ikili ticari ilişkilere de yansımış bu da karşılıklı güven içersinde rakamların yukarı doğru seyretmesinde önemli rol oynamıştır. 1948 – 1950 yıllarını kapsayan dönem incelendiğinde, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında pamuk ipliği, baharat ve çeşitli makine parçalarının ön sıralarda karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.2. 1951-1960 Yılları Arasındaki İhracat

1951 Yılı İhracatı: 1.206.000 TL.

Tablo 4.4. Lübnan'ın 1951 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Ham post deri (kürk hariç)	482.830
2.	Meyve	251.780
3.	Taş, toprak ve mamulâtı (çimento vb.)	183.594
4.	Baharat	67.207
5.	Pamuk ipliği	48.027
6.	Doğal boya (kına vb.)	47.675
7.	Çeşitli makineler ve aksamı	29.333
8.	Pamuk mensucat	23.920
9.	Kağıt ve mamulâtı	22.444
10.	Çocuk oyuncuğu ve şemsiyeler	14.405

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1951 İSTANBUL

1951 yılına gelindiğine artık iyice yukarı doğru ivme kazanan ihracatın 1.000.000 TL. barajını aştığı görülmektedir. İhracatta o yıl derinin, meyvenin ve özellikle çimentonun lokomotif rol oynadığı söylenebilir. Bu üç ürünün toplam ihracat içindeki payı 918.204 lira gibi yüksek bir rakama ulaşmıştır. Geçen yıl listede kendine ikinci sırada yer bulan deniz ve hava taşıtları ve bunların parçalarının bu yıl listede yer almadığı görülürken, diğer önemli bir düşüş de pamuk ipliğinde görülmüştür. Önceki yıl 388 bin Türk lirası ile ihracatta birinci sırada yer alan pamuk ipliği 1951 yılında 48 bin lira gibi küçük bir değerle ancak beşinci sırada kendisine yer bulabilmiştir.

1952 Yılı İhracatı: 1.073.000 TL.

Tablo 4.5. Lübnan'ın 1952 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Ham post deri (kürk hariç)	404.404
2.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	335.288
3	Pamuk ipliği	114.997
4.	Deniz ve hava nakliye taşıtı	111.386
5.	Meyve	19.997
6.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçıklar kireçler	19.724
7.	Yün ve kıldan mamul ürünler	14.082
8.	Plastik maddeler ve mamulâtı	12.646
9.	Doğal boya (kına vb.)	10.897
10.	Lastik kauçuk ve mamulâtı	5.103

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1952 İSTANBUL

Önceki yıla kıyasla, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı 133.000 Türk lirası düşüşle 1.073.000 bir değerde gerçekleşmiştir. Söz konusu bu ihracat düşüşü çok önemli bir önem arz etmemektedir. Bu dönemde deri, ağaç ürünleri ve pamuk ipliği ihracatı önemli yer tutarken meyve ve çimento satışında geçen yıla oranla büyük miktarda düşüş meydana gelmiştir. Listede en son sırayı ise ortalama 5 bin Türk lirası satışla lastik kauçuk ve çeşitleri elde etmiştir

1953 Yılı İhracatı: 617.000 TL.

Tablo 4.6. Lübnan'ın 1953 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Deniz ve hava nakliye taşıtı	388.731
2.	Makineler	54.014
3	Yün ve kıldan mamul hazır eşya	46.822
4.	Lastik kauçuk ve mamulâtı	44.093
5.	Meyveler	40.848
6.	Plastik madde ve mamulâtı	10.465
7.	Boyalar	4.791
8.	Fenni cihazlar ve aksamı	4.642
9.	Baharat	3.864
10.	Demir çelik	2.822

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1953 İSTANBUL

1953 yılındaki veriler incelendiğinde, Lübnan'ın ihracatındaki azalmanın sürdüğü görülmektedir. Özellikle sanayi ürünleri ihracatta ilk sıraları alırken, tarım ürünlerinin payının 1953 yılında oldukça az olduğunu söylemek mümkündür. Buna

rağmen yine de özellikle meyve ihracatı 40.848 liralık bir rakama ulaşmayı başarabilmiştir. Bu da kısır geçen bir ihracat sezonu için oldukça iyimser bir rakam olarak karşımıza çıkmaktadır. İhracatta ilk sırayı ise 388 bin Türk lirası satışla deniz ve hava nakliye araçları ve bunların parçaları elde etmiştir. Hemen arkasından ise 54 bin Türk lirası ihracat değeriyle makine satışları gelmiştir. İhraç edilen ilk on ürün içinde en son sırada ise demir çelik (özellikle hurda demir) ürünlerinin yer aldığı görülmektedir.

1954 Yılı İhracatı: 1.328.000 TL.

Tablo 4.7. Lübnan'ın 1954 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Makineler	757.868
2.	Deniz ve hava nakliye taşıtı	409.422
3.	Demir çelik	92.127
4.	Baharat	26.377
5.	Hayvansal menşeli ürünler	12.129
6.	Lastik kauçuk ve imalatı	5.772
7.	Cam	3.205
8.	Keten, kenevir, iplik	3.135
9.	Kara nakliye aracı	3.080
10.	Bakır	2.230

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1954 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre 1954 yılında, düşen ihracatın tekrar hızlı bir çıkış grafiği yakaladığı söylenebilir. Bu çıkışta özellikle çeşitli makine ve aksamları, taşıtlar ve her türlü demir çelik ürünün ön sıralarda yer aldığını söyleyebiliriz. Bu ürünleri artık neredeyse demirbaş olarak adlandırabileceğimiz Lübnan'ın ihracatında artık belli bir yer edinen baharat ürünlerinin takip ettiğini görüyoruz. Özellikle sanayi ve endüstri ürünlerinin ihracattaki payının yüksek olması o zamanki tarımsal ağırlıklı bir ekonomiye dayanan Türkiye profilinin ortaya çıkması açısından da önem arz etmesi açısından önemlidir.

1955 Yılı İhracatı: 2.011.000 TL.

Tablo 4.8. Lübnan'ın 1955 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Kara nakliye aracı	989.457
2.	İpek ve iplikleri	480.309
3.	Makineler	215.592
4.	Kalay	145.596
5.	Demir çelik	34.488
6.	Boyalar	28.352
7.	Cam	19.415
8.	Lastik kauçuk ve imalatı	16.320
9.	Kimyevi ve eczayı tıbbi malzeme	14.253
10.	Baharat	12.696

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1955 İSTANBUL

Bu yıl Lübnan ihracatının patlama yaptığı bir yıl olarak alınabilir. 1955 yılı sadece geçenyıldaki düşüşün sona ermesi değil, devletin kuruluşundan itibaren ki en yüksek ihracat değerine ulaşılması açısından önemli bir yıldır. İhracatta ilk sırayı kara nakliye araçları ve bunların aksamaları yer alırken, bunu ipek ürünleri ve çeşitli makine parçaları takip etmektedir. Genel olarak incelendiğinde yine ağırlıklı olarak Türkiye'nin Lübnan'dan sanayi ağırlıklı ürünler aldığı gözlemlenmektedir. O yıllarda Türkiye'nin tarım ağırlıklı bir ülke olması, sanayisinin henüz istenilen seviyede yer almaması yüzünden sanayi ürünlerine olan talebi arttırmıştır.

1956 Yılı İhracatı: 272.000 TL.

Tablo 4.9. Lübnan'ın 1956 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Çeşitli makineler ve bunların aksamı	258.759
2.	Kahve, çay ve baharat	7.235
3.	Fotoğraf ve sinematoğraf eşyası	3.937
4.	Mensucattan giyim eşyası	720
5.	Meyve	455
6.	Kauçuk ve mamulâtı	350
7.	Kitap, gazete, resim ve mamulâtı	140
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1956 İSTANBUL

İhracat açısından patlama yapan bir yıldan sonra Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı hızlı bir biçimde azalmıştır. Öyle ki geçen sene 2.011.000 lira olan ihracat değeri 1.739.000 liralık bir azalmayla beraber 272.000 liraya kadar düşmüştür. Bu hızlı düşüşün en büyük nedeni olarak da, bu yıl patlak veren Arap-İsrail savaşı gösterilebilir. Bu savaş bölgedeki tüm ülkeleri olduğu gibi İsrail'le sınırı olan Lübnan'ı da her alanı etkilediği gibi ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu da ihracatının düşmesinde önemli rol oynamıştır. Türkiye o yıl Lübnan'dan sadece 7 kalem ürün ihraç etmiştir. Bunlar içinde de çeşitli makine ve parçaları önemli miktar tutarken diğer ürünler fazla bir önem arz etmemektedir.

1957 Yılı İhracatı: 323.000 TL.

Tablo 4.10. Lübnan'ın 1957 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni elyaf	323.289
2.	-	-
3.	-	-
4.	-	-
5.	-	-
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1957 İSTANBUL

1957 yılında Türkiye'nin Lübnan'dan olan ithalatı sadece sentetik ve suni elyafla sınırlı kalmıştır. Bu durumda savaşın etkilerini hala geçmediğinin bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'ye olan ihracat o yıl sadece 323.000 lira civarında kalmıştır. Bu ihracat gelirinin tamamı da yukarıda belirtildiği gibi sadece dokumaya elverişli sentetik ve suni elyaf satışından elde edilmiştir.

1958 Yılı İhracatı: 130.000 TL.

Tablo 4.11. Lübnan'ın 1958 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni elyaf	109.454
2.	Fotoğraf ve sinematoğraf eşyaları	17.250
3.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	2.124
4.	Oyuncaklar ve spor aletleri	841
5.	-	-
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1958 İSTANBUL

1958 yılında Lübnan'dan Türkiye'ye olan ihracat önemli miktarda düşüş göstermiştir. Ulaşılan değerler 1949 yılından itibaren ulaşılan en düşük düzeylerdir. Sadece 4 kalemden Türkiye'ye ihracat olmuştur. Bu da bölgedeki iç karışıkların halen ekonomiye olan olumsuz etkisinin devam ettiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İhracatta hiçbir tarım ürünü yer almamış daha çok sanayi ürünleri olarak adlandırabileceğimiz ürünler baş göstermiştir.

1959 Yılı İhracatı:151.000 TL.

Tablo 4.12. Lübnan'ın 1959 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Kahve, çay, baharat	68.676
2.	Boyalar	45.023
3.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni elyaf	22.497
4.	Demir çelik	11.194
5.	Örme ve yontmaya yönelik çeşitli hammadde	2.284
6.	Örme eşya	981
7.	Mensucattan yapılmış hazır eşya	78
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak:D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1959 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre 21.000 TL. artış gösteren ihracatta bu sefer ilk sırayı kahve, çay ve baharat ürünleri alırken, bunları sırasıyla boya maddeleri ve suni elyaf takip etmiştir. Yine o yıl ihraç ürünlerindeki çeşitlilik oranı, bir önceki yıla oranla biraz artış göstermekle beraber ortaya çıkan ihracat değeri 151 bin Türk lirası civarında

gerçekleşmiştir. Bu rakam 1954 ve 1955 yılındaki değerlerle kıyaslandığında oldukça düşük kalmıştır. Örme eşya ve mensucattan yapılmış ürünlerin satışı 1000 Türk lirasını dahi bulamamıştır.

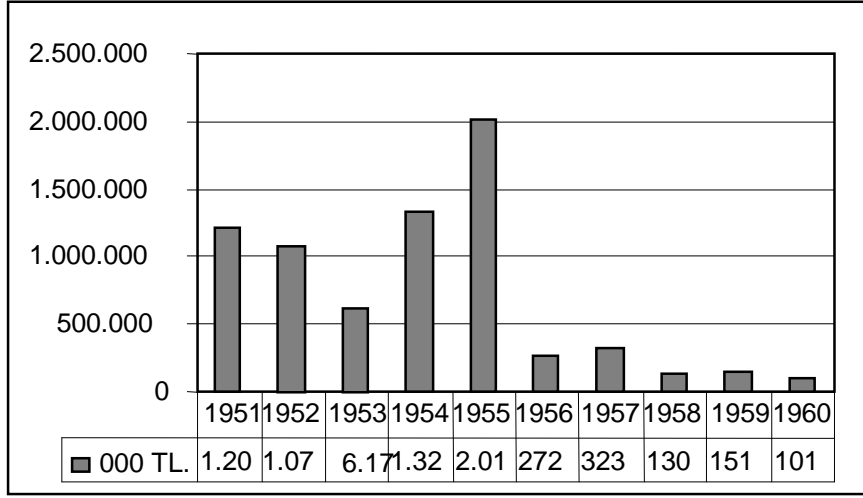
1960 Yılı İhracatı: 101.000 TL.

Tablo 4.13. Lübnan'ın 1960 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Fotoğraf ve sinematoğraf eşyaları	32.396
2.	Kalay	15.036
3.	Meyveler	14.826
4.	Boyalar	14.431
5.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni elyaf	10.387
6.	Kahve, çay, baharat	7.442
7.	Makineler	5.457
8.	Cam ve cam ürünleri	302
9.	Hayvansal menşeli ürünler	117
10.	Süt, yumurta, bal	34

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1960 İSTANBUL

1960 yılı ihracat rakamlarını incelediğimizde bir önceki yıla göre 50.000 TL. bir azalma söz konusudur. Bu yılda ihraç ürünlerinde sanayi ve tarım ürünlerinin nispeten de olsa dengeli bir dağılımı söz konusudur. Ancak bu dengeli dağılışın ihracat rakamlarına olumlu bir etkisi olmamıştır. 1960 yılında ihracatta ilk sırayı fotoğrafçılık ve sinema malzemeleri alırken, bunu, kalay ve meyve satışı izlemiştir. Süt, yumurta, bal gini kümes hayvancılığı ürünleri ise 34 Türk lirası gibi düşük bir satış değeriyle son sırada yer almaktadır. 15.036 TL. oranıyla kalay ihracatta en büyük payı almıştır.

ŞEKİL 4.2. 1951- 1960 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1951 – 1960 yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatını incelediğimizde, ihracatın düzenli bir seyir izlemediğini görürüz. en yüksek ihracat oranının 1955 yılında olduğu görülürken bu yıldan sonraki beş yılda da ihracatın 500.000 TL. sınırını aşamadığı görülmektedir. Bu konu üzerinde 1956 yılındaki Arap - İsrail çatışması ve bölgedeki istikrarsızlığın ekonomiye de yansıdığını söylemek mümkündür. Özellikle yeni kurulmuş ve henüz sağlam bir alt yapıya sahip olmayan bir ülke için bu çatışmalar doğal olarak ekonomiyi ve dışa olan ihracatı da negatif yönde etkilemiştir.

4.1.1.3. 1961-1970 Yılları Arasındaki İhracat

1961 Yılı İhracatı: 1.825.000 TL.

Tablo 4.14. Lübnan'ın 1961 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Kahve, çay, baharat	1.271.476
2.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı lifler	522.290
3.	Meyve	15.753
4.	Kitap, gazete, resim ve mamulâtı	7.956
5.	Elektrikli makine ve cihazlar	7.173
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1961 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı 1961 yılıyla beraber büyük bir çıkışa geçmiştir. Bu çıkışta, ihraç edilen çay, kahve ve baharatın payı 1.271.476 lirayı bulmuştur. İhraç edilen ürünlerinin çeşidi fazla olmasa da değeri yüksek olduğu için ihracat rakamı yüksek değerlere ulaşmıştır. Bu rakamsal değerler bize Lübnan ekonomisini savaşın etkilerinde yavaş yavaş kurtulduğunu ve düzene girdiğini göstermesi açısından da önemlidir. Kahve, çay ve baharat ürünlerinden sonra 500 bin Türk lirasını aşan değerle dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı liflerin satışının geldiği görülmektedir. Bu iki ürün 1961 yılındaki ithalatın temelini oluştururken diğer ürünler ithalat değerleri olarak çok yüksek rakamlara ulaşamamışlardır.

1962 Yılı İhracatı: 2.667.000 TL.

Tablo 4. 15. Lübnan'ın 1962 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı lifler	1.565.938
2.	Kahve, çay, baharat	979.587
3.	Fotoğraf ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	70.490
4.	Meyve	11.686
5.	Süt ve süt ürünleri	9.193
6.	Çeşitli gıda ürünleri	8.828
7.	Kara nakil araçları	7.570
8.	Oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri	6.860
9.	Sebze	2.357
10.	Et, balık ve kabuklu hayvanlardan hazırlanan maddeler	1.604

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1962 İSTANBUL

Lübnan'ın 1961 yılı itibariyle çıkışa geçen ihracatı 1962 yılında da hız kaybetmeden yükselmeye devam etmiştir. O yılda en fazla ihracat rakamına 1.565.938 lirayla sentetik ve suni devamlı lifler ulaşmıştır. Arkasında ise gene önemli bir ihraç kalemi olan kahve, çay ve baharat izlemiştir. Bu iki ürün grubu toplam ihracatın neredeyse tamamını oluşturmuştur (2.545.525 TL.). bir önceki yıla göre ihracat maddi olarak değil, ürün çeşidi olarak da artmıştır. Ama dediğimiz gibi çeşit artmasına rağmen, bu iki ürün grubu dışındaki ürünlerde çok yüksek ihracat rakamlarına ulaşamamıştır.

1963 Yılı İhracatı: 3.033.000 TL.

Tablo 4.16. Lübnan'ın 1963 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı lifler	1.802.929
2.	Kahve, çay, baharat	518.233
3.	Kakao	361.800
4.	Seramik mamulleri	225.977
5.	Fotoğraf ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	81.097
6.	Meyve	22.613
7.	Adi madenden aletler (bıçak, sofrta takımı vs.)	7.551
8.	Organik kimyevi ürünler	2.714
9.	Kitap, gazete, resimler vb.	2.433
10.	Musiki aletler	2.274

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1963 İSTANBUL

Bu yılda Lübnan Türkiye'ye olan ihracatta yeni rekor kırıp, 3 milyon lira barajını geçmiştir. Bir önceki yılda olduğu gibi yine sentetik ve suni devamlı lifler; kahve, çay ve baharat ilk sırayı paylaşmışlardır. Bununla beraber ürün çeşitliliğindeki artış da devam etmiştir. Kakao, seramik gibi yeni ihraç ürünleri de kategoriye girmeyi başarabilmiştir. Yine gözüken diğer bir unsur fotoğraf ve sinema malzemesinin ihracatının devam ettiğidir. O yıllarda yükselen Türk sinemasının, batılı emsallerine göre daha ucuza malolan bu malzemeler nedeniyle Lübnan pazarına yöneldiği söylenebilir.

1964 Yılı İhracatı: 4.942.000 TL.

Tablo 4.17. Lübnan'ın 1964 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	3.295.205
2.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı lifler	678.416
3	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler.	217.673
4.	Kahve, çay, baharat	195.058
5.	Suni plastik maddeler	95.753
6.	Boya ve boya malzemeleri	90.767
7.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	54.931
8.	Suni ve tabii kauçuk ve mamulleri	45.400
9.	Meyveler, kabuklu meyveler, kavun kabukları	45.382
10.	Kimyasal ürünler	42.427

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1964 İSTANBUL

Yükselişte olan ihracatta bu sefer ilk sırayı organik olmayan kimyasal maddeler alırken, ikinci ve üçüncü sırayı geçen yıllarda olduğu gibi sentetik ve suni elyafla, çay, kahve ve baharatın aldığını görmekteyiz. Yıllar geçtikçe Türkiye ve Lübnan arasındaki ticari ilişkilerin de geliştiğini ortaya çıkan rakamlardan anlamaktayız. Yine baktığımızda ithal edilen ürünleri ağırlıklı olarak gene sanayi ağırlıklı ürünler olduğu göze çarpmaktadır. Bununla beraber meyve ve baharat ürünlerinin genelde her zaman kendilerine yer bulabildiği de ortaya çıkan rakamsal verilerden görülebilmektedir.

1965 Yılı İhracatı: 14.133.000 TL.

Tablo 4.18. Lübnan'ın 1965 yılı itibariyle önemli ihrac ürünleri TL.

1.	Gübre	8.374.949
2.	Organik olmayan kimyevi maddeler	4.265.575
3.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamlı lifler	1.179.715
4.	Fotoğraf ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	70.221
5.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	58.370
6.	Boya ve boya malzemeleri	34.576
7.	Adi madenlerden aletler (bıçak, sofrta takımı vs.)	23.507
8.	Kahve, çay, baharat	21.882
9.	Eskimiş giyim eşyası	18.146
10.	Yağlı tohum ve meyveler	17.025

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1965 İSTANBUL

Kuruluşundan itibaren en yüksek ihrac değerine 1965 yılında kavuşan Lübnan ilk defa 10 milyon yukarısına çıkmış ve 14 milyon liralık bir ihracat yakalamıştır. Bunda savaşın izlerini geçmesi kadar, iki ülke ilişkilerinde hızla gelişmesini payı yüksektir. 1965 yılına baktığımızda bu zamana kadar kendine listede yer bulamamış olan gübrenin ilk sıraya yerleştiğini görürüz. Türkiye'nin o yıllarda hala bir tarım ülkesi olması, günümüzde olduğu gibi o günlerde de ısınmada tezekten yaralanılması gübre ithalatının nedenlerini ortaya koymasından bize gerekli ipuçlarını vermektedir. Bunu yanı sıra kimyevi ürünler, lifler, fotoğraf malzemeleri ve baharat ürünleri de gene Türkiye'nin ithalatında yer alan önemli ürünlerdir.

1966 Yılı ihracatı : 13.301.000 TL.

Tablo 4.19. Lübnan'ın 1966 yılı itibariyle önemli ihrac ürünleri TL.

1.	Hayvani ve nebayi yağlar	6.458.026
2.	Organik olmayan kimyevi maddeler	3.906.071
3.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	1.538.874
4.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	512.130
5.	Gübre	246.999
6.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	175.719
7.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb.	128.815
8.	Deriler ve köseleler	119.747
9.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	68.180
10.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	58.793

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1966 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre kıyaslandığında Lübnan'ın Türkiye'ye olan yüksek ihracatının 1966 yılında da devam ettiği görülür. Türkiye'ye olan ihracatta ilk üç sırayı hayvansal ürünler, organik olmayan kimyevi maddeler ve dokumaya elverişli liflerin yer aldığı görülmektedir. Özellikle bir önceki sene birinci basamakta yer alan gübre 1966 yılında ihracatta kendisine ancak beşinci sırada yer bulabilmiştir. Satış rakamında da 8.127.950 Türk Lirası bir gerileme de göze çarpmaktadır. İlk üç üründen sonra ihracatta dikkati çeken bir diğer ürün olarak 500 bin liranın üzerindeki satışla birlikte fotoğrafçılıkta ve sinemada kullanılan ürünler karşımıza çıkmaktadır. Ürün çeşidine göz attığımızda ise ağırlıklı olarak sanayi ve endüstri ürünlerinin fazlalığı göze çarparken , bunların toplam satış değeri yine de hayvansal ürünlerin gerisinde kalmıştır.

1967 Yılı ihracatı : 4.172.000TL.

Tablo 4. 20. Lübnan'ın 1967 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Kahve, çay, baharat	2.530.039
2.	Fotoğrafçılıkta veya sinemada kullanılan malzeme	1.030.461
3	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb.	320.781
4.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler ve	152.100
5.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	57.488
6.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	20.253
7.	Saatçi eşyası	11.730
8.	Kitaplar, gazeteler, resimler vb.	3.196
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1967 İSTANBUL

1967 yılına gelindiğinde Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında yine keskin bir düşüş görülmektedir. Bu ani düşüşte 1967 yılındaki Arap – İsrail savaşı'nın da etkisi göz ardı edilemez. Çok sağlam bir ekonomik temeli bulunmayan Lübnan ekonomisinin bu savaştan yara aldığı söylenebilir. 1966 yılı ile kıyaslandığında 1967 yılında Türkiye'ye olan ihracatın 9.129.000 TL. lik bir azalmaya uğradığı ortaya çıkmaktadır. Bu sadece rakamsal temelde değil, ürün çeşidinde de kendini göstermiştir. Ürün çeşitliliği azalırken, 2,5 milyon Türk lirasının üzerindeki satışla kahve, çay ve baharat ürünleri ihracatta ilk sırayı almışlardır. Bunu son iki yılda hızla yükselen grafiği ile fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzemeler izlemiştir. Diğer ürünlerin satış grafiği bu iki ürünün epeyce aşağısında kalmıştır. Tablo

incelendiğinde tarımsal ürünlerin yine çeşit olarak azınlıkta, endüstriyel ve sanayi ürünlerinin de çoğunlukta olduğu görülür. Yalnız maddi değer olarak incelediğimizde tarımsal ürünlerin açık arayla zirvede de olduğu da karşımıza çıkmaktadır. Bu da bize diğer ürünlerinin satış miktarlarının çokda fazla olmadığını kanıtlaması açısından önemli bir göstergedir.

1968 Yılı ihracatı : 45.639.000TL.

Tablo 4.21. Lübnan'ın 1968 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	20.024.599
2.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	12.869.687
3.	Kahve, çay, baharat	5.855.905
4.	Gübre	2.862.233
5.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	1.218.160
6.	Kakao ve müstahsalları	589.201
7.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler	431.000
8.	Adi madenden aletler (bıçak, sofrta takımı vs.)	394.548
9.	Kağıt ve mukavva ve mukavvadan yapılmış eşya	320.028
10.	Suni plastikler ve mamülleri	208.665

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1968 İSTANBUL

1968 yılı tam olarak Lübnan ihracatının patlama yaptığı bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. 1967 yılında 4 milyonun biraz üzerinde gerçekleşen ihracat, 1968 yılına gelindiğinde 45 milyon Türk lirasını aşmıştır. Bu artışta organik olmayan kimyevi maddeler, madeni yakıt ve yağlar toplamda 32 milyon Türk lirasın üzerinde bir satış grafiği yakalamışlar ve adeta ihracatının lokomotif konumunda yer almışlardır. Yine gübre satışları ve fotoğraf – sinema malzemeleri de milyonun üzerinde satış rakamı yakalayarak, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatındaki payını arttırmışlardır.

1969 Yılı ihracatı : 44.448.000TL.

Tablo 4.22. Lübnan'ın 1969 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	33.486.657
2.	Gübre	5.911.006
3.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	1.196.491
4.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	998.800
5.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler	765.911
6.	Suni plastikler ve mamülleri	441.666
7.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb.	378.522
8.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	375.740
9.	Kitaplar, gazeteler, resimler vb.	144.251
10.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	37.466

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1969 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatındaki yükseliş çizgisi 1969 yılındada sürmüştür. Toplam ihracat 44 milyon Türk lirasını geçmiştir. Özellikle organik olmayan kimyevi maddeler 33 milyon üzerindeki satış değeriyle diğer ürünlerden açık ara farkla birinci sıraya yerleşmiştir. Bunu sırasıyla yine yükselişini sürdüren gübre satışları ve fotoğrafçılık ve sinema malzemeleri izlemiştir. Gübre dışında diğer ihraç ürünlerinin sanayi ve endüstriyel bazda olması ve diğer yılların aksine satış değerlerinin de yüksek olması (Organik olmayan kimyevi maddeler 33.486.657 TL.) dikkat çekici bir özellik karşımızda durmaktadır. Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında belli başlı ürünle içinde son sırayı ise yaklaşık 40 bin Türk lirası değeriyle boyacılıkta kullanılan malzemeler almıştır.

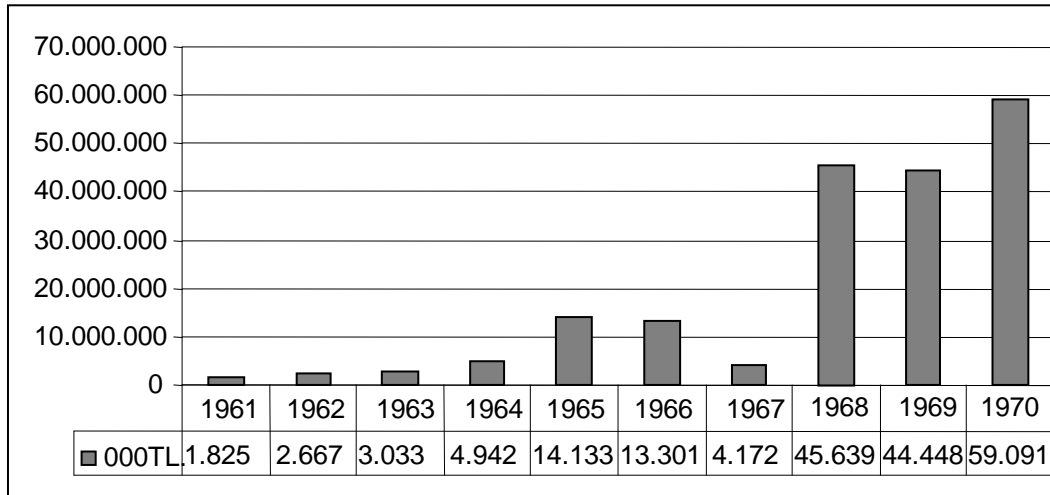
1970 Yılı ihracatı: 59.091.000TL.

Tablo 4.23. Lübnan'ın 1970 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	38.595.294
2.	Kahve, çay, baharat	16.337.142
3.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	1.669.257
4.	Dökme demir çelik	727.292
5.	Kağıt ve mukavva, kağıt ve mukavvadan yapılmış	380.468
6.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb	296.055
7.	Sabun, mum vb. malzeme	106.128
8.	Musuki aletleri	78.307
9.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	16.128
10.	Suni plastikler ve mamülleri	10.290

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1970 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı 1970 yılı itibariyle 59 milyon Türk Lirasını geçmiştir. Bir önceki yılda olduğu gibi organik olmayan kimyevi maddeler 38.5 milyon Türk liralık satışla ilk sırayı almıştır. Ardından ise 16.3 milyon liralık satışla kahve, çay ve baharat ürünleri yer almıştır. Son yıllarda Lübnan ihracatında hatırı sayılır bir yer edinen fotoğraf ve sinemada kullanılan malzemeler ise yaklaşık 1.7 milyon liralık satışla üçüncü sırayı almıştır. Diğer ihraç ürünleri içinde göze çarpanlar arasında musiki aletleri, mum ve sabunluklarda ürün çeşitliliği açısından dikkate değerdir.

Şekil 4.3. 1961 - 1970 Yılları Lübnan'ın Türkiye'ye Olan İhracat Grafiği TL.

Lübnan'ın 1961 ve 1970 yılları arası (1961 ve 1970 dahil) Türkiye'ye olan ihracatı incelendiğinde en düşük değere 1967 yılında raslanmaktadır (4.17 milyon

Türk lirası). Bu düşük değerde Lübnan ekonomisinin bölgedeki hassas duruma karşı çok dirençli olmaması en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 1967 yılında patlak veren Arap- İsrail Savaşı, Lübnan ekonomisini üzerinde kara bir bulut oluşturmuştur. O yıl ihracatta meydana gelen bu keskin düşüşü buna bağlamakta yanlış olmaz. Ancak ertesi yıl Lübnan bu kötü yılı geride bırakarak on yıllık periyod içinde o zamana kadar ki en yüksek çıkışını gerçekleştirerek 45 milyon Türk Lirasını geçmiştir. Bu çıkış 1970 yılında atavan yapmış ve Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı 59 milyon Türk Lirasını bulmuştur. İhraç ürünleri incelendiğinde 1968 yılına kadar özellikle maddi değer olarak tarımsal ve hayvansal ürünlerin önemli pay aldığı görülürken, 1968 yılı itibariyle sanayi ve endüstriyel ürünlerinin hem çeşit hemde satış değeri olarak önemli pay elde ettikleri görülür. Yukarıdaki 10 yıllık periyod incelendiğinde 1961 yılında 1.82 milyon Türk lirası olan ihracatın 1970 yılına gelindiğinde 59 milyon Türk lirasını bulması Lübnan ihracatı için olumlu bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır, Ancak yine Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı göz önüne alındığın da bu rakam bile çok alt seviyede kalmaktadır.

4.1.1.4. 1971-1980 YILLARI ARASINDAKİ İHRACAT

1971 Yılı ihracatı :75.619.000TL.

Tablo 4.24. Lübnan'ın 1971 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	47.794.642
2.	Kahve, çay, baharat	8.255.054
3	Organik kimyevi maddeler	6.559.812
4.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	4.328.567
5.	Dökme demir çelik	1.098.206
6.	Tabii, sentetik veya taklit kauçuk	1.012.431
7.	Suni plastikler ve mamülleri	937.166
8.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb	837.397
9.	Mensucattan mamul diğer hazır eşya (battaniye vb.)	638.045
10.	Kitaplar, gazeteler, resimler vb.	452.207

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1971 İSTANBUL

1971 yılına gelindiğinde Lübnan'ın ihracatının 75.619.000 Türk lirasına ulaştığı görülmektedir. Geçen yıla oranla 16.5 milyon civarında artan bu ihracat oranının oluşmasında hem artan ticaretin hemde Türkiye'deki yüksek enflasyon karşısında değer yitiren Türk Lirasının da katkısı olmuştur. Nitekim 1970 yılında 8.1 olan Tüketici fiyat endeksi, 1971 yılında % 100 üzerinde bir artışla % 16.3 oranına

ulaşmıştır. Haliylen bu da Türk Lirasının değerinde belli bir oranda düşüşe neden olmuştur. Geçen üç yılda olduğu gibi, 1971 yılında da ilk sırayı ortalama 47.7 milyon Türk lirası satış değeri ile organik olmayan kimyevi maddelerin aldığı görülmektedir. Zaten bu maddelerin toplam ihracat içindeki payının da % 50'nin üzerinde yer alması dikkat çekicidir. Bu ürünleri sırasıyla 8 milyon üzerindeki değeriyle baharat, çay ve kahve ürünleri, 6.5 milyonluk satışla organik kimyevi maddeler, 4.3 milyon değerlik satış grafiyle boyacılıkta kullanılan çeşitli malzemeler (vernük gibi) takip etmiştir. İhraç edilen ilk on ürüne bakıldığında sanayi ve endüstri ürünlerinin payının fazlalığı (hem ürün çeşidi hemde değer olarak) ön plana çıkmaktadır.

1972 Yılı ihracatı :366.531.000 TL.

Tablo 4.25. Lübnan'ın 1972 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	218.397.213
2.	Organik olmayan kimyevi maddeler	85.114.131
3	Gübre	43.297.422
4.	Organik kimyevi maddeler	11.232.966
5.	Suni plastik maddeler ve bu maddelerden mamul eşya	3.214.198
6.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	2.744.578
7.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb.	1.207.766
8.	Kağıt ve mukavva, kağıt ve mukavvadan yapılmış	457.809
9.	Dökme demir çelik	318.715
10.	Kahve, çay, baharat	214.495

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1972 İSTANBUL

Lübnan'ın 1972 yılında, Türkiye'ye olan ihracatına baktığımızda yüksek bir sıçrama daha görülmektedir. Üstelik o yıl Türkiye'de enflasyonun düşüş gösterdiği de göz önüne alınırsa (% 16.3'dan % 12.9'a)⁴⁰ sıçramanın suni bir yükseliş olamdığı da ortaya çıkmaktadır. Bir önceki yıla göre 290 Milyon Türk lirasının üzerinde bir artışla 366.5 milyon Türk lirasını aşan Lübnan ihracatında ilk sırayı 218 milyon Türk lirası satışla madeni yağ ve madeni yakıtlar almıştır. İkinci sırayı ise son yıllarda Lübnan ihracatını tek başına sırtlayan organik olmayan kimyevi maddelerin aldığı görülmektedir. Bu iki ihraç ürününü ise 43.2 milyon Türk lirası satışla gübre ve 11.2 milyon Türk lirası satışla organik kimyevi maddeler izlemektedir. Lübnan'ın ihracatında her zaman önemli bir paya sahip olan çay, kahve ve baharat ürünlerinin

⁴⁰ D.İ.E. Geçmişten günümüze indeks serisi 1939 – 2004

ise 1972 yılında 214 bin Türk lirası satışla kendisine ancak 10. sırada yer bulduğu da gözden kaçmaması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

1973 Yılı ihracatı : 1.004.924.000TL.

Tablo 4.26.Lübnan'ın 1973 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	705.314.606
2.	Gübre	177.023.153
3	Organik olmayan kimyevi maddeler	81.223.003
4.	Organik kimyevi maddeler	27.461.675
5.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler ve	4.268.421
6.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	3.920.265
7.	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, cihazları vb.	802.917
8.	Mensucattan mamul diğer hazır eşya (battaniye vb.)	682.059
9.	Meyve	663.644
10.	Kahve, çay, baharat	419.628

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1973 İSTANBUL

1973 yılı Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında yeni bir dönüm noktası olarak karşımızda durmaktadır. Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı ilk kez 1 milyar Türk lirasının üzerine çıkmıştır. Bir önceki yıl olduğu gibi 1973 yılında da madeni yağ ve madeni yakıtlar toplam ihracatın %70 lik kısmını oluşturarak (705 milyon Türk lirası) ilk sıraya yerleşmiştir. Bu ihraç ürününü 177 milyon Türk lirası değerle gübre satışları takip etmiştir. Organik olmayan ve olan kimyevi maddeler de hemen arkalarında toplam yaklaşık 109 milyon Türk lirası bir değerle sıralanmışlardır. Diğer ürünlerin satış değerleri bu ilk dört ürünün epey gerisinde kalmış olup dikkati çekenler fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzemeler ile optik aletler ve sinema cihazlarıdır.

1974 Yılı ihracatı :431.916.000TL.

Tablo 4.27. Lübnan'ın 1974 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	302.761.466
2.	Organik kimyevi maddeler	54.795.466
3	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler ve	35.912.108
4.	Gübre	17.725.006
5.	Kahve, çay, baharat	7.322.198
6.	Organik olmayan kimyevi maddeler	5.964.225
7.	Dökme demir çelik	3.193.145
8.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	1.433.094
9.	Elektrikli makine ve cihazlar	711.465
10.	Fotoğrafçılıkta ve sinemacılıkta kullanılan malzeme	711.024

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1974 İSTANBUL

Bir önceki yıla oranla Türkiye'ye olan ihracat sert bir düşüşle 1974 yılında 431 milyon Türk lirası civarına gerilemiştir. Bu gerilemede Türkiye'nin Lübnan'dan almış olduğu madeni yağ ve madeni yakıtını geçen yıla oranla 400 milyon Türk lirası civarında azalması sebep olarak gösterilebilir gösterilebilir. Yine bir önceki yıl büyük bir ihracat grafiği yakalayan gübre satışının da azalması, bu düşüşte etkili olan bir diğer hulus olarak görülebilir; ancak bunların aksine organik kimyevi maddelerin Türkiye'ye olan satışındaki artış 27.333.791 TL. Civarında gerçekleşmiştir. Bu da ihracattaki düşüşü biraz da olsa hafifletmiştir.

1975 Yılı ihracatı:399.183.000TL.

Tablo 4. 28. Lübnan'ın 1975 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Gübre	193.468.533
2.	Organik kimyevi maddeler	95.699.279
3	Organik olmayan kimyevi maddeler	75.616.657
4.	Dökme demir çelik	24.900.041
5.	Deniz, nehir ve göl vasıtları	3.177.300
6.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler ve	3.018.163
7.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	1.089.856
8.	Yağlı tohum ve meyveler	877.500
9.	Elektrikli makine ve cihazlar	91.153
10.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	61.700

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1975 İSTANBUL

1974 yılına göre ortalama 32 milyon Türk lirası azalan ihracat da ilk sırayı, yaklaşık 193.5 Milyon TL.lik satışıyla gübre alırken, bunu organik ve organik olmayan kimyevi maddeler ile demir çelik ürünleri izlemiştir. Bu ilk dört üründen sonra gelen ihraç ürünlerinin satış değerleri ise toplam ihracatta çok önemli bir paya sahip değillerdir. İlk on ürün içinde en son sırayı ise 61.700 Türk lirası satış değeriyle boyacılıkta kullanılan çeşitli malzemeler (vernik, macun gibi) almıştır.

1976 Yılı ihracatı: 101.072.000TL

Tablo 4.29.Lübnan'ın 1976 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	52.406.360
2.	Organik kimyevi maddeler	37.860.483
3.	Gübre	5.174.897
4.	Demir çelik	4.584.842
5.	Sinema filmleri ve sairleri	233.814
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1976 İSTANBUL

Bir önceki yıla kıyasla Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat tablosu incelendiğinde hem ihracat değerleri hemde ürün çeşitliliği açısından büyük bir düşüş göze çarpmaktadır. Bir önceki yıl 400 milyon Türk lirası civarında olan ihracat 1976 yılında 101 milyon Türk lirası civarına kadar düşmüştür. Bunu yanı sıra ürün çeşitliliğine baktığımızda ihracat değerinden bahsedebileceğimiz sadece 5 kalem ürün ihraç edildiği görülmektedir. Bu ürünler içinde ilk sırayı 52.4 milyon Türk lirasını aşan değerle organik olmayan kimyevi maddeler alırken, ikinci sırayı ise 37.8 milyon Türk lirasını aşan değerle organik kimyevi maddeler almıştır. Bu iki ithalat ürünü, toplam ithalatın 90.2 milyon Türk lirasını oluşturmasında dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer ürünler arasında sadece gübre ve demir çelik ithalatı biraz önem kazanmakta olup, sinema filmleri ve parçalarının toplam ithalattaki payı oldukça düşük düzeyde seyretmiştir.

1977 Yılı ihracatı :66.501.000 TL

Tablo 4.30. Lübnan'ın 1977 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Organik olmayan kimyevi maddeler	64.249.957
2.	Antibiyotik	504.910
3.	Kitap, broşür	106.636
4.	-	-
5.	-	-
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1977 İSTANBUL

1977 yılı ihracat rakamlarına baktığımızda geçen yıla oranla neredeyse, yarı yarıya olan birdüşüş söz konusudur. Bu düşüş sadece rakamlara yansımamıştır. İhraç edilen ürünçeşitliliğinde önemli bir azalma gözlemlenmektedir. 1977 yılında Lübnan'dan Türkiye'ye önemli derecede 3 kalem ürün ihraç edilmiş olup, bunlar arasında da fosfat ve kimyasal ürünler ihracatın neredeyse tamamını oluşturmuştur. (64.249.957 lira). Bu iki ürünü ise 106 bin Türk lirası gibi düşük bir değerle çeşitli kitap ve broşürler izlemiştir.

1978 Yılı ihracatı : 401.883.000TL.

Tablo 4.31. Lübnan'ın 1978 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Madeni yakıtlar ve madeni yağlar	158.489.000
2.	Gübreler	144.851.000
3.	Dökme demir , demir ve çelik	96.628.000
4.	Organik kimyevi ürünler	1.851.000
5.	Kitaplar, gazeteler, resimler	64.000
6.	-	-
7.	-	-
8.	-	-
9.	-	-
10.	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1978 İSTANBUL

1978 yılı veri tablosu incelendiğinde İhracatta ilk sırayı madeni yakıt ve yağlar alırken bunu gübre ihracatı izlemektedir. O yıllarda tarım ve hayvancılık ağırlıklı bir ülke olan Türkiye'nin gübre thal etmesinin sebebi olarak hayvan gübrelerinin daha çok yakacak olarak kullanılması gösterilebilir. Bu iki ürünü ise 96.628 liralık satışla demir çelik ürünleri izlemektedir. Bir önceki yıla oranla Lübnan'ın ihracatı rakamsal bazda artış göstermesine rağmen, ürün çeşitliliği geçen yıl olduğu gibi sınırlı kalmış, Türkiye'ye sadece beş kalem ürün ihraç edilmiştir.

1979 Yılı ihracatı :270.723.000 TL.

Tablo 4.32. Lübnan'ın 1979 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Dökme demir, demir çelik	150.981.000
2.	Gübreler	102.622.000
3.	Kimyasal ürünler	12.842.000
4.	Madeni yakıtlar ve madeni yağlar	3.530.000
5.	Taş, alçı, çimento ve benzeri maddelerden eşya	454.000
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1979 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında olan istikrarsızlık bu yılda göze çarpmaktadır. Geçen yıla oranla azalan ihracat değerleri kendisini ürün çeşitliliğinde göstermiştir. 1979 yılında Türkiye'ye yapılan ihracatta önemli derecede sadece 5 ürün kendisine yer bulmayı başarabilmiştir. Bu ürünler arasında ilk iki sırayı ise demir çelik ürünleri ve gübre almıştır. Bu iki ürünü düşük değerleriyle birlikte kimyasal ürünler, madeni yakıtlar, çimento ürünleri izlemiştir.

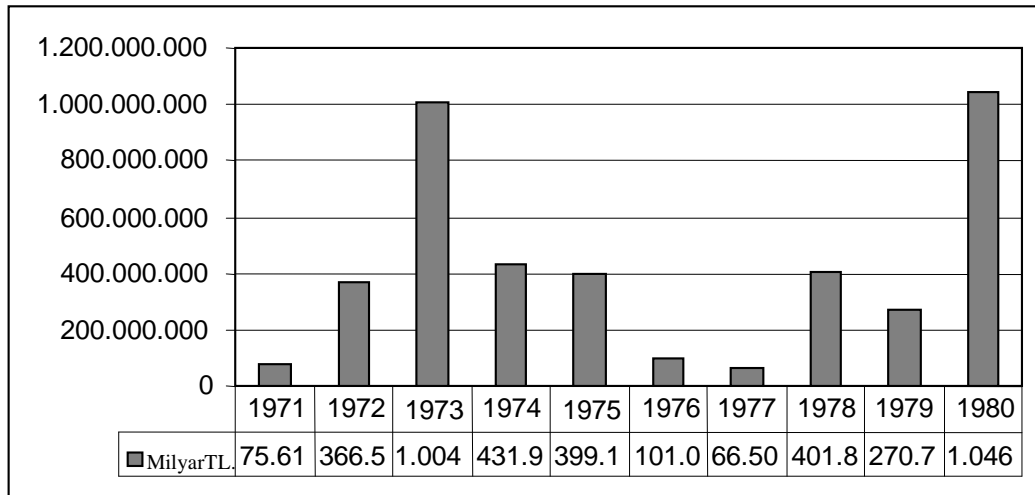
1980 Yılı ihracatı: 1.046.620.000 TL.

Tablo 4.33.Lübnan'ın 1980 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL.

1.	Gübre	804.950.000
2.	Dökme demir, demir ve çelik	236.180.000
3.	Organik olmayan kimyevi maddeler	1.683.000
4.	Elektrikli makine ve cihazlar	1.591.000
5.	Kitaplar, gazeteler, resimler	1.142.000
6.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar vb.	742.000
7.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	332.000
8.		
9.		
10.		

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1980 İSTANBUL

1980 yılında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında önemli bir yükseliş meydana gelmiştir. Yalnız bu yükseliş ürün çeşitliliğine yansımamıştır. Bu artışta en önemli rolü gübre oynamıştır. Türkiye'nin o yıllarda bir tarım ülkesi olması ve ihraç ettiği ürünlerin ağırlıklı olarak tarımsal ürünler oluşu; Türkiye açısından gübre ithalatının da açıklamaktadır. Gübre ihracatını takip eden diğer ürün ise demir çelik olup; bu iki ihraç kalemi Lübnan'ın 1980 yılında Türkiye'ye yaptığı ihracatın neredeyse tamamını oluşturmaktadır.

ŞEKİL 4.4. 1971- 1980 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1971 ve 1980 yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği incelendiğinde en önemli çıkışların 1973 ve 1980 yılları rasında olduğu görülmektedir. Genel tabloya bakıldığında ihracattaki istikrarsızlık yine kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. En düşük ihracat 66.5 milyon Türk lirası değerle 1977 yılında gerçekleşmiştir. 1971 yılında da yine 100 milyon Türk lirası sınırının altına inilmiş olup o yıl ihracat 75.6 milyon Türk Lirası ile sınırlı kalmıştır. İhraç ürünlerini ncelediğimizde genelde madeni yakıtlar, gübre, organik ve organik olmayan kimyevi maddelerin ağırlıkta olduğu da göze çarpan bi unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.5. 1981-1990 Yılları Arasındaki İhracat

1981 Yılı ihracatı: 358.894.000 TL. 3.169 \$

Tablo 4.34. Lübnan'ın 1981 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Bakır	269.690.000	2.445
2.	Madeni yakıtlar ve madeni yağlar	89.204.000	724
3.	-	-	-
4.	-	-	-
5.	-	-	-
6.	-	-	-
7.	-	-	-
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1981 İSTANBUL

1981 yılında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında önemli bir azalma meydana gelmiş ve toplam ihracat 3.169 Amerikan doları seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu yıl Türkiye'ye olan ihracat sadece iki ürünle sınırlı kalmıştır. Bunlarda bakır ve madeni yağ ve yakıtlardır. Fakat ihracat değerleri çok düşük düzeydedir.

1982 Yılı ihracatı: 462.147.276 TL. 2.917.541 \$

Tablo 4. 35. Lübnan'ın 1982 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Dökme demir, demir ve çelik	418.845.863	2.643.125
2.	Deriler ve köseleler	19.138.500	130.575
3.	Organik kimyevi maddeler	14.095.000	82.332
4.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	6.072.913	39.304
5.	Kitaplar, gazeteler, resimler	3.995.000	22.203
6.	-	-	-
7.	-	-	-
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1982 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında önemli miktarda bir yükseliş meydana gelmiştir. Kısır geçen bir seneden sonra bu artış Lübnan ekonomisi içinde önemli bir gelişme olarak kabul dileyebilir. 1982 yılında Türkiye'ye olan ihracat dolar bazında 2.914.372 artış göstermiştir. Ürün çeşitliliğinde yine bir artış söz konusu olamasa da ihraç edilen ürünlerin özellikle dökme demir ve çeliğin maddi olarak değerinde yüksek bir artış söz konusudur. Zaten bu artış da ihracattaki artışın ana sebebi olarak gösterilebilir; çünkü diğer ürünlerde artış bu miktarın çok çok altında gerçekleşmiştir.

1983 Yılı ihracatı: 337.996.744 TL 1.510.563 \$

Tablo 4. 36. Lübnan'ın 1983 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Dökme demir, demir ve çelik	311.521.980	1.387.074
2.	Suni plastik maddeler	14.350.000	69.270
3.	Kitaplar, gazeteler, resimler	10.963.151	49.500
4.	Tabii ve sentetik kauçuk	1.161.613	4.718
5.	Fotağraf ve sinemacılıkta kullanılan malz.	595.180	2.307
6.	-	-	-
7.	-	-	-
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1983 İSTANBUL

Geçen yıla göre düşüş gösteren ihracatta rakamsal değerlere baktığımızda Lübnan'dan Türkiye'ye 337 milyon liralık bir ihracatın gerçekleştiği görülmektedir. İhracatta ilk sırayı demir çelik ürünleri almaktadır. Yalnız bu ürünlerin çoğu, işlenmiş demirden ziyade hurda demir olarak Türkiye pazarına girmektedir. Diğer ürünlerin değerlerine baktığımızda 100 bin dolar sınırını aşan bir ürüne rastlanmamaktadır. Yine Türkiye'ye olan ihraç edilen ürünlerin sayısındaki azlık ta dikkat çekmektedir.

1984 Yılı ihracatı: 953.569.224 TL 2.386.022 \$

Tablo 4.37. Lübnan'ın 1984 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Dökme demir, demir ve çelik	685.302.584	1.687.863
2.	Hububat	98.175.150	259.660
3.	Elektrikli makine ve cihazlar	67.902.750	181.986
4.	Kitaplar, gazeteler, resimler	64.160.636	153.617
5.	Deriler ve köseleler	30.188.104	84.886
6.	Mensucattan mamul hazır eşya	7.840.000	18.008
7.	-	-	-
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1984 İSTANBUL

Her ne kadar ihracatta ürün miktar ve çeşidi önemli bir artış göstermese de bir önceki yıla göre Türkiye'ye olan ihracatın maddi olarak artışı söz konusudur. 1984 yılında Türkiye'ye olan ihracat toplamda 953 milyon Türk lirasını geçmiştir. İlk üç sırayı sırasıyla dökme demir çelik, hububat ve elektrikli makineler almıştır. İhracatta 685 milyon liralık tutarla demir çelik ve dökme demir ürünleri ilk sırayı yer edinmişlerdir.

1985 Yılı ihracatı: 570.064.809 TL. 1.096.218 \$

Tablo 4.38. Lübnan'ın 1985 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseleler	380.650.000	713.824
2.	Dökme demir ve demir çelik	184.377.851	372.991
3.	Kitaplar, gazeteler, resimler	5.036.958	9.403
4.	-	-	-
5.	-	-	-
6.	-	-	-
7.	-	-	-
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1985 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre Türk lirası bazında 383.504.415 lira değer kaybeden Lübnan ihracatı, Amerikan doları bazında da 1.289.804 dolarlık bir azalma göstermiştir. İhraç ürünlerinin çeşitliliğindeki azalmada rakamlardaki düşüşü özetlemektedir. 1985 yılında Lübnan'dan Türkiye'ye olan ihracat sadece üç ürünle sınırlı kalmış ve bu ürünlerdeki satış miktar vedegerleri düşük seviyede seyretmiştir. Özellikle Türkiye'nin yavaş da olsa sanayileşme çalışmalarına önem vermesi Lübnan'dan alınan bazı ürünlerin miktarlarında azalmaya yol açmıştır.

1986 Yılı ihracatı: 4.150.833.453 TL 5.942.127 \$

Tablo 4.39. Lübnan'ın 1986 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseleler	3.409.504.813	4.860.659
2.	Dökme demir ve demir çelik	669.541.163	983.629
3.	Kitaplar, gazeteler, resimler	33.598.453	45.712
4.	Kağıt ve mukavva	28.597.025	38.364
5.	Saatçi eşyası	5.875.000	7.733
6.	Hayvansal menşeli ürünler	2.835.000	4.767
7.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	882.000	1.260
8.	-	-	-
9.	-	-	-
10.	-	-	-

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1986 İSTANBUL

1986 yılındaki ihracat rakamlarını bir önceki yıl olan 1985 yılı ihracat rakamlarıyla kıyasladığımızda dolar bazında yaklaşık beş misli bir artış söz konusudur. Bu artış sadece rakamsal anlamda değil aynı zamanda ürünlerde de kendini göstermiş ve ürün çeşitliliği artmıştır. Türkiye'ye olan toplam ihracat 4.150.833.453 TL ' yi bulmuştur.

1987 Yılı ihracatı: 6.617.733.573 TL 7.662.666 \$

Tablo 4.40. Lübnan'ın 1987 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseler	4.556.710.840	5.411.321
2.	Kağıt ve mukavva	460.746.302	511.803
3.	Kitaplar, gazeteler, resimler	329.370.614	365.632
4.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	286.614.943	306.697
5.	Motorlu kara vasıtaları, motosiklet, traktör vb.	276.684.859	283.730
6.	Hayvansal ve doğal yağlar	189.007.355	158.633
7.	Süt ve süt ürünleri	153.746.500	158.633
8.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler	109.068.665	134.113
9.	Yün, kıl ve at kılı	62.500.000	61.484
10.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	50.066.483	48.413

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1987 İSTANBUL

1987 yılı istatistiklerini incelediğimizde hem Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatın da yaklaşık 2.5 milyarlık bir artış söz konusudur. İlk sırayı bir önceki yılda olduğu gibi yaklaşık 5.5. milyon dolarlık satışla deri ve köseleler alırken, ikinci sırayı kağıt ve mukavva satışı elde etmiştir. Bir önceki yıla oranla ürün çeşitliliği ve bunların satış değerleri de artış göstermiştir. Daha çok Türkiye'ye sanayi ve endüstriyel ürün ihraç eden Lübnan'ın 87 yılındaki listesine süt ve süt ürünleri de eklenmiştir.

1988 Yılı ihracatı:4.851.192.813 TL 3.400.576 \$

Tablo 4.41. Lübnan'ın 1988 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Dökme demir ve demir çelik	1.674.100.142	1.125.143
2.	Deri ve köseler	1.458.074.462	1.060.800
3.	Kağıt ve mukavva	866.964.972	585.521
4.	Kimyasal ürünler	249.851.520	165.563
5.	Kitaplar, gazeteler, resimler	182.190.785	150.513
6.	Motorlu kara vasıtaları, motosiklet, traktör	131.755.776	124.200
7.	Süt ve süt ürünleri	179.484.000	113.035
8.	Taş, alçı, çimento ve bunlardan mamul	80.742.000	55.761
9.	İnciler, kıymetli taşlar vb.	12.179.700	8.729
10.	Optik alet ve cihazlar	4.692.217	4.177

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1988 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre azalma gösteren Lübnan ihracatında, Türkiye'ye olan satışta ilk sırayı dökme demir ve demir çelik ürünleri alırken bunu deri ve köseleler ile kağıt ve mukavva ürünleri izlemiştir. Diğer yıllardan farklı olarak 1988 yılında ihraç edilen ürünlerde ilk on arasına optik cihazlar ve kıymetli taşlarda (satış değerleri çok yüksek olmasa dahi) girebilmeyi başarmıştır. Bu ihraç edilen ürün yelpazesinin artması bakımından dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

1989 Yılı ihracatı: 5.457.270.141 TL. 2.554.587 \$

Tablo 4. 42. Lübnan'ın 1989 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseler	3.029.878.345	1.388.711
2.	Kağıt ve mukavva	1.230.017.976	591.240
3.	Madeni paralar	525.027.124	241.176
4.	Süt ve süt ürünleri	318.710.000	155.386
5.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	118.264.806	61.800
6.	Cam ve camdan mamul eşya	121.560.000	58.919
7.	Suni plastic maddeler	29.536.000	15.971
8.	Kimyasal ürünler	21.200.000	11.439
9.	Balıklar	20.608.890	9.837
10.	Kitaplar, gazeteler, resimler	11.677.000	5.737

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1989 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında Türk lirası bazında hafif bir yükseliş (606.077.328. TL.) göze çarparken dolar bazında ise bir düşüş söz konusudur (845.989 dolar). Bu farklılığın sebebi Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybı olarak analiz edilebilir. Türkiye'ye olan ihracat verilerini incelediğimizde ilk sırayı deri ve kösele ürünlerin aldığını bunu sırasıyla kağıt ve mukavva ile madeni paraların takip ettiğini görürüz. Özellikle madeni para ihracatı dikkat çekicidir. Genel olarak listeye baktığımızda yine sanayi ve endüstriyel ürünlerin ağırlıkta olduğu göze çarpmakta, tarımsal ve hayvansal ürünlerin daha arka planda kaldığı gözlemlenmektedir.

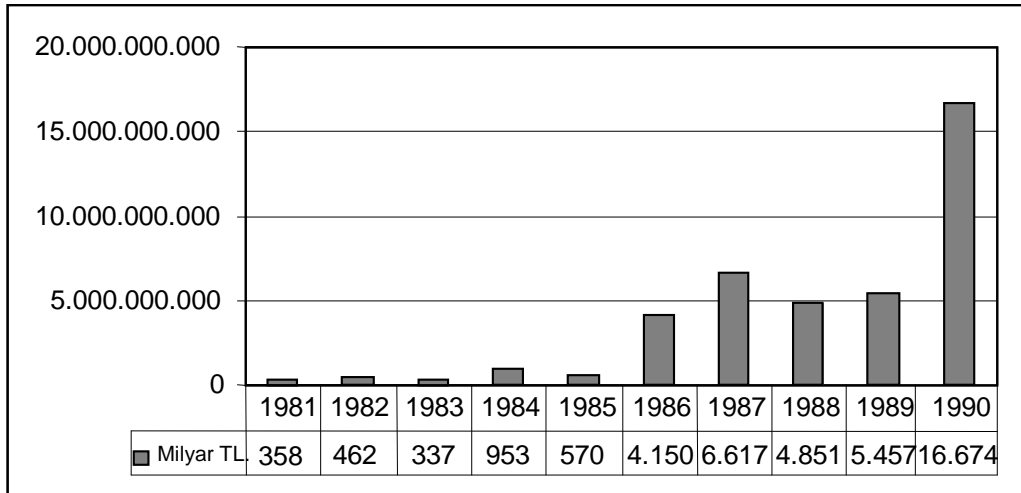
1990 Yılı ihracatı: 16.674.384.953 TL. 6.283.874 \$

Tablo 4.43. Lübnan'ın 1990 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseler	12.188.930.971	4.589.545
2.	Taş, alçı, çimento ve bunlardan mamul eşy.	2.511.775.000	943.481
3.	Kağıt ve mukavva	830.698.900	311.456
4.	Sebzeler	315.819.036	125.912
5.	Hayvansal menşeli ürünler	198.879.000	75.904
6.	Kitaplar, gazeteler, resimler	146.711.440	55.968
7.	Elektrikli makine ve cihazlar	111.573.500	42.632
8.	Cam ve camdan mamul eşya	109.199.800	40.481
9.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	69.168.826	26.913
10.	Seramik mamulleri	44.196.364	17.733

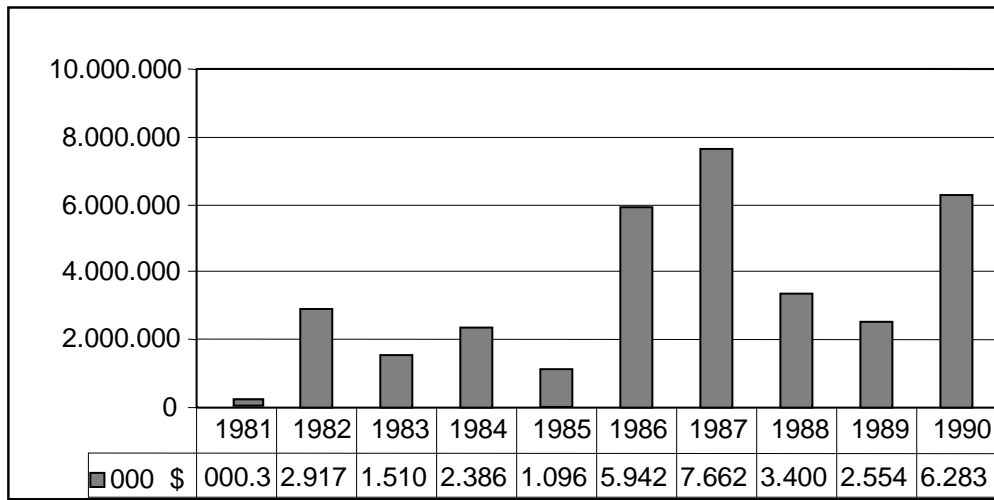
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1990 İSTANBUL

Lübnan'ın 1990 yılı itibariyle Türkiye'ye olan ihracat rakamlarını incelediğimizde yüksek bir artışın ortaya çıktığını gözlemlenmektedir. Özellikle dolar bazında baktığımızda bu artış yaklaşık olarak bir önceki döneme göre 3 misli olarak gerçekleşmiştir (6.283.874 \$). Lübnan'ın Türkiye'ye ihraç ettiği ürünlerin başında ise deri ve köseler gelmektedir. Bunu çimento malzemeleri ile kağıt ve mukavva ürünleri izlemektedir. İhracat listesinde ağırlıklı olarak sanayi ve endüstriyel ürünler yer almakla birlikte sebze ve bazı hayvansal menşeli ürünlerde kendilerine bu listede yer edinmişlerdir.

ŞEKİL 4.5 1981- 1990 Yılları Arası Lübnan'ın Türkiye'ye Olan İhracat Grafiği TL.

1980 ve 1990 yılları arasını kaplayan dönemde Türk – Lübnan ticari ilişkilerine baktığımızda; Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında 1985 yılına kadar durgun giden, bir milyon Türk lirası barajını aşamayan bir dış ticaret gözlenmektedir. 1985 yılından itibaren ise hızlı bir yükseliş trendi yakalanmış olup bu yükseliş 1988 yılında kısa bir duraksamaya neden olsa da daha sonra Lübnan'ın ihracatı hızla artmış ve 1990 yılında 16 milyon Türk lirasını aşan bir meblağa ulaşarak en yüksek rakamsal değerine ulaşmıştır. Bununla beraber 1985 yılından itibaren ihraç edilen ürünlerinde çeşit ve miktarları artış göstermiştir. On yıllık periyot da başlıca ihraç ürünlerini deri ve köseleler, çeşitli demir çelik, hurda, kağıt ve mukavva ile dergi ve gazeteler oluşturmuştur.

ŞEKİL 4.6. 1981- 1990 Yılları Arası Lübnan'ın Türkiye'ye Olan İhracat Grafiği
\$

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatının ekonomik seyrini dolar açısından incelediğimizde de istikrarsız bir tablo ile karşılaşırız. Bu tabloda da 1985 yılına kadar olan durgunluk açıkça belli olmaktadır. 1981 yılında 3 milyon dolara yakın olan ihracatın 1985 yılına gelindiğinde 1 milyon dolar sınırına kadar düştüğü görülmektedir; fakat bu tarihten itibaren 1987 yılına kadar hızlı bir yükseliş yaşanırken, bu hızlı yükseliş 1988 ve 1989 yıllarında biraz frenleyip 3,5 – 2,5 milyon dolarlar seviyesinde gerçekleşmiştir. Daha sonradan ihracat tekrar toparlanmış ve 1990 yılında 6 milyon doları geçmiştir.

4.1.1.6. 1991-2000 YILLARI ARASINDAKİ İHRACAT

1991 Yılı ihracatı: 26.829.740.600 TL 6.482.466 \$

Tablo 4. 44. Lübnan'ın 1991 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Deri ve köseler	15.285.013.709	3.727.432
2.	Şeker ve şeker mamulleri	2.324.920.000	532.459
3.	Kağıt ve mukavva	1.998.182.150	478.007
4.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	1.713.404.400	426.190
5.	Hayvansal menşeli ürünler	1.372.500.000	303.437
6.	Elektrikli makine ve cihazlar	745.199.843	198.722
7.	Madeni yakıtlar ve madeni yağlar	655.642.300	160.304
8.	Süt ve süt ürünleri	580.992.000	117.206
9.	Yün, kıl ve at kılı	359.000.000	90.383
10.	Balıklar	241.627.900	62.980

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1991 İSTANBUL

Lübnan'ın 1991 yılındaki Türkiye'ye olan ihraç grafiğini incelediğimizde özellikle dolar bazında bir istikrar yakaladığı görülür. Her ne kadar Türk lirası esas alındığında ortalama 10 milyon liralık bir artış gözlemlense dahi, kur farkından dolayı dolar bazında çok az bir artış görülmektedir. 1991 yılı ihracatında yine uzun zamandır birinciliği kimseye bırakmayan deri ve kösele satışının birinci sıradaki yerini koruduğu gözlenirken, bunu sırasıyla şeker ve şeker ürünleri ile kağıt – mukavva satışı izlemektedir. Özellikle şeker ve şeker mamulleri 1991 yılında iyi bir satış çizgisi yakalamış ve ikinci sıraya kadar çıkmayı başarmıştır. O yıl ihraç edilen ürünlere bakıldığında genelin aksine 1991 yılında endüstriyel ve sanayi ürünlerinin dışında tarımsal ve hayvansal ürünlerin daha yoğunlukta olması da dikkat çekici bir detay olarak gözlenmektedir.

1992 Yılı ihracatı: 31.428.965.000 TL. 4.676.226 \$

Tablo 4. 45. Lübnan'ın 1992 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Ham post, deri ve köseleler	20.874.185.000	3.094.324
2.	Kitaplar, gazeteler, resimler	2.715.810.000	420.771
3.	Kağıt, karton ve mukavva	2.260.506.000	336.612
4.	Meyveler	1.861.410.000	277.672
5.	Cam ve cam eşya	1.222.369.000	182.766
6.	Kahve, çay ve baharat	510.225.000	78.023
7.	Kağıt veya karton (döküntü, kırpıntı, hurda)	296.390.000	47.392
8.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	294.390.000	41.703
9.	Hububat	252.672.000	34.268
10.	Elektrikli makine ve cihazlar	195.827.000	25.289

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1992 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı bir önceki yıla göre biraz düşüş göstermekle beraber (dolar bazında yaklaşık 2 milyon dolar) ortalama bir seyir izlemiştir. İlk sırayı 3 milyon dolarlık satışla ham post ve deri satışı elde derken, bunları sırasıyla çeşitli kitap ve gazeteler, kağıt karton, çeşitli meyveler ve cam eşyalar takip etmiştir. Ama bunların ticari değeri ham post ve deriler kadar yüksek olmamıştır. Bu ürünleri, düşük miktarlarda çeşitli baharat, kahve, ağaçlardan mamul eşyalar, hububat ve elektrikli eşyalar sıralanmıştır.

1993 Yılı ihracatı:75.694.909.000TL.6.575.682 \$

Tablo 4. 46. Lübnan'ın 1993 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Ham postlar , deri ve köseleler	28.609.680.000	2.389.890
2.	Demir çelik	23.394.500.000	1.968.608
3.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	8.536.087.000	797.124
4.	Kağıt ve karton	5.047.810.000	438.809
5.	Gübreler	3.519.411.000	373.095
6.	Yağlı tohum ve meyveler	1.267.960.000	122.802
7.	Kitaplar, gazeteler, resimler	1.205.700.000	104.764
8.	Hayvansal menşeli ürünler	478.058.000	54.779
9.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	564.000.000	52.474
10.	Yapağı ve yün veya kaba hayvan kılı	532.832.000	50.308

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1993 İSTANBUL

1993 yılı bir önceki yıla göre Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında artışın olduğu bir yıl olarak dikkati çekmektedir. Bir önceki yıla göre bu artış, Türk lirasında + 44.265.944.000, Amerikan dolarında ise + 1.899.456 olarak gerçekleşmiştir. 1993 yılında ilk sırayı yaklaşık 2.3 milyon dolarlık satışla ham post ve deri alırken, ikinci sırayı demir çelik ürünleri alıştır. Bunları sırasıyla çeşitli makine ve aksamı, kağıt ve kartonlar ve gübre satışı takip etmişti. Genel tabloya baktığımızda tarımsal ve hayvansal ürünlerin satış değerlerinin azlığı da dikkati çekmektedir.

1994 Yılı ihracatı:219.988.336.000 TL. 6.851.283 \$

Tablo 4. 47. Lübnan'ın 1994 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	88.583.232.000	2.934.087
2.	Ham postlar , deri ve köseleler	71.347.485.000	2.222.175
3.	Anorganik kimyasallar	33.150.057.000	920.324
4.	Kağıt ve karton	15.351.193.000	439.763
5.	Yenilebilen sebzeler ve bazı kök ve yumurtalar	4.670.210.000	129.887
6.	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler	2.830.937.000	79.063
7.	Yağlı tohum ve meyveler	908.260.000	29.079
8.	Kakao ve kakao müstahzarları	884.400.000	27.454
9.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	605.000.000	19.114
10.	Yapağı ve yün veya kaba hayvan kılı	490.142.000	15.258

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1994 İSTANBUL

1994 yılı verileri incelendiğinde; Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatındaki yükseliş trendinin 1994 yılında da devam ettiği görülmektedir. Geçen yıla oranla dolar bazında artış 275.601 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam dış ticaret hacmin çok gelişmemiş olduğu buiki ülke için azımsanmayacak bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. 1994 yılı ihracat tablosunu incelediğimizde ilk sıraları sırasıyla demir çelik ve ham post, deri ürünlerinin aldığı gözlemlenmektedir. Diğer ürünlerin satış değerlerinin 1 milyon doların altında gerçekleştiği görülmekte olup, 27 bin dolarlık kakao satışı, farklı bir ürün yelpazesi oluşturması açısından dikkat çekici bir özellik olarak durmaktadır.

1995 Yılı ihracatı: 908.000.556.000 TL. 19.968.633 \$

Tablo 4.48. Lübnan'ın 1995 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	651.926.278.000	14.352.046
2.	Ham postlar , deri ve köseleler	112.986.721.000	2.408.982
3.	Anorganik kimyasallar	101.748.880.000	2.308.036
4.	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler	13.150.398.000	270.957
5.	Kağıt ve karton	8.721.695.000	197.660
6.	Şeker ve şeker mamulleri	7.157.000.000	164.169
7.	Yenilebilen sebzeler ve bazı kök ve yumurtalar	4.721.000.000	111.517
8.	Kakao ve kakao müstahzarları	4.478.379.000	92.008
9.	Plastik ve mamulleri	999.095.000	18.154
10.	Çeşitli kimyasal maddeler	439.918.000	9.270

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1995 İSTANBUL

1995 yılı Lübnan'ın Türkiye 'ye olan ihracatında ekonomik değerler olarak tavan yaptığı bir yıl olarak karşımız çıkmaktadır. Bu yıl yapılan ihracat Türk lirasında 908 milyarı aşarken, Amerikan doları olarak da yaklaşık 20 milyon dolarlık bir rakam tutturulmuştur. İhracatın artışını daha iyi vurgulamak gerekirse; bir önceki yıla oranla ihracat, Amerikan doları esas alındığında 13.117.350 dolarlık bir artış kaydetmiştir. Bu artışa yön veren ürün olarak da 14 milyon doları aşan demir çelik ihracatı önemli pay edinmiştir. Bunu 2 milyon doların üzerinde satış gerçekleştiren ham post ve deri ürünleri ile anorganik kimyasal ürünler izlemiştir. Bu üç ürünün toplam ihracattaki değeri 19.069.064 dolar olmuştur. Neredeyse bu üç ihraç kalemi toplam ihracatın tamamını gerçekleştirmiştir. Diğer ürünlerin toplam tutarı ise 1 milyon doları bile bulmamıştır.

1996 Yılı ihracatı: 2.188.773.950.143 TL. 27.467.239 \$

Tablo 4. 49. Lübnan'ın 1996 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	1.609.052.909.340	19.746.066
2.	Ham postlar , deri ve köseleler	253.631.869.268	3.239.869
3.	Canlı hayvan	151.449.956.916	2.237.619
4.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	31.411.332.426	477.783
5.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	25.236.249.522	323.765
6.	Dokumaya elverişli bitkisel lifler, kağıt ipliği	22.762.937.909	305.477
7.	Hayvansal menşeli ürünler	23.007.277.758	304.052
8.	Hububat	14.542.142.625	174.968
9.	Elektrikli makine ve cihazlar	14.655.201.391	150.948
10.	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler	10.740.385.079	127.422

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1996 İSTANBUL

Türkiye'ye 1996 yılında yaklaşık 27.5 milyon dolarlık bir ihracat yapan Lübnan'ın, ihracat tablosunu bir önceki yıla oranla kıyasladığımızda, ihracatın dolar bazında 7.498.606 dolar artış sağladığı görülmektedir. Bu ihracat rakamına ulaşılmasında da en önemli payı 19.5 milyon dolarlık tutarla demir ve çelik ürünlerinin satışının aldığı görülmektedir. Bunu, Lübnan dış ticaretinde önemli bir paya sahip olan deri ve kösele satışlarının takip ettiği görülmektedir. Bir diğer dikkat çekici unsur ise genellikle Türkiye'nin Lübnan'a satışında önemli rol oynayan canlı hayvan satışının, 1996 yılında Lübnan'ında Türkiye'ye olan ihraç listesinde kendisine üst sıralarda yer bulmasıdır (2.237.619 dolarlık satışla 3. sırada). Bunlar dışında çeşitli makine ve parçaları ile , elektrikli ürünler, hayvansal menşeli ürünler de satılmakla beraber satış değerleri çok yüksek olmadığından çok dikkat çekici bir özellikleri yoktur.

1997 Yılı ihracatı:5.547.446.331.822 TL. 35.298.792 \$

Tablo 4. 50. Lübnan’ın 1997 yılı itibariyle önemli ihrac ürünleri TL. / \$

1.	Anorganik kimyasallar	2.182.676.607.300	14.160.729
2.	Demir çelik	2.057.902.147.950	13.059.661
3.	Plastikler ve mamulleri	410.860.673.460	2.459.252
4.	Ham postlar , deri ve köseleler	334.778.092.890	2.197.339
5.	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	258.474.009.930	1.415.463
6.	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	63.803.172.000	375.600
7.	Bakır ve bakırdan eşya	47.163.524.640	360.699
8.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	41.327.115.150	264.671
9.	Elektrikli makine ve cihazlar	19.518.695.890	128.788
10.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler	17.858.054.360	113.207

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1997 İSTANBUL

Lübnan’ın Türkiye’ye olan 1997 yılı ihracatına göre 7.831.553 Amerikan doları artış gösteren 1998 yılı ihracatında (Toplam ihracat 35.2 milyon dolar), ilk sırayı 14.160.729 dolarlık satışla anorganik kimyasal maddeler almıştır. Bunu 13 milyon dolarlık payla demir ve çelik satışı izlerken, plastik mamulleri, ham post ve deriler, alüminyum ürünleri de 1 milyon dolar barajını aşan diğer ihracat ürünleridir. Hayvansal menşeli ürünler, bakır eşyalar, kağıt karton, elektrikli eşyalar ve çeşitli boyacılık malzemeleri de ihrac edilen diğer ürünler arasındadır. Ancak bunlar toplam ihracat içinde çok büyük bir paya sahip olamamışlardır. (Toplam 1.242.965 dolar)

1998 Yılı ihracatı: 7.289.114.384.060 TL. 29.021.372 \$

Tablo 4.51. Lübnan'ın 1998 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Anorganik kimyasallar	3.652.155.971.990	14.350.821
2.	Demir çelik	2.456.146.834.380	9.938.352
3.	Ham postlar , deri ve köseleler	306.390.265.870	1.284.904
4.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	189.193.871.200	691.830
5.	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı	180.960.672.970	675.320
6.	Plastikler ve mamulleri	153.022.162.190	670.089
7.	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	65.740.330.480	301.503
8.	Hayvansal menşeli ürünler	46.569.865.500	166.500
9.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	40.141.294.610	143.634
10.	Çeşitli mamul eşya	26.032.600.800	117.720

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1998 İSTANBUL

1998 yılı verilerine göre, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında yaklaşık 6 milyon dolarlık bir azalma söz konusudur. Lübnan'ın 1998 yılında Türkiye'ye olan toplam ihracatı yaklaşık 7.3 trilyon Türk lirası ve 29 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İlk sırayı ise 14.3 milyon dolarlık satışla bir önceki yıl olduğu gibi anorganik kimyasal maddeler almıştır. Bu satışı 9.9 milyon dolarlık satışla demir ve çelik izlerken, 1.2 milyon dolarlık satışla ham post, deri ve köseleler kendilerine üçüncü sırada yer bulmuşlardır. Diğer sayış ürünleri çok yüksek miktarda satış değerine sahip olamamışlardır. Bunlardan sadece kağıt karton, yün ve hayvan kılı, plastik maddeler 600 bin doları aşan satış rakamlarına ulaşabilmişlerdir.

1999 Yılı ihracatı:4.693.230.319.816 TL. 11.071.839 \$

Tablo 4. 52. Lübnan'ın 1999 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	1.832.758.380.863	4.341.562
2.	Anorganik kimyasallar	1.803.271.493.113	4.322.144
3.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	374.820.378.205	866.305
4.	Hayvansal menşeli ürünler	147.879.294.636	308.424
5.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	103.272.292.775	241.370
6.	Şeker ve şeker mamulleri	92.247.268.860	230.938
7.	Ham postlar , deri ve köseleler	71.972.616.919	143.911
8.	Bakır ve bakırdan eşya	48.492.232.553	99.010
9.	Tabii veya kültür inciler, kıymetli, yarı kıymetli taşlar	30.334.248.172	88.679
10.	Plastikler ve mamulleri	36.949.146.551	80.963

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1999 İSTANBUL

Lübnan'ın 1999 yılında Türkiye'ye olan ihracatını incelediğimizde bir önceki yıl ortalama 29 milyon dolar olan ihracatın 1999 yılında 11 milyon dolarlar seviyesine indiği görülmektedir. 1999 yılı ihracatında ilk sırayı demir çelik ürünleri alırken, bunun hemen arkasından anorganik kimyasal maddeler gelmektedir. Bu iki ürünün toplam ihracattaki payı ise 8.6milyon dolar civarında olduğu görülmektedir. Bu iki ürün Lübnan'ın 1999 yılı ihracatında adeta lokomotif görevi üstlenmişlerdir. Diğer ürünlere baktığımızda hiç birinin 1 milyon dolarlık bir satış gelirin e sahip olamadıkları görülmektedir. Karton ve kağıt ile bunlardan yapılan eşyalar 866bin dolarlık bir satışa ulaşarak bu iki ürünün arkasında kendine yer bulabilmiştir.

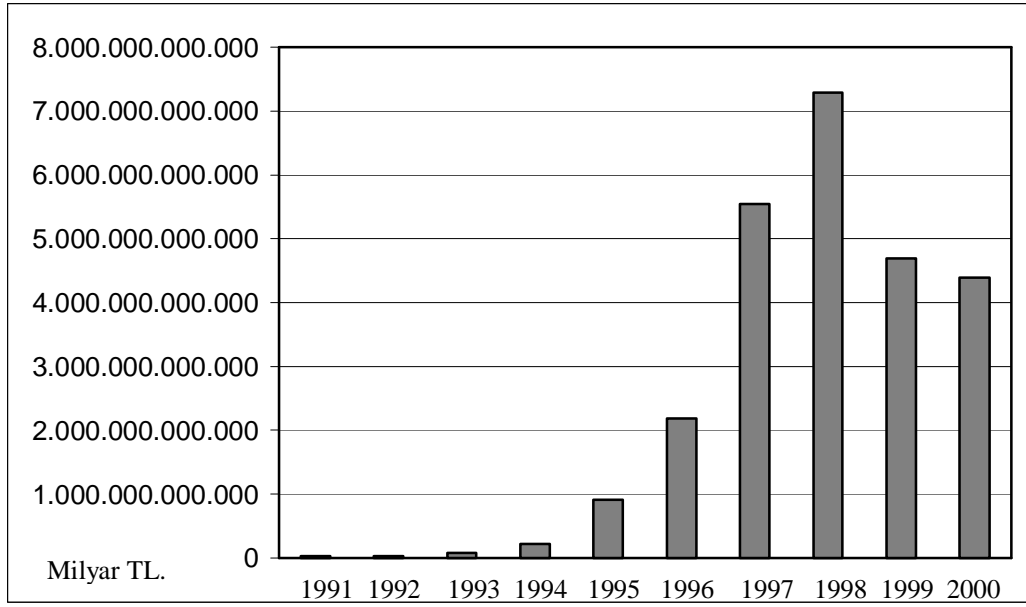
2000 Yılı ihracatı: 4.387.888.389.669TL. 6.916.764 \$

Tablo 4. 53. Lübnan'ın 2000 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	5.032.695.116.891	8.114.163
2.	Anorganik kimyasallar	2.892.707.142.448	4.517.512
3.	Hayvansal menşeli ürünler	1.413.155.370.258	2.158.841
4.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	1.080.517.998.336	1.760.196
5.	Ham postlar , deri ve köseleler	889.282.093.092	1.393.563
6.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	880.747.800.766	1.384.666
7.	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı	604.204.300.420	947.050
8.	Şeker ve şeker mamulleri	383.719.560.368	643.597
9.	Bakır ve bakırdan eşya	242.668.902.910	398.508
10.	Kazanlar, makineler ve bunların aksamı	82.777.831.833	134.138

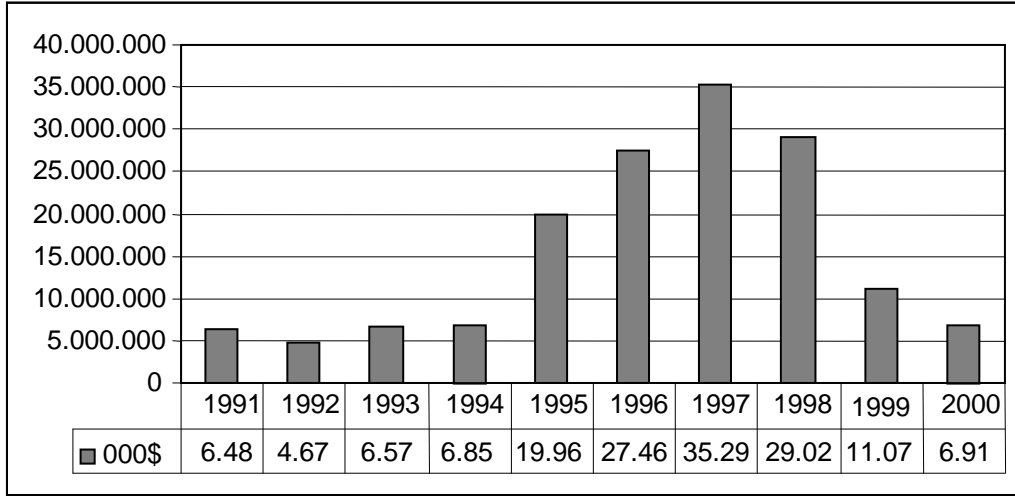
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2000 İSTANBUL

2000 yılı Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatına baktığımızda dolar bazında yaklaşık 7 milyon dolarlık bir ticaretin olduğu görülmektedir. Bu ticarete ilk sırayı ise 8 milyon dolarlık satışla demir çelik alırken bunu hemen hemen yarı yarıya bir satış değeriyle 4.5 milyon dolarla anorganik kimyasal maddelerin izlediği gözlemlenmektedir. Hayvansal menşeli ürünler, çimento, deri ve postlar ile kağıt ürünlerinin de 1 milyon doların üzerinde bir ihracat rakamı yakaladığı tablodan çıkan bir diğer sonuç olarak dikkate değerdir.

Şekil 4.7. 1991- 2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

Lübnan Cumhuriyeti'nin 1991 – 2000 yılları arasında Türkiye'ye olan ihracatı incelendiğinde; Lübnan'ın ihracatının 1991 yılında 1994 yılı sonuna kadar durgun bir dönem geçirdiği görülmektedir. 1995 yılı itibariyle yükselişe geçen ihracat 1 trilyon Türk lirasına yaklaştı, 1996 yılında ise 2 trilyon Türk lirasına aşmıştır. Bu artış 1997 yılında da devam etmiş ve ortalama 5.5 trilyon Türk lirası bir ihracat gerçekleştirilmiştir. Ancak Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında asıl patlama 1998 yılında gerçekleşmiş olup ihracat değeri 7.3 trilyon Türk lirası civarında gerçekleşmiştir. Ancak daha sonraki takip eden 1999 ve 2000 yılında ihracat zirvedeki değerinden hızla uzaklaşmış ve önce 4.7 trilyon Türk lirasına ardından da 4.4 trilyon Türk lirası civarlarına inmiştir. Lübnan'ın Türkiye'ye olan 10 yıllık ihracat tablosu incelendiğinde demir çelik (çoğu hurda demir), deri kösele ve ham postlar ile anorganik kimyasal maddelerin ihracatta ağırlığı teşkil ettiği ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4.8. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği \$

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatının Amerikan doları açısından incelediğimizde 1995 yılına kadar yine bir önceki tabloda olduğu gibi, ihracatın durgun bir seyir izlediği görülmektedir. 1995 yılında ise ihracatın 6 milyon dolardan yaklaşık 20 milyon dolar kadar bir çıkış yakaladığı görülmektedir. Takip eden 1996 yılında ise bu rakamın 27 milyon doları aştığı görülmektedir. Lübnan ihracatı 1997 yılında 35.2 milyon dolarla zirvesini yaptıktan sonraki takip eden 1998, 1999 ve 2000 yıllarında ise bir düşüş dönemine girmiştir. Sırasıyla ihracat 29 milyon dolara ardında da 11 ve 6.9 milyon dolara kadar düşüş göstermiştir.

4.1.1.7. 2001-2003 Yılları Arasındaki İhracat

2001 Yılı ihracatı: 31.744.896.000.000TL. 26.023.808 \$

Tablo 4.54. Lübnan'ın 2001 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Anorganik kimyasallar	10.248.268.000.000	8.141.866
2.	Demir çelik	5.299.844.000.000	4.324.096
3.	Plastikler ve mamulleri	3.807.555.000.000	3.922.565
4.	Ham postlar , deri ve köseleler	4.307.355.000.000	3.174.361
5.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	1.465.686.000.000	1.170.258
6.	Hayvansal menşeli ürünler	1.504.603.000.000	1.142.135
7.	Mineral yağlar ve mineral yakıtlar	1.337.258.000.000	968.354
8.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	572.018.000.000	842.308
9.	Elektrikli makine ve cihazlar	1.238.401.000.000	760.528
10.	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı	709.000.000.000	584.521

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2001 İSTANBUL

2001 yılı; Lübnan Türkiye ticari ilişkileri esas alındığında Lübnan'ın ihracatının yaklaşık 19 milyon dolarlık bir artışla 26.023.808 dolara ulaştığı parlak bir yıl olarak söylenebilir. Bu ihracatta ilk sırayı ise ortalama 8.1 milyon dolarlık satışla anorganik kimyasal maddelerin aldığı görülmektedir. Bunu, 4.3 milyon dolarlık satışla demir çelik ve yaklaşık 4 milyon dolarlık satışla da plastik ve plastik mamullerinin izlediği görülmektedir. Ham postlar, deri ve köseler, kağıt karton ürünleri ve çeşitli hayvansal menşeli ürünlerin de toplamda 2001 yılında beş milyon doların üzerinde satışla iyi bir satış grafiği yakaladığı söylenebilir.

2002 Yılı ihracatı: 64.351.705.000.000 TL. 41.921.848 \$

Tablo 4.55. Lübnan'ın 2002 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir çelik	15.391.455.000.000	10.155.000
2.	Anorganik kimyasallar	13.051.639.000.000	8.780.534
3.	Ham postlar, deri ve köseleler	11.098.134.000.000	7.318.593
4.	Mineral yağlar ve mineral yakıtlar	10.658.623.000.000	6.423.110
5.	Kağıt karton, kağıt veya kartondan eşya	3.264.629.000.000	2.164.319
6.	Hayvansal menşeli ürünler	3.265.985.000.000	2.163.149
7.	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı	2.429.346.000.000	1.522.200
8.	Tabii veya kültür inciler, kıymetli, yarı kıymetli taşlar	1.709.212.000.000	1.100.054
9.	Bakır ve bakırdan eşya	418.844.000.000	313.028
10.	Uçucu yağlar, parfümeri, kozmetik vb.	463.243.000.000	306.548

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2002 İSTANBUL

2001 yılında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında meydana gelen yüksek artış, 2002 yılında da devam etmiş ve toplamda 41.921.848 Amerikan doları seviyesine ulaşmıştır. İlk sırayı, 10 milyon 155 bin dolarla demir çelik satışı alırken, ikinci sırayı yine Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında üst sıralarda yer bulan anorganik kimyasallar 8.7 milyon dolarlık satışla almıştır. Ham post, deri kösele ile mineral yağ ve yakıtlarda toplamda 8.5 milyon doları aşan bir meblağ oluşturmuşlardır. Lübnan'ın 2001 yılı ihracatında hiç bir tarımsal ürününün ilk on içinde yer almamasıda dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

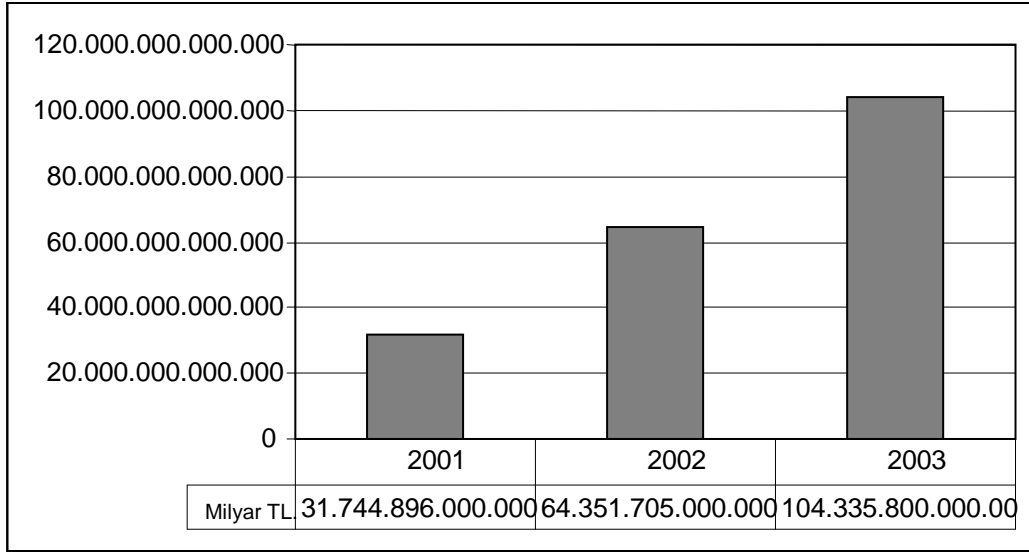
2003 Yılı ihracatı: 104.335.800.000.000 TL. 63.311.000 \$

Tablo 4.56. Lübnan'ın 2003 yılı itibariyle önemli ihraç ürünleri TL. / \$

1.	Demir ve çelik (hurda)	55.539.000.000	32.670.000
2.	Anorganik kimyasallar	26.654.300.000	15.679.000
3.	Hububat	5.972.100.000	3.513.000
4.	Ham postlar , deriler (kürkler hariç) ve köseleler	5.329.500.000	3.135.000
5.	Kağıt, karton ve mamulleri	4.413.200.000	2.596.000
6.	Tarifenin başka yerinde yer almayan hayvansal ürünler	1.968.600.000	1.158.000
7.	İnci, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni para	1.620.100.000	953.000
8.	Tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento	1.026.800.000	604.000
9.	Elektrikli olmayan makineler ve parçaları	926.500.000	545.000
10.	Gübre	885.700.000	521.000

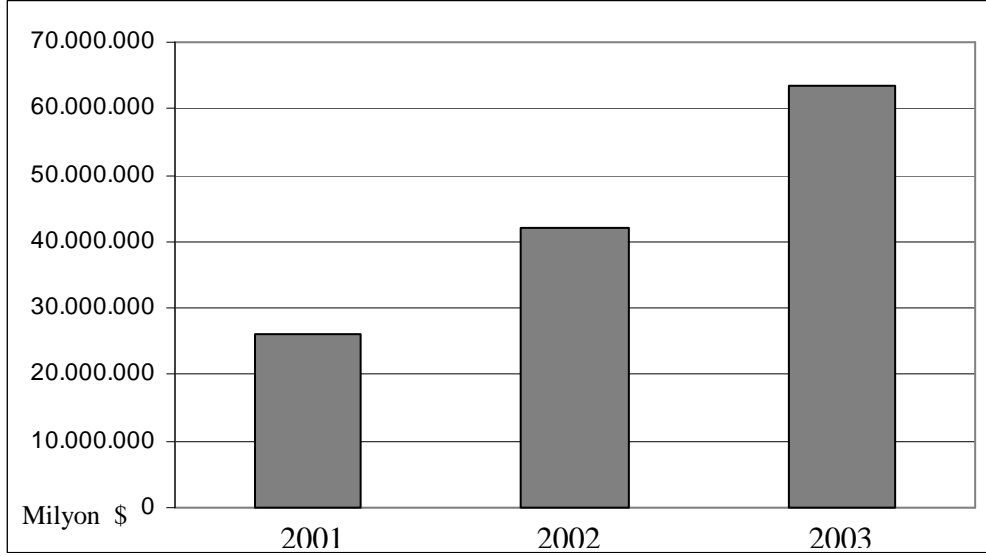
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2002 İSTANBUL

Türkiye'nin 2003 yılı itibariyle Lübnan'dan olan ithalatı incelendiğinde özellikle dolar bazında 21 milyon Amerikan doları civarında bir artış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir önceki yıl olduğu gibi 2003 yılında da ilk iki sırayı sırasıyla demir çelik ürünleriyle birlikte anorganik kimyasal ürünlerinin aldığı görülmektedir. Bu iki ürünü ise 3 milyon Amerikan dolarını aşan miktarla hububat ve ham post, deri ürünleri takip etmektedir. Geçen yıl ilk on ürün içinde yer alamayan hububat ürünlerinin elde etmiş olduğu üçüncülük de dikkate değer bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yi nede genel ürün yelpazesinde Lübnan'ın endüstriyel ve sanayi ürünlerinin payı yüksektir.

Şekil 4.9. 2000- 2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

2000 ve 2003 yılları arası dönem ele alındığında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatının neredeyse her sene katlanarak arttığı görülmektedir. Özellikle 2003 yılında bu ihracat Türk lirası olarak 104 trilyonu aşarak bu güne kadar ki en büyük değerine ulaşmıştır. Bu dönemde ihraç edilen ürünler arasında tarımsal ürünler hububat dışında kendilerine yer bulmazken, hayvansal ürünlerinde oranı çok yukarılara çıkamamıştır. Özellikle anorganik kimyasal ürünler ile demir çelik ürünleri (çoğu hurda) ihracatın lokomotifini görevini üstlenmişlerdir.

Şekil 4.10. 2000-2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye Olan ihracat grafiği \$

Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatının dolar bazında inceleyecek olursak; ihracat değerlerinin kur farkı olmakla birlikte Türk Lirasında olduğu katlanarak büyüdüğü görülmektedir. Bu durum ihracatın suni olarak artmadığını ve sağlam temellere dayandığını göstermesi açısından oldukça önemli bir veridir. Özellikle 2001 yılında 26 milyon Amerikan doları civarında seyreden ihracatın 2003 yılına kadar geçen kısa sürede 63 milyon doları aşması Lübnan ekonomisi açısından sevindirici bir gelişme olarak görülebilir. Yine de bu değer Türkiye'nin toplam ithalatında çok küçük bir değer taşıdığı da gözden kaçmamalıdır.

4.1.2. LÜBNAN'IN YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'DEN OLAN İTHALATI

4.1.2.1. 1948-1950 Yılları Arasındaki İthalat

1948 Yılı ithalatı : 2.611.000TL.

Tablo 4.56. Lübnan'ın 1948 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Ağaç, kömür, kereste ve ağaç mamulâtı	836.593
2.	Yenilen meyveler, kavunun ve turunçgillerin kabukları	668.622
3.	Hububat	598.952
4.	Hayvani ve nebati yağlar	240.000
5.	Yağlı tohum ve meyvalar	81.239
6.	Fidan, çiçek ve döküntüleri	46.900
7.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	42.519
8.	Her nevi demir çelik	12.356
9.	Sabunlar	8.330
10.	Canlı hayvan	6.258

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1948 İSTANBUL

Lübnan devletinin kurulmasından sonra başlayan ilk resmi ticari ilişkilerimize baktığımızda toplam ihracatımızın 2.6 milyon Türk lirası civarında olduğu görülmektedir. İhraç edilen ilk 10 ürün incelendiğinde ağırlığın tarımsal ve hayvansal ürünlerde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Buda o zamanların Türkiye'si için oldukça normal bir durumdur. Henüz yeterli bir sanayi alt yapısına sahip olmayan Türk ekonomisinde lokomotif ürünler genellikle tarım ve hayvancılık ürünleri oluyordu. 1948 yılında Lübnan'a olan ihracatta ilk sırayı 836 bin TL. lik satış değeri ile ağaç ve ağaç ürünleri alırken, bunu çeşitli meyve ve kabuklu meyveler ile hububat ürünleri takip etmiştir. Sonraki yıllarda Türkiye'nin Lübnan'a ihracatında önemli bir rol üstlenecek olan canlı hayvan satışının ise sadece 6.258 Türk lirası satış değeri ile kendisine 10. sırada yer bulması da dikkat çekici bir özellik olarak karşımızda yer almaktadır.

1949 Yılı ithalatı : 4.704.000TL.

Tablo 4.57. Lübnan'ın 1949 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	1.436.615
2.	Hububat	815.774
3	Yenilen meyveler, kavunun ve turunçgillerin kabukları	741.946
4.	Ağaç, kömür, kereste ve ağaç mamulâtı	712.112
5.	Tütün, tömbeki	400.300
6.	Pamuk	286.470
7.	Yağlı tohum ve meyvalar	213.153
8.	Fidan, çiçek ve döküntüleri	34.823
9.	Baharat	26.964
10.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	16.118

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1949 İSTANBUL

1948 yılına göre yaklaşık 3.5 milyon Türk lirası artış gösteren Lübnan'ın 1949 yılı ithalatında ilk sırayı 1.4 milyon Türk lirası değerle bir önceki yıl ancak kendisine son sırada yer bulan canlı hayvan ticaretinin aldığı görülmektedir. İkinci ve üçüncü sırada ise sırasıyla 815 bin Türk lirası satış değeriyle hububat ürünleri, 741 bin Türk lirası değerle de çeşitli meyveler ve meyve kabukları gelmektedir. Bununla birlikte fidan ve çiçek satışları ile balık satışlarının 1948 yılına göre zamlı gösterdiği de gözden kaçmamaktadır. Listeye giren yeni tarımsal ürünler olarak da karşımıza tütün, tömbeki ve pamuk çıkmaktadır.

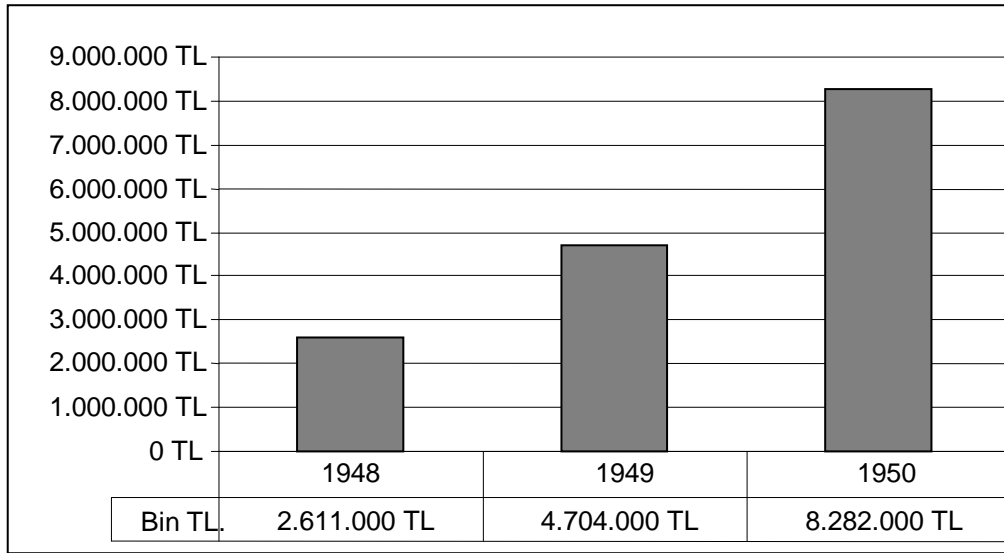
1950 Yılı ithalatı : 8.282.000TL.

Tablo 4.58. Lübnan'ın 1950 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Ağaç, kömür, kereste ve ağaç mamulâtı	1.473.167
2.	Pamuk	1.442.835
3	Canlı hayvan	1.371.624
4.	Yenilen meyveler, kavunun ve turunçgillerin kabukları	1.347.267
5.	Yağlı tohum ve meyvalar	1.044.297
6.	Hububat	908.648
7.	Yün, kıl ve bunların iplikleri	209.508
8.	Baharat	192.075
9.	Deri ve köseleler	142.581
10.	Hayvani ve nebati yağlar	83.330

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1950 İSTANBUL

Geçen yıllarla birlikte Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında belirgin bir artış meydana gelmiştir. Özellikle bu artışın ağırlıklı olarak hayvansal ve tarımsal ürünlerde meydana geldiği görülmüştür. 1950 yılında ithal edilen ilk on ürün incelendiğinde ilk sırayı bunların aksine 1.4 milyon Türk lirasının üzerindeki değerle ağaç, kömür ve ağaçlardan mamul eşyaların aldığı dikkati çekmektedir. Ancak diğer ithal edilen dokuz ürünün tarımsal ve hayvansal ürünler olması, gözden kaçırılmaması gereken bir husus olarak ele alınmalıdır. Özellikle pamuk ve çeşitli tohum ve meyve ithalatındaki yüksek artış dikkat çekicidir. Türkiye'nin Lübnan'a olan ithalatında önemli bir paya sahip olan canlı hayvan satışında çok küçük de olsa bir düşüş gözlemlenmekle birlikte bu önemli bir durum arz etmemektedir.

Şekil 4.11. 1948- 1950 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

Yukarıda yer alan Lübnan'ın Türkiye'den olan ilk üç yıllık ithalat grafiği incelendiğinde, sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. Öyleki bu artış her dönem neredeyse %100 lük artışlarla devam etmiştir. 2.6 milyon Türk lirasıyla başlayan ithalat sadece 2 sene sonra 1950 yılında 8.2 milyon Türk lirasını aşmıştır. Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında ise ana payı tarımsal ve hayvansal ürünler elde etmiş olup, bu ithalatın oluşmasında sanayi ve endüstri ürünlerinin payı oldukça azdır.

4.1.2.2.1951-1960 YILLARI ARASINDAKİ İTHALAT

1951 Yılı İthalatı: 17.470.000 TL.

Tablo 4.59. Lübnan'ın 1951 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Hububat	6.742.968
2.	Canlı hayvan	5.152.636
3.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	2.591.598
4.	Meyveler	1.220.662
5.	Tütün	382.809
6.	Tohumlar	341.908
7.	Pamuk	295.072
8.	Baharat	205.137
9.	Sabun	98.784
10.	Balıklar	93.207

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1951 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den devletinin resmi olarak bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılından itibaren ki en büyük ithalatı (17.470.000 TL.) 1951 yılına denk gelmektedir. İki ülke arasındaki ikili ilişkilerin zamanla gelişmesi, iş adamlarının ve yatırımcıların birbirlerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlaması sayesinde gelişen ihracatta en önemli payı hububat, canlı hayvan ticareti ve ağaç ürünleri almaktadır. Bir milyon Türk lirası ihracat sınırını geçen diğer bir ithalat kalemi de meyvelerdir. İthalatta gerek bu ürünler gerekse diğer ürünler incelendiğinde ağırlığın daha çok tarımsal ve hayvansal ürünlerde olduğu görülmektedir.

1952Yılı ithalatı :7.766.000 TL.

Tablo 4. 60. Lübnan'ın 1952 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Hububat	2.252.353
2.	Meyveler	1.440.787
3	Yağlar	920.401
4.	Canlı hayvan	897.533
5.	Ağaç, kömür ve ağaç mamulâtı	740.932
6.	Pamuk	480.230
7.	Taştan, toprak ve mamulâtı (kil)	413.982
8.	Balık	276.588
9.	Baharat	91.880
10.	Krom	41.300

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1952 İSTANBUL

1951 yılındaki yüklü miktardaki ithalattan sonra, 1952 yılında ithalatta hızlı sayılabilecek bir düşüş göze çarpmaktadır. Hububat ürünleri, canlı hayvan ve çeşitli meyveler gene ithalatta önemli bir yer edinmesine rağmen, ithalat değerleri ve miktarları bir önceki yıla oranla düşüş göstermiştir. Bunda bir önceki yıl yüksek miktarda alınan ürünlerinde payı büyüktür.

1953 Yılı ithalatı : 18.461.000TL.

Tablo 4.61. Lübnan'ın 1953 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Hububat	5.515.556
2.	Tohumlar	3.690.866
3	Pamuk	3.054.520
4.	Yağlar	1.698.671
5.	Fidan, çiçek ve döküntüleri	1.254.691
6.	Meyveler	743.737
7.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	741.940
8.	Tütün	579.673
9.	Balıklar	412.792
10.	Çocuk oyuncuğu ve şemsiyeler	153.939

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1953 İSTANBUL

Lübnan'ın 1953 yılı itibariyle 18.461.000 Türk Lirası olarak gerçekleşen (bir önceki yıla göre 10.695.000 TL.) ithalatında ilk sırayı bir hububat ürünleri almıştır. Bunu sırasıyla tohum ve pamuk izlemiştir. Özellikle tarım ürünlerinin ithalatta ilk

sırayı almasının nedeni, Lübnan topraklarında tarıma uygun arazilerin nüfusa göre yetersiz kalması ve bu arazilerden de yeteri kadar yararlanılamaması

gösterilebilir. Bu yılda bir önceki yıllara göre tarım ve hayvancılık ürünlerinin aşağısında kalmakla beraber çocuk oyuncakları ve şemsiyeler gibi endüstriyel ürünlerin ithalatta yer alması da dikkat çekicidir.

1954 Yılı İthalatı :7.126.000 TL.

Tablo 4.62.Lübnan'ın 1954 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	1.550.659
2.	Fidan, çiçek ve döküntüleri	1.315.031
3.	Yağlar	1.139.184
4.	Meyveler	1.069.221
5.	Balık	433.278
6.	Tütün	362.529
7.	Baharat	130.044
8.	Tohumlar	63.125
9.	Doğal yağlar	37.246
10.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	29.307

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1954 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre oldukça azalan ithalatta ilk sırayı yine tarım ürünleri almaktadır. Bu yılda ithal edilen ürünlere baktığımızda ilk on ürün içinde yine sanayi veya endüstriyel ürünlere rastlanmamaktadır. Özellikle pamuk, çiçek, çeşitli yağlar ve meyveithalatı önemli yer tutmuş, bunları balıkçılık sektörü izlemiştir. 1954 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan toplam ithalatı 7.126.000 Türk lirası civarında gerçekleşmiştir.

1955 Yılı ithalatı :4.373.000 TL.

Tablo 4.63. Lübnan'ın 1955 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Tütün	2.331.060
2.	Hububat	1.112.236
3.	Balık	1.807.057
4.	Baharat	246.840
5.	Doğal yağlar	98.661
6.	Meyveler	59.325
7.	Sebzeler	26.760
8.	Tohumlar	16.903
9.	Çocuk oyuncacı ve şemsiyeler	6.768
10.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	6.411

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1955 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında olan düşüş 1955 yılında da düşüş göstermiştir. Bu yılda ithalat sadece rakamsal olarak değil (4.373.000 TL.) ürün çeşitliliği olarak da azalış göstermiştir. Tütün, hububat ve balık ürünleri 1 milyon TL. sınırını geçerken diğer ürünler ile aralarında fiyat olarak büyük bir uçurum ortaya çıkmıştır. Bu da belli başlı bir kaç ürün dışında o yıl diğer ürünlerden çok az miktarda ithal edildiğini bizlere göstermekte ve ürün çeşitliliğindeki azalmayı da ispatlamaktadır.

1956 Yılı ithalatı :4.967.000 TL.

Tablo 4.64. Lübnan'ın 1956 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Tohumlar	1.800.144
2.	Meyveler	1.053.000
3.	Balıklar	494.066
4.	Tütün	311.130
5.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	294.884
6.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	125.073
7.	Canlı hayvan	139.965
8.	Yenilen etler ve sakatat	99.516
9.	Örmeye ve yontmaya elverişli malzemeler	94.150
10.	Sebzeler	64.500

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1956 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında 1956 yılındaki verilere baktığımızda toplam ithalatın 4.967.000 Türk lirası olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Bu rakam bir önceki yıla göre küçük bir artış göstermekle beraber yinede eski yıllardaki seviyelerini yakalayamamıştır. Bölgedeki iç karışıklıklar ve özellikle 1956 Arap - İsrail savaşı da bölgedeki ve Lübnan'daki ekonomik temelleri sarsmıştır. Ürünlerde gene ilk sıraları tarımsal ürünler işgal etmiştir. İthal edilen ürünlerde rakamsal ürünler çok yüksek yer tutmamakla birlikte (tohum ithalatı hariç) ithal edilen ürünlerde çeşitliliğin arttığı gözlemlenmektedir (boyacılık malzemeleri ve örmeye yontmaya uygun malzemeler gibi).

1957 Yılı ithalatı :4.984.000 TL.

Tablo 4.65. Lübnan'ın 1957 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	1.102.678
2.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	776.983
3	Şeker ve mamulâtı	618.581
4.	Meyveler	565.164
5.	Kahve, çay, baharat	498.538
6.	Tütün	457.378
7.	Balıklar	391.295
8.	Tohumlar	285.311
9.	Hububat	89.752
10.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	88.959

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1957 İSTANBUL

1957 yılında Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında tek bir ihraç kalemi ve çok düşük bir değer yer alırken, Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatında miktar ve çeşitlilik fazladır. Yine de son yıllardaki durgunluk devam etmiştir. 1954 den sonra 5 milyon TL. ihracat barajı geçilememiştir. Bunda savaşlar sonucu alım gücünün de azalmasının, ekonomik belirsizliğinde rolü büyüktür. 1957 yılında Lübnan'ın ithalatında önemli bir yer tutan canlı hayvan ilk sırayı almıştır. Bunu boyacılıkta kullanılan malzemeler ve şeker ve şeker mamulleri izlemiştir. Şeker ve mamullerinin ilk defa ithalat listesinde kendilerine yer bulmaları da bu bakımdan dikkat çekicidir.

1958 Yılı ithalatı :8.225.000 TL.

Tablo 4.66. Lübnan'ın 1958 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Sebzeler	2.535.043
2.	Tütün	2.378.134
3	Canlı hayvan	1.642.867
4.	Hububat	528.700
5.	Şeker ve mamulâtı	337.491
6.	Balıklar	334.797
7.	Meyveler	142.248
8.	Tohumlar	138.018
9.	Kahve, çay, baharat	102.169
10.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	69.013

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1958 İSTANBUL

Lübnan'ın 1958 yılındaki ithalatı bir önceki yıla göre 3.241.000 TL. artışla 8.225.000 Türk lirasına ulaşmıştır. Böylece Türkiye'nin Lübnan'a olan ithalatındaki duraklama dönemi de sona ermiştir. Özellikle sebze ve tütün de 5 milyon liranın üzerinde bir ithalat dikkati çekmektedir. Bununla beraber canlı hayvan ithalatı da geçen yıla göre artış göstermiş ve en çok ithalat edilen ürünler sıralamasında kendisine 3. sırada yer bulmuştur.

1959 Yılı ithalatı : 38.515.000TL.

Tablo 4.67. Lübnan'ın 1959 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Sebzeler	12.613.033
2.	Canlı Hayvan	7.178.249
3	Hububat	5.602.130
4.	Tohumlar	3.377.036
5.	Süt, süt mahsulleri ve kümes ürünleri	2.382.607
6.	Tütün	1.728.429
7.	Yün, kıl, at kılı	1.218.726
8.	Meyveler	1.082.113
9.	Pamuk	1.050.166
10.	Hububat	876.882

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1959 İSTANBUL

Lübnan'ın kurulmasından bu yana Türkiye'den yaptığı en büyük ithalat rakamına 38.515.000 TL. ile 1959 yılında rastlanmaktadır. Bu dönemde hem ithal

edilen ürünlerin çeşitliliği hem de satışları artmıştır. İthal edilen ürünler arasında çeşitli sebzeler, canlı hayvanlar, hububat ürünleri, tohumlar ve gene bir ilk olarak süt ve süt ürünleri ilk sıralarda yer almıştır. Bölgedeki iç karışıklıklar Lübnan ihracatında olumsuz etkilere neden olurken ithalatta bu olumsuz etkiler görülmemekte olup, Lübnan birçok ihtiyacını dışardan temin etmek zorunda kalmıştır. Bu ürünlerin miktarlarında da önemli artışlar gözlemlenmiştir.

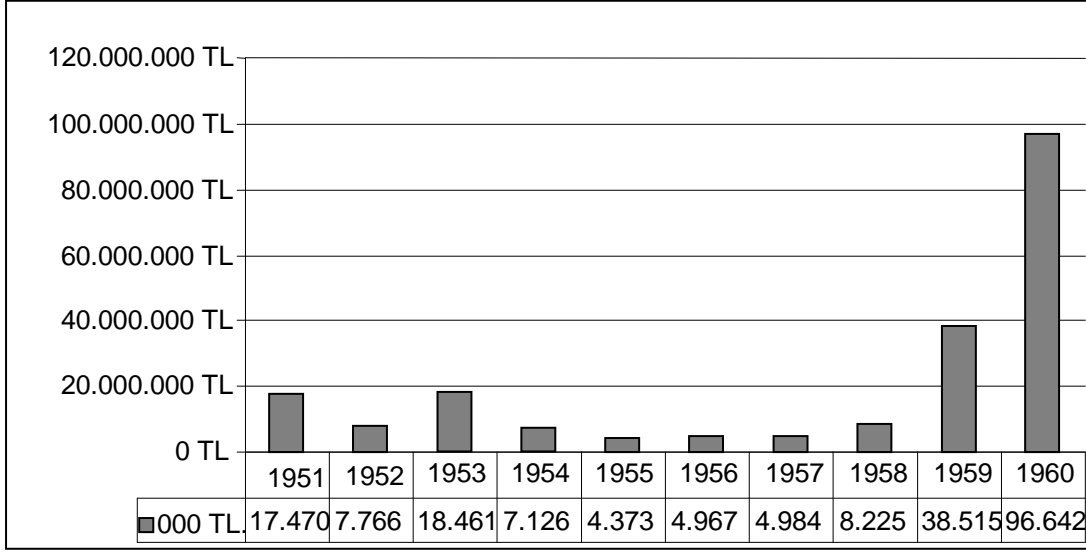
1960 Yılı ithalatı : 96.642.000TL.

Tablo 4.68. Lübnan'ın 1960 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	38.230.660
2.	Sebzeler	24.381.998
3	Sütler, süt mamulleri, kümes ürünleri	6.207.238
4.	Tohumlar	5.331.199
5.	Yün, kıl ve at kılı	5.324.233
6.	Deri ve kösele	3.819.510
7.	Meyveler	2.674.387
8.	Pamuk	1.924.182
9.	Kahve, çay, baharat	1.685.822
10.	Hububat	1.545.752

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1960 İSTANBUL

Lübnan ithalatının 1960 yılına girdiğinde geçen yıla oranla neredeyse 3 kat artarak 100 milyon Türk lirasına (96.642.000 TL.) yaklaştığı gözlemlenmektedir. En fazla ithal edilen ürün olarak ise karşımıza canlı hayvan çıkmaktadır. Özellikle Türkiye'nin hayvan sayısı bakımından zengin olması, ulaşım kolaylığı, maddi sebepler ve dini benzerlikler (Kurban bayramında kurban satışı) sebebiyle canlı hayvan satışı önemli miktarda olmaktadır. Yine bunu çeşitli sebzeler takip etmektedir. En çok ithal edilen ilk on ürüne baktığımızda diğer ürünlerden farklı olarak deri ve kösele ithalatında listede yer aldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4.12. 1951- 1960 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1951 ve 1960 yılları arası (1951 ve 1960 yılları dahil olmak üzere) Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalat grafiğini incelediğimizde 1951 ve 1953 yıllarındaki hafif artışlar dışında 1958 yılına kadar düşük seviyede olduğu görülmektedir. 1959 yılından itibaren ise özellikle canlı hayvan ve sebze satışının yükselmesi ile birlikte toplam ithalatta bir çıkış meydana gelmiştir. İthalat 1958 yılında 8.22 milyon Türk lirasından 1959 yılında önce 38.5 milyon Türk lirasına ardından da 1960 yılında 96.6 milyon Türk lirasıyla 100 milyon sınırına yaklaşmıştır.

4.1.2.3. 1961-1970 YILLARI ARASINDAKİ İTHALAT

1961 Yılı ithalatı : 219.553.000TL.

Tablo 4.69. Lübnan'ın 1961 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	116.649.702
2.	Sebzeler	22.723.566
3.	Yün, kıl ve at kılı	14.691.547
4.	Tohumlar	9.215.498
5.	Pamuk	9.149.413
6.	Süt ve süt ürünleri	8.434.090
7.	Meyveler	6.051.617
8.	Hayvani menşeli ürünler	5.571.599
9.	Boyacılıkta kullanılmaya elverişli doğal maddeler	2.035.789
10.	Deri ve köseleler	3.711.687

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1961 İSTANBUL

1961 yılında bir önceki yıla göre Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatı 122.911.000 lira gibi rekor bir artış göstermiştir. Başlıca ithal edilen ürünler ise canlı hayvan, sebze, yün ve çeşitli tohumlar olarak gerçekleşmiştir. Özellikle canlı hayvan alımı bir önceki yıla oranla ortalama 3 kat artış göstermiştir. Yine hayvansal menşeli ürünler, süt ürünleri de kendilerine listede yer bulmuşlardır.

1962 Yılı ithalatı: 179.508.000TL.

Tablo 4.70. Lübnan'ın 1962 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	131.466.880
2.	Sebzeler	11.483.726
3.	Yün, kıl ve at kılı	8.057.502
4.	Hayvani menşeli ürünler	6.107.459
5.	Balıklar	4.470.608
6.	Meyveler	3.457.013
7.	Süt ve süt ürünleri	2.090.598
8.	Tohumlar	1.961.940
9.	Deriler ve köseleler	1.684.010
10.	Hayvanlar için hazırlanan gıdalar	1.605.053

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1962 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında başlayan artış hızlı bir şekilde 1962 yılında da devam etmiş ve 179 milyon Türk lirasını geçmiştir. Başlıca ithal edilen ürünlerde 131 milyon liralık bir alışla canlı hayvan ticaretini görmekteyiz. Bunu ise çeşitli sebzeler, at ve yün kılları, hayvansal menşeli ürünler izlemektedir. Listeye bir göz attığımızda ağırlığın yine tarım ve hayvancılık ürünlerinde olduğu görülmektedir. Sanayi ve endüstriyel ürünler ise bu ürünlerle rekabet boyutlarında değildir.

1963 Yılı ithalatı : 166.042.000TL.

Tablo 4.71. Lübnan'ın 1963 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	114.509.916
2.	Pamuk	12.044.010
3.	Sebzeler	10.321.385
4.	Hayvansal menşeli ürünler	5.646.179
5.	Deriler ve köseleler	4.956.797
6.	Balıklar	4.081.713
7.	Meyveler	4.006.501
8.	Yün, kıl ve at kılı	2.122.718
9.	Tütün	1.992.071
10.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	1.182.963

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1963 İSTANBUL

1963 yılında ithalatta 114 milyon liralık satışla canlı hayvan ticareti gelmektedir. bunu 10 milyonluk bir rakamla sebze ithalatı izlemektedir. Tarım ve hayvancılık alanında ortaya çıkan yüklü tablolara baktığımızda Lübnan'da ki tarım hayatının çok da iyi durumda olmadığı sonucu çıkarılabilir. Bunda modern tarım yöntemlerinin kullanılmaması ve sulama sorununun payı yüksektir. Deri, balık ve meyve ürünlerinin ithalatı 1963 yılında birbirine yakın oranda seyretmiş(4 milyon civarı) bunları çeşitli yün, kıl, tütün ve doğal boya malzemeleri izlemiştir.

1964 Yılı ithalatı : 159.067.000TL.

Tablo 4.72. Lübnan'ın 1964 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	81.093.657
2.	Pamuk	28.682.857
3.	Sebzeler	11.074.778
4.	Meyveler	7.483.280
5.	Tohumlar	5.524.899
6.	Deriler ve köseleler	5.110.888
7.	Hayvansal menşeli ürünler	4.726.752
8.	Balıklar	3.862.846
9.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	2.495.318
10.	Kahve, çay, baharat	2.024.212

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1964 İSTANBUL

Geçen yılda olduğu gibi Lübnan'ın 1964 yılı Türkiye ithalatında da yine canlı hayvan birinci sırada gelmektedir. Bunda mesafenin kısa olması ve fiyatın düşük olması da önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Canlı hayvan ithalatını sırasıyla pamuk, sebze ve meyve ithalatı izlemiştir. Henüz sanayi veya endüstri ürünlerinin en azından yoğun bir şekilde ithalatı göze çarpmamaktadır. Bu veri de bize Türkiye'nin o yıllarda henüz sanayileşmiş bir ülke konumundan uzak olduğu konusunda da bir fikir vermektedir. Türkiye tarafından Lübnan'a ihraç edilen ürünlerin tamamına yakını tarımsal ve hayvansal ürünlerle, bunların yan ürünleri oluşturmaktadır.

1965 Yılı ithalatı : 189.739.000TL.

Tablo 4.73. Lübnan'ın 1965 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	96.320.566
2.	Pamuk	35.550.747
3.	Tohumlar	14.116.234
4.	Hayvansal menşeli ürünler (tırnak, boynuz, kemik vb.)	8.369.996
5.	Sebzeler	7.649.051
6.	Meyveler	5.565.104
7.	Deriler ve köseleler	5.501.475
8.	Balıklar	3.527.485
9.	Boyacılıkta kullanılan doğal maddeler(reçine, zamk.)	2.529.745
10.	Şeker ve şeker mamulleri	2.184.569

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1965 İSTANBUL

1965 yılına gelindiğinde; Lübnan'ın geçen yıla oranla Türkiye'den olan ithalatının yaklaşık 30 milyon lira artış gösterdiğini görmekteyiz. Yine ilk sırayı yine canlı hayvan ticaretinin aldığı gözlemlenirken, bunu çeşitli tipte tohum ve hayvansal menşeli ürünlerin takip ettiğini görmekteyiz. Sebze ve meyvelerin satışında küçük birdüşüş olmakla birlikte satış oranlarının toplamı 10 milyon Türk lirasını geçmektedir. Bunun dışın da boyacılıkta kullanılan reçine ve zamlar, deri ve köseleler , şeker ve şeker ürünleri de(diğer ürünler kadar yüksek rakamlara ulaşmasalar da) diğer ithal edilen mallar olarak göze çarpmaktadır.

1966 Yılı ithalatı : 159.296. 000 TL.

Tablo 4.74. Lübnan'ın 1966 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	53.450.505
2.	Canlı hayvan	49.776.777
3	Sebzeler	16.078.931
4.	Deri ve köseleler	11.230.299
5.	Hayvansal menşeli ürünler (tırnak, boynuz, kemik)	6.884.322
6.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	4.447.963
7.	Yağlı tohum ve meyveler	4.195.997
8.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	3.813.989
9.	Kahve, çay, baharat	1.579.154
10.	Tütün, tömbeki	1.196.814

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1966 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre azalma göstererek 160 milyon Türk lirası civarında gerçekleşen Lübnan ithalatında ilk sırayı 53.4 milyon Türk lirasıyla pamuk satışı alırken, ikinci sırayı 49.7 milyon Türk lirasıyla canlı hayvan, üçüncü sırayı ise 16 milyon Türk lirası satışla sebze ithalatı izlemiştir. bu ilk üç ürüne satış değeri anlamında yaklaşabilen tek ürün olarak da deri ve kösele ithalatı görülmektedir. Hesaplanıldığında bu ilk dört ürünün toplam ithalatın büyük bir kısmını da gerçekleştirdikleri ortaya çıkmakta olup(130.536.512 TL.), diğer ürünler toplam ithallata çok büyük bir pay sahibi olamamışlardır. Tütün ve tömbeki 1.2 milyon Türk lirasına yakın satışla listede kendisine son sırada yer bulmayı başarmıştır.

1967 Yılı ithalatı : 165.755.000 TL.

Tablo 4.75. Lübnan'ın 1967 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	73.150.865
2.	Canlı hayvan	58.167.888
3.	Sebzeler	8.349.939
4.	Hayvansal menşeli ürünler (tırnak, boynuz, kemik vb.)	6.741.768
5.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	3.993.852
6.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	3.340.480
7.	Deri ve köseleler	3.169.403
8.	Tütün, tömbeki	2.496.327
9.	Kahve, çay, baharat	1.268.160
10.	Gıda sanayinin döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış yem	949.898

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1967 İSTANBUL

165.7 milyon Türk lirası olarak gerçekleşen 1967 Lübnan ithalatında diğer yıllarda olduğu gibi tarımsal ve hayvansal ürünlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Özellikle pamuk ve canlı hayvan ithalatı 131 milyon Türk lirasını şan bir meblağ ile birlikte toplam ithalatta önemli bir pay elde etmiştir. Bu iki ürün açık ara farkla diğer ürünlerin önünde yer almayı başarmıştır. Diğer ürünler ise ancak ithalatın diğer kalan kısmını oluşturabilmişlerdir. 1967 yılında sebze ithalatı bir önceki yıl oranla neredeyse yarı yarıya azalmıştır. Deri ve kösele ithalında ise çok keskin bir düşüş meydana gelerek ancak 3.1 milyon Türk lirası civarında satış gerçekleştirilebilmiştir. Oysaki geçen yıl Türkiye'nin Lübnan'a sattığı deri ve köselenin satış değeri 11.2 milyon Türk lirasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu ürünler dışında ise tütün ile kahve, çay ve baharat ithalatı az da olsa artış göstermiştir.

1968 Yılı ithalatı : 208.490.000 TL.

Tablo 4.76. Lübnan'ın 1968 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	130.892.795
2.	Canlı hayvan	24.307.515
3.	Sebzeler	17.520.530
4.	Hayvansal menşeli ürünler (tırnak, boynuz, kemik vb.)	7.439.219
5.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	5.920.506
6.	Tütün, tömbeki	5.538.312
7.	Deri ve köseleler	4.240.697
8.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	3.837.376
9.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	1.595.632
10.	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar kireçler çimento	1.154.630

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1968 İSTANBUL

Bir önceki yıl ile mukayese edildiğinde 1968 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatının ortalama 42.7 milyon Türk lirası bir artışla 208 milyon Türk lirasını aşan bir değer ulaştığı görülmektedir. İlk beş sırayı alan ürünler incelendiğinde geçen yıldan farklı bir ürün karşımıza çıkmamaktadır. Sadece canlı hayvan ithalatında bir düşüşün olduğu görülürken diğer dört ürünün ithalat değerlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Bunlar ile birlikte tütün ile deri ve kösele ithalatında da belirli oranlarda artış olduğu görülmektedir. Yine uzun zamandır listeye giremeyen ağaç, kömür, kereste ve ağaçtan mamul malzemelerin yaklaşık 1.6 milyon Türk lirası değrle listede kendisine dokuzuncu sırada yer bulduğu da gözden kaçmamaktadır.

1969 Yılı ithalatı : 162.540.000TL.

Tablo 4.77. Lübnan'ın 1969 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	51.860.668
2.	Canlı hayvan	37.917.609
3.	Sebzeler	14.241.762
4.	Deri ve köseleler	7.121.731
5.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	4.564.812
6.	Yağlı tohum ve meyveler	4.225.353
7.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	3.152.684
8.	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları	685.742
9.	Kahve, çay, baharat	559.091
10.	Tabii, sentetik veya taklit kauçuk	438.167

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1969 İSTANBUL

1969 yılında bir önceki yıllara kıyaslandığında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında yaklaşık 46 milyon Türk lirası değerinde bir azalma göze çarpmaktadır. İthal edilen ilk on ürün incelendiğinde ilk sırayı önemli ithalat kalemlerinden olan pamuk satışının aldığı görülmektedir. Bunu Lübnan'a yapılan ithalatta her zaman büyük pay sahibi olan canlı hayvan satışının takip ettiği izlenmektedir. Bu iki ürünü sırasıyla sebze, balık, yağlı tohumlar ve ağaç ürünlerinin ithalatı takip etmektedir. İlk on ürün içinde ise en düşük payı 438 bin Türk lirası değerle tabii, sentetik ve taklit kauçuk ürünlerinin sahip olduğu ortaya çıkan bir veri olarak karşımızda durmaktadır.

1970 Yılı ithalatı : 333.831.000TL.

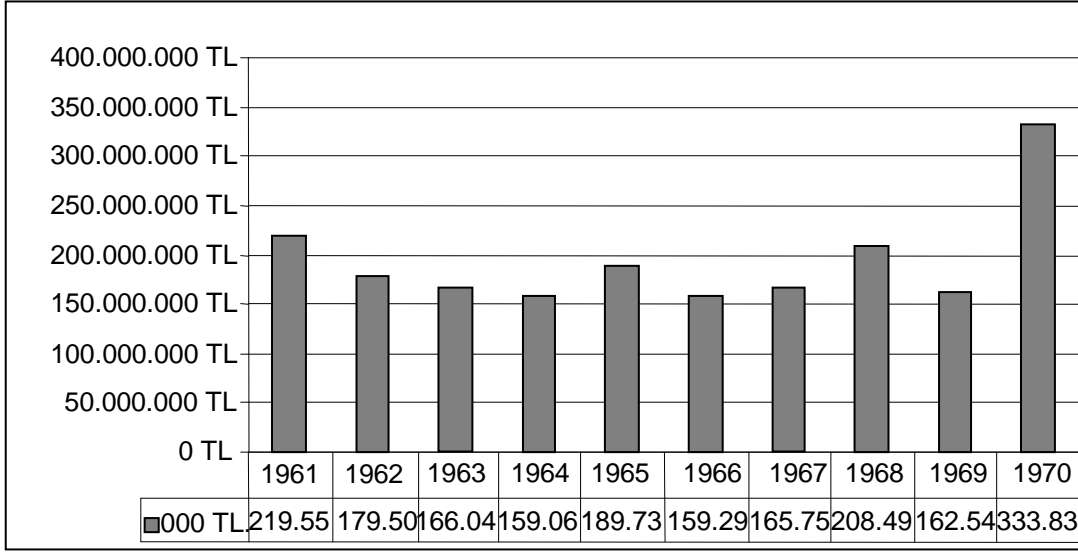
Tablo 4.78. Lübnan'ın 1970 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	154.092.020
2.	Canlı hayvan	94.260.638
3.	Sebzeler	20.955.820
4.	Yağlı tohum ve meyveler	14.441.699
5.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	9.772.031
6.	Deri ve köseleler	7.258.417
7.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	5.975.228
8.	Nebati sabit yağlar	5.105.685
9.	Hayvansal menşeli ürünler	2.129.109
10.	Boyacılıkta kullanılan malzemeler, vernikler, macunlar	2.109.529

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1970 İSTANBUL

1970 yılında 1969 yılına göre artan Lübnan ithalatı toplamda 333.831.000 milyon Türk Lirası seviyesine yükselmiştir. Özellikle Pamuk ve canlı hayvan satışı toplam ithalatın yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu iki ürünü ise sebze ve yağlı tohum, meyve ithalatı izlemektedir. Bu dört ürün neredeyse ithalatın toplam değerini oluşturmaktadır. (Toplam 283.750.177 TL.) diğer ithalat ürünlerini incelediğimizde 5 milyon Türk lirası barajını aşan ürünler olarak karşımıza deri ve köseleler, ağaç ve ağaç mamulâtı malzemeler ile çeşitli yağlar çıkmaktadır. Kalan diğer ürünlerin ise toplam ithalattaki payları oldukça azdır.

1961 – 1970 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalat grafiği (TL.)

Şekil 4.13. 1961- 1970 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1961 ve 1970 dönemleri arası (1961 ve 1970 dahil) Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalat grafiği incelendiğinde 1961 yılından sonra başlayan bir düşüş eğilimi görülmektedir. 1969 yılına kadar inişli çıkışlı istikrarsız bir değişim gösteren ithalat genelde 150-200 milyon Türk lirası arasında seyretmiştir.1970 yılı ile birlikte son 10 yılın en büyük sıçrayışını yaparak 333 milyon Türk lirasının üzerinde bir değere yükselmiştir. Bu çıkışta yine tarımsal ve hayvansal ürünlerin ithalatındaki artış (pamuk, canlı hayvan, sebze) önemli rol oynamıştır.

4.1.2.4. 1971-1980 Yılları Arasındaki İthalat

1971 Yılı İthalatı :616.263.000TL.

Tablo 4.79. Lübnan'ın 1971 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	259.482.303
2.	Canlı Hayvan	227.030.158
3.	Sebzeler	29.641.585
4.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	19.585.590
5.	Süt ve süt müstahsalları	9.101.513
6.	Deri ve köseleler	8.802.672
7.	Gıda sanayinin döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış gıdalar	8.108.219
8.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	6.947.759
9.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	6.148.666
10.	Yağlı tohum ve meyveler	5.598.334

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1971 İSTANBUL

Bir önceki yıl olan 1970 yılı ile 1971 yılı Lübnan ithalat verileri incelendiğinde Lübnan'ın ithalatının neredeyse ikiye katlandığı görülmektedir. Bunda Lübnan'ın Türkiye'den olan talebinin artmasının yanında gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus da Türkiye'deki enflasyon ve buna bağlı olarak Türk lirasındaki değişimlerdir. Şöyle ki 1970 yılında Türkiye'de enflasyon oranı %8.10 iken bu oran bir sonraki yıl yani 1971 yılında %16.30 a kadar yükselmiş ve Türk lirasında belli bir değer kaybı söz konusu olmuştur.⁴¹ İthalattaki yüksek meblağın sebeplerinden birisi de bu durum olarak karşımıza çıkmaktadır. 1971 yılı ithalat verileri incelendiğinde ilk sırayı 259.4 milyon Türk lirasını aşan değerle pamuk satışı elde ederken, onu ise hemen arkasından 227 milyon Türk lirasını aşan ithalat ile canlı hayvan satışı takip etmektedir. Bu iki ürün toplamda 486.5 milyon Türk lirası ithalatla toplam ithalatın yarısından fazlasını oluşturmuştur. Bu iki ürünü ise 10 milyon TL. barajını aşan sebze ve ağaç ürünleri satışı izlemiştir. İlk on ürün içinde en son sırayı ise yaklaşık 5.6 milyon Türk lirası satışla yağlı tohum ve meyveler almıştır.

⁴¹ D.İ.E. Geçmişten günümüze indeks serisi 1939 – 2004

1972 Yılı ithalatı :526.550.000TL.

Tablo 4.80. Lübnan'ın 1972 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	275.681.711
2.	Canlı Hayvan	111.013.223
3.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	25.362.413
4.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	19.183.827
5.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	14.387.999
6.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	11.137.491
7.	Kahve, çay, baharat	7.067.594
8.	Dökme demir çelik	6.745.669
9.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	5.854.354
10.	Sebze, meyve ve bitkilerin diğer parçalarından elde edil. ür	5.095.057

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1972 İSTANBUL

1972 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatını incelediğimizde ilk sırayı pamuk satışının elde ettiği görülürken, bunu canlı hayvan satışı ile birlikte çeşitli sebze ithalatının izlediği görülmektedir. Pamuk ithalatındaki artışa rağmen canlı hayvan satışındaki düşüş genel olarak da ithalatı etkilemiş ve bir önceki yıla oranla Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalat 89 milyon Türk lirası civarında düşerek 526 milyon Türk lirası civarında gerçekleşmiştir. İthal edilen ürünler tarımsal ve hayvansal ağırlıklı olmakla birlikte ilk on içerisinde madeni yağlar, ağaç ve demir çelik ürünleri gibi sanayi ve endüstri ürünleri de yer almayı başaramıştır.

1973 Yılı ithalatı :1.423.203.000TL.

Tablo 4.81. Lübnan'ın 1973 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	789.244.611
2.	Canlı Hayvan	178.104.685
3.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	122.553.462
4.	Sebzeler ve yenilen nebatlar (konserve sebzeler)	44.999.578
5.	Nebati sabit yağlar	38.358.266
6.	Mensucattan giyim eşyası ve aksesuarı	28.641.953
7.	Dökme demir çelik	27.776.543
8.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	27.261.819
9.	Gıda sanayinin döküntüleri, hayvanlar için hazırlanmış gıdalar	21.586.717
10.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	19.415.815

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1973 İSTANBUL

Lübnan ithalatının zirve yaptığı yıl olarak karşımıza çıkan 1973'te Lübnan'ın Türkiye'den yapmış olduğu toplam ithalat 1 milyar 423 milyon Türk lirasını aşmıştır. Bu ithalatta önceki yılda olduğu gibi yine ilk üç sırayı sırasıyla pamuk, canlı hayvan ve sebze satışı elde etmiştir. Bu üç ürünün ithalattaki toplam payı da 1 milyar 90 milyon Türk lirası civarında gerçekleşmiştir. Bunlar dışında kalan diğer ürünlerinde satışı bu üç ürün kadar olmasada geçen yıla oranla artış göstermiştir. Özellikle ağaç ürünleri, demir çelik dikakte değer niteliktedir.

1974 Yılı ithalatı :1.519.022.000TL.

Tablo 4.82. Lübnan'ın 1974 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	560.625.783
2.	Canlı Hayvan	488.219.680
3	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	103.121.907
4.	Etlere ve yenilen sakatat	50.035.037
5.	Dökme demir çelik	46.990.334
6.	Madeni yağ ve madeni yakıtlar	44.540.547
7.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	38.246.660
8.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	25.576.536
9.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	24.474.779
10.	Sebze, yenilen nebat ve nebat parçaları (konserve sebzeler)	24.214.207

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1974 İSTANBUL

1.5 milyar Türk lirasını aşan 1974 yılı Lübnan ithalatı incelendiğinde geçen yıl olduğu gibi 1974 yılında da pamuk satışının (her ne kadar düşüş gösterse de)birinci sırayı, yine geçen yıl olduğu gibi canlı hayvan satışı ile sebze satışında da sırasıyla iki ve üçüncü sırayı aldıkları görülmektedir. Yalnız bu üç ürün arasında geçen yıla oranla satışını arttıran tek ürünün de canlı hayvan satışı olduğu gözden kaçmaması gereken bir husustur. Bunun yanı sıra geçen yıl ilk on ürün içinde yer almayan et ve sakatat satışı 1974 yılında 50 milyon Türk lirası satışla kendisine dördüncü sırada yer bulmayı başarabilmiştir. Dikkat çekici diğer bir unsur ise önceki listelerde ağırlığın hep tarımsal ve hayvansal ürünlerde olduğudur. Yalnız 1974 yılında ithalat listesi incelendiğinde madeni yakıtlar, çeşitli makine ve parçalar, dökme demir çelik ve ağaç ürünleri gibi endüstri ve sanayi ürünlerinde hatırı sayılır bir satış grafiğiyle birlikte listede yer aldığı görülmektedir. Bu durum bize, Türkiye'nin yavaş yavaş bir tarım

ülkesinden çıkıp sanayileşme yolunda adımlar attığının da bir göstergesi olarak algılanabilir.

1975 Yılı ithalatı :954.944.000TL.

Tablo 4. 83. Lübnan'ın 1975 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	278.636.922
2.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	224.751.730
3.	Canlı Hayvan	219.035.299
4.	Etlere ve yenilen sakatat	87.202.610
5.	Dökme demir çelik	33.138.886
6.	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler	19.140.179
7.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	14.346.877
8.	Ağaç, kömür, kereste ve mamulâtı	14.125.408
9.	Gıda sanayinin döküntüleri, hayvanlar için hazılamış. gıdalar	7.777.248
10.	Balıklar ve kabuklu hayvanlar	7.387.171

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1975 İSTANBUL

Bir milyar Türk lirası sınırının altına inen Lübnan ithalatında ilk beş sıra incelendiğinde geçen yıl olduğu gibi aynı ürünlerin tek bir farkla sıralandıkları görülür. Yalnızca geçen yıl ikinci sırada yer alan canlı hayvan satışının üçüncü sıraya, üçüncü sırada yer alan sebze satışının da ikinci sıraya geldiği görülmektedir. Bir önceki yıl listede kendilerine yer bulamayan balık ürünleri ve hayvan yemlerinin (gıda artıkları) ufak paylarla son iki sırada yer aldıkları dikkat çekicidir; ama bunların dışındaki en önemli gerçek sebze ile et ve sakatat ürünlerinin dışında geçen yıl listede yer alan ürünlerin satışındaki düşüş kayıplardır. Özellikle Lübnan ithalatında önemli yer tutan pamuk ve canlı hayvan satışındaki azalış toplam ithalatı ve dolayısıyla Türkiye'nin bu ülkeye olan ihracatını olumsuz yönde etkilemiştir.

1976 Yılı ithalatı :860.836.000TL.

Tablo 4. 84. Lübnan'ın 1976 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Pamuk	347.283.066
2.	Canlı hayvan	228.139.693
3.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	167.709.117
4.	Madeni yakıt, madeni yağlar	25.200.000
5.	Et ve sakat at	20.644.329
6.	Mensucattan giyim eşyası ve parçası	11.786.191
7.	Meyveler	10.749.744
8.	Balık	8.795.626
9.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta)	6.574.267
10.	Ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	5.681.541

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1976 İSTANBUL

Lübnan'ın 1965 yılı itibariyle Türkiye'den yapmış olduğu ithalat dikkate alındığında, yaklaşık 860 milyon Türk lirası ithalat yaptığı görülmektedir. İthalatta ilk sırayı ise 347 milyon lirayla pamuğun daha sonra ise 228 milyon lirayla canlı hayvan ticaretinin aldığı görülmektedir. Burada dikkati çeken önemli ithalat ürünlerinden birisi ise giyim eşyası ve parçalarıdır. Genelde tarım ve hayvancılık ürünlerinin Lübnan'a ihraç edildiği düşünülecek olursa bu dikkat çekici bir gelişme olarak söylenebilir.

1977 Yılı ithalatı : 314.005.000TL.

Tablo 4.85. Lübnan'ın 1977 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	173.673.534
2.	Hububat	23.041.632
3.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	20.113.777
4.	Pamuk	19.992.371
5.	Cam ve camdan mamul eşya	19.619.553
6.	Meyveler	19.998.121
7.	Et ve sakatat	9.309.425
8.	Karbonat ve perkabonatlar	5.954.798
9.	Yağlı tohum ve zeytin küspeleri	4.746.875
10.	Pastacılık ürünleri (un, nişasta)	3.451.183

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1977 İSTANBUL

Bir önceki yıla oranla Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatı azalma göstermekle beraber toplam ithalat 314 milyon lirayı geçmiştir. İlk sırayı ise, her

zaman Lübnan'ın ithalatında önemli rol oynayan canlı hayvan ticareti almıştır. Arkasından 20 milyonun üzerindeki satışla hububat ve sebze ürünleri gelmektedir. 1977 yılında yine ağırlıklı olarak tarımsal ve hayvansal ürünlerle bunların yan ürünleri yer almakla beraber bir takım farklı ürünlerde (cam eşyalar) kendilerine yer edinmişlerdir. Bu da ithalat ürünlerinin çeşitliliğinin artması açısından önemli rol teşkil etmektedir.

1978 Yılı ithalatı :503.642.000TL.

Tablo 4.86. Lübnan'ın 1978 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	197.537.000
2.	Pamuk	80.102.000
3.	Etler ve sakatat	56.480.000
4.	Meyveler	46.935.000
5.	Değirmencilik ürünleri (un, nişasta)	26.224.000
6.	Cam ve camdan mamul eşya	7.094.000
7.	Dökme demir ve çelik	2.973.000
8.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	2.321.000
9.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	1.062.000
10.	Seramik mamulleri	882.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1978 İSTANBUL

503 milyon Türk lirası olarak gerçekleşen 1978 ithalatında ilk sırayı yaklaşık 198 milyon Türk lirası değerle canlı hayvan satışı elde ederken, bunu sırasıyla pamuk, et ve sakatat ürünleri ile meyve ithalatı takip etmiştir. Listede beşinci sırayı ise 26.2 milyon türk lirası satışla değirmencilik ürünleri almıştır. Bu ilk beş ürün toplam ithalatında büyük bir kısmını oluşturmuştur. İlk on ürün içinde bir milyon Türk lirasını aşamayan tek ürün ise 882 bin liralık satışla seramik ürünleri olmuştur.

1979 Yılı ithalatı :927.037.000 TL

Tablo 4. 87. Lübnan'ın 1979 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Sebzeler ve yenilen kökler, yumrular ve nebatlar	296.466.000
2.	Canlı hayvan	183.197.000
3.	Etlere ve sakatat	126.997.000
4.	Dökme demir, demir çelik	49.324.000
5.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	48.315.000
6.	Pamuk	32.259.000
7.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	16.859.000
8.	Alüminyum	12.921.000
9.	Sebze ve meyve parçaları	12.194.000
10.	Halı, kilim, danteller, işlemler	9.602.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1979 İSTANBUL

Bir önceki yıla artış gösteren Lübnan'ın ithalatında ilk sırayı sebze ürünleri alırken ikinci ve üçüncü sıraları hayvansal ürünler almıştır (Canlı hayvan, sakatat, etler). 1979 yılına bakıldığında alüminyum gibi halı, kili eşyaları gibi yeni ürünlerinde listeye girdiği gözlemlenmektedir. Aynı yıllarda Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında ürün çeşitliliğinde azalma yaşanırken, bu durum Türkiye'den olan ithalatta söz konusu değildir. Tam tersi yıllar geçtikçe ithal edilen ürünlerinde çeşitliliği artmaktadır. Bunda Türkiye'deki sanayinin gelişmesi ve ürünlerdeki fiyat rekabeti (özellikle Avrupa ülkeleri) de önemli rol oynadığı söylenebilir.

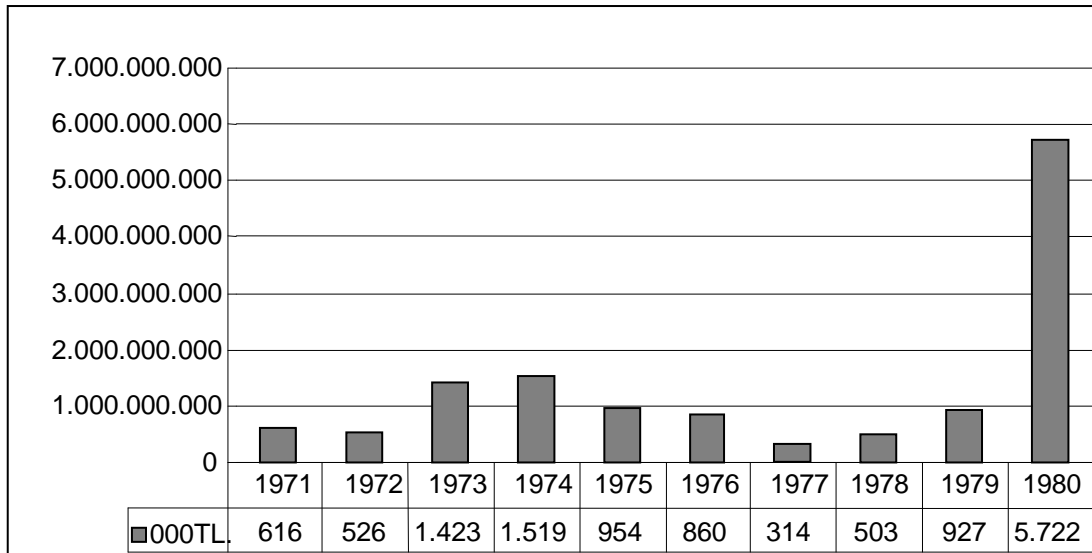
1980 Yılı ithalatı : 5.722.313.000 TL.

Tablo 4.88. Lübnan'ın 1980 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL.

1.	Canlı hayvan	1.673.910.000
2.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	1.481.616.000
3.	Sebzeler	789.260.000
4.	Etler ve sakatat	495.642.000
5.	Meyveler	329.934.000
6.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	154.018.000
7.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	109.483.000
8.	Hububat	101.231.000
9.	Dökme demir, demir ve çelik	100.194.000
10.	Pamuk	84.631.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1980 İSTANBUL

1980 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında önemli bir artış göze çarpmaktadır. Bu yıl geçen yıla oranla 4.795.276.000 Türk lirası bir artış olmuştur. Bu artışta özellikle canlı hayvan ve madeni yakıtlar önemli bir rol oynamıştır. Bu iki ürünü sırasıyla çeşitli sebzeler, et ürünleri ve meyveler izlemiştir. Tarım ürünlerinin listedeki ağırlığı yine göze batan unsurlardan bir olarak dikkati çekmektedir.

Şekil 4.14. 1971- 1980 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

1971 yılına birlikte 100 milyon Türk lirası sınırını hayli şekilde aşan bir ithalatta (612.2 milyon Türk lirası) başlayan Lübnan, bu ithalatta dinamiğini uzun bir

süre aynı seviyelerde sürdürmüştür. Sadece 1972 yılında bu dönem içindeki en düşük seviyesi olan 314 milyon Türk lirası seviyesine inmiş; ancak hemen ertesi yıl 503.6 milyon Türk lirasına çıkmıştır. Bu çıkış daha sonrada devam etmiş ve sırasıyla önce 927 milyon Türk lirasına ardında da 5 milyar 722 milyon türk lirasıyla zirveye ulaşmıştır. Bu 10 yıllık dönemi incelediğimizde, en çok ithal edilen ürünler içinde canlı hayvan, pamuk, sebze ve son yılda madeni yakıt ve yağların önemli bir yer tuttuğunu görebiliriz

4.1.2.5. 1981-1990 Yılları Arasındaki İthalat

1981 Yılı İthalatı: 9.884.468.000 TL. 85.472.000 \$

Tablo 4.89. Lübnan'ın 1981 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	3.601.226.000	30.184.000
2.	Sebzeler	1.558.315.000	13.774.000
3.	Etler ve sakatat	939.098.000	8.560.000
4.	Meyveler	888.024.000	7.829.000
5.	Hububat	499.134.000	3.963.000
6.	Balıklar	399.236.000	3.698.000
7.	Dökme demir, demir ve çelik	261.472.000	2.235.000
8.	Hayvani ve doğal yağlar	228.553.000	1.797.000
9.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	220.523.000	1.878.000
10.	Kağıt ve mukavva	169.285.000	1.449.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1981 İSTANBUL

Lübnan'ın 1981 yılı Türkiye'den olan ithalatı bir önceki yıla oranla neredeyse 2 kat artış göstermiştir. Bu artışta özellikle canlı hayvan ve sebze ithalatı önemli rol oynamıştır. Bu iki üründe milyar barajını geçerek 5 milyar Türk lirası üzerinde değere ulaşmışlardır. Amerikan doları olarak da incelediğimizde bu iki ürünün, toplam 85.4 milyon Amerikan dolarlık ithalatta yaklaşık 44 milyon dolarlık bir toplama ulaştıkları görülmüştür. Bu iki temel ürünü Et, sakatat, meyve, hububat ve balık ürünlerinin satışı izlemiştir. Tarımsal ve hayvansal ürünlerin ağırlıkta olduğu listede demir, çimento ve kağıt ürünleri de kendilerine belirli oranlarda yer edinmişlerdir.

1982 Yılı ithalatı: 18.150.850.668 TL. 111.586.277 \$

Tablo 4.90. Lübnan'ın 1982 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	10.503.076.365	64.263.418
2.	Etler ve sakatat	1.363.532.374	8.613.207
3.	Sebzeler	1.129.767.111	6.680.677
4.	Meyveler	816.794.284	5.082.719
5.	Hububat	812.425.194	4.903.549
6.	Dökme demir, demir ve çelik	649.271.484	4.249.918
7.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	551.643.985	3.487.051
8.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	330.814.600	1.935.299
9.	Balıklar	300.446.895	1.852.607
10.	Değirmencilik ürünleri (malt, nişasta)	235.094.586	1.446.330

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1982 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında olan artış 1982 yılında da devam etmiş ve dolar bazında 26.114.277 Amerikan doları artış göstermiştir. İlk sırayı yaklaşık 64 milyon dolarlık satışla Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatında her zaman önemli rol oynayan canlı hayvan satışı almıştır. Bunu 10 milyon doların altındaki satışlarla et ürünleri, sebze ve meyveler izlemiştir. Demir çelik ve ağaç ürünlerinde ise yaklaşık 8 milyon dolarlık bir satış meydana gelmiş ve bu ürünler ithalat listesinde üst sıralarda kendilerine yer bulmuşlardır.

1983 Yılı ithalatı: 27.013.310.173 TL. 120.029.675 \$

Tablo 4.91. Lübnan'ın 1983 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	13.987.754.003	62.124.700
2.	Etler ve sakatat	3.051.859.785	13.975.294
3.	Hububat	1.568.951.408	7.173.760
4.	Sebzeler	1.656.041.946	7.110.963
5.	Meyveler	1.306.102.052	5.599.954
6.	Hayvani ve doğal yağlar	1.161.996.084	5.232.085
7.	Dökme demir, demir ve çelik	1.141.848.267	4.756.409
8.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	486.215.852	2.317.087
9.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	440.211.556	1.901.121
10.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	388.197.470	1.806.399

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1983 İSTANBUL

Lübnan'ın 1983 yılında Türkiye'den olan ithalatı geçen yıla oranla daha da yükselmiş ve dolar bazında 120 milyon doları geçmiştir. Türk lirası olarak da 27 milyar lirayı aşarak bu zamana kadar ki en büyük ithalat rakamına ulaşılmıştır. Lübnan'ın Türkiye'den ithalinde ilk sırayı yine canlı hayvanlar alırken, bunu et ve et ürünleri takip etmiştir. Bunları da sırasıyla sebze ve meyve ürünleri takip etmiştir. Listeye baktığımızda artık Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerde sadece tarımsal ve hayvansal ürünlerin değil maden ve sanayi ürünlerinin de (tarım ve hayvansal ürünler kadar olmasa da) yer aldığını gözlemlemekteyiz. Özellikle dökme demir ve demir çelik ürünlerindeki 4.7 milyon dolarlık satış dikkat çekici bir meblağ olarak önem taşımaktadır.

1984 Yılı ithalatı:37.139.993.475 TL. 102.625.304 \$

Tablo 4.92. Lübnan'ın 1984 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	15.485.857.657	42.936.142
2.	Dökme demir, demir ve çelik	3.796.337.729	11.011.739
3.	Sebzeler	3.655.045.652	10.169.945
4.	Etler ve sakatat	2.706.263.205	7.497.603
5.	Meyveler	2.540.750.992	6.886.701
6.	Hayvani ve nebati yağlar	1.282.360.080	3.663.813
7.	Hububat	982.099.646	2.873.680
8.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	969.613.316	2.454.753
9.	Balıklar	752.852.696	1.981.739
10.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	634.060.181	1.658.323

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1984 İSTANBUL

1984 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında ürün çeşitliliğinde olmasa da, değerinde bir azalma söz konusudur. Bir önceki yıl 120 milyon doları aşan ithalat, 1984 yılında 102 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. İlk sırayı canlı hayvan satışı alırken bunu demir çelik ürünleri izlemiştir. Özellikle demir çelik ürünlerinin satışındaki artış ve uzun zamandan sonra Türkiye'nin ihracatında bir ok tarımsal ve hayvansal ürünün bu satışın altında gerçekleşmesi açısından dikkat çekicidir. Yine de ihracatta tarımsal ve hayvansal ürünlerin ağırlığı göze

çarpılmaktadır. Şöyle ki sebze ve meyve ihracatının toplamı 6 milyon doları geçmektedir. Yine et ve yenilebilen sakatat ürünleri de 2.5 milyon doları aşmıştır.

1985 Yılı ithalatı: 46.149.619.382TL. 86.447.844\$

Tablo 4.93. Lübnan'ın 1985 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	7.363.591.349	13.546.124
2.	Canlı hayvanlar	5.109.554.060	9.712.778
3.	Mensucattan giyim eşyası	4.175.252.228	8.160.530
4.	Gıda sanayinin artıkları, hayvan yemleri	4.135.384.685	7.406.350
5.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	3.429.674.763	6.426.084
6.	Sebzeler	2.925.123.617	5.465.741
7.	Meyveler	2.223.201.575	4.139.106
8.	Cam ve camdan mamul eşya	1.800.579.726	3.297.389
9.	Hayvansal yağlar	1.672.726.202	3.142.189
10.	Dökme demir, demir çelik	1.583.270.464	2.995.017

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1985 İSTANBUL

Bir önceki yıla oranla Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında Türk Lirası olarak 9.009.625.907 liralık bir artış gözükmeyle beraber dolar bazında 16 milyon dolar civarında bir azalma görülmektedir. Bu aradaki kur farkından oluşan bir dengesizliktir. Türkiye tarafında Lübnan'a ihraç edilen ürünlere bakıldığında bir önceki yılda canlı hayvan satışının hemen arkasında ikinci sırada yer alan kazan, makine ve mekanik cihaz satışının 1985 yılında canlı hayvan satışını da geçerek birinci sıraya geçtiği görülmektedir. Yine üçüncü sırada kendine yer bulan mensucattan giyim eşyası ve ilk on ürün içinde yer alan madeni yakıt, cam eşya, demir çelik ürünleri Türk sanayisinin de yavaş yavaş gelişme gösterdiğinin, tarımsal ve hayvansal ürünlerle rekabet gücünün arttığı bir göstergesi olarak dikkat çekmektedir.

1986 Yılı ithalatı: 88.678.136.497TL. 135.992.468 \$

Tablo 4.94. Lübnan'ın 1986 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Ağaç, ağaçtan mamul eşya, odun kömürü	18.744.355.661	28.994.966
2.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	10.237.707.778	16.198.750
3.	Gıda sanayinin artıkları, hayvan yemleri	8.013.886.670	12.241.664
4.	Sebzeler	7.874.243.223	11.534.963
5.	Pamuk	5.358.009.340	8.174.723
6.	Canlı hayvan	4.861.364.969	7.437.139
7.	Elektrikli makine ve cihazlar	4.521.087.152	6.870.945
8.	Dökme demir, demir çelik	3.258.652.501	4.803.319
9.	Etlere ve sakatat	2.243.859.201	3.796.018
10.	Süt ve süt ürünleri	2.056.187.862	3.432.789

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1986 İSTANBUL

Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı 1985 yılına göre büyük bir artış göstermiş ve toplam ihracat Türk lirası esas alındığında 88.6 milyar lirayı geçerken, Amerikan doları esas alındığında da yaklaşık 136 milyon dolara ulaşmıştır. Geçen yıl küçük bir düşüş yaşayıp ihracatta ikinci sıraya düşen canlı hayvan satışı, bu düşüşü sürdürmüş ve altıncı sıraya kadar inmiştir. İlk sırayı ise ağaç ürünleri almıştır. Bunu sırasıyla çeşitli makine ve parçalar ile hayvan yemleri izlemiştir. Bir önceki yıl olduğu gibi 1986 yılında da sanayi ve endüstri ürünleri ihracatta ağırlıklarını ortaya koymuş ve hissettirmişlerdir.

1987 Yılı ithalatı: 132.571.418.784 TL. 149.823.349 \$

Tablo 4.95. Lübnan'ın 1987 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	35.445.631.708	39.778.158
2.	Deri eşya	23.354.058.825	27.808.025
3.	Elektrikli makine ve cihazlar	24.070.471.658	26.040.751
4.	Sebzeler	9.095.861.323	10.261.173
5.	Hububat	8.999.324.027	9.688.039
6.	Motorlu kara vasıtaları, motosiklet, traktör	8.226.820.722	9.488.226
7.	Gıda sanayinin artıkları, hayvan yemleri	3.004.791.643	3.483.749
8.	Dökme demir, demir çelik	2.891.294.881	3.120.541
9.	Cam ve camdan mamul eşya	1.490.190.911	1.731.693
10.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	1.310.451.247	1.548.475

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1987 İSTANBUL

1987 yılı Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatında yükselişe geçtiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece Türk lirası olarak değil Amerikan doları bazında da yüksek bir artış söz konusudur. (Bir önceki yıla ihracat dolar bazında 76.486.383 artmıştır). İlk üç sıraya bakıldığında sanayi ve endüstri ürünlerinin yer aldığı görülmektedir. (sırasıyla çeşitli makineler, deri eşya, elektrikli makineler)uzunca bir süre ilk sırayı elde eden tarımsal ve hayvansal ürünlerin daha aşağı sıralar indiği gözlemlenmektedir. Bu yıl dikkat çenek iki önemli husustan biri canlı hayvan satışının ilk on ürün arasına girememesi ve ilk defa motorlu taşıtların listede ilk on ürün içinde kendine yer bulmasıdır(yaklaşık 9.5 milyon dolarlık bir satışla altıncı sırada).

1988 Yılı ithalatı: 129.446.857.611 TL. 88.530.345 \$

Tablo 4.96. Lübnan'ın 1988 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Hububat	32.060.115.360	22.753.123
2.	Canlı hayvan	16.262.094.262	11.115.443
3.	Dökme demir, demir çelik	16.088.449.902	10.735.657
4.	Sebzeler	8.832.219.311	5.928.131
5.	Meyveler	7.012.927.852	4.497.896
6.	Pastacılık mamulleri (un, nişasta)	3.685.690.667	2.486.784
7.	Değirmencilik ürünleri (malt, nişasta)	3.882.352.077	2.327.473
8.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	2.835.781.403	2.069.447
9.	Hayvani ve nebati yağlar	2.937.020.095	2.015.609
10.	Dokumaya elverişli sentetik ve suni devamsız lifler	2.955.382.052	2.008.862

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1988 İSTANBUL

1988 yılında Lübnan'ın Türkiye'den yapmış olduğu toplam ihracat 129.446.857.611 Türk lirası olarak gerçekleşmiştir. Geçen yıla oranla Türk lirası olarak baktığımızda, bu rakam az bir düşüş göstermekle beraber (yaklaşık 3 milyar lira), dolar açısından değerlendirdiğimizde yaklaşık 61 milyon dolar civarında bir azalma söz konusudur ki bu oldukça yüksek bir rakamdır; ama bu durumun oluşmasında talebin azalmasından ziyade Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybı daha etkilidir. 1988 yılında Lübnan'ın ithalatında uzun bir aradan sonra tekrar hububat ilk sırayı almış ve bunu canlı hayvan satışı izlemiştir. Demir çelik ürünleri ise bu iki ürünün arkasından kendisine üçüncü sırada yer bulmuştur.

1989 Yılı ithalatı: 163.739.610.154 TL. 76.971.656 \$

Tablo 4.97. Lübnan'ın 1989 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Değirmencilik ürünleri (malt, nişasta)	42.585.988.367	19.635.201
2.	Canlı hayvan	18.550.056.863	8.654.256
3.	Hububat	16.766.530.836	8.508.971
4.	Süt ve süt ürünleri	14.269.256.960	6.621.828
5.	Sebzeler	9.376.866.726	4.427.219
6.	Hayvani ve nebati yağlar	5.772.084.300	2.681.371
7.	Meyveler	4.607.409.422	2.144.268
8.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	4.191.568.651	2.076.803
9.	Cam ve camdan mamul eşya	3.764.208.866	1.719.948
10.	Madeni paralar	3.431.575.301	1.648.684

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1989 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatı Türk lirası bazında yaklaşık 35 milyar artış göstermesine rağmen bu artış dolar bazında yansımamış hatta yaklaşık 11.5 milyon dolarlık bir azalma söz konusu olmuştur. Bu azalma da bir önceki yılda olduğu gibi talebin azalmasında ziyade Türk lirası – dolar paritesi arasındaki dengesizlikten kaynaklanmıştır. 1989 yılında Lübnan'a yapılan ihracatta ilk sırayı değirmencilik ürünleri (nişasta, un) alırken ikinci sırayı yine önceki yıllarda olduğu gibi kendisine üst sıralarda yer bulan canlı hayvan satışı almıştır. Bunu ise hububat ürünleri takip etmiştir. İhracat listesinde dikkati çeken bir unsur olarak 1.648.684 dolarlık madeni para satışı olmuştur.

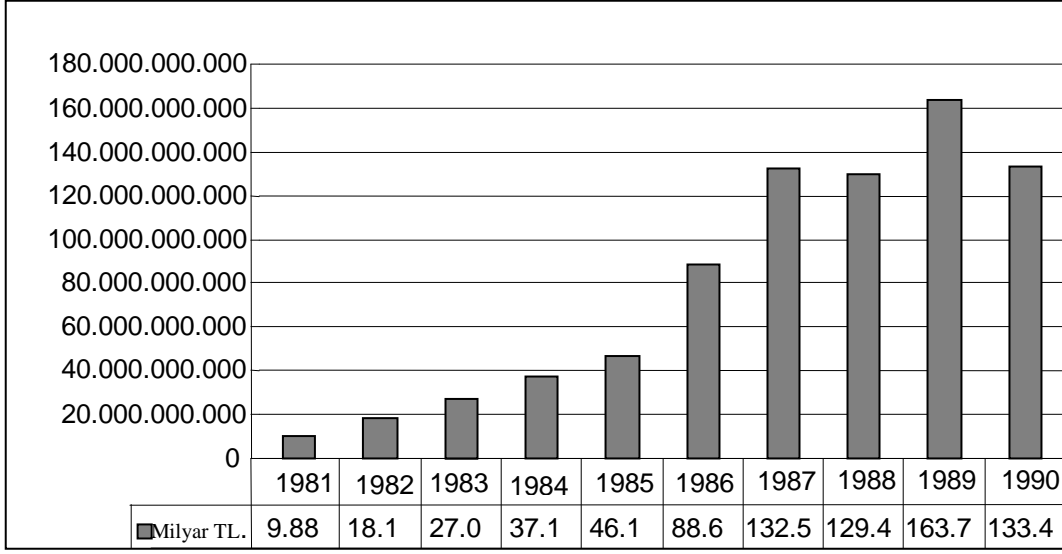
1990 Yılı ithalatı: 133.421.856.919 TL.50.666.182 \$

Tablo 4.98. Lübnan'ın 1990 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	17.192.463.047	6.614.316
2.	Sebzeler	16.396.263.512	6.172.191
3.	Hayvani ve nebati yağlar	14.298.336.077	5.345.137
4.	Hububat	11.812.698.689	4.464.298
5.	Cam ve camdan mamul eşya	7.509.514.482	2.848.800
6.	Meyveler	6.282.337.885	2.364.297
7.	Değirmencilik ürünleri (malt, nişasta)	5.148.425.961	2.183.137
8.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	5.089.870.208	1.904.972
9.	Organik olmayan kimyevi maddeler	4.039.236.654	1.552.763
10.	Madeni yakıtlar, madeni yağlar	3.805.307.488	1.394.252

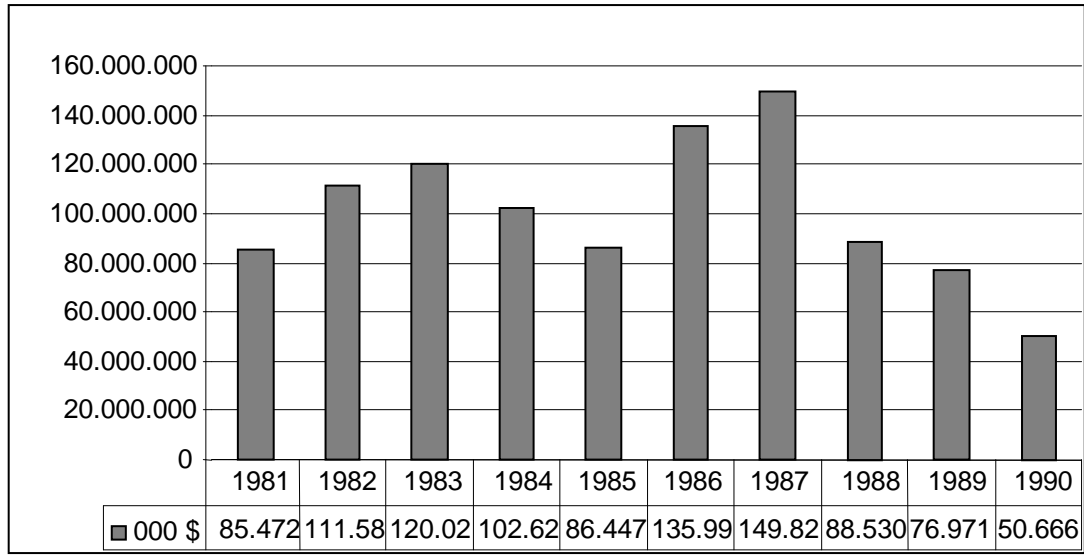
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1990 İSTANBUL

1990 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan İthalatında hem Türk lirası hem de dolar bazında bir düşüş göze çarpmaktadır. (Türk lirasında – 30.317.753.235, dolar da -26.305.474) 1990 yılında Lübnan'a olan ihracatta ilk sırayı az bir farkla canlı hayvan ticaretinin ikinci sırayı isesebze satışının aldığı görülmektedir. Bunu ise hayvansal ve nebati yağlar izlemektedir. Tablo incelendiğinde tarımsal ve hayvansal ürünlerin ihracatta tekrar ağırlık kazandığı endüstriyelürünlerin listede biraz gerilediği gözeçarpmaktadır. Buna rağmen söz konusu gerileme çok büyük boyutlarda olmayıp bu tip ürünlerde listede ilk on içinde kendilerine yer edinmeyi başarabilmişlerdir.

Şekil 4.15. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatına baktığımızda bir başka değişle Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracat tablosu incelendiğinde ihracatın 1987 yılı sonuna kadar bir yükseliş içinde olduğu görülürken, 1989 yılında hafif de olsa bir iniş göze çarpmaktadır; ancak hemen ardından 1989 yılında 163 milyon Türk lirası civarındaki ihracat geliriyle son 10 yılın zirvesini yaptığı görülmektedir. Bu hızlı yükselişten sonra 1990 yılında bir miktar düşüş görülmeyle birlikte bu düşüş çok yüksek boyutlarda olmamış ve ihracatta önemli denilebilecek bir gelir azalması meydana gelmemiştir. İhraç edilen ürünler incelendiğinde 1985 yılına kadar genellikle tarımsal ve hayvansal ürünlerin özellikle canlı hayvan, sebze, meyvelerin ağırlıkta olduğu gözlenirken 1985 yılı ve sonrasında ihracatta sanayi ve endüstriyel ürünlerinde ağırlıklarının hissettirdikleri göze çarpmaktadır (demir çelik, çeşitli makineler, deri ve cam eşyalar vb.)

Şekil 4.16. 1981- 1990 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği
\$

Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatını Amerikan doları bazında inceleyecek olursak, Türk lirasına göre daha inişli çıkışlı bir grafik izlenmektedir. İhracat bir önceki yıla göre Türk lirası bazında yükseliş kaydederken, aynı yıl amerikan doları karşısında değer kaybetmesinden dolayı, dolar bazında ihracatta bir düşüş gözükmektedir. Örneğin 1984 yılında ihracat Türk lirası olarak bir önceki yıla oranla yaklaşık 10 milyon lira artış sağlamışken, dolar bazında is aynı yıl yaklaşık 18 milyon dolarlık bir azalma gözlemlenmektedir. Bu çelişkili durumun ana sebebi; Türk lirasının Amerikan doları karşısındaki değer kaybıyla açıklanabilir. İhracat Türk lirası olarak artış gösterirken, Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybı bu durumun ortaya çıkmasına yol açmış ve dolar bazında ihracatın düşük çıkmasına sebep olmuştur.

4.1.2.6. 1991-2000 Yılları arasındaki ithalat

1991 Yılı ithalatı: 397.645.662.587 TL. 90.413.337 \$

Tablo 4.99. Lübnan'ın 1991 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Demir çelik	80.413.734.242	17.118.130
2.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	44.905.494.067	11.024.477
3.	Hububat	45.026.260.549	9.295.381
4.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	23.945.720.491	5.610.409
5.	Sebzeler	17.335.182.855	4.435.330
6.	Kauçuk ve kauçuktan eşya	17.252.818.043	3.971.206
7.	Canlı hayvan	14.053.114.491	3.389.069
8.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	12.272.454.120	2.985.959
9.	Cam ve cam eşya	10.207.852.678	2.688.644
10.	Anorganik kimyasallar	11.205.862.994	2.616.100

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1991 İSTANBUL

1991 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında büyük bir yükseliş meydana gelmiştir. Geçen yıla oranla dolar bazında ortalama 50 milyon dolar olan ithalat 1991 yılında ortalama 90 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Türk lirası esas alındığında ise 260 milyon liranın üzerinde bir artış söz konusudur. Bu artışta iki ürün ön plan çıkmıştır. Bunlar 17 milyon dolarlık satışla demir çelik, 11 milyon dolarlık satışla mineral yakıt ve yağlardır. Bu iki ürünü hububat, pastacılık ürünleri ve çeşitli sebzeler izlemiştir. Bu listeden de anlaşılacağı gibi önceki yıllarda kendilerine yoğun bir şekilde yer bulan tarım ve hayvancılık ürünleri yerlerini yavaş yavaş sanayi ve endüstri ürünlerine bırakmaktadırlar. Bunda Lübnan'ın değişen ihtiyaç yelpazesi dışında Türk ekonomisini de tarımsal görünümünden çıkıp daha çok sanayi ve endüstriye yönelmesi de etkilidir.

1992 Yılı ithalatı: 686.605.692.000 TL. 99.201.528. \$

Tablo 4.100. Lübnan'ın 1992 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Hububat	146.121.966	21.955.979
2.	Canlı hayvan	134.679.885	18.457.407
3.	Demir çelik	48.236.800	7.051.143
4.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	25.299.528	3.764.881
5.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	22.315.463	3.296.901
6.	Kauçuk ve kauçuktan eşya	17.519.974	2.514.503
7.	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	18.237.576	2.413.373
8.	Meyveler	17.111.645	2.346.185
9.	Bakır ve bakırdan eşya	16.308.949	2.366.499
10.	Demir ve çelikten eşya	15.580.195	2.227.821

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1992 İSTANBUL

Bir önceki yıla oranla dolar bazında yaklaşık 9 milyon dolarlık bir artış olan Lübnan ithalatında, ilk sırayı ortalama 22 milyon dolarlık satışla hububat alırken, ikinci sırayı ortalama 18.5 milyon dolarlık satışla canlı hayvan ticareti almıştır. Bu iki ürünü ise demir çelik ve çeşitli makine satışları izlemiştir. Genel tabloya baktığımızda sanayi ve endüstriyel ürünlerin gene ağırlıkta olduğu da dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

1993 Yılı ithalatı: 1.134.314.064.000 TL. 99.581.362 \$

Tablo 4.101. Lübnan'ın 1993 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	441.986.025.000	38.460.545
2.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	58.709.894.000	5.090.125
3.	Hububat	40.401.768.000	4.271.712
4.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	44.740.681.000	3.903.351
5.	Bakır ve bakırdan eşya	41.711.031.000	3.723.980
6.	Demir ve çelikten eşya	35.751.699.000	3.182.742
7.	Kauçuk ve kauçuktan eşya	33.959.987.000	3.165.763
8.	Sebzeler, kök ve yumurtalar	33.764.150.000	2.894.573
9.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	30.568.295.000	2.691.487
10.	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	31.569.146.000	2.624.490

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1993 İSTANBUL

1993 yılında Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatına baktığımızda; ithal ettiği ürünlerin Türk lirası olarak toplamının 1 trilyon lirayı ilk kez geçtiği görülmektedir. Ancak Amerikan doları esas alındığında geçen yıla oranla artışın 379.834 dolar olduğu görülmektedir. Bu aradaki farkın oluşmasında lira ve dolar arasındaki kur farkı rol oynamaktadır. Buna rağmen Türkiye açısından 1992 ve 1993 yıllarında 99 milyon doları aşan satışların yapılması istikrar ve döviz girdileri açısından oldukça önemlidir. 1993 yılında satışı yapılan ürünler incelendiğinde canlı hayvan satışının yaklaşık 38.5 milyon dolarla neredeyse ihracatın yarısına yakını oluşturarak ilk sırayı aldığı gözlemlenmektedir. Bunu çeşitli makine ve cihazlarla, hububat satışının izlediği görülmektedir. Ürün çeşitliliği açısından değerlendirdiğimizde tarımsal hayvansal ve endüstriyel ürünlerin dağılımının birbirine yakın olduğu da dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

1994 Yılı ithalatı:4.926.086.571.000 TL. 160.611.593 \$

Tablo 4.102. Lübnan'ın 1994 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	1.857.434.472.000	60.517.882
2.	Hububat	288.890.534.000	11.982.372
3.	Bakır ve bakırdan eşya	235.178.525.000	7.632.917
4.	Demir ve çelikten eşya	195.023.562.000	6.081.124
5.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	169.992.026.000	5.267.642
6.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	169.368.483.000	5.084.277
7.	Gemiler, suda yüzen taşıt ve araçlar	170.278.750.000	5.000.000
8.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	148.337.518.000	4.690.610
9.	Kahve, çay ve baharat	134.310.956.000	4.275.453
10.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	108.927.267.000	3.382.213

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1994 İSTANBUL

Lübnan'ın 1994 yılında Türkiye'den yapmış olduğu ithalatı incelediğimizde 1994 yılının ithalatta adeta bir patlama yılı olduğu görülmektedir. Bu yıl toplam ithalat Türk lirasında yaklaşık 5 trilyon lirayı bulurken, Amerikan dolarında ise 160 milyon doları geçmiştir. Bu pastada en büyük payı ise 60.5 milyon dolarla canlı hayvan ticareti almıştır. Bu ticareti yaklaşık 12 milyon dolarlık satışla hububat izlerken, bunları bakır ve demir ürünleri izlemiştir. Canlı hayvan ve hububat satışını dışarıda tutarsak yine satılan ürünler arasında endüstriyel ve sanayi ürünlerinin

ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Ancak unutulmamalı ki tarımsal ve hayvansal ürünlerin toplam satış değeri (ihraç kalemi az olmasına rağmen) toplam ithalatın neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Bu da bize Lübnan'ın Türkiye'den olan dış ticaretinde tarımsal ve hayvansal ürünlerin (özellikle canlı hayvan) öneminin her zaman yüksek olduğunu kanıtlamaktadır.

1995 Yılı ithalatı: 7.257.861.813.000 TL. 159.410.742 \$

Tablo 4.103. Lübnan'ın 1995 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	1.529.528.754.000	35.826.595
2.	Bakır ve bakırdan eşya	594.832.387.000	12.833.750
3.	Tuz, kükürt, taş, alçı, çimento	440.283.417.000	9.818.730
4.	Demir çelik	394.920.755.000	8.498.116
5.	Demir ve çelikten eşya	403.487.153.000	8.448.305
6.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	291.305.574.000	6.243.199
7.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	259.466.266.000	6.045.300
8.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	264.248.370.000	5.597.193
9.	Cam ve cam eşya	183.945.533.000	4.019.421
10.	Sentetik ve suni devamsız lifler	190.777.978.000	4.004.463

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1995 İSTANBUL

1995 yılı ekonomik verileri incelendiğinde Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatındaki artışın, bir başka deyişle Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatının yükseliş çizgisini koruduğu görülmektedir. Her ne kadar Türk lirası esas alındığında ihracat değerleri bir önceki yıla oranla çok yüksek çıksa da (+2.331.775.242.000 TL.) kur farkından dolayı Amerikan doları esas alınarak yapılan incelemeler daha sağlıklı olacaktır. Bu incelemede de çok küçük bir düşüş gözükse de (-1.200.851 \$) bu tip ülke ticaretlerinde çok küçük bir değer ifade etmektedir.

1996 Yılı ithalatı: 15.142.288.430.321 TL. 182.814.318 \$

Tablo 4.104. Lübnan'ın 1996 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	3.202.181.642.879.000	39.400.304
2.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	1.725.345.499.625.000	20.591.805
3.	Demir ve çelikten eşya	1.004.818.320.791.000	11.701.448
4.	Demir ve çelik	871.889.266.069.000	10.935.760
5.	Bakır ve bakırdan eşya	875.283.515.884.000	10.745.061
6.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	503.275.920.998.000	6.157.747
7.	Sebzeler, kök ve yumurtalar	497.758.672.058.000	5.980.441
8.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	449.746.217.662.000	5.448.860
9.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	436.618.778.218.000	5.290.385
10.	Sentetik ve suni devamsız lifler	399.424.482.357.000	4.913.589

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1996 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre 23.403.576 dolar artarak 182 milyon doları aşan Lübnan'ın ithalatında ilk sırayı, yaklaşık 39.5 milyon dolarla canlı hayvan satışı elde etmiştir. Bu satışı ise 20.5 milyon dolar ortalama ile tütün ve tütün ürünleri izlerken, demir çelikten yapılmış eşya ve demir çelik satışı ardı ardına sıralanmışlardır. canlı hayvan satışı diğer yıllarda olduğu gibi önemini korurken, özellikle tütün satışındaki artış dikkate değerdir. Bunlar dışında satış değeri olarak öneme sahip ürün ise sebzeler ve yumurtlardır. Bunun dışında ithalatta artık sanayi ve endüstri ürünlerinin payı ağırlık kazanmıştır.

1997 Yılı ithalatı: 30.445.625.913.530TL. 199.641.352 \$

Tablo 4.105. Lübnan'ın 1997 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	5.593.994.319.210	38.844.101
2.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	4.823.595.609.890	30.605.194
3.	Bakır ve bakırdan eşya	2.057.201.947.150	13.676.428
4.	Demir ve çelikten eşya	1.536.197.988.850	10.062.649
5.	Hayvansal menşeli ürünler	1.195.390.246.800	7.573.108
6.	Sentetik ve suni devamsız lifler	1.124.223.727.250	7.249.561
7.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	966.182.949.900	6.768.146
8.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	936.518.322.300	5.970.217
9.	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	857.350.404.370	5.460.921
10.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	852.232.897.220	5.347.148

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1997 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan 1997 yılı ithalat verilerini incelediğimizde toplam ithalatın, Türk lirası olarak 30.4 trilyon, dolar bazında ise 199.6 milyon doların üzerinde olduğu görülmektedir. Dış ticarete büyük öneme sahip olan canlı hayvan satışının 38.8 milyon dolarla ithalatta yine ilk sırada olduğu görülmektedir. Bunu ise son yıllarda; Türkiye'nin ihracatında önemli bir pay alan tütün 30.6 milyon dolarlık satışla izlemektedir. Yine 10 milyon dolar sınırını aşan diğer iki ithalat ürünü ise, bakır ve bakırdan eşyalar ile demir ve çelikten eşyalardır. Bu ürünler dışında hayvansal menşeli ürünler, sentetik lifler, çeşitli makine ve parçalar, kara taşıtları Lübnan'ın Türkiye'den ithal ettiği diğer ürünler arasındadır.

1998 Yılı ithalatı: 41.106.119.402.910TL. 156.127.821 \$

Tablo 4.106. Lübnan'ın 1998 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	3.390.179.535.690	12.837.496
2.	Demir ve çelikten eşya	3.414.125.355.460	12.810.415
3.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	2.593.524.043.360	8.671.338
4.	Bakır ve bakırdan eşya	2.403.664.620.780	8.884.754
5.	Hububat	2.279.574.658.210	8.404.710
6.	Sentetik ve suni devamsız lifler	1.954.109.132.410	7.516.860
7.	Canlı hayvan	1.575.369.874.300	6.919.600
8.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	1.555.863.635.450	6.108.082
9.	Demir çelik	1.513.466.554.970	5.727.487
10.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	1.479.172.974.990	5.564.894

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1998 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan 1998 yılı ithalatı Türk lirası olarak 41 trilyon, Amerikan doları olarak da 156 milyon doları aşmıştır. Ancak dolar bazında bir önceki yıla göre 43.513.531 dolarlık bir azalma söz konusudur. 1998 yılı ithalatında 12.8 milyon dolarlık değerle tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler ilk sırayı almıştır. Geçen seneki listede ikinci sırada yer alan tütün, 1998 yılında 17.767.698 dolarlık bir satış azalmasına rağmen, toplam ithal edilen ürünlerde birinci sırayı elde etmiştir. Tütünü, çok az bir farkla demir ve çelikten üretilen eşyalar izlerken, ortalama 8 milyon dolarlık satışlarla sırasıyla mineral yağ ve yakıtlar, bakır ve bakırdan eşyalar ile hububat ürünleri takip etmiştir. Lübnan'ın ithalatında önemli bir yer tutan canlı hayvan satışı ise 1998 yılında ortalama 31 milyon dolarlık bir azalmayla birlikte 6.9 milyon dolarlık satışla kendisine listede 7. sırada yer bulabilmiştir.

1999 Yılı ithalatı: 66.067.821.505.570 TL. 161.748.814 \$

Tablo 4.107. Lübnan'ın 1999 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	16.934.974.328.605	44.731.879
2.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	8.515.941.394.081	20.209.215
3.	Bakır ve bakırdan eşya	2.696.787.517.830	6.273.881
4.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	1.772.579.400.476	4.081.197
5.	Meyveler	1.741.524.562.646	4.025.249
6.	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	1.624.531.229.903	3.979.320
7.	Demir çelik	1.579.290.938.123	3.944.376
8.	Hububat	1.351.112.133.339	3.570.090
9.	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	1.481.432.830.696	3.442.257
10.	Kakao ve kakao müstahzarları	1.456.722.133.044	3.406.124

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 1999 İSTANBUL

1998 Lübnan İthalatına baktığımızda toplamda Türkiye'den olan ithalatın 66 trilyon Türk lirasını, dolar esas alındığında da 161 milyon doları geçtiği görülmektedir. İthalatta ilk sırayı 44.7 milyon dolarlık meblağ ile mineral yakıt ve yağlar alırken, ikinci sırayı son yıllarda satışını önemli derecede arttıran tütün ve tütün yerine işlenmiş maddelerin aldığı görülmektedir. Bu iki ürünün toplam ithalattaki payı yaklaşık 65 milyon doları bulmaktadır. Bu iki ürünü 6.2 milyon dolarlık satışla bakır ve bakırdan eşyalar izlerken, hemen arkadan ortalama 4 milyon dolarlık satışlarla çeşitli pastacılık ürünleri ile meyveler ve sert kabuklu meyve satışı izlemektedir. Lübnan'ın Türkiye'den ithalatında önemli yer tutan canlı hayvan ithalatı ise 1998 yılında ilk on ürün arasına girememiştir. Bu durumda dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

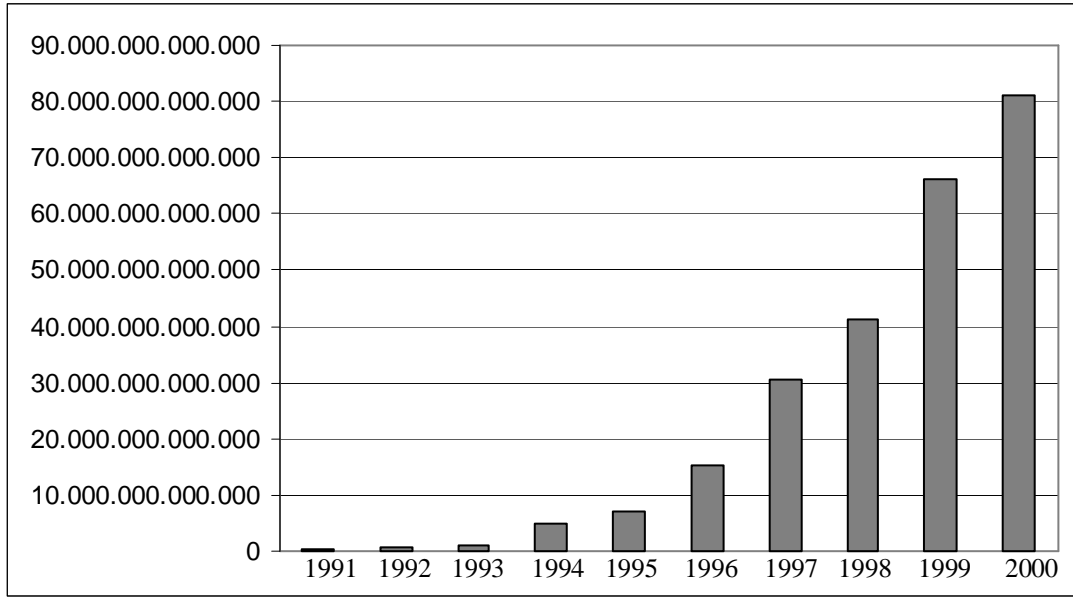
2000 Yılı ithalatı: 81.165.775.365.715 TL. 129.265.357 \$

Tablo 4. 108. Lübnan'ın 2000 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	24.623.609.188.748	39.260.618
2.	Bakır ve bakırdan eşya	4.155.431.138.973	6.571.346
3.	Demir ve çelik	3.788.877.204.840	6.000.258
4.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	2.961.675.632.328	4.743.968
5.	Sentetik ve suni filamentler	2.906.579.626.795	4.578.477
6.	Demir veya çelikten eşya	2.876.015.849.311	4.566.041
7.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	2.699.865.040.469	4.318.581
8.	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	2.592.112.999.715	4.091.501
9.	Kahve, çay, baharat	2.400.993.031.343	3.794.467
10.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	1.961.344.416.787	3.169.161

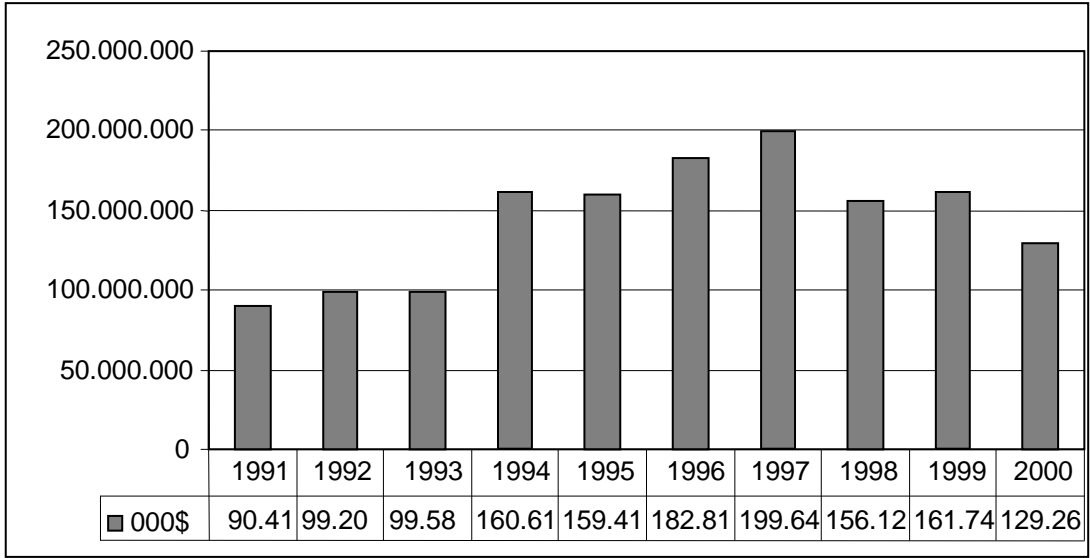
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2000 İSTANBUL

2000 yılına gelindiğinde Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatında yaklaşık 32.5 milyon dolarlık bir düşüş gözlemlenmektedir. Lübnan'ın 2000 yılı itibariyle Türkiye'den olan ithalatı Türk lirasında 81.165.775.365.715 TL. Amerikan dolarında ise 129.265.357 \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu ithalatta tütün ürünleri 39 milyon dolarlık satışla ilk sırayı alırken, bunu bakırdan yapılmış eşyalar ve demir çelik ürünleri ortalama 6 milyon dolarlık satışlarla izlemiştir. Genel olarak ithalat tablosunu incelediğimizde tütün ürünleri dışında tarımsal ve hayvansal ağırlıklı ürünlerin kendilerine yukarı sıralarda yer bulamadığı görülürken, sanayi ve endüstriyel ürünlerin satış rakamlarının bu ürünleri geçtiği görülmektedir.

Şekil 4.17. 1991- 2000 Yılları Arası Lübnan'ın Türkiye'ye Olan ihracat grafiği TL.

Lübnan'ın 1991 – 2000 yılları arası Türkiye'den olan ithalatının verileri incelendiğinde; ithalatının 1993 yılına kadar durgun bir seviyede ilerlediği görülürken, 1993 yılından sonra 1994 yılı itibariyle bir artışın başladığı görülmektedir. Bu artış, hızını kesmeyerek ilerleyen yıllarda da devam etmiş ve 2000 yılında 81 trilyon Türk lirasını aşmıştır. 10 yıllık bu periyot incelendiğinde öne çıkan belli başı üç ürün dikkat çekmektedir. Bunlar canlı hayvan, demir çelik ve tütündür.

Şekil 4.18. 1991- 2000 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği
\$

Lübnan'ın 1991 – 2000 yılları arası Türkiye'den olan ithalatına Amerikan doları cinsinden incelediğimizde, yine ithalatta yıllar itibariyle belirli bir artışın olduğu görülmekle beraber, bu artış istikrarlı değildir. Yine Türk lirası olarak ithalatta olduğu gibi, 1993 yılına göre nispeten durgun olan ithalat, 1994 yılı itibariyle bir turmanış göstermiş (ortalama 60 milyon dolar), 1995 yılında çok hafif bir gerileme gösterdikten sonra 1997 yılına kadar yine bir çıkış yakalamıştır. Ancak 1998 yılında yaklaşık 43.5 milyon dolar kadar (Bu rakam Türkiye – Lübnan ticareti açısından önemli bir tutar teşkil etmektedir.) bir azalma meydana gelmiştir. Bu azalma göreceli olarak devam etmiş ve 2000 yılında toplam ithalat Amerikan doları esas alındığında 129.2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu yüzden de ithalat dengesi incelenirken, hem Türk lirası hem de amerikan dolarının esas alınması daha doğru sonuçlar vermesi açısından büyük önem arz etmektedir.

4.1.2.7. 2001 - 2004 Yılları Arasındaki İthalat

2001 Yılı ithalatı:230.202.314.000.000 TL. 183.880.319 \$

Tablo 4.108. Lübnan'ın 2001 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Canlı hayvan	52.269.190.000.000	38.449.514
2.	Tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler	19.700.206.000.000	18.456.946
3.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	8.621.288.000.000	8.121.116
4.	Elektrikli makine ve cihazlar	8.690.715.000.000	6.932.582
5.	Demir ve çelik	7.673.828.000.000	6.203.624
6.	Bakır ve bakırdan eşya	7.301.403.000.000	6.105.195
7.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	7.068.099.000.000	5.688.719
8.	Meyveler	7.379.806.000.000	5.675.067
9.	Demir veya çelikten eşya	6.750.699.000.000	5.276.871
10.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	6.624.543.000.000	4.975.706

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2001 İSTANBUL

Lübnan'ın Türkiye'den olan 2001 yılı ithalatı 2000 yılına oranla 54.6 milyon dolar civarında bir artışla 183.880.319 Amerikan doları şeklinde gerçekleşmiştir. Bunun Türk lirası olarak da karşılığı 230.202.314.000.000 Türk lirası şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu yüksek ithalatta ilk sırayı, Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında önemli yere sahip olan canlı hayvanlar almıştır. 2001 yılı canlı hayvan satışı 38.4 milyon doları aşmıştır. Bunu ise son yıllarda Lübnan'ın dış alımında önem kazanan tütün ve tütün yerine işlenmiş maddeler 18.4 milyon dolarla izlemiştir. İthalatta üçüncü sırayı ise çeşitli mineral yağ ve yakıtlar almıştır. Bunların da toplam satış değeri 8 milyon doları aşmıştır. Türkiye'nin Lübnan'a ihraç ettiği ilk on ürün incelendiğinde bunlardan sadece dördünün, tarımsal ve hayvansal ürünler olduğu gerisinin ise sanayi ve endüstriyel ürünler olduğu görülmektedir. Bu yıllar içinde Türkiye'nin gelişimine işaret etmesi açısından dikkate değer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

2002 Yılı ithalatı: 284.146.930.000 TL. 187.338.865 \$

Tablo 4.109. Lübnan'ın 2002 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar	71.111.597.000.000	47.729.284
2.	Canlı hayvan	42.194.052.000.000	26.871.736
3.	Kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar	11.479.682.000.000	7.596.781
4.	Pastacılık ürünleri(un, nişasta vb.)	8.713.059.000.000	5.636.628
5.	Plastikler ve mamulleri	8.377.389.000.000	5.502.555
6.	Tabii veya kültür inciler, kıymetli, yarı kıymetli taşl.	8.197.876.000.000	5.382.120
7.	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler	8.189.478.000.000	5.289.628
8.	Demir veya çelikten eşya	8.051.028.000.000	5.223.421
9.	Demir ve çelik	7.106.179.000.000	4.787.241
10.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	7.192.127.000.000	4.765.800

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2002 İSTANBUL

2002 yılında Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı Türk lirası esas alındığında 284.146.930.000.000 TL.'yi, Amerikan doları olarak bakıldığında da 187.338.865 \$ bulmuştur. Bu satışlarda mineral yağlar ve yakıtlar, 47.7 milyon dolarlık satışla birinci sırayı alırken, canlı hayvan satışı 26.8 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Özellikle canlı hayvan ihracatında büyük bir düşüş yaşanmıştır. Bunun sebebi olarak da; Türk lirasının değerlenmesi karşında Lübnanlı canlı hayvan tüccarlarının kalite olarak aynı gördükleri Suriye canlı hayvan pazarına yönelmesi gösterilebilir. Bu iki ürünü ise 7.5 milyon dolarlık satışla çeşitli makineler ve mekanik cihazlar izlemiştir. Pastacılık ürünleri, plastik ürünleri, kıymetli taşlar, motorlu kara taşıtları, demir ve çelikten eşyalarda 2001 yılı ihracatında toplamda ortalama 27 milyon doları aşan satış rakamlarına ulaşmışlardır.

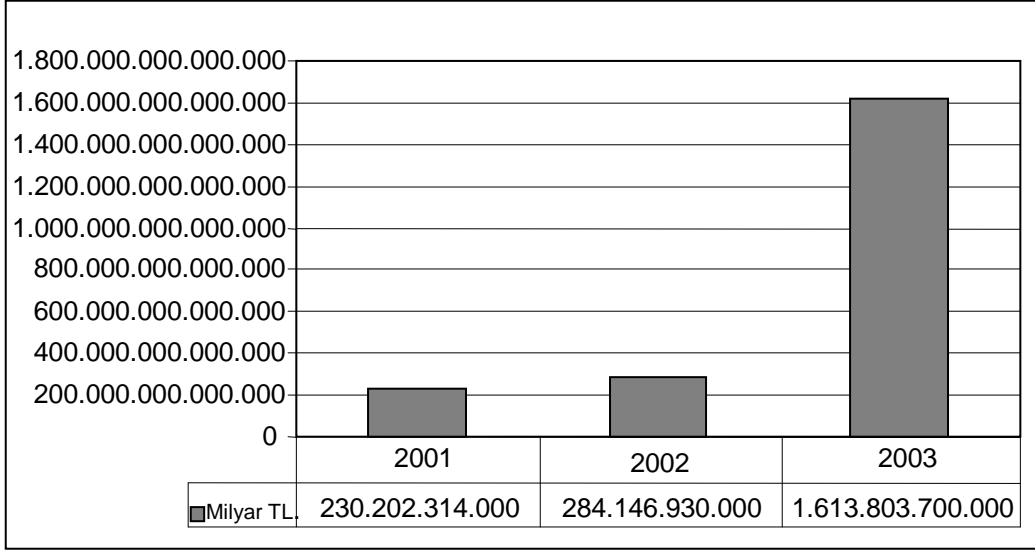
2003 Yılı ithalatı:1.613.803.700.000 TL. 234.137.000 \$

Tablo 4.110. Lübnan'ın 2003 yılı itibariyle ithal ettiği başlıca ürünler TL. / \$

1.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar (benzin)	1.493.068.000.000	86.983.000
2.	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	20.818.200.000	12.246.000
3.	Elektrikli olmayan makinalar ve parçaları	16.666.800.000	9.804.000
4.	Demir-çelikten eşya	13.596.600.000	7.998.000
5.	Balık, kabuklu hayvan, yumuşakça ve diğer	12.789.100.000	7.523.000
6.	Motorlu kara taşıtları, bunların aksam ve parçaları	12.617.400.000	7.422.000
7.	Esasını un hububat nişasta süt teşkil eden müsth.	12.146.500.000	7.145.000
8.	Örme giyim eşyası ve aksesuarları	11.463.100.000	6.743.000
9.	Plastik ve plastikten mamül ürünler	11.148.600.000	6.558.000
10.	Sentetik ve suni devamsız lifler	9.489.400.000	5.582.000

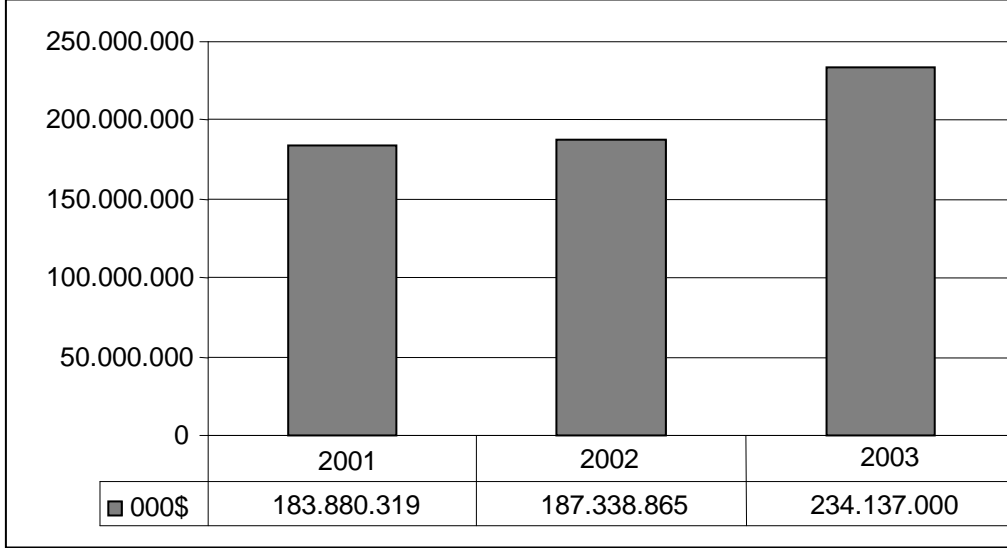
Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET YILLIK RAPORU 2003 İSTANBUL

Bir önceki yıla göre ortalama 47 milyon Amerikan doları artan ihracatta ilk sırayı 87 milyon dolara yaklaşan değeriyle mineral yakıt ve yağlar alırken, bunu 12.2. milyon dolarlık satışla örülmemiş giyim eşyaları ve 9.8 milyon dolarla elektrikli olmayan makineler izlemektedir. 2002 yılında ihracatta kendisine ikinci sırada yer bulan canlı hayvan satışı ise 2003 yılında ilk on üün içine girememiştir. Liste incelendiğinde ihracatta ağırlığın endüstriyel ürünlerde olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 4.19. 2001- 2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği TL.

Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı incelendiğinde özellikle 2003 yılında Türk lirası olarak büyük bir çıkış yakalandığı görülmektedir. Bu çıkışta Türk Lirasının aynı yıl içinde dolar karşısında yüksek değer kaybetmesi önemli bir rol oynarken artan ihracat ve ürün çeşitliliği de göz ardı edilememesi gereken bir noktadır. Kur farkı her ne kadar dengeleri değiştirse de uzun zamandan beri Türk sanayisindeki gelişmeler ve bu alandaki ihracat da beraberinde yüksek ihracat değerlerini getirmiştir. Hayvansal ve tarımsal ürünlerin ihracattaki payı giderek azalırken endüstriyel ürünlerin payı hızla artmıştır.

Şekil 4.20. 2001-2003 Yılları arası Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracat grafiği \$

Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatının, Amerikan doları olarak verilerini incelediğimizde 2003 yılındaki çıkış hemen dikkati çekmektedir. Bu da Türk lirasındaki değer kaybına rağmen ihracatın belirgin bir şekilde arttığına en güzel kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. 2003 yılında yapılan ihracat 2001 yılına oranla ortalama 50 milyon dolar artış göstermiştir ki bu iki ülke arasındaki ticaret hacmi incelendiğinde kayda değer bir artış olarak göze çarpmaktadır. Bu artışta sanayi ürünlerinin giderek tarım ve hayvancılık ürünlerini yerini alması ve daha yüksek gelir getirmesi önemli rol oynamıştır.

4.2. YILLARA GÖRE LÜBNAN – TÜRKİYE ARASINDAKİ DIŞ TİCARET HACMİ VE DENGESİ

4.2.1. 1948-1950 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi

Lübnan Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1948 yılından 1950 yılı sonuna kadar olan Türkiye ve Lübnan ticari ilişkileri incelendiğinde, iki ülke arasında dış ticaret hacminin sürekli olarak arttığı gözlemlenmektedir. Ancak bu artış, rakamsal olarak incelendiğinde ticari dengenin Türkiye lehine olduğu görülmektedir. 1950 yılı itibariyle Lübnan – Türkiye ticaret hacmi 9028 Türk lirasına ulaşmış, Lübnan'ın Türkiye ile olan dış ticaret dengesinde ise 7536 TL. açık oluşmuştur.

Tablo 4.111. 1948-1950 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1948	1949	1950
İthalat (Lübnan)	2.611.000	4.704.000 T	8.282.000
İhracat (Lübnan)	49.000	101.000	746.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	2.260.000	4.805.000	9.028.000
Denge (Lübnan)	-2.562.000	- 4.603.000	-7.536.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1948, 1949, 1950 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.2. 1951-1955 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi

1951 – 1955 yılları arası Lübnan – Türkiye ticari ilişkileri incelendiğinde 1950 yılında 9.028.000 Türk lirası olan dış ticaret hacminin, 1951 yılında iki misli artarak 18.676.000 Türk lirası seviyesine ulaştığı görülmektedir. 1948 yılından beri sürekli artış gösteren ticaret hacminin, 1952 yılında yüksek bir düşüş yaşadığı gözlenirken, ertesi yıl tekrar yükseldiği, ardından tekrar düşüşe geçtiği görülmektedir. Bu denli çıkış ve düşüşlerin fazla olmasını, iki ülke ekonomik yapılarının da o zamanlar itibariyle krizlere, dış olaylara karşı sağlam bir dinamiğe sahip olamamaları ile bölgedeki istikrar sorunlarına bağlamak mümkündür. 1955 yılı itibariyle gelinen iki ülke arasındaki ticaret hacmi 8.384.000 Türk lirasıdır. Ticaret dengesinde ise Lübnan aleyhine olan denge devam etmekte olup, - 2.362.000 TL. olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.112. 1951-1955 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1951	1952	1953	1954	1955
İthalat (Lübnan)	17.470.000	7.766.000	18.461.000	7.126.000	4.373.000
İhracat (Lübnan)	1.206.000	1.073.000	617.000	1.328.000	2.011.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	18.676.000	8.839.000	19.078.000	8.454.000	8.384.000
Denge (Lübnan)	- 16.264.000	-6.693.000	-17.844.000	-5.798.000	-2.362.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1951, 1952, 1953, 1954, 1955 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.3. 1956-1960 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi

1956 yılında bir önceki yıla göre düşüş gösteren ve Lübnan – Türkiye ticari ilişkileri özellikle 1959 yılı itibariyle büyük bir sıçrama yapmış ve toplam ticaret hacmi 38 milyon Türk lirasını aşmış bu artış 1960 yılında devam ederek ortalama 96.7 milyon Türk lirasına ulaşmıştır. Özellikle 1960 yılında Türkiye'nin Lübnan'a olan 96.6 milyon dolarlık ihracatı neredeyse toplam hacmin tamamını sağlarken, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı son yılların en düşük seviyesine 101 bin Türk lirasına kadar düşmüştür. Bu düşüş Lübnan'ın dış ticaret açığının da artmasına yol açmıştır. Bu düşüşe, 1960 yılında meydana gelen Arap – İsrail savaşı'nın ve öncesindeki gerginliğinin etki ettiği söylenebilir.

Tablo 4.113. 1956-1960 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1956	1957	1958	1959	1960
İthalat (Lübnan)	4.967.000	4.984.000	8.225.000	38.515.000.	96.642.000
İhracat (Lübnan)	272.000	323.000	130.000	151.000	101.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	5.239.000	5.307.000	8.355.000	38.666.000	96.743.000
Denge (Lübnan)	-4.695.000	-4.661.000	- 8.095.000	-38.364.000	-96.541.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1956, 1957, 1958, 1959, 1960 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.4. 1961-1965 Yılları arası dış ticaret hacmi ve dış ticaret dengesi

1961 yılından itibaren, Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatındaki durgunluğu üzerinden attığı gözlenirken, Türkiye'nin de Lübnan'a olan ihracatını katlayarak arttırdığı görülmektedir. 1961 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 221 milyon Türk lirasını geçerek o zamana kadar ki en büyük rakama ulaşırken, daha sonraki zaman periyodunda bu rakam yakalanamamıştır. İstikrarsız bir grafik çizen dış ticaret hacmi 1965 yılı itibariyle 203.872.000 Türk lirası olarak gerçekleşmiştir. Buradaki dikkat çeken en önemli husus, 1961 yılından itibaren Türkiye'nin ihracat rakamlarında 1965 yılına kadar sürekli bir azalış söz konusuysen, tersine Lübnan'ın ihracatının (1965 yılı dahil) sürekli olarak artış göstermesidir. Bu artış 1965 yılı itibariyle 14 milyon Türk Lirasını aşmıştır ki bu rakam Lübnan'ın o zamana kadarki Türkiye'ye olan ihracatında en yüksek meblağı oluşturmuştur.

Tablo 4.114. 1961-1965 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1961	1962	1963	1964	1965
İthalat (Lübnan)	219.553.000	179.508.000	166.042.000	159.067.000	189.739.000
İhracat (Lübnan)	1.825.000.	2.667.000	3.033.000	4.942.000	14.133.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	221.378.000	182.175.000	169.075.000	164.009.000	203.872.000
Denge (Lübnan)	-217.728.000	-176.841.000	-163.009.000	-154.125.000	-175.606.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1961, 1962, 1963, 1964, 1965 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.5. 1966-1970 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL..

1965 yılındaki yüksek ticaret hacminden sonra, 1966 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacminde bir daralma meydana gelmiş ve 172.5 milyon Türk lirası civarında bir dış ticaret hacmi meydana gelmiştir. 1966 – 1970 yılları arası ticaret hacmi incelendiğinde bölgedeki istikrarsızlığın ikili ticari ilişkilere de yansıdığı ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki Lübnan ve Türkiye arasında 1966 ve 1967 yılları arasında düşüş gösteren dış ticaret hacmi, 1968 yılında yüksek bir artışla 254 milyon

Türk lirasına ulaşmış; ancak sonraki yıl tekrar düşüş göstererek 206 milyon Türk lirası civarına gerilemiştir. 1970 yılında ise yaklaşık 186 milyon dolarlık bir artışla 392.922.000 Türk lirasına ulaşmıştır.

Tablo 4.115. 1966-1970 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1966	1967	1968	1969	1970
İthalat (Lübnan)	159.296.000	165.755.000	208.490.000	162.540.000	333.831.000
İhracat (Lübnan)	13.301.000	4.172.000	45.639.000	44.448.000	59.091.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	172.597.000	169.927.000	254.129.000	206.988.000	392.922.000
Denge (Lübnan)	-145.995.000	-161583.000	-162.851.000	-118.092.000	-274.740.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1966, 1967, 1968, 1969, 1970 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.6. 1971-1975 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL.

1970 yılı ile birlikte yükselişe geçen Türk –Lübnan ticari ilişkileri bu seyrini 1971 yılında da sürdürmüş ve iki ülke arasındaki toplam dış ticaret hacmi 691 milyon Türk lirasını aşmıştır. İki ülke arasındaki ticari artış 1973 yılında o zamana kadar ki en yüksek seviyesine ulaşmış ve 2.428.127.000 TL. olmuştur. 1973 yılında bu kadar yüksek bir ticaret hacmine erişilmesinin sebebi, ilk defa Lübnan'ın Türkiye'ye ithalatına yakın oranda ihracat yapmasıdır(1 milyar Türk lirasının üzerinde). 1971 ve 1975 arası ticari hacme bakıldığında iki ülke arasındaki en düşük ticaret hacmine 1972 yılında rastlanmaktadır. Bunun sebebi olarak da hem Lübnan'ın hem Türkiye'nin dış alım ve satımında azalan talepleri olarak gösterilebilir. Yine bölgede o zaman ortaya çıkan petrol krizi ve Türkiye'nin Kıbrıs'a yapmış olduğu barış hareketinden dolayı ağır bir ambargoya maruz kalması gibi sebepler göz önüne getirildiğinde ortaya çıkan tablo azımsanmayacak değerdedir.

4.2.6. Tablo 4.116. 1971-1975 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1971	1972	1973	1974	1975
İthalat (Lübnan)	616.263.000	526.550.000	1.423.203.000	1.519.022.000	954.944.000
İhracat (Lübnan)	75.619.000	336.531.000	1.004.924.000	431.916.000	339.183.000
Hacim (Lübnan Türkiye)	691.882.000	863.081.000	2.428.127.000	1.950.938.000	1.294.127.000
Denge (Lübnan)	-540.617.000	-190.019.000	-418.306.000	-1.087.106.000	-615.761.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1971, 1972, 1973, 1974, 1975 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.7. 1976-1980 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL.

1976 ve 1980 yılları arasındaki Lübnan Türkiye ticaret ilişkilerine ilişkin rakamlar incelendiğinde 1976 yılında 961 milyon Türk lirasını geçen bir dış ticaret hacmi mevcut iken, bir sonraki yıl bu rakamın sert bir düşüşle 380 milyon Türk lirası dolaylarına düştüğü görülmektedir. Fakat daha sonradan dış ticaret hacminin giderek yükseldiği ve 1980 yılında 6.7 milyar Türk lirasını aştığı görülmektedir. Özellikle 1970 ve 1980 arası iki büyük petrol krizinin çıktığı da göz önüne alınırsa iki ülke arasında bu denli yüksek bir dış ticaret hacmine ulaşılması dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. 1976 ve 1980 yıllarına kadar ki döneme baktığımızda diğer yıllarda olduğu gibi iki ülke arasındaki ticarete hep Lübnan ekonomisinde ihracatın ithalatı karşılama oranının yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu dengenin birbirine en çok yaklaştığı yıl ise 1978 yılı olarak karşımıza çıkmaktadır. O sene Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatı 503.642.000 TL. olurken, Türkiye'ye olan ihracatı ise 401.883.000 TL. olarak gerçekleşmiş ve Lübnan'ın açığı -101.759.000 TL. gibi bir değerde kalmıştır. Bu rakam 1960 yılından sonraki iki ülke ticaretinde Lübnan ekonomisinin verdiği en az açık olması bakımından da dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.117. 1976-1980 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1976	1977	1978	1979	1980
İthalat (Lübnan)	860.836.000	314.005.000	503.642.000	927.037.000	5.722.313.000
İhracat (Lübnan)	101.072.000	66.501.000	401.883.000	270.723.000	1.046.620.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	961.908.000	380.506.000	905.525.000	1.197.760.000	6.768.933.000
Denge (Lübnan)	-759.764.000	-247.504.000	-101.759.000	-656.314.000	-4.675.693.000

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1976, 1977, 1978, 1979, 1980 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.8. 1981-1985 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL. / \$

Lübnan ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerde 1981 ve 1985 yılına kadarki dönemleri incelendiğinde, Türkiye açısından 1984 yılına kadar yükselen bir ihracat grafiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle 1983 yılında Lübnan'a olan ihracat 120 bin doları aşmıştır; ancak bu yıldan sonra bir düşüş de göze çarpmaktadır. Her ne kadar bu düşüş Türk lirası olarak bakıldığında da göze çarpmasa da dolar cinsinden bu ihracat değerleri incelendiğinde düşüş net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Aradaki fark Türk lirasının Amerikan doları karşındaki değer kaybının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Lübnan açısından bakıldığında ise Türkiye'ye olan ihracat istikrarsız bir grafik çizmektedir. Şöyle ki 1983 yılında düşen ihracat bir sonraki yıl çıkış göstermiş fakat bir sonraki yıl olan 1985 yılında ise son beş yılın en düşük seviye si olan 1.096 dolara kadar gerilemiştir. İki ülkeyarasındaki dış ticaret hacmi ise Türkiye'nin azalan ihracatına bağlı olarak 1983 yılından sonra düşüşe geçmiş ve 1985 yılında toplam dış ticaret hacmi Türk lirası esas alındığında 46.7 milyar lira, Amerikan doları esas alındığında ise 87.5 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.118. 1981-1985 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1981	1982	1983	1984	1985
İthalat (Lübnan)	9.884.468 85.472.	18.150.851 111.586	27.013.310 120.030	37.139.993 102.625	46.149.620 86.448
İhracat (Lübnan)	358.894 3.169	462.147 2.918	337.997 1.511	953.569 2.386	570.065 1.096
Hacim (Lübnan - Türkiye)	10.243.362 88.641	18.612.998 114.504	27.351.307 121.541	38.093.562 105.011	46.719.685 87.544
Denge (Lübnan)	- 9.525.574 - 82.303	- 17.688.704 -108.668	-26.675.313 -118.519	-36.486.424 -100.239	-45.579.555 -85.352

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1981, 1982, 1983, 1984 ,1985 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.9. 1986-1990 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL./ \$

Yukarıda verilen Türkiye – Lübnan arasındaki 1986 ve 1990 yılları arasındaki ticari istatistikler incelendiğinde ticaret hacminin 1988 yılına kadar yükseliş gösterdiğini ve 1987 yılında yaklaşık 150 bin Amerikan doları civarında gerçekleştiği görülür, ancak 1988 yılı itibariyle bu hacim düşüş göstermeye başlamıştır. 1990 yılına gelindiğinde iki ülke arasındaki toplam dış ticaret hacmi son yılların en düşük seviyesine yaklaşık 57 milyon Amerikan dolarına kadar düşmüştür. Bunda özellikle 1990 yılında bu kadar düşüş yaşanmasında, o yıl meydana gelen ve bölgedeki ülkeleri özellikle de Türkiye’yi olumsuz etkileyen Körfez Savaşı’nın da etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Lübnan’ın Türkiye’ye olan ihracatına baktığımızda ise; genel olarak ticaretin eş zamanlı olarak yükseldiği ve azaldığı görülürken, 1990 yılında ise tersi bir durumun ortaya çıktığı görülür. Bu yılda Türkiye’nin Lübnan’a olan ihracatı sert bir düşüş gösterirken, Lübnan’ın Türkiye’ye olan ihracatı ise ortalama 3 kat artarak 2 milyon Amerikan dolarını geçmiştir. Bu dönemde iki ülke arasındaki dış ticaret açığı da en düşük seviyeye yukarıdaki değerler sebebiyle 1990 yılında inmiştir.

Tablo 4.119. 1986-1990 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

.Yıllar	1986	1987	1988	1989	1990
İthalat (Lübnan)	88.678.136 135.992	132.571.419 149.823	129.446.858 88.530	163.739 76.972	133.421.856 50.666
İhracat (Lübnan)	4.150.883 5.942	6.617.734 7.663	4.851.193 3.401	5.457.270 2.555	16.674.384 6.283
Hacim (Lübnan Türkiye)	92.829.019 141.934	139.189.153 157.486	134.298.051 91.931	169.196.880 79.527	150.096.241 56.950
Denge (Lübnan)	- 84.527.303 -130.050	- 125.953.685 - 142.160	-124.595.665 -85.129	-158.282.340 -74.417	- 116.747. 856 -44.382

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1986, 1987, 1988, 1989, 1990 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.10. 1991-1995 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL. /\$

1990 yıllara geldiğimizde iki ülke arasında artık belirli bir ticaret hacminin üstüne çıkıldığı görülmektedir. Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı 1994 yılına kadar 100 milyon dolar barajını zorlarken, 1994 yılında bu barajı fazlasıyla (160 milyon dolar) geçmiştir. 1995 yılında da bu çıkışı devam ettirmiş ve ihracat rakamını yaklaşık 160 milyon dolar seviyesinde korumuştur. Lübnan açısından bakıldığında ise yine 1994 yılından sonra bir çıkış göze çarpmakta olup Türkiye'ye olan ihracat ilk olarak 1994 yılında 6.8 milyon Amerikan dolarını ardından da 1995 yılında 19.9 Amerikan dolarını geçmiştir. İki ülke arasında neredeyse paralel giden yükseliş ve inişlere rağmen Lübnan'ın dış ticaret açığındaki değişimler daha çok Türkiye'nin o yıllarda yaptığı ithalat ve ihracatın yükseklğine paralel olarak değişim göstermektedir. 1995 yılı esas alındığında diğer yıllarda olduğu gibi iki ülke dış ticaretinde Lübnan açık vermiş ve bu açık 139.442.109 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir.

Tablo 4.120 1991-1995 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1991	1992	1993	1994	1995
İthalat (Lübnan)	397.645.662 90.413.337	686.605.692 99.201.528	1.134.314.064 99.581.362	4.926.086.571 160.611.593	7.257.861.813 159.410.742
İhracat (Lübnan)	26.829.740 6.482.466	31.428.965 4.676.226	75.694.909 6.575.682	219.988.336 6.851.283	908.000.556 19.968.633
Hacim (Lübnan Türkiye)	424.775.403 96.895.803	718.034.657 103.877.754	1.210.008.973 106.157.044	5.146.074.907 167.462.876	8.165.862.369 179.379.375
Denge (Lübnan)	- 370.815.921 - 83.930.871	-655.176.727 -94.525.302	1.058.619.155 -93.005.680	4.706.098.235 -153.760.310	-6.349.861.257 - 139.442.109

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1991, 1992, 1993, 1994 ,1995 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.11. 1996-2000 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL. / \$

1994 yılından itibaren hızlı bir çıkış yakalayan Türkiye Lübnan dış ticaret hacmi bu çıkışını 1998 yılına kadar sürdürmüştür. 1997 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi Türk lirası olarak yaklaşık 36 trilyonu bulurken, Amerikan doları olarak da yaklaşık 235 milyon doları bulmuştur. 1998 yılından itibaren ise dış ticaret hacminde bir azalma başlamıştır. Bunda Lübnan'ın Türkiye'den olan ithalatında ve Türkiye'ye olan ihracatındaki azalmanın etkisi olmuştur. Bu durum 2000 yılında da devam etmiş ve toplam dış ticaret hacmi, o yıl Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatında artış olmasına rağmen 151 milyon Amerikan doları civarında gerçekleşmiştir. 1996 ve 2000 yılları arası ticari ilişkiler incelendiğinde iki ülke açısından da en başarılı yılın 1997 yılı olarak gerçekleştiği söylenebilir. O yıl Lübnan ihracatı 35 milyon doların üzerinde gerçekleşirken, Türkiye'nin ihracatıda yaklaşık 200 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir.

Tablo 4.121. 1996-2000 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	1996	1997	1998	1999	2000
İthalat (Lübnan)	15.142.288 182.814.318	30.445.625.915 199.641.352	41.106.119.402 156.127.821	66.067.821.505 161.748.814	81.165.775.365 129.265.357
İhracat (Lübnan)	2.188.773.950 27.467.239	5.547.446.331 35.298.792	7.289.114.384 29.021.372	4.693.230.319 11.071.839	13.952.084.600 22.178.051
Hacim (Lübnan Türkiye)	17.331.062.380 210.281.557	35.993.072.247 234.940.144	48.395.233.786 185.149.193	70.761.051.825 172.820.653	95.117.859.966 151.443.408
Denge (Lübnan)	-12.953.514.480 -155.347.079	-24.898.179.584 -164.342.560	-33.817.005.018 -127.106.449	-61.374.591.185 -150.676.975	-67.213.690.765 -107.087.306

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4.2.12. 2001-2003 Yılları Arası Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi TL./\$

Lübnan ile olan dış ticaret hacmi 2001 yılında 260 milyon dolar civarlarında iken 2002 yılında hızlı bir yükselişle 350 milyon dolar sınırına dayanmıştır. Bu tırmanışta hem Türkiye'nin hemde Lübnan'ın birbirlerine olan satışlarının artması önemli bir rol oynamıştır. Meydana gelen bu artış tek taraflı bir ülkenin ticaretinden ziyade iki ülke arasındaki ticaret hacminin gelişmesinden ortaya çıkan bir sonuçtur. Bir sonraki yıl ise Lübnan Türkiye'ye olan ihracatını neredeyse 2 katına çıkarırken, Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı hızlı bir düşüş göstermiş ve 127 milyon dolar civarlarında kalmıştır. Bu durumda ticaret hacminin 2003 yılında bir önceki rakamların gerisinde kalmasına neden olmuştur.

Tablo 4.122. 2001-2003 Yılları arası dış ticaret hacmi TL.

Yıllar	2001	2002	2003
İthalat (Lübnan)	230.202.314.000 183.880.319	284.146.930.000 187.338.865	127.545.997.000 86.687.421.000
İhracat (Lübnan)	31.744.896.000 26.023.808	64.351.705.000 41.921.848	103.827.639.000 69.272.528.000
Hacim (Lübnan - Türkiye)	261.947.210.000 209.904.127	348.498.635.000 229.260.713	231.373.636.000 155.959.949
Denge (Lübnan)	-198.457.418.000 -157.856.511	-219.795.225.000 -145.417.017	-23.718.358.000 - 17.414.893

Kaynak: D.İ.E. DIŞ TİCARET 2001, 2002, 2003 YILLIK RAPORU İSTANBUL

4. 4. 1948-2004 YILLARI ARASINDA LÜBNAN- TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ

1948 yılından itibaren bakıldığında Lübnan ve Türkiye arasındaki ticari ilişki incelendiğinde; her iki ülkeyarasında genel olarak ikili ticaretin bir yükseliş çizgisinde olduğu görülmektedir. Zaman zaman bu yükseliş gerek iki ülkenin de ekonomilerindeki sarsılmalar gerekse bölgedeki savaş ve iç kaşıklıklar sebebiyle(Arap, İsrail Savaşları, İran –Irak Savaşı, Körfez Savaşı, Petrol krizleri vb.) kesintiye uğramıştır. Bu düşüşler zaman zaman sert olsa da çok uzun süreli olmamış ve iki ülke arasındaki ticaret daha sonradan tekrar yükselme ivmesi kazanmıştır. Bu analizde dikkat edilmesi gereken husus; iki ülke arasındaki ticaret hacmidir. Lübnan ile 1948 yılında başlanan ticari ilişkilerde hacim hiçbir zaman Lübnan'ın lehine olmamış, iki ülke ticaretinde Türkiye'nin mal ve hizmetleri her zaman geniş yer tutmuş ve artı

vermiştir. Tersine Lübnan da ise hacim dış ticaret hacmi hep eksi değerler vermiştir. Bazı zamanlar Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatının azalıp, Lübnan'dan olan ithalatının arttığı ender zamanlar da dahi dış ticaret hacmi arasındaki fark büyük bir azalma göstermemiştir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin Lübnan'a ihracatında, tarım ürünlerine kıyasla ekonomik değeri daha yüksek olan sanayi ve endüstriyel ürünler ihraç etmesi de bu aradaki farkın kapanmamasında önemli bir rol oynamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. LÜBNAN – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİNİN EKONOMİK YAPI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

5.1.1. 1998-2003 Yılları İtibariyle Türkiye'nin İthalatında Lübnan'ın Payı

Aşağıdaki tablo incelendiğinde; Lübnan'ın Türkiye'nin toplam ithalatında yıllar itibariyle %1'i bile bulmayan bir değere sahip olduğu görülmektedir. Lübnan'ın 1998 ve 2003 yılları arası itibariyle Türkiye'ye yapmış olduğu toplam ithalat ortalama 178 milyon dolar civarındadır ki bu da diğerülkelerden yapılan ithalatla kıyaslandığında çok küçük bir değer ifade etmektedir. Lübnan'ın toplam ithalat içinde bu kadar az pay almasında ülke ekonomisinin uzun yıllar süren iç savaş sonrasında henüz istenilen seviyeye gelmemesi, ülke içi ve dışı borçlar, yeni yapılanma süreci ve ihracat kalemlerinin az olması da önemli bir etkidir

Tablo 5.1. 1998-2003 Yılları itibariyle Türkiye'nin ithalatında Lübnan'ın payı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Türkiye'nin Toplam İthalatı	45.9 milyar \$	40.6 Milyar \$	54.5 Milyar \$	41.3 Milyar \$	51.5 Milyar \$	69.3 Milyar \$
Lübnan'ın Türkiye'ye İhracatı	29 milyon \$	11 milyon \$	6.9 milyon \$	26 milyon \$	41.9 milyon \$	63.3 milyon \$
Lübnan'ın Türkiye'nin İthalatındaki Toplam Payı	%0.6	%0.03	%0.01	%0.06	%0.08	%0.1

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

5.1.2. 1998-2003 Yılları İtibariyle Türkiye'nin İhracatında Lübnan'ın Payı

Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatı ile Lübnan'ın Türkiye'ye olan ithalatı incelendiğinde arada büyük bir fark hemen göze çarpmaktadır. Lübnan'ın Türkiye'ye bu 1998-2003 yıllarında yaptığı toplam ithalatı neredeyse Türkiye Lübnan'a bir senede gerçekleştirmiştir. Baktığımız zaman Türkiye'nin Lübnan'a bu beş yıl içinde gerçekleştirdiği ithalatın ortalama 1.052 milyar doları bulduğu görülmektedir; ancak son beş yılda dış ülkelere yapılan toplam ihracat değerine bakıldığında bu değer 115 milyar Amerikan dolarını bulmaktadır. Lübnan'a yapılan ihracat bu rakamlarla

kıyaslandığında Lübnan'ın Türkiye toplam ihracatındaki payının bu beş yıllık periyotta yaklaşık %1 gibi çok ufak bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5.2. 1998-2003 Yılları itibariyle Türkiye'nin ihracatında Lübnan'ın payı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Türkiye'nin toplam ihracatı	22 milyar \$	26.5 milyar \$	27.7 milyar \$	31.3 milyar \$	36 milyar \$	47.2 milyar \$
Lübnan'ın Türkiye'den ithalatı	156.1 milyon \$	161.7 milyon \$	129.2 milyon \$	183.8 milyon \$	187.3 milyon \$	234.1 milyon \$
Lübnan'ın Türkiye'nin ihracatında payı	%0.7	%0.6	%0.5	%0.6	%0.5	%0.5

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

5.1.3. 1998-2003 Yılları İtibariyle Lübnan'ın İthalatında Türkiye'nin Payı

Lübnan'ın 1998 – 2003 yılları arası toplam ithalatına baktığımız zaman karşımıza ortalama 40.1 milyar dolarlık bir rakam çıkmaktadır. Türkiye'nin bu beş senelik ithalat değeri toplamındaki payı ise ortalama 1 milyar 52 milyon Amerikan dolarını bulmaktadır. Türkiye'nin Lübnan'ın bu beş senelik periyotta Toplam ithalat içindeki payı %4 civarındagerçekleşmiştir. Bu oran Lübnan'ın Türkiye ticaretindeki payı göz önüne alındığında iyi bir rakam olarak gözüke de, ikili tarihi ilişkiler, coğrafi yakınlık, lojistik, ulaşım kolaylığı, fiyatta rekabet gibi unsurlar dikkate alındığında oldukça düşük bir düzey olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnız dikkat çeken önemli bir husus özellikle 2001 yılı itibariyle yükselişe geçen ihracat oranıdır.(Türkiye açısından) bu oran 2003 yılında 234 milyon doları bulmuş olup bu rakam, Türkiye açısından o zamana kadarki Lübnan'a olan en yüksek ihracat rakamıdır.

Tablo 5.3. 1998-2003 Yılları itibariyle Lübnan'ın ithalatında Türkiye'nin Payı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Lübnan'ın ithalatı	7.0 milyar \$	6.2 milyar \$	6.2 milyar \$	7.2 milyar \$	6.4 milyar \$	7.1 milyar \$
Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı	156.1 milyon \$	161.7 milyon \$	129.2 milyon \$	183.8 milyon \$	187.3 milyon \$	234.1 milyon \$
Türkiye'nin Lübnan ithalatındaki payı	% 2.2	%2.6	%2.0	%2.5	%2.9	%3.3

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

5.1.4. 1998-2003 Yılları İtibariyle Lübnan'ın İhracatında Türkiye'nin Payı

Lübnan'ın 1998 – 2003 yılları arası dış ülkelere yaptığı toplam ihracat Amerikan doları esas alındığında ortalama 5 milyar 566 milyon doları bulmaktadır. Türkiye'nin bu ihracat içindeki yer alan rakamsal payı ise ortalama 178 milyon Amerikan dolarını bulmaktadır. Bu rakam toplam pay içinde oldukça küçük bir dilimi ifade etmektedir. Özellikle 2000 yılında 6,9 milyon Amerikan dolarıyla adeta taban yapan ihracat daha sonraki üç yıllık süreçte bir toparlanma sürecine girmiş ve 2003 yılında 63.3 milyon Amerikan doları seviyesine ulaşmıştır. Bu rakam dahi 2003 yılındaki toplam 1.524 milyar dolarlık ihracatla kıyaslandığında oldukça küçük bir değer ifade etmektedir. Yine de 2002 - 2003 yılı verileri incelendiğinde Türkiye, Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında yedinci, (Bkz. Tablo 1) en çok ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında ise onuncu sırada yer almaktadır.(Bkz. Tablo 2)

Tablo 5.4. 1998-2003 Yılları itibariyle Lübnan'ın ihracatında Türkiye'nin payı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı	716 milyon \$	677 milyon \$	714 milyon \$	889 milyon \$	1.046 milyon \$	1.524 milyon \$
Türkiye'nin Lübnan'dan ithalatı	29 milyon \$	11 milyon \$	6.9 milyon \$	26 milyon \$	41.9 milyon \$	63.3 milyon \$
Türkiye'nin Lübnan ihracatındaki payı	%4.1	%1.6	%0.9	%2.9	%4	%4.2

Kaynak: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

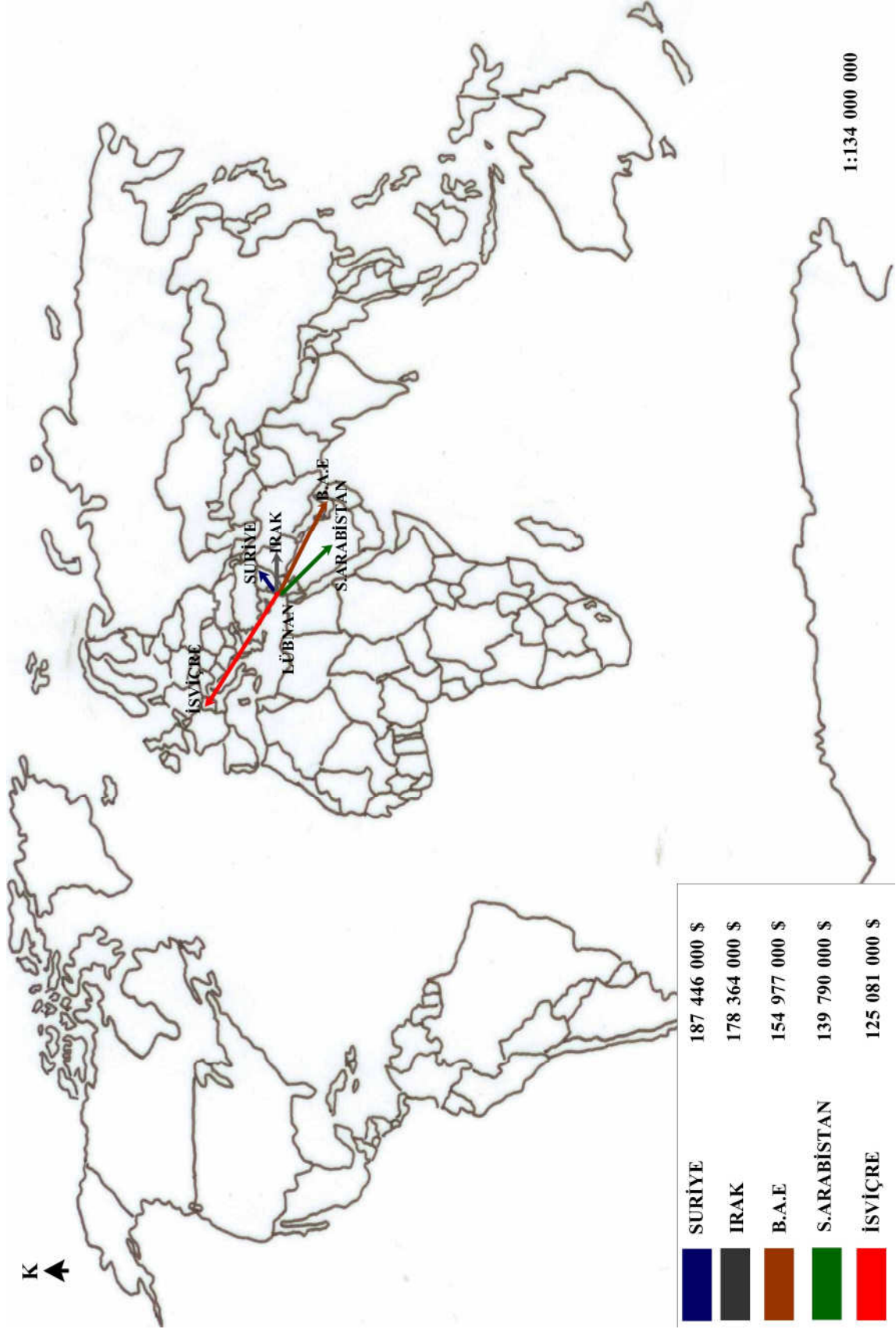
5.1.5. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler

Tablo 5.5. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler (milyon \$)

1	Suriye	187.446
2	Irak	178.364
3	B.A.E.	154.977
4	Suudi Arabistan	139.790
5	İsviçre	125.081
6	Türkiye	121.600
7	Kuveyt	81.183
8	Ürdün	75.211
9	A.B.D.	57.592
10	Mısır	54.574

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/NR/rdonlyres/AC58030B-FA5E-4B88-814C-CFD9EB4AD5B8/0/Exports19962005Fullist.mht>

Lübnan'ın Dünya çapında en çok ihracat yaptığı ilk on ülkeye bakıldığında Türkiye'nin altıncı sırada yer aldığı görülmektedir. Listede ilk sırayı ise Lübnan'ın komşusu Suriye almaktadır. Genellikle Arap ülkelerinin yer aldığı listede İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri de kendilerine sırasıyla 5 ve 9. sıralarda yer bulmuşlardır. Özellikle İsviçre Lübnan için altın ve kuyumculuk sektöründe iyi bir müşteri olarak potansiyelini korumaktadır.

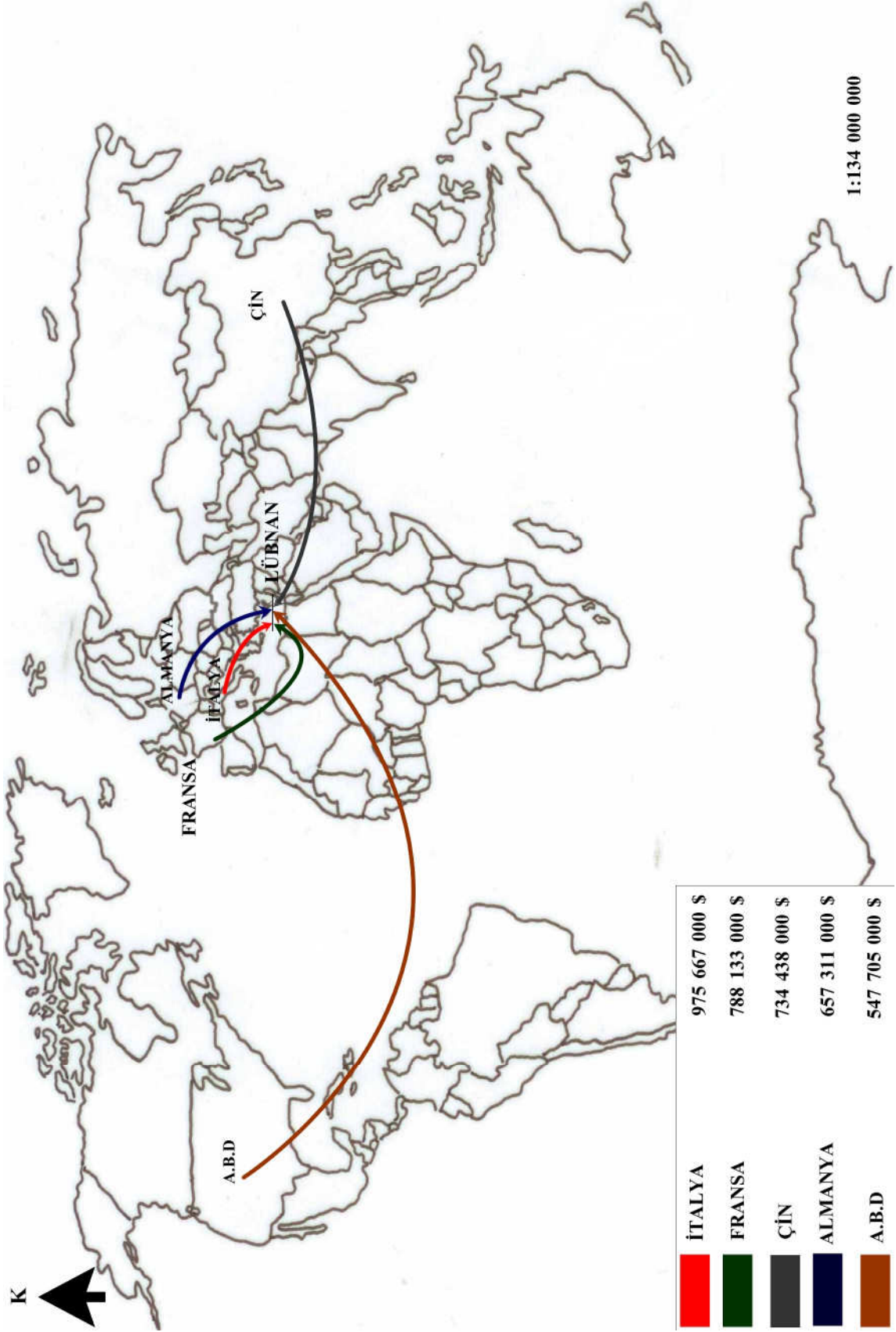
5.1.6. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler

Tablo 5.6. 2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler (milyon \$)

1	İtalya	975.667
2	Fransa	788.133
3	Çin	734.438
4	Almanya	657.311
5	A.B.D.	547.705
6	Rusya Federasyonu	509.080
7	İsviçre	422.312
8	Suudi Arabistan	329.004
9	İngiltere	323.226
10	Japonya	306.951

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/NR/rdonlyres/E91666ED-5F77-4C6C-8F38-FE55ADC013/0/Imports19962005Fullist.mht>

Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ilk on ülke incelendiğinde Türkiye'nin ismine raslanmamaktadır. Her ne kadar Lübnan'ın Türkiye'ye olan ihracatı çok önemli miktarlarda olmasa da bu ülkenin ihracat listesinde ilk on da yer alan Türkiye'nin ithalat listesinde kendine üst sıralarda yer bulamaması dikkat çekicidir. Lübnan'ın ihracat listesinin aksine ithalatta yabancı ülkelerin özellikle Avrupa devletlerinin payının ve sayısının fazlalığı da önemlidir. Yine Uzak Doğu ülkelerinde olan Çin'in Lübnan piyasasında da önemli bir yer edindiği görülmektedir.

2005 yılı itibariyle Lübnan'ın en çok ithalat yaptığı ilk beş ülke

5.1.7. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler

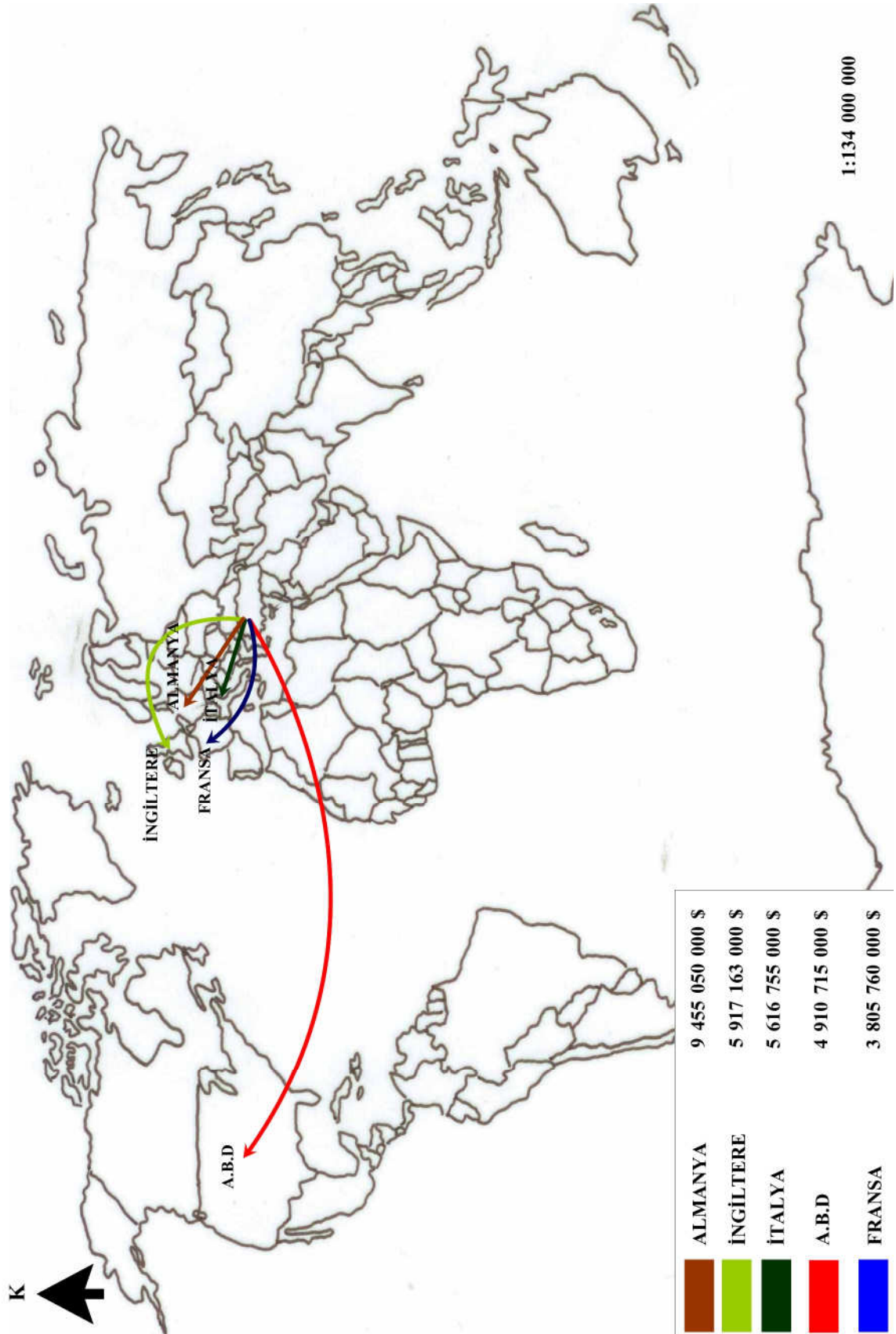
Tablo 5.7. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler

(milyar \$)

1	Almanya	9.455.050
2	İngiltere	5.917.163
3	İtalya	5.616.755
4	A.B.D.	4.910.715
5	Fransa	3.805.760
6	İspanya	3.010.857
7	Irak	2.750.080
8	Hollanda	2.469.582
9	Rusya Federasyonu	2.377.050
10	Romanya	1.785.409

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

Türkiye'nin Dünya çapında ihracat yaptığı ülkeler incelendiğinde ağırlığın Avrupa ülkelerinde olduğu görülmektedir. Özellikle 2. Körfez Savaşı'ndan sonra her açıdan istikrara kavuşamayan Irak'ın ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasında Türkiye önemli bir merkez görevini üstlenmiş, buda artan ihracat rakamlarında kendini göstermiştir. Yine son yıllarda bazı Türk firmalarının vergi kolaylığı ve ucuz iş gücü gibi nedenlerle büyük çapta yatırımlar yaptığı romanya'ya olan ihracat rakamları da bu ülke ile olan ticaret hacminin hızlı bir gelişme içine girdiğini göstermektedir.

5.1.8. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler

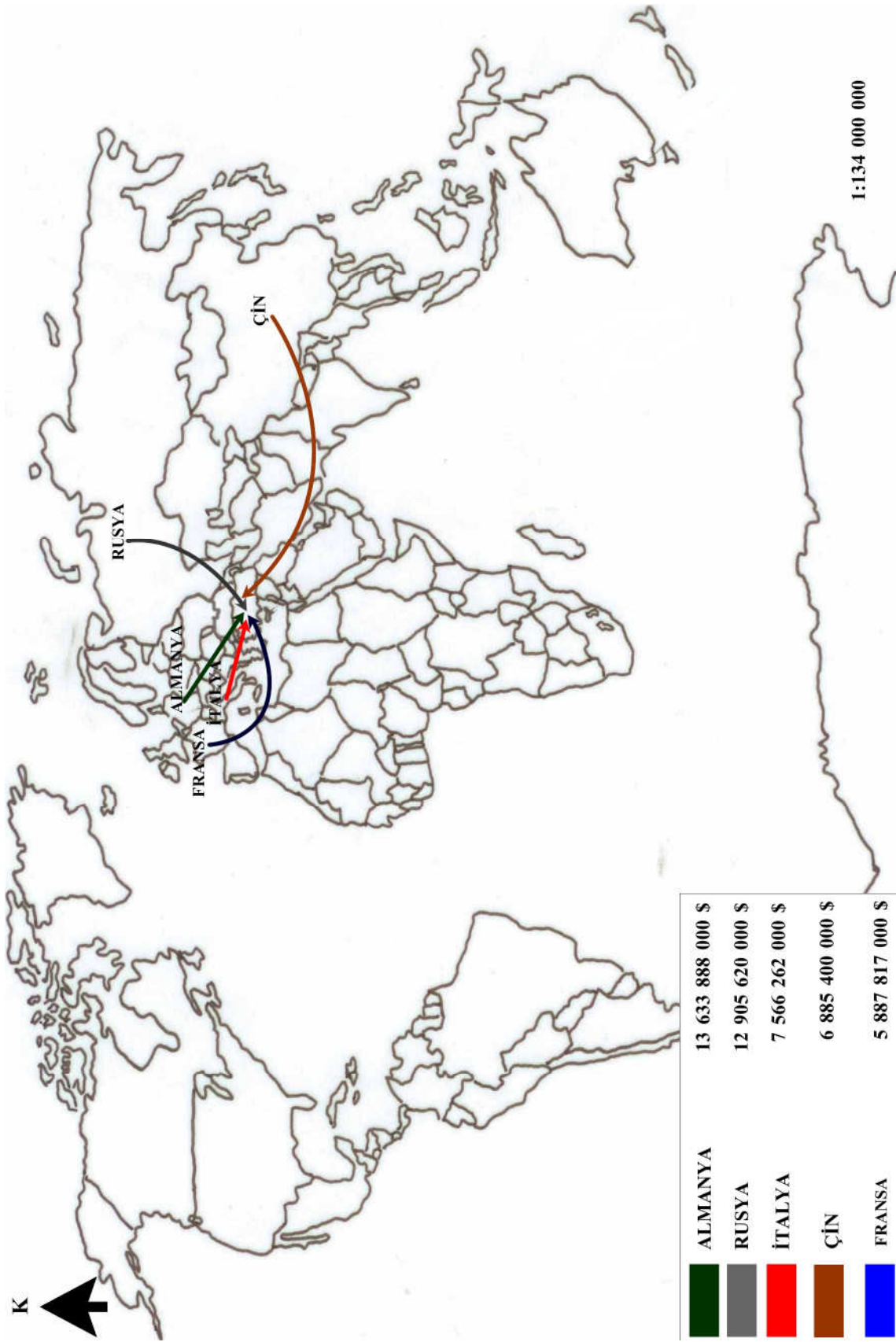
Tablo 5.8. 2005 yılı itibariyle Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler

(milyar \$)

1	Almanya	13.633.888
2	Rusya Federasyonu	12.905.620
3	İtalya	7.566.262
4	Çin	6.885.400
5	Fransa	5.887.817
6	A.B.D.	5.375.548
7	İngiltere	4.695.645
8	İsviçre	4.053.977
9	İspanya	3.555.106
10	Güney Kore	3.485.389

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=512

Türkiye'nin 2005 yılı itibariyle Dünyada en çok ithalat yaptığı ülkeleri incelediğimizde ilk üç sırayı Avrupa ülkelerinin aldığı görülmektedir. Bu ülkelerle olan coğrafi yakınlık ve ikili ilişkiler ile Dünya pazarlarındaki hakimiyetleri göz önüne alındığında bu durum normal olarak karşılanabilir. Burada dikkat çeken durum ise hızla bir Dünya sanayi devi olamaya doğru giden Çin'in Türkiye'nin ithalatında şimdilik kaydıyla almış olduğu 4. lük derecesidir. Tabii ki bu rakamların oluşmasında Çin'in sahip olduğu uzucuz iş gücü sayesinde sağlamış olduğu rekabet avantajı büyük bir rol oynamıştır. Malların kalitesinden ziyade ucuzluğu Türk tüketicisinin yönünün Çin mallarına çevirmesinde başrolü oynamıştır. İlk on ülke içinde yer alan Suudi Arabistan ile olan ticaretimizde geçmiş yıllarda sadece petrol ve petrol ürünleri yelpazesinde yer alırken, son yıllarda bu ülkenin artan petrol gelirlerine bağlı olarak ortaya çıkan yüklü sermayesini dış ülkelerde (özellikle Türkiye ve çevre ülkelerde) Türkiye ile olan ticaretine yeni bir pencere açmıştır. Bu durumda rakamlarda kenidini göstermiştir.

5.2. TÜRKİYE VE LÜBNAN ARASINDA İMZALANAN ANLAŞMALAR

Türkiye ile Lübnan arasında yapılan ikili ticari anlaşmalar şunlardır:

1991 - Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti ile yapılan Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması

1994 - Lübnan-Türk Ortak Karma Ulaştırma Komisyon toplantısı protokolü

1994 – Lübnan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Denizcilik Anlaşması

1995 - Lübnan Cumhuriyeti Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı anlaşması

2002 - Lübnan Ekonomik Forumu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği arasında İş Konseyi'nin kurulmasına karar verildiğine ilişkin anlaşma

Türk-Lübnan İş Konseyi'nin kurulması

ALTINCI BÖLÜM

6.1. TÜRKİYE’NİN DİĞER GÜNEYBATI ASYA (ORTADOĞU) ÜLKELERİ İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin eski seyrine göz attığımızda 1950 ve 1960’lı yıllarda ekonomik olarak fazla bir gelişme yakalanmamıştır. Türkiye ve diğer ortadoğu ülkeleri arasındaki yakın ticari ilişkiler 1970 li yıllarda başlamıştır. 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış harekâtı, bunun ardından uygulanan ambargo, ödemeler dengesinin daha da bozulmasına neden olmuş, hatta ithalatta ve ihracatta önde gelen ülkelerin sıralamaları değişmiştir. 1970 yılları arasında ortalama %25 düzeyinde paya sahip olan Amerika Birleşik Devletleri’nin payı &10’un altına düşerken, özellikle petrol alımlarının gerçekleştirildiği Irak’ın payı ise Amerika Birleşik Devletleri’nin de üzerine çıkarak %11 olmuştur.⁴² 1973 yılından sonra Türkiye bölge ülkelerinden önemli miktarlarda petrol ithal etmeye başlamıştır. 1973 yılında Arap ülkelerinden sadece 207 milyon dolarlık ithalat yapılmışken bu rakam 1977 yılında 1 milyar 78 milyon doları bulmuştur.⁴³

1963’den 1977’ye kadar, en fazla “güç üreten makine ve araçlar” mal grubunda yer alan mallar ithal edilirken, bu tarihten sonra “petrol ve petrolden elde edilen ürünler” önde gelmiştir. 1980 yılında bu mal grubu toplam ithalatın hemen hemen yarısını oluşturuyordu.⁴⁴

Günümüzde de en önemli ithal kalemi olarak petrol ve petrol ürünleri gelirken ithalat ve ihracat farklı alanlarda da kendini göstermiştir. Türkiye’nin başlıca ticaret yaptığı Güneybatı Asya ülkeleri olarak karşımıza Suudi Arabistan, İran, Irak, İsrail olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴² AVCI Sedat, 1995- 2 İ.Ü. Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler Edebiyat Fakültesi tarih Dergisi 1995 – 2000 Prof. dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı s. 54

⁴³ ROBBİNS Philip , Turkey and The Middle East, The Royal Institute of International Affairs Chatham House papers, New York USA. s. 101

⁴⁴ AVCI Sedat, 1995- 2 İ.Ü. Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler Edebiyat Fakültesi tarih Dergisi 1995 – 2000 a.g.e. s. 54

**Tablo 6.1. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2001 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	144 049	127 231	271 280	16 818
Azerbaycan	225 214	78 075	303 289	147 139
K.K.T.C.	200 974	7 065	208 039	193 909
Suriye	281 141	463 476	744 617	- 182 335
İran	360 536	839 800	1 200 336	- 479 264
İsrail	805 218	529 489	1 334 707	275 729
Ürdün	118 901	13 525	132 426	105 376
Suudi Arabistan	500 642	729 645	1 230 287	- 229 003
Kuveyt	104 769	123 355	228 424	- 18 586
Bahreyn	11 159	14 614	25 773	- 3455
Katar	8 402	5 779	14 181	2623
B.A.E.	380 145	65 140	445 285	315 005
Umman	30 682	224	30 906	- 30 458
Yemen	100 362	21	100 383	100 341

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

Türkiye'nin 2001 yılındaki Ortadoğu ülkeleri ile olan ticareti incelendiğinde en büyük dış ticaret hacminin İsrail ile gerçekleştiği görülmektedir. Bu ülkeyi sırasıyla Suudi Arabistan ve İran izlemektedir. İsrail ile olan dış ticaretimizde denge Türkiye lehine iken Suudi Arabistan ve İran 'da ticaret dengesi Türkiye'nin aleyhine bir durum teşkil etmektedir. Bu üç ülke ile olan ticaret hacmi diğer ülkelere belirgin bir şekilde ayrılırken bu ülkeleri Suriye ve Birleşik Arap Emirlikleri izlemektedir. Dikkat çekici bir diğer husus ise gerek coğrafi gerekse tarihi ve kültürel bağlar açısından yakın olduğumuz Azerbaycan ile olan dış ticaretimizin diğer ülkelere oranla istenilen seviyelere ulaşmaması olduğudur. Bu ülke ile olan ticaret dengesinde belirgin bir şekilde Türkiye'nin ağırlığı ortaya çıkmaktadır.

**Tablo 6.2. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2002 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	103 221	137 873	241 093	- 34 652
Azerbaycan	231 431	64 625	296 057	166 806
K.K.T.C.	222 121	20 622	242 743	201 499
Suriye	266 772	506 247	773 019	- 239 475
İran	333 962	920 972	1 254 934	- 587 010
İsrail	861 434	544 467	1 405 900	316 967
Ürdün	116 650	18 382	135 033	98 268
Suudi Arabistan	554 643	793 790	1 348 433	- 239 147
Kuveyt	139 037	26 521	165 558	112 516
Bahreyn	16 936	18 987	35 923	- 2 051
Katar	15 572	10 659	26 231	4 913
B.A.E.	457 328	100 805	558 132	356 523
Umman	31 373	72	31 445	31 301
Yemen	119 362	341	119 702	119 021

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

Türkiye'nin 2002 yılı Ortadoğu ülkeleri ticareti incelendiğinde bir önceki yıl olduğu gibi dış ticarete ilk üç sıranın değişmediği görülmektedir. Sırasıyla İsrail, Suudi Arabistan, İran bir önceki yılda olduğu gibi ilk üç sırayı hacimlerini arttırarak elde etmişlerdir. Bu ülkelerden yine İsrail'de ticaret dengesi lehimize, diğer ülkelerde denge bu ülkelerin lehine bir durum arz etmektedir. Yakın komşularımız olan Azerbaycan ve Gürcistan ile olan dış ticaret hacmi bir önceki yıla oranla ufakda olsa bir düşüş göstermiştir. Umman, Bahreyn, Katar gibi ülkelerle olan ticaret hacmi ise bir önceki yıl olduğu gibi düşük düzeylerde seyretmiştir.

**Tablo 6.3. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2003 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	155 070	273 917	428 987	- 118 847
Azerbaycan	315 488	122 607	438 095	192 881
K.K.T.C.	319 969	34 383	354 352	285 586
Suriye	410 755	413 349	824 104	- 2594
İran	829 058	112 601	941 659	716 457
Irak	533 786	1 860 683	2 394 469	- 1 326 897
İsrail	1 082 998	459 488	1 542 486	623 510
Ürdün	149 618	16 851	166 469	132 767
Suudi Arabistan	741 475	969 127	1 710 602	- 227 652
Kuveyt	165 941	15 909	181 850	150 032
Bahreyn	28 856	15 173	44 029	13 683
Katar	15 688	8 310	23 998	7378
B.A.E.	702 908	113 597	816 505	589 311
Umman	22 484	1 293	23 777	21 191
Yemen	156 069	130	156 199	155 939

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

2003 yılında Türkiye Ortadoğu ülkeleri ticareti incelendiğinde pazara önemli bir ülkenin girdiği görülmektedir. Bu ülke 2 milyar doları aşan ticaret hacmiyle Irak'tır. Körfez Savaşı etkilerini üzerinden atmaya çalışan ve zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Irak'ın Türkiye ile olan toplam dış ticaret hacmi 2.4 milyar dolara yakın bir seviyede gerçekleşmiştir. Bu ülkeyi ise artan ihracat geliriyle birlikte Suudi Arabistan izlemiştir. İsrail ile olan dış ticaret hacmi de büyümekle birlikte; İsrail üçüncü sırada yer almıştır. Burada dikkat çeken en önemli husus İran ile olan dış ticaret hacmindeki büyük düşüştür. Bu düşüşü de Türkiye'nin bu ülkeden yapmış olduğu ithalattaki azalmaya bağlamak mümkündür. Şöyle ki; 2002 yılında 900 milyon doları aşan bir ithalat söz konusu iken bu oran 2003 yılında 112 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Buradaki düşüşü Irak pazarının (özellikle petrol ve petrol ürünleri) ortaya çıkmasına bağlamak mümkündür. İran dış ticaretindeki düşüşün

aksine Gürcistan ve Azerbaycan dış ticaret hacmindeyse bir önceki yıla oranla bir artış söz konusudur.

Tablo 6.4. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2004 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar)

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	199 699	306 669	506 368	- 106 970
Azerbaycan	403 942	135 537	539 480	268 405
K.K.T.C.	470 274	31 494	501 768	438 780
Suriye	394 783	357 656	752 439	37 127
İran	1 820 802	467 588	2 288 390	1 353 214
Irak	813 031	1 962 059	2 775 090	- 1 149 028
İsrail	1 315 292	714 143	2 029 435	601 149
Ürdün	229 464	14 156	243 621	215 308
Suudi Arabistan	768 519	1 231 507	2 000 026	- 462 988
Kuveyt	266 090	25 694	291 784	240 396
Bahreyn	54 416	18 101	72 517	36 315
Katar	35 026	17 727	52 753	17 299
B.A.E.	1 143 728	183 485	1 327 213	960 243
Umman	29 119	1 387	30 506	27 732
Yemen	203 945	1 226	205 171	202 719

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

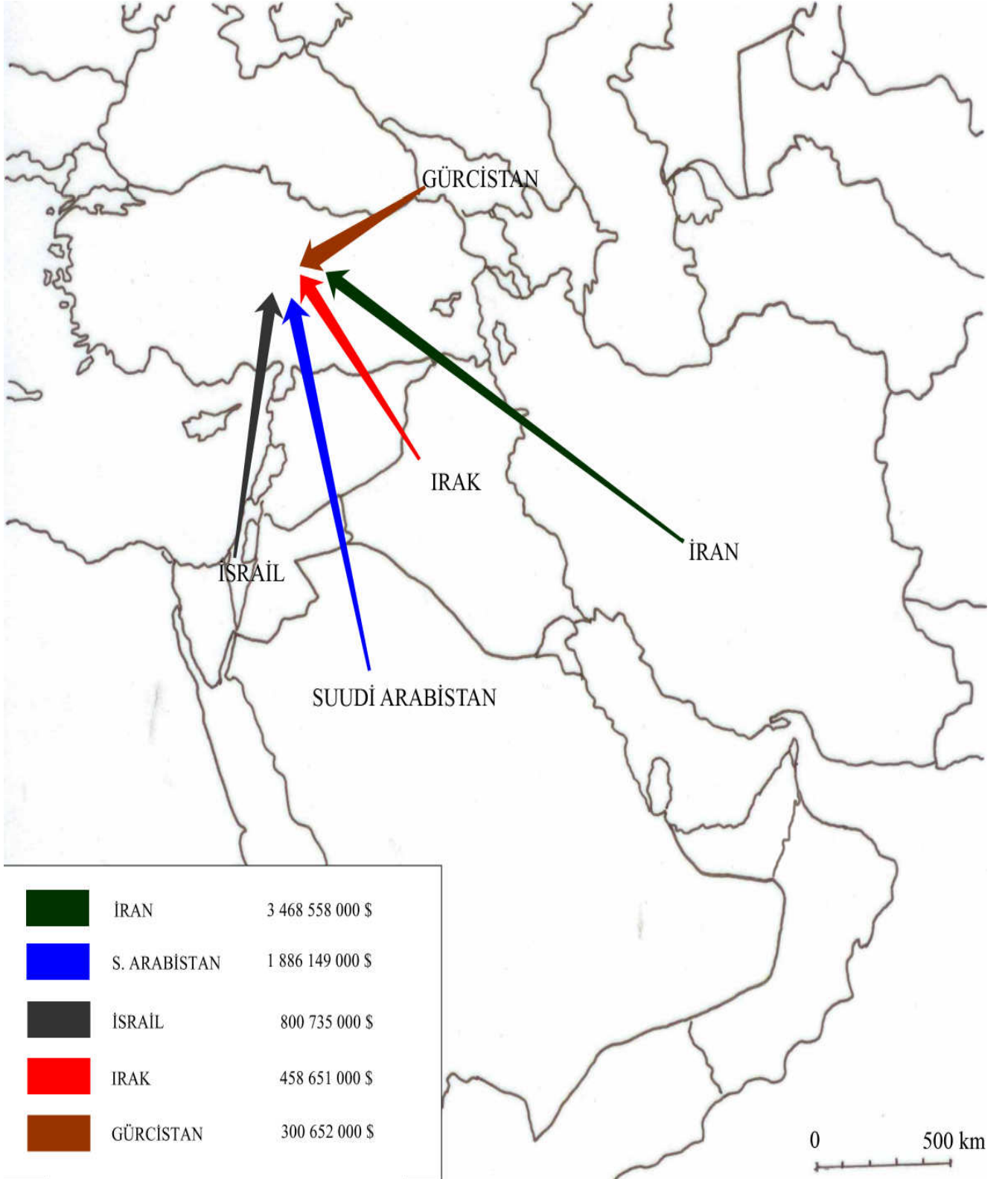
Bir önceki yıl olduğu gibi 2004 yılında da en yüksek dış ticaret hacmini Irak ile olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile olan ticaretinde önemli yerlere sahip olan İran, İsrail ve Suudi Arabistan'la olan dış ticaret hacimlerinin 2 milyar doları aştığı görülmektedir. Yine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile olan ticaretinde ihracat ağırlıklı olmak üzere attığı da bir diğer husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnız ikili ticarete en önemli sıçramayı Birleşik Arap Emirliklerinin gerçekleştirdiği görülmektedir. Özellikle bu ülkeye olan ihracattaki yüksek artış dış ticaret hacminin de artmasında büyük rol oynamıştır. Diğer yıllarda olduğu gibi, Bahreyn, Katar, Umman gibi ülkelerle olan ticaretin de sınırlı düzeylerde seyrettiği tablodan çıkarılacak sonuçlardan bir tanesidir.

**Tablo 6.5. Türkiye ve Ortadoğu ülkeleri 2005 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

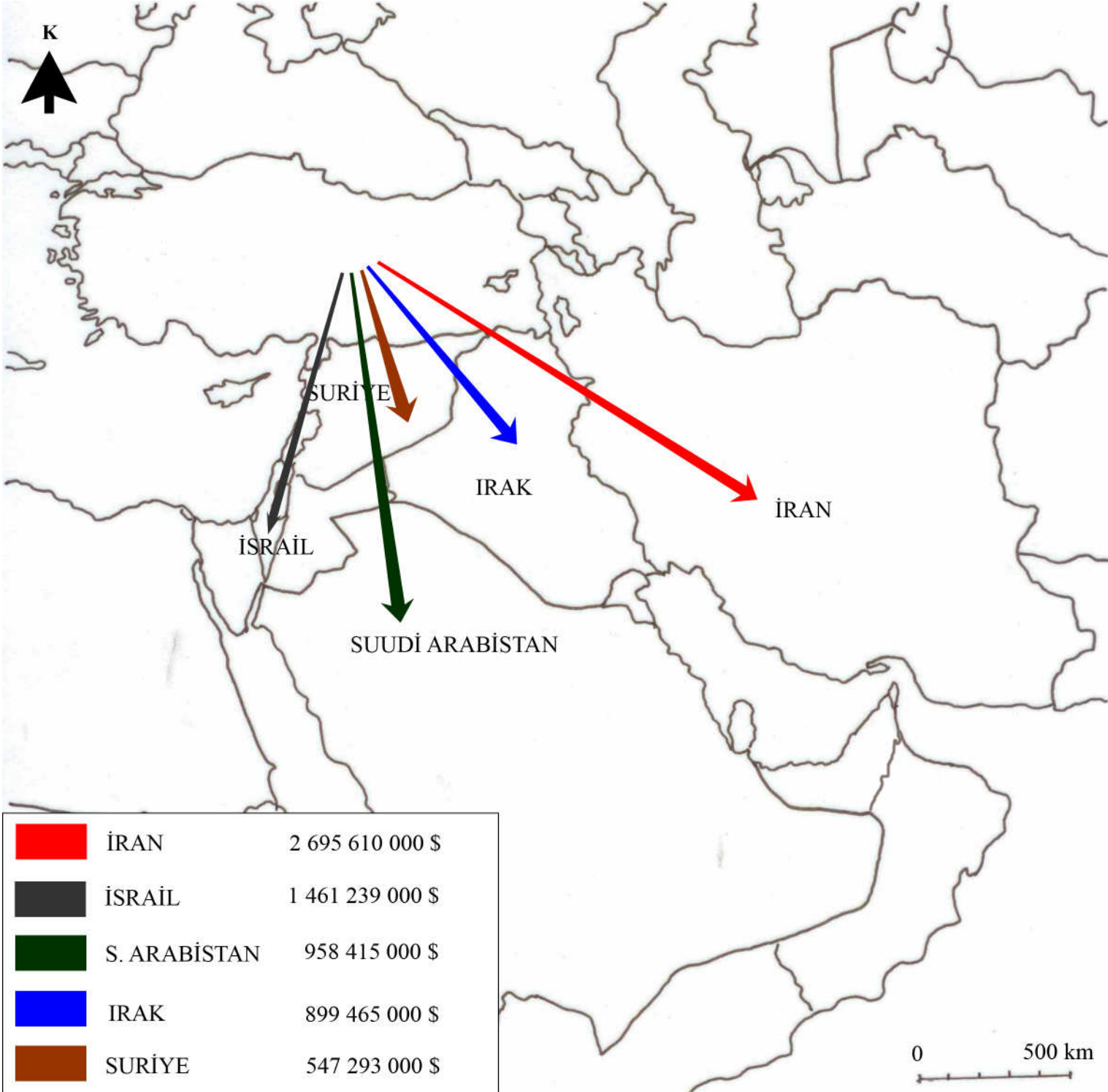
	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	270 698	300 652	571 350	- 29 954
Azerbaycan	524 103	270 575	794 677	253 528
K.K.T.C.	712 149	41 124	753 272	671 025
Suriye	547 293	270 212	817 505	277 081
İran	2 695 610	3 468 558	4 368 023	- 772 948
Irak	899 465	458 651	3 154 261	440 814
İsrail	1 461 239	800 735	2 261 974	660 504
Ürdün	286 711	26 776	313 487	259 935
Suudi Arabistan	958 415	1 886 149	2 844 564	- 927 734
Kuveyt	210 084	41 408	251 492	168 676
Bahreyn	41 618	18 929	60 547	22 689
Katar	82 019	50 725	132 744	31 294
B.A.E.	1 665 047	199 804	1 864 851	1 465 243
Umman	39 680	3 871	43 551	35 809
Yemen	188 997	3 085	192 082	185 912

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=511

2005 yılı verileri incelendiğinde Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile olan ticaretinde yine baş rolü oynayan ülkelerin ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Özellikle İran ile olan dış ticaret hacminin ithalat önde olmak üzere 4 milyar doları aşması önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ülkeyi Irak, Suudi Arabistan, İsrail gibi Türkiye'nin önemli ticaret ortakları izlerken son yıllarda Birleşik Arap Emirlikleri'nin de bu guruba yaklaştığı görülmektedir. Azerbaycan ile de yıllar geçtikçe dış ticaret hacminin büyüme kaydettiği gözlemlenmektedir.

2005 Yılı İtibariyle Türkiye'nin En Çok İthalat Yaptığı İlk Beş Ortadoğu Ülkesi

2005 Yılı İtibariyle Türkiye'nin En Çok İhracat Yaptığı İlk Beş Ortadoğu Ülkesi

6.2. LÜBNAN'IN DİĞER GÜNEYBATI ASYA (ORTADOĞU) ÜLKELERİ İLE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Tablo 6.6. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2001 yılı dış ticaret verileri (Milyon dolar)

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	13	12	25	1
Azerbaycan	41	9 475	9 516	- 9 434
Ermenistan	311	149	460	162
Suriye	35 206	327 895	363 101	- 292 689
İran	5,123	32,939	38 062	- 27 816
Irak	68,008	11,089	79 097	56 919
Ürdün	30,707	37,216	67 923	- 6 509
Suudi Arabistan	85,429	259,529	344 958	- 174 100
Kuveyt	27,845	18,002	45 847	9 843
Bahreyn	7,368	55,197	62 565	- 47 829
Katar	9,043	8,478	17 521	565
B.A.E.	72,893	59,071	131 964	13 822
Umman	3,979	4,760	8 739	- 781
Yemen	4,347	1,077	5 424	3 270

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/MOET/English/Panel/Statistics/Trade.htm>

Lübnan'ın dış ticaret verileri incelendiğinde ilk göze çarpan siyasi ve tarihsel nedenlerden dolayı İsrail ile ticaretinin olmamasıdır. Lübnan'ın 2001 yılı verileri incelendiğinde en yüksek dış ticaret hacmine sırasıyla Suriye, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile ulaştığı görülmektedir. Suriye olan ticarete tarihsel ve coğrafi yakınlığın da etkisi göz ardı edilemez. Bu üç ülkeden Birleşik Arap Emirlikleri hariç ticaret dengesi aleyhte bir durum izlemektedir. Kafkas ülkeleri ile olan ticaretine bakıldığında ise Azerbaycan hariç diğer ülkelerle ticaretin henüz istenilen seviyelerde olamadığı görülmektedir.

**Tablo 6.6.Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2002 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	435	28	463	407
Azerbaycan	165	110	275	55
Ermenistan	492	193	685	299
Suriye	75 595	207 239	282 834	- 131 644
İran	1 072	29 687	30 759	- 28 615
İrak	71 117	6 626	77 743	64 491
Ürdün	35 335	44 101	79 436	- 8 766
Suudi Arabistan	96 012	138 879	234 891	- 42 867
Kuveyt	32 419	12 736	45 155	19 683
Bahreyn	8 126	37 835	45 961	- 29 709
Katar	15 153	2 198	17 351	12 955
B.A.E.	94 697	56 999	151 696	37 698
Umman	4 194	2 888	7 082	1 306
Yemen	4 417	2 367	6 784	2 050

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/MOET/English/Panel/Statistics/Trade.htm>

Lübnan'ın 2002 yılı ticaret verileri incelendiğinde bir önceki yıldan çok fazla bir farklılık gözükmemektedir. Yine dış ticarete Suriye; Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri önde gelmektedir. Yalnız burada dikkat edilecek husus; Birleşik Arap Emirlikleri hariç, diğer iki ülke ile olan dış ticaret hacminin azaldığıdır. Bu azalma bir önceki yıl nispeten yüksek olan Azerbaycan ile olan ticaret hacminde de kendini göstermiştir. Umman, Yemen ve diğer Kafkas ülkeleri ile olan ticarete ki düşük hacim bu senede bir değişiklik göstermemiştir.

**Tablo 6.7. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2003 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	756	1 310	2 066	- 554
Azerbaycan	294	58	352	236
Ermenistan	651	204	855	447
Suriye	99 509	259 286	358 795	- 159 777
İran	8 514	37 446	45 960	- 28 932
Irak	121,777	14,398	136 175	107 379
Ürdün	48 416	44 946	93 362	3 470
Suudi Arabistan	104 300	219 632	323 932	115 332
Kuveyt	50 793	13 336	64 129	37 457
Bahreyn	9 660	7 581	17 241	2 079
Katar	15 324	12 510	27 834	2 814
B.A.E.	104 352	96 138	200 490	8 214
Umman	4 791	3 379	8 170	1 412
Yemen	4 670	4 255	8 925	415

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/MOET/English/Panel/Statistics/Trade.htm>

2003 yılı ticari veriler incelendiğinde Lübnan'ın ticaretinde önemli rol oynayan üç ülkenin yanına bir dördüncü ülkenin de yaklaştığı görülmektedir. Irak'la bir önceki yıla göre; ticaret hacmi yaklaşık 60 milyon dolar civarında bir artış göstererek 136 milyon doları aşmıştır. Bu artış Lübnan ekonomisi göz önüne alındığında büyük bir artış olarak kaydedilebilir. Bir önceki yıllara göre oldukça düşük seyreden Lübnan - Gürcistan dış ticaretinin de bir yükseliş gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu yükselişte Gürcista'nın bu ülkeye yapmış olduğu ithalat önemli rol oynamıştır. 2003 yılında da en yüksek dış ticaret hacmi diğer yıllarda olduğu gibi Suriye ile gerçekleşmiştir.

**Tablo 6.8. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2004 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	474	2 931	3 405	- 2 457
Azerbaycan	254	6 084	6 338	- 5830
Ermenistan	804	124	928	680
Suriye	145 151	239 943	385 094	- 94 792
İran	20 919	58 464	79 383	- 37 545
Irak	255 487	11 745	267 232	243 742
Ürdün	62 836	55 853	118 689	6 983
Suudi Arabistan	112 804	413 473	526 277	- 300 669
Kuveyt	67 367	19 207	86 574	48 160
Bahreyn	14 575	42 507	57 082	- 27 932
Katar	30 247	21 933	52 180	8 314
B.A.E.	135 248	151 131	286 379	- 15 883
Umman	6 492	5 789	12 281	703
Yemen	5 902	4 372	10 274	1530

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/MOET/English/Panel/Statistics/Trade.htm>

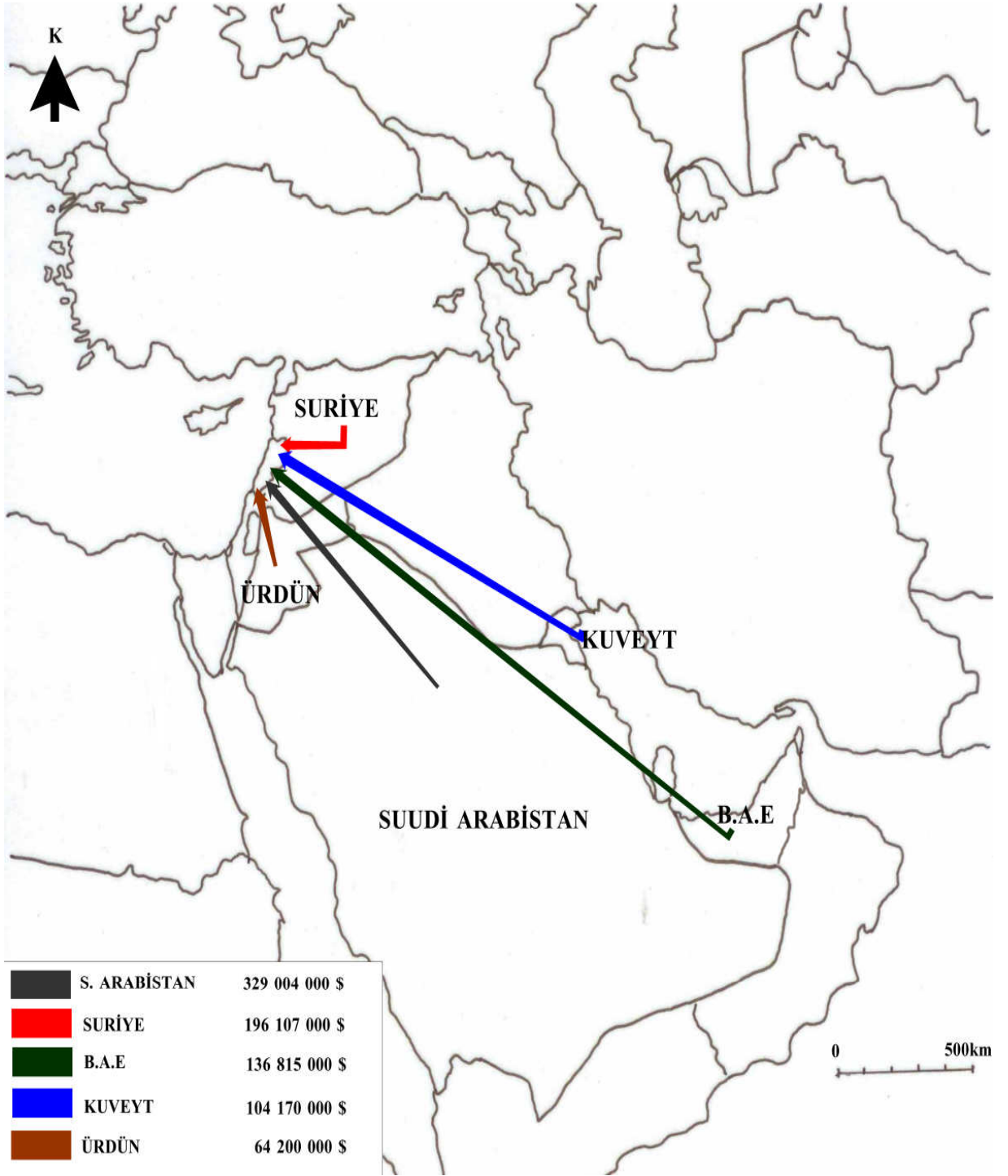
Lübnan ekonomisinin 2004 yılı verileri incelendiğinde Irak ve Lübnan arasındaki ticari ilişkilerin iyice güçlendiği ve geçen yıldan çok daha yüksek bir dış ticaret hacmine ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte ticaret hacmindeki birinciliğin Suriye'den Suudi Arabistan'a geçmesi de dikkate değer bir başka husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bu ülkelere ilaveten Ürdün ile olan dış ticaretinde 100 milyon dolar sınırını aştığı görülmektedir. Azerbaycan ve Gürcistan ile olan dış ticaret önceki yıla oranla artış göstermekle birlikte bu artış diğer ülke verileri ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmaktadır.

**Tablo 6.9. Lübnan ve Ortadoğu ülkeleri 2005 yılı dış ticaret verileri
(Milyon dolar)**

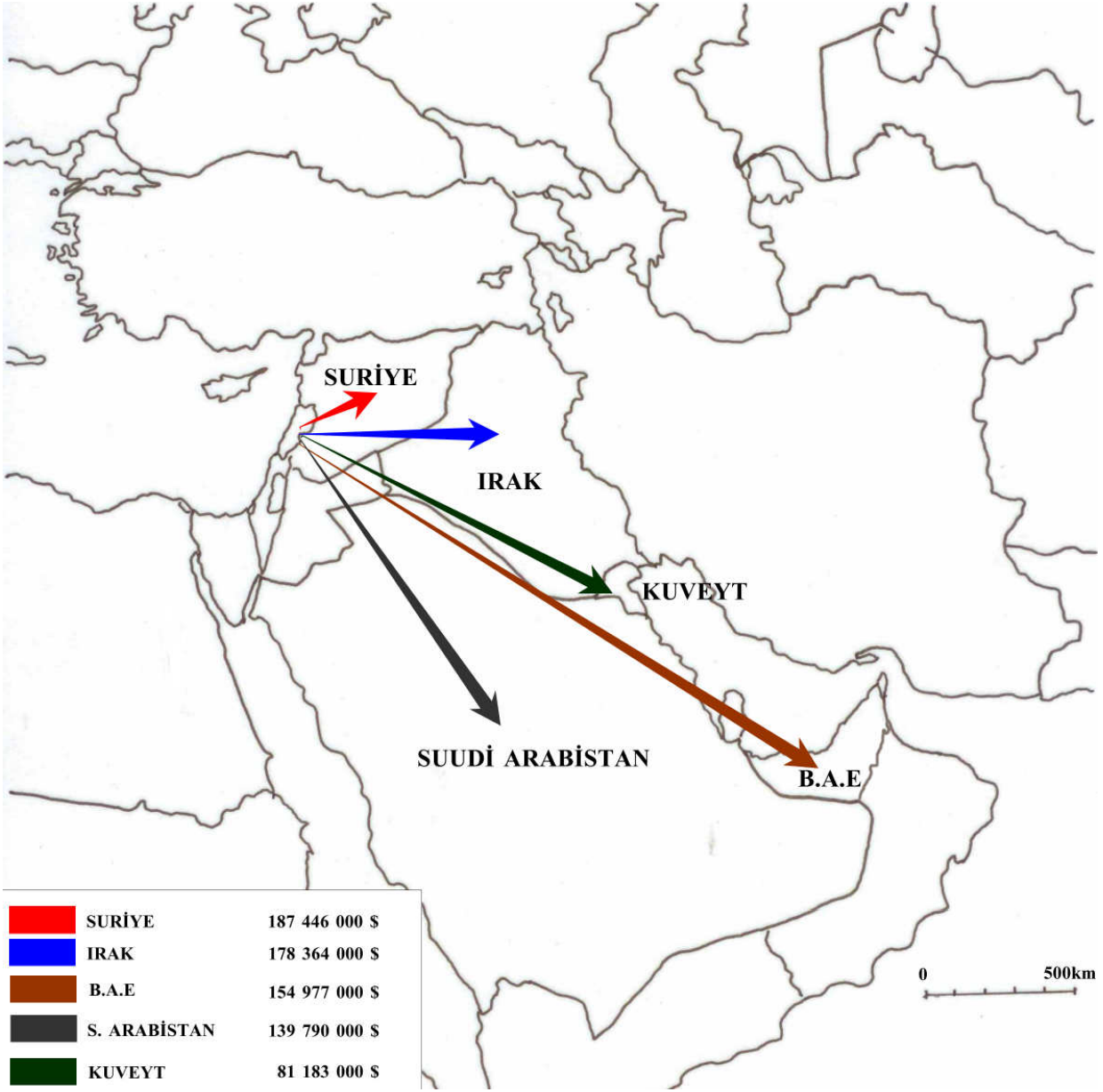
	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCARET DENGESİ
Gürcistan	33	12 709	12 742	- 12 676
Azerbaycan	98	18 531	18 629	- 18 433
Ermenistan	2 089	153	2 242	1 936
Suriye	187 446	196 107	383 553	- 8 661
İran	25 792	26 110	51 902	- 318
Irak	178 364	3 520	181 884	174 844
Ürdün	75 211	64 200	139 411	11 011
Suudi Arabistan	139 790	329 004	468 794	- 189 214
Kuveyt	81 183	104 170	185 353	- 22 987
Bahreyn	21 539	32 196	53 735	- 10 657
Katar	36 220	19 496	55 716	16 724
B.A.E.	154 977	136 815	291 792	18 162
Umman	7 232	21 006	28 238	- 13 774
Yemen	10 662	840	11 502	9 822

Kaynak: <http://www.economy.gov.lb/MOET/English/Panel/Statistics/Trade.htm>

Lübnan ile bölge ülkelerin ticaretin geliştiğinin önemli bir kanıtı 2005 yılı verileri olarak karşımıza çıkmaktadır. 2005 yılı Lübnan dış ticaret verileri incelendiğinde başta Suudi Arabistan olmak üzere Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Irak ve Ürdün ile olan dış ticaret hacminin hepsinde 100 milyon dolar barajı aşılmıştır. Özellikle son yıllarda Kuveyt ve Ürdün'deki artış dikkat çekicek düzeydedir. Bölgenin bir diğer büyük stratejik ülkesi olan İran ile olan ticarete ise ortaya çıkan rakamlar düşük seviyeleri göstermektedir.

2005 Yılı İtibariyle Lübnan'ın En Çok İthalat Yaptığı İlk Beş Ortadoğu Ülkesi

2005 Yılı İtibariyle Lübnan'ın En Çok İhracat Yaptığı İlk Beş Ortadoğu Ülkesi

YEDİNCİ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Lübnan ve Türkiye ticari ilişkilerinin geçmişten günümüze doğru seyri incelendiğinde bir yükseliş çizgisi yakalanmakla beraber bunun yeterli olmadığı, her iki ülkenin de toplam ithalat ve ihracat değerlerine bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen, geçmiş yıllara oranla son yıllarda Türk firmaları da Lübnan pazarında bir takım ihalelerden pay almayı başarmışlar ve varlıklarını hissettirmişlerdir. Bu firmalardan olan STFA Enerji Telekomünikasyon Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi; Lübnan Hidrolik ve Elektrik Kaynakları Bakanlığı adına CDR tarafından ihale edilen 21 milyon dolarlık enerji nakil sisteminin geliştirilmesi proje işini almıştır. Bitirme süresi 18 ay olan ve 8 Mart 1997 de resmen başlatılan proje zamanından önce tamamlanmış ve teslim edilmiştir.⁴⁵

Lübnan pazarında avantajlı olduğumuz bazı alanlar mevcuttur. Özellikle coğrafi konum itibariyle Türkiye ve Lübnan hava, deniz ve karayolu açısından birbirlerine oldukça yakın durumdadırlar. Buda ticari malların ulaşımında ve lojistiğinde önemli bir avantaj sağlamaktadır. Lübnanlılar ile geçmişe dayanan tarihi ve kültürel bağlarımız, Lübnan sanayisinin kağıt ve çimento gibi bazı sanayi dalları dışında çok gelişmemiş olması ve Türkiye'deki sanayi potansiyeli önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Lübnan'ın birçok ihtiyacını yurtdışından özellikle de Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerden sağlaması ve bu ülkelerdeki fiyat artışı da (avronun dolar karşısında değer kazanması) Türkiye'nin benzer kalitedeki ürünleri Lübnan'a daha ucuza ihraç etmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye açısından önemli olan bir diğer husus ise Türkiye'nin ve Lübnan'ın karşılıklı olarak sahip oldukları turizm potansiyelidir. Özellikle coğrafi açıdan çok yakın olan Mersin limanından hem ticari hem de turistik liman seferlerinin başlatılması iki ülke ekonomisi de birivme kazandıracaktır. Bununla beraber

⁴⁵ İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi 2002 Lübnan Ülke Raporu Ankara s. 26

Lübnan'la Arap ülkelerine benzer gümrük vergilerinin azaltılmasına yönelik veya kalkmasına yönelik bir serbest ticaret anlaşmasının da yapılması dış ticaret hacminin artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bunun içinde Lübnan için hayati önem taşıyan bir nevi Lübnan'ın G.A.P'ı olarak değerlendirebileceğimiz Horizon 2000 projesi büyük önem taşıyordu. Türkiye bu projenin planlama kısmı içinde aktif yer almadığından ve gerekli kredi desteğini sağlayamadığından bu projenin uzağında kalmıştı; ancak 2006 yılında İsrail ve Lübnan'daki Hizbullah milisleri arasında çıkan kısa süreli savaş olarak nitelendirebileceğimiz çatışma, Lübnan'ın neredeyse tüm alt yapı tesislerinin kısmen veya tamamen ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu durum da Lübnan'ın artık son aşamasına geldiği Horizon 2000 projesine çok büyük bir darbe indirmiştir. Yalnız İsrail ve Hizbullah arsında sağlanan ateşkesten sonra özellikle Körfez ülkeleri başta olmak üzere bir çok ülkeden maddi destek sağlanmış ve hızla bir rehabilitasyon sürecine girilmiştir. Bu olaylar yaşanırken bus efer Türkiye olaylardan uzak kalmamış gerek Lübnan'daki yabancıların ülke dışına çıkartılmasında gerekse Lübnan halkının ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli roller üstlenmiştir. Lübnanlı iş adamlarına da başta liman desteği olmak üzere bir takım yardımlar teklif edilmiştir. Bu yeni hızlı iyileştirme porjesi kapsamında birçok Türk firması da ana yükleyici veya taşeron firma olarak Lübnan'da görev almışlardır. Yalnız Türk şirketlerinin özellikle istediği hastane, okul, kamu binaları vb. büyük kalmeler dışında daha çok alt yapı çalışmalarında iş alabilmişlerdir. Büyük ticari kalmeler ise özellikle yüksek maddi destek sağlayan Körfez ve Avrupa ülkelerine verilmiştir. Bu durum Horizon projesinde olduğu gibi maddi yardım ve kredi desteğini yüksek tutan ülkelerin iş anlaşmalarında bir adım öne geçmelerine olanak tanımıştır. Yine de özellikle Türkiye'nin dünya çapında üne sahip olduğu inşaat sektöründeki gücünü ve deneyimini burada kullanma imkanına sahip olması muhtemeldir.

Unutulmaması gereken bir diğer hususta ticaretin tek taraflı olarak belli bir noktaya kadar ilerletilebileceğidir. Lübnan'ın bölge ülkeleri olan ticareti incelendiğinde özellikle Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan ile olan ticaret dengesinin diğer ülkelere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bölge ülkeleriyle olan ticareti incelendiğin de de İran, Irak, İsrail, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerle dış ticaret hacminin 1 milyar

doların üstünde olduğu görülmektedir. Bu yüzden de Türkiye bir yandan Lübnan'a olan ticareti teşvik ederken, bir yandan da Lübnan'daki sanayi ve iş adamlarının Türkiye'ye olan yatırımını teşvik etmelidir. Bu açıdan Uludağ İhracatçı Birlikleri Organizasyonu ile Dış Ticaret Müsteşarının başkanlığındaki yaklaşık 60 kişilik ticaret heyetinin 3-5 Ekim 2001 tarihleri arasında Beyrut'u ziyaret etmeleri önemli bir gelişmedir.⁴⁶

Türkiye'nin Lübnan pazarında zorlanacağı konuların başında, Ermeni lobisi gelmektedir. Lübnan'da yaşayan Ermenilerin Türkiye aleyhine olan çalışmaları ve Lübnan devletinin bazı asılsız Ermeni iddialarını kabul etmesi iki ülke ticari ilişkilerine olumsuz yansımıştır. Bunun yanı sıra daha önceden bazı Türk mallarının kalitesinin de düşük çıkması Lübnanlı tüketicilerin kafasında bazı soru işaretlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Engellerden bir tanesi de özellikle markaya çok düşkün olan Lübnanlı tüketicilerin karşına çıkacak güçlü bir Türk markasının çıkamayışı olarak gözükmektedir. Ancak son yıllarda gerek sanayi gerek gıda ve tekstil gibi alanlarda Türk firmaları da marka olma yönünde büyük adımlar atmakta olup; bu alandaki eksikimiz hızla kapanmaktadır. Yine özellikle otomotiv sektöründe Türkiye'nin elde ettiği deneyim ve satış grafiği Lübnan pazarı için büyük bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Lübnan'da lüks araç vergilerinin artması halkı daha orta seviyedeki araçlara yönlendirmiş olup; ülkeye üç yaşından büyük araba girişinin yasak olması Türk otomotivi için oldukça önemli bir fırsattır. Yeni ve diğer araçlara göre daha ucuz olan, kalitesini ispat emiş modellerle Lübnan pazarında söz sahibi olunması önemli bir fırsat olarak karşımızda durmaktadır.

Son olarak; iki ülke arasındaki gerekli ticari anlaşmaların imzalanması, birçok alanda yapılacak ortak ticari anlaşmalar ve reklamlarla iki ülke arasındaki dış ticaret hacminin önemli miktarda büyüme potansiyeli olasılığı yüksektir.

⁴⁶Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Beyrut Ticaret Müşavirliği

BİBLİOGRAFYA

- AVCI Sedat, İ.Ü. Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi 1995 – 2000 Prof. Dr. Fikret Işıltan Hatıra Sayısı 2000
- AVCI Sedat, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Sayı. 8 İstanbul 2000
- C. AKTAN Can, Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde?. EGIAD Yayını: 2000 İzmir
- COLLELO, Thomas, Lebanon: A Country Study, Federal Research Division, Library Of Congress, Washington, USA, 1989
- COBBAN Helena, The Making of modern Lebanon, Hutchinson Group Ltd. Essex, England, 1985
- D.İ.E. Geçmişten günümüze indeks serisi 1939 – 2004
- Dış Ticaret İstatistikleri T.C. Başbakanlık ve İndeksleri 2003 (D.İ.E.)
- Devlet İstatistik Enstitüsü (Türkiye ve Dünya Dış Ticareti 1994-2001)
- Ekonomist Dergisi 16-22 Ekim 2005 sayı 2005/42
- Euromoney Dergisi Eylül Bölüm 35 Numara 425 2004
- Finans Dünyası 2004 - 2005
- GÖZENÇ Selami, Güneybatı Asya "Ortadoğu" Ülkeler Coğrafyası İstanbul 1999
- HUDSON C. Michael, The Precarious Republic Modernization in Lebanon, Brooklyn College of The City University of New York, Random House New York USA. 1968
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Lübnan, İsrail, Ürdün Ankara 1995
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Lübnan Ülke Raporu Ankara 2002
- İstanbul Ticaret Odası Rakamlarla Türkiye Ekonomisi Yayın no: 2005-19
- KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) Lübnan Ülke Raporu 2005
- Mc DOWALL David, Lebanon : A Conflict of Minorities, Minority Rights Group International , MRG İnternational Report Manchester UK 1996

ÖZEY Ramazan, Dünya Denkleminde Ortadoğu Coğrafyası “Ülkeler- İnsanlar- Sorunlar” Aktif Yayınevi İstanbul 2004

PERETZ, Don, The Middle East Today, Holt, Rinehart and Winston Inc. New York , USA 1978

ROBBİNS Philip , Turkey and The Middle East, The Royal Institute of International Affairs Chatham House papers, New York USA. 1991

SAYİGH Yusif A. The Arab Economy Past Performance and Future Prospects Oxford University Press New York. USA 1982

TABATABAİ Allamah, Profiles of İslamic Countries, İslamic Propagation Organization Tahran İran 1989

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü “Türkiye ve Dünya Dış Ticareti 1950 – 1993” Yayın no: 1870

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü “Türkiye ve Dünya Dış Ticareti 1994 – 2001” Yayın no: 2760

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Beyrut Ticaret Müsteşarlığı 2004 Raporu

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1948 / 1949 Kısım:1 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1950 Kısım: 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1951 Kısım: 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1952 Kısım: 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1953 Kısım: 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1954 Kısım: 1 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1955 Kısım: 2 ANKARA

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1956 Kısım: 2 ANKARA

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1957 Kısım:
2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1958 Seri 1
– 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1959 Seri 1
/ Kısım: 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1960 Kısım:
2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1961 Kısım:
2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1962 Seri 1
- 2 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1963 Seri 2
Yayın no: 485 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1964 Seri 1
Yayın no: 493 / Seri 3 Y.N. 511 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1965/1966
Seri 1 / 2 Yayın no: 535 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1967/1968
Seri 1 Yayın no: 637 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1969 Seri 1
Yayın no: 651 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1970/1971
Seri 1 Yayın no: 721 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1972/1973
Seri 1 Yayın no: 722 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1974/1975
Seri 1 Yayın no: 772 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1976/1977
Seri 1 Yayın no: 855 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1978 Yayın
no: 893 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1979 Yayın no: 953 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1980 Yayın no: 995 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1981 Yayın no: 1026 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1982 Yayın no: 1063 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1983 Yayın no: 1095 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1984 Yayın no: 1149 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1985 Yayın no: 1217 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1986 Yayın no: 1253 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1987 Yayın no: 1388 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1988 Yayın no: 1430 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1989 Yayın no: 1463 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1990 Yayın no: 1501 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1991 Yayın no: 1540 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1992 Yayın no: 1615 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1993 Yayın no: 1715 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1994 Yayın no: 1848 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1995 Yayın
no: 1990 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1996 Yayın
no: 2122 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1997 Yayın
no: 2212 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1998 Yayın
no: 2301 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 1999 Yayın
no: 2431 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 2000 Yayın
no: 2493 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 2001 Yayın
no: 2729 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼ Dış ticaret / Yıllık İstatistik 2002 Yayın
no: 2890 İSTANBUL

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret M¼steřarlıęı Beyrut Ticaret M¼řavirlięi L¼bnan lke
Raporu 2002

TUNÇDİLEK Necdet, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstit¼s¼ Yayınları 1967

YARALANILAN İNTERNET SİTELERİ

www.lebanonembassyus.org

http://ddp-ext.worldbank.org

http://www.audi.com.lb

www.portdebeyrouth.com

http://faostat.fao.org

http://www.dtm.gov.tr

http://www.turizm.gov.tr

http://www.tuik.gov.tr

http://www.mta.gov.tr

http://www.expotim.com

http://www.ito.org.tr/ITOPortal/Dokuman/08.04.11.pdf

YARARLANILAN KÜTÜPHANELER

Marmara Üniversitesi Kütüphanesi İstanbul

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İstanbul

İstanbul Beyazıt Kütüphanesi İstanbul

İslam Araştırmaları Merkez Kütüphanesi İstanbul

İstanbul Ticaret Odası Kütüphanesi İstanbul

T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Kütüphanesi İstanbul

T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Kütüphanesi Ankara